

A M. KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HÍVATAL

ADATGYÜJTÉSEINEK MAGYARÁZATA.

KSH Könyvtár

0000000421709

IRTA:

DR. BUDAY LÁSZLÓ

MINISTERI SEGÉDTITKÁR A M. KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI

HIVATALBAN,

Ára 2 kor. 40 fill.

BUDAPEST, 1901.

ORSZÁGOS KÖZPONTI KÖZSÉGI NYOMDA RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
VI., VÁCZI-KÖRÚT 61.

309577

KATALOGUSBA FELVEVE

REV. 1-78

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
I. Előszó	1
I. Történeti és elméleti bevezetés	5
II. A magyar statisztikai hivatal története	10
III. A statisztikai hivatal kiadványai	17
IV. A magyarországi népszámlálásokról	20
V. 1897. évi XXXV. t. -ez. a m. kir. központi statisztikai hivatalról	25
 <i>A magyar kir. központi statisztikai hivatal statisztikai adatgyűjtései:</i>	
VI. A népmozgalmi statisztika	40
VII. A közigazságügyi statisztika	63
VIII. A gyógyfürdők és ásványvizforrások statisztikája	75
IX. A kör- és bevándorlási statisztika	81
X. A határforgalmi és az útlevél-statisztika	93
XL. Az aratási és a szüreti statisztika	96
XII. A bányászati és a kohászati statisztika	105
XIII. Az ipartestületi statisztika	107
XIV. A gyári és munkabér-statisztika	111
XV. A betegsegélyzöpénztárak statisztikája	124
XVI. A hivatali balesetek statisztikája	137
XVII. Az állatvásári statisztika	158
XVIII. A piaci árak statisztikája	164
XIX. Az árforgalmi statisztika	169
XX. A vasúti statisztika	176
XXI. A hitelügyi statisztika	178
XXII. A biztosító intézetek statisztikája	206
XXIII. A kézizálog-kölcsönözletek statisztikája	214
XXIV. A tűzkár-statisztika	217
XXV. A közoktatásügyi statisztika	230
XXVI. Az egyházi és hitélet statisztikája	232
XXVII. A felekezetenkívüliek statisztikája	243
XXVIII. A házassági perek statisztikája	247
XXIX. A bűnfügyi statisztika	253
XXX. A csendőrség s a rendőrség tevékenységére vonatkozó statisztika	279
XXXI. Függelék	284

KSH Könyvtár

ELŐSZÓ.

Mindegyre növekszik hazánkban a hivatalos statisztika munkaköre és egyre szaporodik azoknak az adatszolgáltató közegeknek száma, akik magántevékenységről, vagy a hivatalos munkakörükbe utalt igazgatási ágakról vezetett följegyzéseiket a statisztikai központba szolgáltatják be, hogy ott országosan összefoglalva, mindenjáunk tanulságára és okulására rendeztessenek és közrehozzattassanak. Csak egy-két adatot említe, a niai nap már ötezer anyakönyvvezető, tizenkétezer község, háromezer hitelintézet, körülbelül ugyanannyi nagyiparos és gyáros, öt-hatezer orvos, mintegy tizenegyel felekezeti lelkész, kétezernél több vasuti állomás, közötezer postahivatal stb. szolgáltat évről-évre, vagy hónapról-hónapra adatokat a statisztikai hivatalnak. A hivatalos és nem hivatalos közegek óriási szervezete van tehát állandóan mozgásban, hogy összeszedje a megfigyeléseknek azokat az apró részleteit, amelyekből Magyarország közállapotainak és változó közérdekű viszonyainak megrajzolására a statisztikai központ van hivatva.

Minél inkább tágul azonban a statisztikai megfigyelést közvetítő helyi szerveknek, azaz a statisztikai adatszolgáltatóknak a köre, annál szükségesebb lesz, hogy ez a számtalan tagu szervezet egyöntetűen működjék, s az adatszolgáltatók vagy adatközvetítők ismerjék azt a célt, amelyre munkájuknak irányulnia kell és tisztában legyenek a módonnal, ahogyan feladatukat teljesíteniök kell.

A magyar királyi központi statisztikai hivatalat — hazánkban a hivatalos statisztikának központi szerve — adatgyűjtő felhívásában szokott ugyan tájékoztatót nyújtani arról a ezéről, amelyet éppen a szóban forgó adatgyűjtő minta szolgál, s nem ritkán elég terjedelmes utasítást is ad az adatok beszolgáltatásának módjára nézve; de a doleg természetéhez képest egy-egy adatszolgáltató közeg előtt nem tárja föl az adatgyűjtés egész rendszerét, minden vonatkozásában és esetleg más, rokon adatgyűjtésekkel való összefüggésében, hanem csak arról az egy teendőről szól részletesebben, amelyet az illető adatszolgáltatónak végeznie kell.

Ez okból helyén valónak és célszerűnek látszik, hogy módot nyújtsunk a statisztikai adatgyűjtések minden teljesebb kiépített nagy rendszerének áttekintésére mindeneknak, akik hivataluknál fogva a statisztika egy vagy más ágában mint adatgyűjtő vagy adatszolgáltató közegek szerepelnek, s egyáltalában mindeneknak, akik a hivatalos statisztika munkaköre és szervezete iránt érdeklődnek.

Szól tehát e könyv mindenekelőtt a közigazgatási és egyéb hatóságoknak, amelyeknek legtöbbször van dolguk a statisztikai adatok összeállításával; de szól azonkívül minden egyéb intézeteknek, testületeknek és magánosoknak, akik egy vagy más formában, kisebb vagy nagyobb mértékben szintén részesei a hazánkban minden intenzívebben folyó statisztikai tevékenységeknek, s azt hiszem, nemesak az adatszolgáltatás, hanem az adatgyűjtés munkásai is merithetnek belőle tájékoztatást, valamint vizsgára készülök is megtalálhatják benne a hivatalos statisztika mai munkakörére vonatkozó s eddig még egybe nem foglalt anyagát.

A munka szerkesztésénél első sorban annak gyakorlati hasznávahetőségét tartottam szem előtt, s ez okból a főszölyt arra fordítottam, hogy az összes statisztikai adatgyűjtő minták közlése mellett az adatszolgáltatók kellően tájékozva legyenek az adatok bevallása és bérterjesztése körüli teendőik iránt, s különösen a nehe-

zebben érthető, vagy többféle értelmezésre alkalmat adó pontonál kimerítő magyarázat jelölje meg a helyes irányt. A gyakorlati használhatóság szempontjából késsült a munka utolsó fejezete is, amely a statisztikai adatszolgáltatás határidőit sorolja föl, s minden hatósagról, intézményről vagy élethivatalról ismételve megmondja, hogy milyen adatszolgáltatásban hogyan kell közrenüködnie.

A munka teljessége érdekében azonban nem elégedhettem meg ezekkel a tisztán gyakorlati jelentőségű összeállításokkal, hanem, hogy az olvasó a maga egészében együtt lássa és átértse a magyar hivatalos statisztika szervezetét és feladatkörét, az egyes adatgyűjtések taglalásánál is röviden — amennyire a rendelkezésre álló szük hely engedte — érintettem azoknak céjlát, fejlődési történetét és főbb eredményeit, megemlékeztem a magyar statisztikai hivatal történetéről és mai szervezetről, eddig készült nagyobb munkálatairól s nagy vonásokban a statisztika elméletéből és történetéből is célszerűnek láttam annyit közölni, amennyi szükséges a tárgy teljes átértéséhez, s a hivatalos statisztika munkakörének és feladatainak helyes megítéléséhez.

Ez a könyv tehát rövid foglalata akar lenni mindenazonknak a fontosabb tudnivalóknak, amikre a magyar hivatalos statisztikai tevékenység munkásainak szüksége van. Egyes — gyakorlati szempontból kevés jelentőségű — kérdésnek rövidebbre fogott tárgyalását indokolják az anyag terjedelmes volta mellett a munkának szüksre szabott határai. A részleteknél különben mindenütt utalok azokra a hazai forrásokra, amelyekből az illető részletkérdésre vonatkozólag bővebb felvilágosítás nyerhető.

Kelt Budapesten, 1901. évi május hó 1-én.

Dr. Buday László.

KSH Könyvtár

I.

Történeti és elméleti bevezetés.

A statisztika, mint külön ismeretág, csak a legujabb időkben jutott szerepre; gyakorlati alkalmazásának egyes — bár igen kezdetleges — nyomaira azonban már az az ó-korban is találunk. Egy-két ezer évvel Krisztus előtt Chinában már voltak bizonyos népszámlálások és állatszámlálások; Egyptomban is tartottak népszámlálást és jegyzéket vezettek a születésekről; Rómának öt éves cenzusai tulajdonképen népszámlálások voltak, a középkorban ugyan ily műveletre vallanak Nagy Károly folyójegyzései és Hódító Vilmos Domesday Bookja.

E munkálatoknak, s a későbbi idők népszámlálásfele műveleteinek is tiszta az a gyakorlati célja volt, hogy az adózó és a fegyversfogható népesség számáról tájékoztassanak. Kibővül a statisztikai folyójegyzések tárgya Velencze követ-jelentéseiben, a melyek az érdekkörükbe eső államok gazdasági és egyéb viszonyairól is gyűjtötték adatokat. Egy más irányban szintén a gyakorlati szükség terjeszti ki a statisztika határait: az életbiztosítás céljaira készültek különséle halandósági táblák, a valószínű élettartam kipuhatalásával.

Mint külön ismeretág a statisztika az egyetemi oktatásban először Conringnál jelentkezik, a XVII. században, aki az állam területére és népességére, az alkotmányra, az állami közegerekre, államcédra és állami eszközökre vonatkozó előadásait foglalta össze *Notitia rerum publicarum hodiernarum* címen. Követői között Schmeitzel, majd Achenwall göttingai tanár válik ki, a kik már a statisztika szót is használták (a statisztika szót a romlott latinság gyártotta az olasz statoból). Achenwallnál történelmi és politikai földrajzi elemek még böven szerepelnek a statisztikában; az ő munkáiból a statisztika még mint leíró statisztika jelentkezik, az állami és társsadalmi élet kezdetleges rajzolata a kevés számszerű adat nyomán, minden oknyomozás nélkül. A XVII. és XVIII. szá-

zadban Angliában a halandósági táblák szerkesztése készítette elő a talajt, a statisztikának, különösen a népesedéstának tudományos művelésére. Graunt, Petty, Halley — ez utóbbi Boroszló város halotti jegyzékeiből összeállított halandósági táblájával, már nagyobb összefüggéssel és oknyomozással foglalkoznak tárgyukkal; ugyan e tekintetben haladást képez a német Süssmilch is, a ki népesedési munkájában — bár theologus felfogással — több szabályszerűségre vett világot. Más irányban hatottak közre a fejlődésre a franciák, a kik a számszerű adatgyűjtésre — a mai statisztikai hivatalok elődjéiül tekinthető — különböző hivatalaik után oly nagy súlyt fektettek, hogy viszonyaikról rövid időn igen gazdag és terjedelmes anyag állott rendelkezésre, s ezzel fölkeltekkék más államok kivánságát is hasonló adatok gyűjtésére. Az új irány Achenwall követőinek nagy ellenzését vonta maga után, a kik a táblázatos, számszerű statiszlikát alsóbb rendű műveletnek tekintelték az ő leíró módszerükkel szemben.

A modern statisztikának alapvetője Quetelet, a belga tudós, különösen az 1835-ben megjelent: *Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai de physique sociale*, című, két kötetes munkájával. Ebben Quetelet a megfigyelt jelenségek teljes körét egész tudományos módszerrel vizsgálja, s az ember fizikai életében nyilvánuló törvényszerűséget mutatja ki. Hangsúlyozza a nagy számok törvényét, a mely szerint a jelenségeknek minél nagyobb körét vizsgáljuk, annál inkább háttérbe lépnek az esetleges és vélellen körülmenyek, és annál inkább kidomborodik az, a mi a jelenségek összeségében egyforma és törvényszerű. Quetelet állapotja meg az átlag ember fogalmát is (*homme milieu*), azt a képzelt individuumot, a mely az összeségen tapasztalt általános jellemvonásokat egyénileg egyesít magában. Quetelet kutatásai különösen a bünügyi statisztikában vettek nagyobb terjedelmet, s megállapítván azt a szabályszerűséget, a mely a bűnözésekben nyilvánul („Van egy adó, a melyet az ember nagyobb szabályossággal fizet, mint bármely mást, melylyel a természetnek, vagy az államnak tartozik, és ez az, a melyet a bünnek fizet”), nem kis támadásoknak volt kitéve, mert munkájában a szabad akarat tagadását véltek látni.

Quetelet föllépésével, s a statisztika tudományos művelésére gyakorolt nagy befolyásával egy időre esik a statisztikai adatgyűjtéseknek a legtöbb államban mindenfokozottabb mérvben való művelése, a statisztikai igazgatásnak a közigazgatástól több helyütt való különválasa és külön statisztikai hivatalok föllállítása. Quetelet maga is a belga statisztikai hivatal élére kerül, és ebben a minőségében is közre hat a statisztikai működés irányitására és fejlesztésére. Ugyancsak

az ö kezdeményezésére létesülnek a nemzetközi statisztikai kongresszusok, a melyek a statisztika vitás kérdéseinek tisztázását, s a nemzetközi statisztika művelését vitték nagy lépéssel előre. Az első kongresszus Brüsszelben volt, 1853-ban, az utolsó Budapesten 1876-ban; ezentul a német kormány ellenzéséből eredő nehézségek akasztották meg a kongresszusok további folytatását. Különösen jelentősek az 1872. évi szentpétervári kongresszus határozatai, a melyek a népszámlálások módszerére és kérdőpontjaira vonatkoznak. A budapesti kongresszus a fürdő statiszika, földhitel, házi ipar, nemzetközi forgalom, vasúti és közszégi statisztika kérdéseivel foglalkozott különösen behatóbban. A kongresszusok által megindított — de később abbamaradt — nagy nemzetközi statisztikában két magyar tudós művével is találkozunk: Keleti Károly a szőlőművelés, Körösi József a nagy városok statisztikáját írta meg e vállalkozás számára.

A kongresszusok után a statisztika művelése legfőképpen az egyre fejlődő statisztikai hivatalokra hárul.

Franciaországban Levassieur, Block, ujabban Bertillon, Németországban a még Achenwall elveit valló, de az ö fel fogását már megeladó Wappäus, Oettingen (morál statisztika), azután Engel, Mayr, Knies, Rümelin, Conrad, Lexis, Maitzen, Bracchelli, Blenck, Scheel, Juraschek, Rauchberg, a dán Westergaard, az olasz Morpurgo, Gabaglio, Bodio stb. a statisztikai kutatás újabb kiválóbb képviselői.

Hazánkban Schwartzner egyetemi tanár írt először statisztikát, ö is, valamint később Fényes Elek, az Achenwall modernrában. Első modern statisztikusunk Keleti Károly volt, s Láng Lajos, Földes Béla, Jekelfalussy József, Vargha Gyula, Körösy József, Ráth Zoltán, Vizaknai Antal, Thirring Gusztáv a legér demesebb munkásai a statisztika irodalmának.

Jegyzet. Magyarország statisztikájára a legjelensebb források *Láng* Lajosnak két kötött műve (1884—1887), *Földes* Béla statisztikája (1885), és legujabban *Ráth* Zoltáné (1896). Az egyes statisztikai ágakra vonatkozólag kimerítő forrás műveket képeznek a magyar királyi központi statisztikai hivatal kiadványai, a melyeket a részletek tárgyalásánál fogunk ülezni.

A statisztika elnölelti kérdéseinek tisztázása körül főleg a most elnult század második felében fejlődött ki élénk tudományos vita. A kérdés a körül is forog, vajon önálló tudománynak tekinthetjük-e a statisztikát, vagy csak módszernek, illetőleg a körül is, hogy beszélhetünk-e külön statisztikai módszerről, vagy a statisztikát mint az induktív kutatás egy módját tekintsük-e? E viták ismertetésébe nem bocsátkozva, a statisztikának mindegyik felfogással közös azon meghatározását adhatjuk, hogy az a jelenségeknek a tömeg-észlelésre alapított vizsgálata. Azok, a kik a statisztikában külön tudio-

mányt tekintenek, e meghatározást is akként módosítják, hogy a statisztika az ember állami és társadalmi élete jelenségeinek tömeg-észlelés alapján folytatott vizsgálata, s ezzel körül határolják a tudomány tárgyát is, az állami és társadalmi élet jelenségeit jelölvén ki a statisztika körébe valóknak. A kik ellenben csak módszert látván a statisztikában, nem korlátolják így körül a statisztika körét, mert hiszen a statisztikai módszer alkalmazást nyerhet a tudományok bármely ágában; a természettan, orvostudomány stb. épp úgy hasznát veszi a tömeg-észlelésnek mint az állami és társadalmi élet vizsgálata. A statisztika tárgyat azonban nem annyira az elméleti osztályozás, hanem az ismeretág fejlődése adja meg, s az a kétségtelen tény, hogy éppen az állami és társadalmi életben domborodnak ki az egyéni jellegzetességek annyira, hogy nagyobb terjedelmű megfigyelésre van szükségünk, hogy az eltérő egyéni tulajdonságokból az általánosra és közösre való következtetéseinket leszürhessük. A statisztika tárgyat képezi e szerint az ember természeti élete (a népesség), gazdasági élete, közművelődése, erkölce, végül magasabb társas- és állami élete.

Mind e viszonyok ismeretéhez a statisztikai adatgyűjtések során jutunk el. Az adatgyűjtés főadata a megvizsgalandó jelenségek minél nagyobb és teljesebb körét ölelni fel, hogy az egyéni sajáságok és esetlegességek minél jobban háttérbe szoríthatók legyenek, az általános, közös vonás pedig érvényre jusson. Az adatgyűjtésnek térben és időben való lehető kiterjesztése kiváatos, hogy megbizható eredményekhez jussunk. Ha például egy ország születéseit vizsgálom, a törvényesrúségnak inkább nyomára jövök, mintha csak egy vármegyéét kutatnám; de ha az ország születéseit nem csak egy, hanem több éven át rendszeresen megfigyelem, még biztosabb eredményt kapok. Az adatgyűjtés főkelléke, hogy teljes legyen: minden, a megfigyelendő körbe tartozó egyént (számlálási egység) magába kell foglalnia. Nem kis nehézséget okoz először annak a megállapítása, hogy egy bizonyos célhoz képest mit vonunk megfigyeléseink alá (mire terjedjen ki az adatgyűjtés), mily időben foganatosítuk a felvételt, mikre terjedjenek ki a kérdő pontok (csak lényegesekre és könnyen érthető kérdésekre). Az adatgyűjtés eredményét feldolgozás előtt bírálat alá kell venni még egyszer az adatok teljessége, helyessége, valószínűsége szempontjából.

Az adatok feldolgozása azok összeszámlálása után történik. Összeadni csak egynemű dolgokat lehet. Az adatfeldolgozás célja a jelenségekben az általános, közös vonásokat szem előtérrel, s az esetlegesség hatását közömbösileni. Ehhez képest kell az adatfeldolgozás tervezetének készülnie, logikus

egybevetével az összetartozó, és egymásra hatást gyakorló tényeknek. Egy-egy nagyobb felvétel az összevetések és kombinációk végtelen sorára adhat alkalmat, a miknek a teljes kiaknázása költség és idő szempontjából is lehetetlen: az adatfeldolgozás feladata azt is megállapítani, hogy mily lényeges körülmenyek hasonlítassanak össze és dolgoztassanak föl az adatok nagy tömegéből. Az adatok feldolgozásának eredményei a statisztikai sorok, ugyanazon viszonyokról különböző meglítélyesi helyeken vagy időben gyűjtött adatok sora. A statisztikai sorok eltéréseinek kiegyenlítése az átlag, a mit úgy nyerünk, ha a sor egyes tagjait összeadjuk s az eredményt annyival osztjuk, a hány tagja van a sornak. Az átlagtól mindenkorban leginkább eltérő tagok képezik a maximumot és minimumot. A statisztikai anyag feldolgozásának egyik igen fontos segédeszköze az arányszámítás, különböző, egymással kölesőhatásban lévő adatok összehasonlítása, és összefüggésük számszerű kifejezése. Ilyen arányszámítás például, ha a népsűrűséget ismerni akarván, a népesség számát egybeveljük az általa lakott terüettel; vagy, a statisztika egy más ágából idézve példánkat (mert az arányszámítás a statisztika minden ágában igen sürű alkalmazást nyer), ha a vasutak fentartási költségeinek alakulásáról akarván tájékozódni, a költségeket a fentartott vonalak hosszával hasonlitjuk össze. Leggyakoribb alakja az arányszámításnak a százalék számítás.

A feldolgozás eredményeit tovább vizsgálni, az oki és okozati összefüggéseket kutatni, a szabályszerűségeket megállapítani a tudományos birálat dolga. Ennek az előadási módját szemléltetővé, és következtetéseit könnyen észlelhetővé teszik a grafikai ábrázolások, a statisztikai jelenségeknek mértani ábrákon való feltüntetései. A mértani ábrák pontok, vonalak, négyzetek, körök segélyével ábrázolják a statisztikai jelenségeket, és diagrammoknak neveztetnek. Egy más — és elterjedtebb taja a grafikai ábrázolásnak a kartogramm, a statisztikai eredményeknek térképeken való feltüntetése. Egy-egy diagrammon vagy kartogrammon több statisztikai jelenséget is lehet feltüntetni különböző színek segítségével; a színárnyalatoknak tülhalmozása, illetőleg a jelenségek nagyobb körének felülelése azonban oda vezethet, hogy a grafikonok elesve eredeti ezéljuktól, nem hogy szemlélhetőbbé tennék az előadást, hanem inkább nehézkessé és homályossá válnak.

II.

A magyar statisztikai hivatal története.

Magyarországon a statisztikának a *magyar* kormány által való művelése akkor vette kezdetét, a mikor az első független felelős miniszterium föllállításával általában hosszú idő óta először került egészen magyar kézbe állami igazgatásunk. 1848-ban *Sz-mere* Bertalan belügyminiszter statisztikai osztályt szervezett miniszteriumában s annak élére *Fényes* Eleket, az akkor már nagy hirnévnek örvendő buzgó statisztikai írót hívta meg. A statisztikai osztály — mint maga az első miniszterium is — csak rövid ideig működhetett; az idők gyors változása nagy viharokat hozott s a csendes statisztikai tevékenységnél a fegyverek zajában nyoma veszett. A szabadságharcz szomorú vége után, mint Magyarország igazgatását általában, úgy statisztikáját is Bécsből intézték, kezdetben a közigazgatási statisztika igazgatósága, azután a cs. kir. statisztikai központi bizottság.

Az elnyomatás idejéből azonban a hazai statisztika szervezésének egy érdekes emléke maradt fenn: 1860-ban a Magyar Tudományos Akadémia Csengery Antal indítványára állandó statisztikai bizottságot alakított. Ez a bizottság a hivatalos statisztika hiányait akarta pótolni s megindította adatgyűjtéseit több irányban, sőt — az egyházi lelkészek után — még népszámlálást is tervezett. Munkája csak törcdékes maradt, mert az adatszolgáltatásra felkért hatóságok, testületek stb. nagy részben nem feleltek meg a kérésnek. Az Akadémia azonban igyekezett ébren tartani a hivatalos statisztika ügyét s mikor a bizottság munkáját sikertelennek láttá, többszöri indokolt fölterjesztésben kérte a helytartó-tanácsot egy országos statisztikai hivatal létesítésére.

A talaj ilyképpen elő volt készítve arra, hogy mikor 1867-ben a második magyar miniszterium megalakult s a magyar állami igazgatásnak 1848-ban megkezdett szervezését ujra megkezdte, ez is föladatal közé sorolta a magyar hivatalos statisztika meghozatalát, *Goroze István*, az akkori földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter a miniszteriumában szerzendő statisztikai szakosztály részére vezetőül *Keleti Károlyt* szemelte ki s Keletinek a hivatalos statisztika szervezéséről szóló emlékiratát magáévá tévén, a szakosztály fönökéül is tényleg Keletit nevezte ki. A statisztikai szakosztály néhány hivatalnokkal és osztálytaggal kezdte meg működését; szervezetének kiegészítő részét képezték a statisztikai tanács, a

mely a statisztikai osztály működésének irányt adni és javaslatai fölött véleményt mondani volt hivatva, s a statisztikai külfogok, a kik az ország különböző pontjain statisztikai tudósítói szerepet vitték s adatgyűjtésekkel az osztály támogatói lettek volna; de ez utóbbi intézmény egyáltalában nem vált be s — bár névleg a nyolezvánas évekig fennállott — a hivatalos statisztika elérte eredményeiben nagyon kevés részt segített kivinni.

Az új statisztikai osztály egyelőre elfogadta azokat az adatgyűjtő mintákat, a melyekkel a magyarországi hatóságok korábban Bécsnek tartoztak adataikat beküldeni; de meghindította egyúttal a statisztika legtöbb ágában a tanultmányokat az adatgyűjtések ujjászervezése iránt. Mielőtt azonban ezek megvalósításához foghatott volna, egy nagyobb munkálat vette igénybe, az 1869. évi népszámlálás, a mely iránt való javaslatittel és eredményeinek összefoglalása már az új statisztikai osztályt illette. A népszámláláson kívüli egyéb adatgyűjtések azt a szomorú tapasztalatot eredményezték, hogy az adatszolgáltatás iránti ellenszenv minden körben igen nagyságot az adatgyűjtések legnagyobb része a kellő kényszerítő eszközök hiján befejezetlen és töredékes marad. Keleti és a statisztikai tanács ennek a bajnak okát részben abban keresnék, hogy a statisztikai osztály működése nehézséges s mint önálló hivatal eredményesében súrgóinek beadatait. Mikor pedig az 1869-ben Hágában tartott nemzetközi statisztikai-kongresszus *Engel* Ernőnek, a neves porosz statisztikusnak javaslatára nemzetközi statisztikai munkák kibocsátását vette tervbe s ezek egy kötetének, a szölöszeli statisztikának elkészítésével Keleti Károlyt bizta volt meg, ez a külfölddel szemben elvállalt kötelezettség itthon még erősebb ösztönzést adott arra, hogy a hivatalos statisztika eredményes működésének biztosítására intézményes javítás förténjék. Keleti s a statisztikai tanács külön törvényt kivántak volna a statisztikai adatgyűjtések biztosítására. Ez az óhaj azonban egyelőre nem teljesedett, csupán a másik, hogy a statisztikai osztály külön hivatala szervezettet „Országos magyar királyi statisztikai hivatal” címen, Ó Felségének 1871. évi április hó 18-án kelt legfelsőbb elhatározásával. Az új hivatal szintén a földművelési-, ipar- és kereskedelmi minisztérium fönnyhatósága alatt állott; munkaköre egy ügyviteli szabályzatban nyert részletes szabályozást, a melyből kiemelendő, hogy a statisztikai adatgyűjtések meghindítása ugyan a tárgy szerint illetékes miniszterek jogkörébe tartozik, de az adatgyűjtések körüli folytatónlagos intézkedéseket a statisztikai hivatal már önállóan látja el. Szabályozva van a statisztikai hivatal munkálatainak a nyilvánosság előtt bocsátása is, a mely vagy Évkönyv alakjá-

ban, történik, vagy Hivatalos Statisztikai Közlemények alakjában; ez utóbbiak az egy-egy nagyobb tárgyra vonatkozó, magyarázó szöveggel ellátott kiadványok. A szabályzat a statisztika nemzetközi és tudományos művelésére is kötelezi a hivatalt.

A hivatalos statisztika ezen első küzdelemes esztendeiből még két eredmény domborodik ki: a statisztikai előadásoknak két évfolyamon át (1868/69. és 1869/70. tanévekben) nagy sikerrel való rendezése. Hogy ugyanis az adatok szolgáltatására és részben gyűjtésére hivatott közigazgatási hatóságokban a statisztikának ismerete és szeretete növeltekké, a miniszteriumok és törvényhatóságok kiküldöttei, továbbá egyéb érdeklődők részére sorozatos előadásokat tartottak a statisztika egyes ágaiból, a hallgatóságnak nagy és élénk részvételle mellett. S ugyanakkor, mikor a statisztikai szakosztály még maga is a kezdet legnagyobb nehézségeivel küzdött s tevékenysége majdnem teljesen meg volt bénítva, azon buzgolkodott, hogy nagyobb városaink is állitsanak föl statisztikai hivatalokat s így a statisztikai adatok gyűjtése, a mely országosan is oly nehezen indult meg, a városi élet viszonyaira nézve is megkezdések Javaslatára a főváros belátta a külön városi statisztikai hivatal szükségét s 1869-ben megalakította statisztikai hivatalát. Egyéb hazai városainkban külön statisztikai hivatal ma sincs, bár történetük kísérletek ilyenek alapítására több helyütt is.

A statisztika ügyének külön hivatalban való szervezése azonban még mindig nem nyújtott elég segedelmet a kívülről jövő akadályok leküzdésére, nevezetesen az adatszolgáltatásban mutatkozó lanyhaság megjavítására, úgy hogy a hivatal működése még évekig nem járhatott a kívánt eredménynyel. A statisztikai hivatal a bajok orvosszerét ismét külön törvény alkotásában kereszte, s ezt annyival több szívösséggel sürgette, mert az 1872-ben Szentpétervárott összegyült VII. nemzetközi statisztikai kongresszus legközelebbi ülésének helyéül Budapestet jelölte ki, s ez a megtisztelletés is sarkalta hivatalos statisztikánk vezetőit, hogy a hazai statisztika ügyének mind előbbre fejlesztésével a kongresszust méltóan üdvözölhessék.

A statisztikai törvény szükségessége csakugyan az illetékes körökben is köztudattá vált, s a miniszter Keleti tervezetét elfogadva, törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elő az országos statisztika szervezéséről, mely az országgyűlés minden háza által elfogadhatván, s Ó Felsége által szentsítettetvén, mint 1874. évi XXV. törvényczikk emelkedett törvényerőre. A törvény elrendeli az ország közállapotainak és változó közérdekű viszonyainak nyilvántartását a statisztikai

hivatal által, a mely hivatal mellé, mint szakértő testületet az országos statisztikai tanácsot állítja. A kormányközegeket, egyházi, valamint polgári és katonai hatóságokat, ugyszintén a köz- és közérdekkü célokkal foglalkozó magánintézeteket, egyleteket és társulatokat kötelezi a statisztikai adatszolgáltatásra. A hivatalos uton történő adatgyűjtések felügyelésére, szakszerű megbírálására, minden törvényhatóságnál statisztikai bizottmány alakítását rendeli. Kimondja a törvény az adatszolgáltatók felelősséget az adatok helyességéért és pontos beszolgáltatásáért; szankciót azonban csak ez utóbbira vonatkozólag nyújt, elrendelvén, hogy a mely adatok megfelelő hivatalos felszólítás nélkül be nem szolgáltatnak, azok a mulasztást okozó közeg rovására és költségére a helyszínen gyüjtessenek b.

A törvény hatálya kiterjed a magyar korona országainak egész területére, tehát Horvát-szlován országokra is. Miután azonban a magyar statisztikai hivatal közvetlen adatgyűjtéseket Horvát-szlován országokban nyelvi és egyéb nehézségek miatt bajosan végezhetne, a hivatal még az 1874. évi törvény meghozatala előtt folyvatte az eszmét, hogy Horvát-szlován országokban autonom statisztikai hivatal állíttassék fel, a mely az anyaországban használatos statisztikai felvételi ikekkel azonos adatgyűjtő mintákat alkalmazva, adatainak feldolgozásában is az anyaországban követett elvekhez ragaszkodjék, s az adatokat a központban szerkesztendő Magyar Statisztikai Ekvönyy részére szolgáltassa be. A törvény létrehozatala ennek a kivánlomnak teljesítését még szükségesebbé teite, s már 1875-ben csaknugyan rendelkezik egy horvát-szlován autonom törvény a zágrábi statisztikai hivatal fölállításáról, s még ugyan ebben az évben az új hivatal meg is kezdte működését, kezdetben sok nehézséggel küzdve, később azonban mind inkább simulva a központi statisztika igényeire.

Az 1876. évben Budapesten egybegyült IX. nemzetközi statisztikai kongresszus tehát a hivatalos statisztikával már biztos alapjait találta hazánkban, s ha a hivatalos statisztikai működésnek nagy eredményeire természetesenleg még nem bukkanhattak is, a tudós vezetők egyéniségében megláthatták a biztosítékot arra, hogy a magyar statisztika ügyc ezentul gyorsan halad a fejlődés után.

Muló bajok jöttek ugyan közbe mindjárt kezdetben is, nevezetesen az, hogy az államháztartás megingott egyensúlya a legnagyobb takarékosságot tette szükségessé a közzszolgálat minden ágában, s e takarékosságnak esett áldozatul a statisztikai hivatal költségvetése is, az 1874. évi 56870 forintról 1875-ben 40000 forintra szállítatván le. Három évig

volt kénytelen ily megszorított költségvetéssel folytatni munkódését, természetesen munkálatainak, s leginkább kiadványainak kárára, mik végre 1878-ban Trefort miniszter határozott föllépéssére a törvényhozás ismét fölemezte a hivatal költségvetését.

A következő években a külső szervezés munkái pihentek, s a hivatal adatgyűjtő tevékenységének intenzívebb fejlesztésére fordithatta erejét. Az adatgyűjtések történetéről röviden alább lesz szó; itt időbeli sorrendben említhetjük meg a legfontosabb munkálatokat, a melyek a statisztikai hivatal foglalkoztatták. Az 1880. évi népszámlálás az első, a mely Keletinek az egyéni lapok rendszerére sektetett javaslatához képest hajtattott végre, jelentős sikerkel. Egyidejűleg folytak a tárgyalások az áruforgalmi statisztika új szervezése iránt, a mely az 1881. évi XIII. törvényzíkkal nyert törvényes szabályozást. 1880-ban Magyarország egyleteinek statisztikáját adta ki a hivatal, majd a községi háztartás eredményeiről készített felvételt, és előmunkálatokat végzett a földbirtok telekönnyi megterheltetésének statisztikájához, mely a képviselőházban fölmerült óhajra került napirendre. Végrehajtást azonban nem nyert, mert a próbafelvételek a vállalkozást igen merésznek és igen költségesnek mutatták.

1884-ben iparstatisztikai felvétellel volt elfoglalva a statisztikai hivatal, s ennek — az 1872. évinél jóval sikeresebb, de még mindig nem teljes eredményű felvételnek tanulságai három kötetben látottak napvilágot. 1885-ben könyvtár statisztikát készített a hivatal, a következő évben pedig Magyarország élelmészeti statisztikáját, azzal az érdekes módszerrel, hogy a kiküldött iveau nem a fogyasztás mennyiséget tudakolták, hanem csak azt, hogy milyen táplálékkal — milyen kenyérrel, hussal stb. — el a nép; azután a központban számították ki, hogy ez élelmű szerek mindegyikében mennyi tápanyag — fehérnye stb. — van, mennyit kell tehát fogyasztani, hogy az életfentartásához szükséges összes tápanyagot ebből vagy abból az élelmű szerből a test megkapja. Külön felvétel készült még fogházaink állapotáról, Magyarország vízinek statisztikájáról is. E korszak érdekes küzdelmei közé tartozik még az, melyet a hivatal az osztrák részről föl-fölmerülő azon törekvés ellen folytatott, hogy Magyarország és Ausztria statisztikája egyes közös kiadványokban bocsátassék közre. Részben engedni is kellett ennek a törekvésnek, s egyes évkönyvszerű közös kiadványok ésaugyan készültek is, de a magyar statisztika egyre több szerencsével védte közjogi állaspontját, a mely szerint a statisztika nem közös ügy, s így ezek a sem tudományos, sem gyakorlati szempontból különösebb becsesel nem bíró közös kiadványok

néhány kísérlet után megszüntek. Legtovább tartotta magát a közösségi vasutai statisztikában, főleg a miatt, mert egyes — úgy Magyarország, mint Ausztria területére kiterjedő hálózatú vasutársaságok nem folytattak a két államban elkülönített üzletvezetést. Mióta azonban e vasutak üzletkezelése az osztrák és a magyar vonalakra vonatkozólag elkülönítetted, a vasuti statisztika közösségenk föндoka is megszünt, s 1893-ról jelent meg az utolsó közös közlemény Magyarország és Ausztria vasutairól; azóta a két állam külön-külön adja ki vasutainak statisztikáját.

A statisztikai adatgyűjtések fejlesztésének ezen munkái között érkezett el az 1890. év, az új népszámlálás éve. Az új népszámlálásnak már előmunkálatai is oly nyomon indulnak meg, hogy népünknek ez az újabb leltározási művelete jóval többet és eredményesebbet igért az előző népösszeirásoknál.

Keleti Károly, a hivatal tudós főnöke azonban már csak az előmunkálatai vezetett részt; 1892-ben meghalt. Utódjául a király Jekelfalussy Józsefet, a hivatal aligazgatóját nevezte ki.

Az ezután következő korszak munkálatai közül úgy időrendben, mint az elérte sikerek érdemét tekintve, első helyen állt, hogy említést találjon az 1890. évi népszámlálás, a mely azaz az új módszerével, hogy a számlálónapon az alkalmazottaktól a munkaadó megnevezését kérte, a foglalkozási statisztikában uttoró szerepre jutott. A magyar statisztikának ezt a kiváló kezdeményezést azóta több külföldi állam is követte és alkalmazta népszámlálásainál. Az 1890. évi népszámlálás eredményeinek közlése egyúttal új sorozatát nyitja meg a magyar hivatalos statisztikai kiadványoknak, a melyekről alább külön fejezetben emlékezünk meg.

* A népszámlálással vetekedő nagy fölvétel az 1895. évi mezőgazdasági statisztika, a gazdaságok számának, nagyságának, művelési ágak szerint való megoszlásának, élő és holt felszerelésének stb. kutatása volt.

A rendszeres adatgyűjtések közül ujjászervsztetett a népműszgalni statisztika, az egyéni adatgyűjtő-lapok alkalmazásával. Kiváló erőssége a házasságok termékenységének kutatása és a haláloki statisztika kiterjedtebb művelése. Ugyancsak az egyéni lapok nyertek alkalmazást a tüzkár-statisztika és a bűnfügyi-statisztika ujjászervezésénél; gyökeres reform alá került ezeken kívül a hitelügyi statisztika, továbbá az áruforgalmi statisztika is, ez utóbbit két izben, először 1895-ben a mikor a külföldről érkező küldeményekre vonatkozó adatszolgáltatás a célmiszettekre rögzítetett s a küldeményeknél a

származási és rendeltetési ország is kérdeztetett; továbbá 1900-ban, a mikor az Ausztriával való közbenső áruforgalom statisztikájának rendezésére történtek intézményszerű intézkedések, érdekes ujjtás gyanánt abban a tekintetben, hogy két állam kölcsönösen egymás adataival ellenőrizze áruforgalmi statisztikáját, sőt a kölcsönös támogatás abban a pozitív formában is nyilatkozik, hogy az áru feladói az árunyilatkozatot minden küldeményről két példányban tartoznak kiállítani, az egyik az illotó országban marad, a másik pedig kíséri az árut, a monarchia másik államába. Mint teljesen új statisztikai ágakat a magyar hivatalos statisztika rendszeres művelés alá vette az utolsó tíz évben a közegészségi statisztikát, a ki- és bevándorlási-statisztikát, az ipari és munkásviszonyokat érdeklő adatgyűjtések közül a nagyipari üzemek statisztikáját, a betegsegélyző-penztári statisztikát, az ipartestületi statisztikát, a hivatali balesetek statisztikáját, egyelőre a mezőgazdasági, kis- és nagyipari-, vasúti és hajózási üzemekre kiterjedőleg s műveli újabban ezeken kívül a kézizálog kölcsön-üzletek, biztosító intézetek statisztikáját, az egyházi és hitéleti statisztikát, stb.

Egyik legnagyobb alkotása az elmult évtizednek a magyar statisztikai hivatalról szóló 1897. évi új törvény, mely üdvös intézkedéseket hozott az adatszolgáltatási kötelezettség kiterjesztésére és szigorítására, de egyúttal az adatszolgáltatók érdekeinek megvédésére is. Az új statisztikai adatgyűjtések iránti érdeklődést a törvényhozásban is fölkelti, ennek az elbirálása alá bocsátván a statisztikai hivatal évi munkatervét; a statisztikai működés eredményét pedig a parlamenti akták sorába emeli, azáltal, hogy az egységesített miniszteri jelentéseket, a statisztikai hivatalnak az ország közállapotáról szóló jelentését, és a statisztikai évkönyvet egy egységes munkába foglalva, a miniszterelnök minden évben a költségvetés benyújtásával egyidejűleg a törvényhozás elé terjeszti.

A statisztika nagy fontosságának és szolgálatainak teljes elismerésére és méltányolására vall, s így a nemzethen kifejlődött statisztikai érzékre is világot vet végül az a hatalmas, nagy palota, a melyet Magyarország legutóbb hivatalos statisztikájának emelt.

Legujabban ismét nagy népszámlálási művelet foglalkoztatja a statisztikai hivatalt, terjedelmesebb és részletesebb minden megelőzőnél. Az új népszámlálás földolgozása új hivatalföönükre is vár; 1901. február havában Jekelfalussy József, a hivatal igazgatója meghalt s örökébe ápril 14-én dr. Varga Gyula lépett, Keletinek és Jekelfalussynak évtizedeken át első munkatársa.

Jegyzet. A statisztikai hivatalban ma az igazgatón és aligazgatón kívül 67 tisztséssel működik és pedig; a fogalmazási szakon egy miniszteri osztálytanácsos, négy miniszteri titkár, négy miniszteri segédtitkár, négy miniszteri fogalmazó, négy miniszteri segédfogalmazó és egy statisztikai beltag; a statisztikai és kezelési szakon 16 statisztikai főtiszt, 26 statisztikai tiszt, egy könyvtárnok, egy térképész, egy segédhivatali igazgató, és négy statisztikai gyakornok. Ezekben kívül állandóan 60—70, rendkívüli munkálatai idején több száz dijnak működik a statisztikai hivatalban. A hivatal évi kiadásai — az 1901. évi költségvetés szerint — 593.870 koronát tesznek és pedig a személyi járandóságok 241.290 koronát, a dologi kiadások 352.580 koronát, ebből — csak a főbb tételeket említve — adatgyűjtésre és földolgozásra 189.080 korona, irodai szükségletekre 27.000 korona, kiadványok költségeire 79.900 korona esik. Az évi bevételek 431.000 koronára rugnak, a miből 400.000 korona a békelyes árforgalmi ürlapok elárulásából folyik be. A hivatalnak nyilvános könyvtára több mint nyolcvanezer kötetet foglal magában.

A statisztikai hivatal történetére nézve 1856-ig lásd *Bokor Gusztáv* művét: „A magyar hivatalos statisztika fejlődése és szervezete” címen, a melyet a statisztikai hivatal adott ki, fennállásának negyedszázados évfordulójá alkalmából.

III.

A statisztikai hivatal kiadványai.

A magyar királyi központi statisztikai hivatal működésének eredményét ez idő szerint négyfélé kiadvány alakjában teszi közzé: a Magyar Statisztikai Közleményekben, a Magyar Statisztikai Évkönyvben, a Statisztikai Havi Közleményekben, s a Magyar Korona Országai Külkereskedelmi Forgalmának Havi Eredményei című füzetekben. Egyéb kiadványai — címűtárák, helységnévtárák nem szorosan statisztikai természetük s miniszteri megbízás folytán szerkesztett munkálatok.

A Magyar Statisztikai Közlemények nagyobb rendszeres vagy időszaki adatgyűjtéseknek eredményeit tárgyalják, tudományos földolgozásban. Kimerítő táblázatos részüket szöveges jelentés előzi meg, a tanulságoknak és eredményeknek tudományos kimutatásával; nem ritkán grafikai rajzok és különösen kartogrammok teszik szemléltethetőbbé az előadást.

A Magyar Statisztikai Közlemények — javított kiadása a korábban fönömlött Hivatalos Statisztikai Közleményeknek — mai alakjukban 1893. óta állanak fonn. Ezota 28 kötet jelent meg ebből a kiadványsorozatból. Évről-évre visszatérő kötete ennek a kiadványnak a magyar korona országainak külkereskedelmi forgalmát tárgyaló közlemény; a rendszeres adatgyűjtések közül a népmozgalmi statisztika eddig három kötetben (1890—1893. és az 1897. évekre vonatkozólag), a

vasuti statisztika két kötetben (1894—1899. évekről), a tüzkár statisztika (1896.), a hitelügyi statisztika (1894.), a mezőgazdasági statisztika (1890—92., 1894—97.), s a belegeségélyzö pénztári statisztika (1898.) szerepelt a kiadvány sorozatban.

Az időszaki folyételek eredményeit tárgyalja a közleményeknek első három kötete, a melyben az 1890. évi népszámlálás tanulságai foglaltatnak; az 1895. évi nagy mezőgazdasági összeírás eredményei négy kötetet töltenek meg. A közlemények sorában jelentek meg az 1893-ban végre hajtott czigányösszeírás eredményei továbbá az 1895-re vonatkozó malomipari statisztika, végre Magyarország népessége a pragmatika szankezió korában címmel egy kiadvány, mely a III. Károly idejében tartott dikaszteriális összeírási adatai nyomán konstruálta meg Magyarország népességének a XVIII. század első felében való állapotát.

A Magyar Statisztikai Közlemények kötetei kétséle kiadásban látnak napvilágot, egy tiszta magyar és egy párhuzamos magyar-német szövegű kiadásban.

A Magyar Statisztikai Évkönyv korábban nem mint egy szervesen összefüggő egész jelent meg, hanem tárgyak szerint, tizenkét füzetre osztva, a mely füzetek meg nem határozott sorrendben és sokszor jelentékenyen megkésve láttak napvilágot. Az Évkönyv új alakjában 1893. óta jelenik meg, s egy kötetben összefoglalva közli Magyarország népességi, gazdasági, kulturális állapotára vonatkozólag a rendelkezésünkre álló minden érdeklődés adatot, legnagyobb részben a statisztikai hivatal közvetlen adatgyűjtései alapján, részben pedig a miniszteriumoknál, az egyes hatóságoknál, társulatoknál és intézeteknél összegyűlt adatokat. Az Évkönyv mai beosztásában annak följezetei a következők: I. Éghajlati jelenségek; II. Terület, népesség és közegészségügy (ide tartoznak a területre, álló népességre, lakásviszonyokra, népesedés mozgalomra, ki- és bevándorlásra, közegészségügyre vonatkozó szakaszok); III. Közgazdasági élet (e töczin alatt vannak összefoglalva az östermelést, a bányászatot és kohászatot, az ipart és a kereskedelmet, a külkereskedelmi forgalmat, a közlekedést, közutakat, vasutakat, hajózást, posta- és távirágycel, a pénz- és hitelügyet, a biztosításügyet, s a tüzkárokat tárgyaló részek); IV. Közminőségség, közoktatásügy, egyházi és hitélet; V. Állami és törvényhatósági élet (itt tár gyaltatnak a törvényhozásra, állami és törvényhatóság közigazgatásra, jogszolgáltatásra, védőre, végül az állami pénzügyre vonatkozó részek.) Az Évkönyv csak táblázatos összefoglalásban közli adatait, a legtöbb tárgynál több évre, sőt évtizedekre visszamenőleg s minden érdekesebb viszonyt megfe-

lelő arányszámokkal világítva meg. Az Évkönyvnek ez a kiadása külön jelenik meg magyar, külön német és külön horvát nyelven.

1898 óta — az 1897. évi XXXV. t.-ez. 5. §-ának rendelkezéséhez képest — a Magyar Statisztikai Évkönyv a miniszteriumok működését, valamint az igazgatásuk és felügyeletük alá tartozó ügyeket és közállapotokat ismertető jelentés kíséretében évenkint a költségvetés bemutatásával egyidejűleg az országgyűlés elé terjesztik.

Az ílyéppen megkétszereződött terjedelmű kiadványt a miniszteriumok jelentései nyitják meg, abban a sorrendben, a mint az egyes tárcák a költségvetési törvényben szerepelnek. A miniszteri jelentések az ügyörökben elmult év folyamán kifejtett tevékenységről számolnak be, statisztikai adatok s a gondozásukra bizott ágak állapotának ismertetése nélkül. Ez utóbbit az ország közállapotai ezúton a m. kir. központi statisztikai hivatal által szerkesztett jelentés tárgyalja, a mely jelentésnek főrészéi a népességről, közegészségügyről, mezőgazdaságról, bányászatról és kohászatról, iparról és kereskedelemről, külkereskedelemi forgalomról, közlekedésről, pénz- és hitelügyről, biztosításügyről, tüzkárokrol, közoktatásügyről, egyházi- és hitéletről, yégyül a jogszolgáltatásról szóló fejezetek, legfőképpen az évkönyvben főhalmozott gazdag statisztikai anyagnak szöveges megmagyarázataiként. Ez a kibővült kiadvány csak magyar nyelven jelenik meg.

A statisztikai hivatalnak volt korábban is havi kiadványa, a Magyarország Árforgalmát ismertető. 1897-ben azonban, a mikor több fontos adatgyűjtés úgy szerveztetett ujjá, hogy havi közlésre is alkalmas és érdemes adatokat szolgáltathattat, Statisztikai Havi Közlemények ezúton új kiadvány indult meg, a korábbi árforgalmi havi kiadvány megszüntetésével, illetőleg beolvassztásával. A Statisztikai Havi Közlemények ebben az alakjukban jelentek meg 1900. év végéig; miután azonban a külkereskedelemi forgalom eredményei sokkal korábban egybeállíthatók mint az egyéb havi adatok, s ez utóbbiak késedelméért indokolatlan volna az előbbieknél annyira fontos havi közzétételét halasztani, az 1901. év elejétől kezdődőleg kettéválasztották a korábbi kiadványt. Ez idő szérint megjelenik tehát a Magyar Korona Országai Külkereskedelemi Forgalmának Havi Eredményei ezúton füzet, minden hónál a következő hónap 25-ikén, tartalmazva mennyiséget és árték szerint — az Ausztriával való forgalmunk külön kitüntetésével, s az előző év megfelelő adataira való visszapillantással — külkereskedelmünk adatait főösszeállításban s a fontosabb árunemek és országok szerinti részletezésben, továbbá Fiume áru- és hajóforgalmát.

A Statisztikai Havi Közlemények minden hóról öt héten mulva jelennek meg (pl. a januári adatok március első napjaiban) s tartalmuk a következő: Időjárás, a rendőrhatóságok tevékenysége az előfordult bűnesetek és vétségek részletezésével, a külföldre szóló utlevelek kímutatása, születések, házasságkötések, halálozások és népszaporodás kímutatása törvényhatóságoknál, házasságkötések hitfelekezeteik szerint, a vegyes-házasságok részletezése a gyermekek vallására létrejött megegyezések kitüntetésével, a fertőző betegségek törvényhatóságoknál, azon községek fölsorolása, ahol a halálozási többlet 5-nél nagyobb volt, s ahol az egyes fertőző betegségek által előidézett halálesetek száma 5-nél nagyobb volt, az országos állatvásárok forgalma törvényhatóságoknál (a jelenlétekből részletezve is), gabonaárak, terményárak, állampapirok, jelentékenyebb záloglevelek, pénznemek, külföldi váltók árjegyzései s az arany-árfolyam a budapesti lőzsden, a szesz, cukor és sörtermelés és adó eredményei, az osztrák-magyar bank mérlege, a bank-kamatláb, az adómentes bankjegytartalék és a megengedett bankjegy kibocsátás maximális összege, a m. kir. postatakarék-pénztár forgalma, tüzkárok törvényhatóságok szerint, s végül névszerinti fölsorolása azoknak a községeknek, a melyekben 20,000 koronát meghaladó tüzkáresetek fordultak elő.

Mind a két havi füzet csak magyar nyelven jelenik meg.

IV.

A magyarországi népszámlálásokról.

Népszámlálások — illetőleg a népszámlálásnak kezdetleges alakjai — katonai és adóztatási célokra — az ó-kor és középkor népeinél is gyakrabban előfordultak minél, s ily cenzust minden valószínűség szerint hazánkban is többször tartottak. Az első ily összeirás, a melynek számszerű adatait is birjuk, az 1715. évi LVII. t. ez. alapján 1715-ben és 1720-ban hajtattott végre; ebben azonban csak a jobbágyok, zsallerek, jobbágy telkeken gazdálkodó nemesek és városi polgárok iratták össze, a felvétel tehát nem teljes. Az összeirásnak az országos levéltárban örzött anyagából igyekezett megszerkeszteni 1896-ban a statisztikai hivatal az egész ország népességének képét. (L. Magyar Statisztikai Közlemények XII. K.)

Jó félszázaddal később, 1785-ben a nemesség jogait kevésbé respektáló II. József az Ausztriában már az előző

évből megtartott általános népszámlálást hazánkban is végrehajtotta, ezuttal a nemességnek is számbavételével. Ez a számlálás Erdélyben két évvel később, 1787-ben hajtattak végre. 1802-ben ismét hazai törvény intézkedik a népszámlálásról, a melyet azonban csak 1805-ben hajtottak végre, ujra a pápság és nemesség kihagyásával.

A József fele népszámlálás után első teljes népszámlálás hazánkban az 1850-iki, a melyet az abszolut kormány foganatosított. Ez a népszámlálás már kiterjedt az egész lakosságra, de nyíltan bevallott céjlához képest — hogy a hadsereg kiegészítésére szolgál — a férfi népességre helyezte a főszínt, s a nők személyi viszonyait jóval kevesebb részletességgel kutatta. A felvétel a nemzetiségi viszonyokat is kérdezte, s ámbar utasításul az volt adva, hogy mindenki saját bevallása szerint irassék valamely nemzetiséghez, tényleg mégis nagyon sok tudatosan téves bejegyzés történt a magyarság rovására (pl. a zsidók németeknek vettettek föl), úgy hogy nemzetiségi viszonyainkat ez a népszámlálás teljesen ferde világításban tünteti föl.

1857-ben újabb népszámlálást tartottak, még mindig az abszolut kormány rendeletére. Az új népszámlálás nem sok haladást mutat a megelőzőhöz képest, legsüllyebben annyiban, hogy a nőkre is oly részletességgel kiterjedt, mint a férfiakra. Változást képez az 1850-iki népszámlálással szemben az is, hogy a nemzetiségi viszonyok kutatását elejtették, s a népszámlálással egyidejűleg állatszámlálást is rendeztek.

Az alkotmány helyreállítása után az új magyar kormánynak egyik első feladata volt népszámlálást rendezni, s ez — immár a magyar statisztikai hivatal közreműködésével — az 1869. év deczember hó 31-ére vonatkozólag a következő év január havában végre is hajtattott. A nemzetiségi viszonyokat ez a népszámlálás sem kérdezi; eredetileg tervbe volt ugyan véve, de később elejtették. (A statisztikai hivatal ezért a tankötelesek nemzetiségi viszonyainak arányában számította ki az ország népességének nemzetiségek szerint való megosztását). A számlálást házi lajstromokkal eszközölték, minden személy részére egy külön sorral, a melynek rovatai a következő kérésekre terjedtek ki: név, ezm és rang, nem, születési év, vallás, családi állapot, foglalkozás, szülőhely, honosság, jelenlét vagy távollét, írni olvasni tudás, a katonasághoz való viszony stb. Az 1869-iki népszámlálás is kiterjedt végül a hasznos házi állatok összeirására is. A népszámlálás eredményeit egy hatalmas kötetben tette közzé a statisztikai hivatal.

Az 1869-iki népszámlálás volt hazánkban az utolsó, a melyet lajstromos rendszer szerint hajtottak végre; tizenegy évvvel később a statisztikai hivatal tudós vezetőjének, Keleti

Károlynak alkalma nyílt már teljesen érvényesíteni befolyását a népszámlálás előkészítésében is, s e befolyás legnagyobb eredménye volt az egyéni laprendszer alkalmazása, a mely nem csak nálunk képezett újítást, hanem Európa haladottabb nemzeteivel szemben is uttorő szerepre jutott. E módszerrel — a mely szerint minden jelenlévő egyénről külön számláló lapot állítottak ki — nem csak a lajstromokban könnyen előfordulható tévedéseknek és elirásoknak vették elejét, hanem a statisztikai anyagnak gazdagabb és tanulságosabb kihasználását is lehetővé tették. Az 1880-i népszámlálás egyéb tekintetben is nagy haladást képez az előzőkkel szemben, mert kiterjedt ismét a nemzetiségi viszonyok kutatására is, s a foglalkozást illetőleg föltett szabatosabb kérdései a foglalkozási statisztikának is jobb anyagául szolgáltak. A férfiak és nők különböző színű számláló lapokat kaptak; a számláló lapokon ezek a kérdések voltak: 1. mi a vezeték és keresztnéve? 2. mikor született? 3. hol született (mely ország, megye, községen)? 4. hová való honosságu vagy illetőségü (mely ország, megye, községen)? 5. mi a vallása, hitfelekezete? 6. mi az anyanyelve (azon kívül mely hazai nyelvet beszéli még)? 7. mi a családi állapota (nőtlen, hajdon, nős, férjes, özvegy, törvényesen elvált-e)?! 8. mi a főfoglalkozása vagy keresete (földműves, iparos, kereskedő, hivatalnok, katona, haditengerész vagy honvéd-e; a nőknél: háztartásban foglalkozik-e csupán vagy mesterségnél, gazdaságban stb.)?; van-e mellékkeresete és milyen? 9. minő foglalkozási viszonyban van (földbirtokos, haszonbérő, önálló kereskedő vagy mester, legény, inas, napszámos, eseléd-e)? 10. Tud-e írni, olvasni? 11. Beteg-e (hány nap, hét, hónap óta)? 12. Jegyzet. A számlálólapokon kívül voltak házi-gyűjtő-ivek, a lakviszonyoknak és a házi állatoknak a számbavételére. Az 1880 iki népszámlálás eredményei két kötetben látta napvilágot; az első törvényhatóságoknál közli az összes kombinációkat tudományos feldolgozásban, a második a több eredményeket községenkint.

Tiz év mulva, az 1890. évi deczember 31-én volt állapot szerint a törvényhozás új népszámlálást rendelt el, s ez a módszer tekintetében megint úttörő vállalkozásra és új sikerre nyújtott alkalmat a magyar statisztikai hivatalnak. A demografaii kérdések jobbára változatlanul maradtak ugyan, vagy legföljebb stiláris módosításokon mentek keresztül; a foglalkozást illető kérdések azonban — a szorosan vett népszámlálási módszernek a speciális foglalkozási módszerekkel való kombinálásaként olyképp módosítattak, hogy azokból nemcsak az egyének foglalkozási statisztikáját lehetett megszerkeszteni, hanem a vállalatokét is, feleletet adva arra a kérdésre,

hogy hánny és mily számu személyzettel, s mily foglalkozású alkalmazottakkal dolgozó vállalatunk van. Ezt az eredményt a foglalkozási kérdéseknek a következő szövegezésével lehetett elérni: Mi a főfoglalkozása vagy keresete (hivatala)? van-e mellékfoglalkozása és milyen? önálló-e vagy szolgálati viszonyban van-e? ha nem önálló, mily minőségben van alkalmazva? mely kereseti ágban van alkalmazva? ha nem önálló iparos, mely vállalatnál vagy mesternél van alkalmazva? ha nem kereső, vagy házi cseléd, mi a gazdájának vagy eltartójának főfoglalkozása? E módszerrel — bár nem kis nehézségek árán — egy-egy vállalat körül lehetett csoporthoz használni az azon vállalatnál alkalmazottak számláló lapjait, s megszerkeszteni belőle — a mi az 1884-iki ipar-statisztikánál csak fogyatékosan sikerült — az ipar-statisztika személyi részét; a foglalkozási statisztikát igen nagy s finom részletezéssel lehetett összeállítani, s még a munkanélküliek statisztikájára is világot vetni. Az 1890-iki népszámlálás alkalmával már nem írták össze a házi állatokat; a házigyűjtő-iveken azonban annál tüzetesebben vették fel az épület-statisztika adatait, az épületek rendeltetése, tetőzetük, falazatuk stb. szerinti részletezéssel, kétségtelen nagy hasznára a tűzrendészethez s a tűz elleni biztosításnak. Az 1890-iki népszámlálás eredményeit a statisztikai hivatal három nagy kötetben tette közzé, a Magyar Statisztikai Közlemények 1893-ban megindított új folyamának első három kötete gyanánt; az első az általános népleírást tartalmazza (a demografai eredményeket), a második a foglalkozási statisztikát, a harmadik pedig az épület-statisztikát.

Az ujabb tíz év ujabb reformokat hozott a népszámlálási művelet terén; az 1900. év deczember 31-ére vonatkozó, s a folyó év első tíz napjában végrehajtott népszámlálás még tovább tökéletesíti úgy a demografia, mint a foglalkozás statisztikai felvételt, s hozzácsatolja a munkabér statisztikát, s a kisipari üzemek számbavételét is. (A nagyipari üzemekről a kereskedelelmügyi miniszter úr 1899-ben készített külön felvételt). Ezuttal közös számláló lapot használtak úgy a férfiakra, mint a nőkre nézve; a számláló lapnak a megelőzöleg használtakhoz képest fontosabb módosításai a következők: a lakáshoz, illetve családhoz tartozandóság megitélezésére kérdeztetett az, hogy mi ezümen lakik a lakásban; a kor-statisztika adatai csak a születés évének bejegyzéseiből készültek; csupán az 1886-tól 1898-ig születteknél, tehát az óvó és tanköteles korban levőknél kérdeztetik a születés hónapja is, mert sokszor a hónap dönti el, hogy az illető gyermek óvó köteles, rendes iskola köteles vagy ismétlő iskola köteles-e? 1880-ban jegyzet rovatban kellett megemlíteni, hogy a megszámolt egyénnek nincs-e

valami testi vagy szellemi fogyatkozása; ez a kérdés most külön rovatot kapott. Ki kellett tüntetni, hogy van-e háza a megszámlált egyénnek, s van-e földbirtoka vagy bérlete, s mekkora az? (Ez az utóbbi kérdés főleg arra szolgált, hogy a mezőgazdaságban foglalkozónál a foglalkozás szabatos bejegyzése központilag ellenőrizhető, a hibás bejegyzés pedig helyesbíthető legyen). A foglalkozást illető kérdések között az alkalmazottak nemesek az iparban, mint 1890-ben, hanem bármely foglalkozási ágban tartoztak bejegyezni munkaadó ezégeük, hivataluk stb. pontos címét. A bányászat, kohászat, ipar és forgalom körében foglalkozó egyének a népszámláló lap hátlapját is tartoztak kitölteni, ezekre a főbb adatokra felelven: ha önálló vállalkozó, mi a cége, kik a társai, hány személyt alkalmaz üzletében, és hányat otthon, darab szerint? (Mindennél a segítő családtagokat is belértve). Ha otthon, darab szerint dolgozik, ki a munkaadója, hány segédszemélyt foglalkoztat, az utolsó évben hány héten át volt keresete és mennyit keresett egy héten? Ha alkalmazva van, mennyi a napi munkaideje, évi, havi, heli vagy napi bért, vagy darab szerinti bért kap-e, mennyi az évi vagy heti keresménye, az utolsó évben hány héten át volt keresete, ha kereset nélkül van, mióta és miért? Van-e a bányászat, kohászat, ipar és forgalom körébe eső mellékfoglalkozása, mi az, e minőségen alkalmaz-e segéd személyzetet és mennyit, ha pedig e minőségében ö áll alkalmazásban másult, ki a munkaadója? Önálló kisiparosnak (20-nál kevesebb segédszemélyt alkalmazónak) még a következő kérdésekre kellett megfelelnie: Alkalmaz-e motorokat, milyeneket, hányat, és mekkora ezek lötereje; alkalmaz-e munkagépeket és milyeneket, név szerint mindenekből hányat? Minő nyers anyagokat vagy félgyártmányokat használ fel, és mekkora ezek mennyisége a népszámlálást megelőző 12 hónap alatt? Minő félgyártmányokat vagy kész iparcikkeket állít elő?

A számláló lapon kívül a házigyűjtőiv, mint korábban is, főleg az épület-statisztika adatait foglalja magában nagy részletességgel. Az 1900. évi népszámlálás anyaga most van feldolgozás alatt a statisztikai hivatalban; eredményeinek közlése terv szerint 5–6 kötetet fog megtölteni.

V.

1897. ÉVI XXXV. TÖRVÉNYCZIKK

a m. kir. központi statisztikai hivatalról.

(Szentesítést nyert 1897. évi augusztus hó 27-én. — Kihirdettetett az „Országos Törvénytár”-ban 1897. évi szepember hó 2-án.)

1. §.

A m. kir. központi statisztikai hivatal feladata: a magyar korona országai közállapotának és évről-évre változó közérdeki viszonyainak nyilvántartása, s ezen célra minél teljesebb és megbizhatóbb adatok gyűjtése, az adatok megvizsgálása, összeállítása; feldolgozása s olyképen való közrebecsítása, hogy azok úgy tudományos, valamint törvényhozási, kormányzati, közigazgatási és más gyakorlati célokra egyaránt használhatók legyenek.

Összehasonlítás céljából a központi statisztikai hivatal nemzetközi adatokat is gyűjt, köteles viszont a nemzetközi statisztika érdekeit saját részéről is előmozdítani.

Jegyzet. Az 1874. évi XXV. törvénycikk, amely „az országos statisztika ügyének” szervezéséről szólott, a statisztikai hivatal feladatairól mindenössze annyi említi, hogy „a magyar korona országai közállapotának és évről-évre változó közérdeki viszonyainak nyilvántartása elrendeltek”. Az új törvényben e megjelölés majdnem szószerint fő van véve, de egyúttal szabatosan körül is van írva, hogy a közállapotoknak és közérdeki viszonyoknak ez a nyilvántartása a statisztikai hivatalra milyen teendőket rö. Külön kifejezést nyer itt a nemzetközi statisztikai adatok gyűjtése is, amelyekre éppen az ország közállapotainak minél alaposabb megismérése, s más nemzetek hasonló viszonyaival való egybevethetése érdekében van szükségünk; s azonkívül a statisztikai hivatalnak az a kötelessége, hogy a nemzetközi statisztika érdekeit a saját részéről is előmozditsa. A nemzetközi statisztika művelése, mióta a statisztikai kongresszusok megszűntek, az 1887-ben Rómában megalkult Nemzetközi Statisztikai Intézet (*Institut Internationale de Statistique*) kezei között van. Az intézetnek nagy érdemei vannak a statisztikai adatgyűjtések irányelvinek tisztázása, s az adatok nemzetközi összehasonlithatóságának tisztázása körül; működésének súlypontja tényleg az ily módszerkérdések megtávlítására esik, nem pedig nemzetközi statisztikai összeállítások szerkesztésére. A nemzetközi statisztikai intézet ez évben, 1901-ben Budapesten ülésezik.

2. §.

A m. kir. központi statisztikai hivatal hatásköre — úgy az adatok gyűjtésére nézve, valamint azok feldolgozását és közzétételét illetőleg is — kiterjed a magyar korona országainak egész területére.

Kivételt képeznek azok a statisztikai adatok, amelyeket Horvát-Szlavonországokban az országos kormány az autonóm törvényhozás és közigazgatás ezeljaira gyűjt, vagy saját statisztikai hivatala által gyűjtet és feldolgoztat s a m. kir. központi statisztikai hivatal rendelkezésére bocsát; ezen adatokra nézve, — amennyiben gyűjtésük és összeállításuk a központtal egyetértőleg történik, — a közvetlen adatgyűjtés és feldolgozás a központi statisztikai hivatal részéről mellőzendő.

Jegyzet. Az 1874. évi törvény is kimondja a statisztikai hivatalnak a magyar korona országai egész területére kiterjedő hatáskörét, de e jog korábban csak kis részben vételett ígénybe, s 1897-ig rendezetlen maradt a kérdés, hogy mily módon gyűtessenek Horvát-Szlavonországokra vonatkozólag az adatok. Ma a központi statisztikai hivatal minden adatgyűjtésének minútait közli a zágrábi országos statisztikai hivatal, s ez utóbbi lehetőleg azonos módon eszközli az adatgyűjtést, mint az azanyaországban történik. A feldolgozást is a központi statisztikai hivatalról nyert ultimutatás szerint végzi, s az eredményeket azután közli a központtal. A törvény értelmében, ha a zágrábi statisztikai hivatal nem tudna, vagy nem akarna valamely adatgyűjtésnél az itt leírt módozatoknak megfelelni, a központi statisztikai hivatal közvetlen adatgyűjtő jogával azonnal feléledne s Horvát-Szlavonországokból is közvetlenül szerezhetné be adatait. A zágrábi országos statisztikai hivatal a központ részére végzett adatgyűjtő és feldolgozó munkájáért évi kárpolitást kap, amely ezidőszerint évi 26.000 koronában van megállapítva.

3. §.

A központi statisztikai hivatal közvetlenül a kereskedelemlügyi miniszternek van alárendelve. Ügykörét és ügyviteli szabályzatát, a minisztertanács hozzájárulásával s Ö cs. és apostoli királyi Felségének legfelsőbb jóváhagyásával, a kereskedelemügyi miniszter rendeleti uton állapítja meg.

A központi statisztikai hivatal működéséről évenkint tüzetes munkaterv készítendő. A munkaterv, a már folyamatban levő adatgyűjtések felsorolásán kívül, magában foglalja a következő évre tervezett adatgyűjtéseket, az utóbbiak tárgyának és módszerének megemlíttésével, valamint annak is

kitüntetésével, hogy az adatok gyűjtése közvetlenül vagy közvetve a magánszemélyek bevallásain alapszik-e.

A munkatervbe nem vehető fel oly adatok gyűjtése, amelyek a magánszemélyek jövedelmének vagy vagyonának összeségére, vagy ezek külsőleg nem nyilvánuló alkatrészeire, vagy végül az egyén családi, társadalmi és erkölcsi életének benső viszonyaira vonatkoznak.

A kereskedelemügyi miniszter a minisztertanács hozzájárulásával megállapított ezen munkatervet, az alkalmazandó kérdőívekkel együtt, az állami költségvetés heterjesztése alkalmával az országgyűlésnek előterjeszti.

A központi statisztikai hivatal évi működésében az országgyűlés által elfogadott munkaterv korlátai között jár el. A munkaterv keretén kívül adatgyűjtések csak sürgős szükség esetén, az országgyűlésnek tett előzetes jelentés után foganatosithatók.

Jegyzet. A statisztikai hivatal ügykörét és ügyviteli szabályzatát a kereskedelemügyi miniszter 1898. január 2-án adta ki, szabályozva benne a hivatal viszonyát a miniszterekhez, az adatszolgáltató hatóságokhoz, az adatgyűjtések megindítása, a kiadványok szerkesztése körüli rendőket stb.

A munkaterv jellemző alkotmányos biztosítéka az adatszolgáltatóknak, akiket ez az intézkedés az államnak esetleg tulzott statisztikai követeléseihez szemben az országgyűlés védelme alá helyez. A munkatervnek az országgyűlés által való elfogadásával nyerik csak meg az egyes adatgyűjtések a törvény többi pontjaiban foglalt biztosítékokat, s csak ezen adatokra terjed ki a beszolgáltatásnak szigorú kötelezettsége. Az első, 1898. évi munkatervbe a statisztikai hivatal belefoglalta az akkor fennállott összes adatgyűjtésit, azóta pedig évről-évre a már meglévő adatgyűjtéseknek csak egyszerű fölemlítéssel, csupán az ujonnan tervbe vett kérdőíveket vagy módosításokat közli részletesen munkatervében. A hivatal minden év január 31-én kérdést intéz az összes miniszterekhez, hogy mely új munkálatokat kívánnak a munkarendbe folvenni: a beérkezett válaszok figyelembe vételével azután munkatervét junius közepéig készítik el.

4. §.

A központi statisztikai hivatal a jelen törvény 1. §-ában körülírt feladatának előmozdítására nyilvános könyvtárt és térképgyűjteményt tart fenn.

E végből a nyomtatások, illetőleg kiadók a nyomdatelekekkel statisztikai célokra egy példányt a m. kir. központi statisztikai hivatalnak ingyen beszolgáltatni tartoznak.

A beszolgáltatási kötelezettség a következő nyomtatványokra terjed ki:

1. gépi sokszorosítás után kötetes vagy füzetes alakban kiadott mindenennél írói műre, kivéve a tisztán szépirodalmi tartalmukat;

2. minden időszaki folyóiratra, kivéve a tisztán szépirodalmi tartalmukat s a hetenkint vagy egy hétnél rövidebb időközökben megjelenő hirlapokat;

3. iskolai értesítőkre, mindenennél évi jelentésekre, statisztikai kimutatásokra, cími- és névtáráakra, továbbá föld- és térképekre.

A beszolgáltatás módozataira, valamint a beszolgáltató felelősségeire nézve a nyomdatermékek tudományos czelokra szolgáló köteles példányainak beküldése tekintetében semmálló törvényes szabályok irányadók, melyeknek értelmében a kereskedelemlügyi miniszter rendeletileg intézkedik.

Horvát-Szlavonországokban a nyomdatermékek köteles példányainak a központi statisztika czéljaira való beszolgáltatása iránt a bán fog megfelelően gondoskodni.

Jegyzet. A statisztikai hivatal közérdekű működésének szüksége van minél teljesebb könyvtárra. Ez okból rendel ez a szakasz köteles példányokat a könyvtár részére, kivéve a statisztikai működéssel össze nem függő szépirodalmi munkákat s a napi és heti hirlapokat. A könyvnymatóknak a köteles példányok beszolgáltatását illető kötelezettségeit külön kereskedelemlügyi miniszteri rendelet szabályozza; a beszolgáltatás elmulasztásának megtorlását illetőleg az 1897. évi LII. t-cikk van érvényben, a mely nyomdatermékeknek egyéb tudományos czelokra szolgáló köteles példányairól szól.

5. §.

A központi statisztikai hivatal a statisztikai adatgyűjtések eredményét statisztikai évkönyiben, havi füzetekben és statisztikai közleményekben bocsátja nyilvánosságra.

Az évkönyv kiterjed a magyar korona országainak összes közérdekű viszonyaira: a havi füzetek mindenkor fontosabb adatokat foglalják magukban, a melyek havonkinti közlésre alkalmasak; a közlemények pedig a statisztikai adatgyűjtés egy-egy ágára szoritkoznak.

A miniszterelnök az egyes miniszteriumok ügykörét fel-

ölelő tartalmú statisztikai évkönyvet — a miniszteriumok működését, valamint az igazgatásuk és felügyeletük alá tartozó ügyeket és közállapotokat ismertető jelentés kíséretében — évenkint, a költségvetés bemutatásával egyidejűleg, az országgyűlés elő terjeszti.

A központi statisztikai hivatal összes kiadványai valamennyi törvényhatóságnak hivatalból megküldendök.

Jegyzet. A statisztikai évkönyv, s az ezzel kapcsolatos miniszteri jelentések és az ország közállapotaира vonatkozólag a statisztikai bírálóból által írt jelentés szerkesztési ügyeit egy vegyes bizottság intézi, a melynek elnöke a statisztikai hivatal igazgatója, alelnöke a hivatal aligazgatója, tagjai: a miniszterelnök, az Ó Felsége személye körül miniszter s a Horvátszlován-dalmát miniszter képviseletében egy-egy, a többi miniszteriumok képviseletében két-két kiküldött, végül a statisztikai hivatalból kinevezett előadók. A vegyes bizottság a miniszteri jelentéseket csak egyöntetűség és tömörsg szempontjából birtalhatja fölül, a statisztikai hivatalnak az ország közállapotaирól irott jelentését azonban érdemlegesen is tárgyalhatja; minden rész szövegét a tárgy szerint illetékes miniszterek állapítják meg véglegesen.

6. §.

A központi statisztikai hivatal élén áll a hivatal igazgatója, a kinck helyettese az aligazgató.

A hivatal tiszttiszelő-személyzete két szakból áll, ugymint a fogalmazási szakból: az igazgatási és fogalmazási teendők ellátására, valamint a tudományos munkálatok végzésére, — s a statisztikai és kezelési szakból: a statisztikai adatok számszerű megvizsgálására és feldolgozására, továbbá a térképrajzolási, könyvtár-, iroda- és anyagkezelési teendők ellátására.

A fogalmazási szakban alkalmazandó tiszttiszelőktől az 1883: I. t.-ez. 3. §-ában körülírt elnéméleti képzettség kivántatik meg. A fogalmazási szakba tartozó összes létszámnak legfeljebb $\frac{1}{3}$ részéig azonban oly egyének is kinevezhetők, a kik az idézett §-ban meghatározott jogi, illetve államtudományi képzettséggel nem birnak, de orvostudori vagy mérnöki, vagy a földrajzi, népismei, történettudományi szakból bölesézzettudori oklevelet, vagy ugyane szakokból középiskolai tanári képesítést, vagy végül gazdasági akadémiai oklevelet mutathatnak fel.

A statisztikai és kezelési szakban középiskolai érettségi bizonityvány, vagy ezzel egyenrangú képzettség kimutatása kívántatik meg.

Jegyzet. A törvényszakasznak azon engedélyével, hogy a fogalmazói szakba nem jogi képzettségű tiszttiszelők is kinevezhetők, a statisztikai hivatal eddig nem élt, mert külön szakképzettséget kivánó munkáltatóinál ideiglenesen a hivatal kebelén kívül álló szakértőket szokott alkalmazni.

7. §.

A központi statisztikai hivatalhoz ezentúl kinevezendő gyakornokok és a VIII. és ennél alacsonyabb fizetési osztálybeli tiszttiszelők — akár a fogalmazási, akár a statisztikai és kezelési szakba nevezetessének ki — kineveztetésüktől számitott egy év alatt statisztikai szakvizsgát kötelesek letenni s állásuk ezen vizsga sikeres letételéig csak ideiglenes, azon esetben, ha a vizsgát egy év alatt eredménynyel le nem teszik, állásukból minden kárpolitás nélkül elmozdithatók.

A statisztikai szakvizsga tárgyait, valamint a vizsgáló bizottság szervezetét és a vizsgálati eljárást a kereskedeleumi miniszter rendeletileg állapítja meg.

Jegyzet. A statisztikai szakvizsga intézményét ez a törvényszakasz már negyediben ujti meg, 1870-ben, az akkor tartott statisztikai tanfolyamok után tartottak statisztikai szakvizsgák; 1884-ben ujra feléltől ez az intézmény, de öt év mulva megint beszüntették a szakvizsgákat. 1895-ben egy kereskedeleumi miniszter rendelet a statisztikai hivatalban való állandó alkalmaztatás, illetőleg előléptetés előfeltételéül kötötte ki a szakvizsgát s ez intézkedés törvényesítését hozta meg a jelen törvényszakasz, a melynek rendelkezéséhez képest azután a szakvizsgálatokra vonatkozólag a kereskedeleumi miniszter 1898-ban uj szabályzatot bocsátott ki. Ez szabályzat értelmében a szakvizsga írásbeli és szóbeli részből áll. Az írásbeli a fogalmazási szakban foglalhatószóból és számbeli, műveletekből, a statisztikai és kezelési szakban csak ez utóbbiból áll. A szóbeli vizsga tárgyai a statisztikai elmélete és története, Magyarország statisztikája, a statisztikai hivatal története, szervezele, és adatgyűjtései, a közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog, nemzetgazdaságtan és gazdaságtörténet elemi. A szakvizsgálati bizottság elnöke a statisztikai hivatal igazgatója, tagjait a kereskedeleumi miniszter nevezi ki. A vizsgálaton az elnökön kívül három tag jelentéte szükséges. A vizsgálat ingyenes; kétszeri sikertelen kísérlet után csak a kereskedeleumi miniszter engedélyével lehet harmadszor is vizsgálni. A statisztikai hivatal tiszttiszelői, a meunyiben kineveztetésükön számított egy év alatt a statisztikai szakvizsgát le nem teszik, állásukból elmozdithatók.

8. §.

Kis- és nagyközségekben nyilvános vagy nyilvánossági joggal felruházott iskolákban tényleges alkalmazásban levő elemi iskolai férfitanítók — tekintet nélkül az iskola fentartójára — a tanügyet közvetlenül érdeklő évi összeirásoknál minden, a nagyobb időszaki adatgyűjtésekben pedig a kereskedelmi miniszternek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárulásával kiadott rendeletére, fegyelmi felelősség terhe alatt kötelesek, mint számláló biztosok közremüködni.

A statisztikai adatgyűjtések, a melyeknél a megelző pont értelmében a tanítók közremüködése igénybe vételek, lehetőleg az iskolai szünidők alatt tartandók. Ettől eltérő esetekben is mindenazon iskolákban, illetőleg osztályokban, melyeknek tanítói statisztikai adatgyűjtésnél vannak elfoglalva, a tanítás az összeírási napokon — egy éven belül összesen hat napon keresztül — szünetelhet.

A kereskedelemügyi miniszter a tanítóknak a nagyobb időszaki statisztikai adatgyűjtésekben való közremüködésükért járó díjazást esetről-esetre rendelettel állapítja meg.

Horyát-Szlavonországokban a népiskolai tanítóknak a statisztikai adatok gyűjtésében való közremüködése iránt a bár fog megfelelően intézkedni.

Jegyzet. E rendelkezés célja az, hogy nagyobb adatgyűjtésekben például népszámlálásoknál a legkisebb községekben is biztosítassék valamely művelt és megbízható egyén részvételét az összeírás munkálataiban. A tanítók kötelezettsége azért van csak a kis- és nagyközségekre szorítva, mert a városokban már föltehető, hogy a tanítókon kívül isukad elég hasznavezető, művelt egyén, aki számlálóbiztos tisztre vállalkozik. A községi és körjegyzők, a kiknek a statisztikai adatszolgáltatás körül még nagyobb gyakorlatuk van, azért nem oly alkalmasak ily számlálóbiztos működésre mint a tanítók, mert kevsebben vannak s mert, különösen az állami anyakönyvvizelés behozatala óta, hivatali elfoglaltságuk is sokkal nagyobb és halasztatlanabb. A törvény e rendelkezése először az 1900. évi népszámlálásnál nyert alkalmazást, a melynél a számlálóbiztos tiszlet legnagyobrászban a tanítók töltötték be, megfelelő díjazás mellett. Tanügyi összeírásnál a tanítók közremüködése — e törvény alapján — még nem vétettek igénybe.

9. §.

Közhibatalok s mindenennemű polgári és egyházi hatóságok, valamint azok közegei kötelesek az 1. §-ban kitüzött célra szükséges adatokat a központi statisztikai hivatalnak,

a 3. §-ban megszabott korlátok között tett intézkedéshez képest, megserezni és beszolgáltatni.

A véderőre vonatkozó azon statisztikai adatokat, a melyek a véderő érdekeinek szem előtt tartása mellett közzétehetők, a honvédelmi miniszter bocsátja a központi statisztikai hivatal rendelkezésére.

Intézetek, testületek, egyletek és társulatok, valamint magánszemélyek is, a reájuk vonatkozó s a fentebbi célra szükséges adatokat, a felszólításhoz képest, vagy közvetlenül a központi statisztikai hivatalhoz beküldeni, vagy az adatszolgáltatást elrendelő felhívásban megjelölt hatósági közegek átszolgáltatni tartoznak.

Magánszemélyek, a jelen törvény 11. és 13. §§-aiban foglalt következőnnyek terhe alatt, esakis oly statisztikai adatok beszolgáltatására kötelezhetők, a melyekre vonatkozólag a 3. §. értelmében az országgyűlés elő terjesztett és az országgyűlés által elfogadott munkatervben vagy jelentésben határozottan meg van említve, hogy az adatok gyűjtése közvetlenül vagy közvetve a magánszemélyek bevallasáin alapszik.

Az adatszolgáltatásra felszólítottaknak a központi statisztikai hivatalhoz vagy az adatszolgáltatást elrendelő felhívásban megjelölt hatósági közegekhez intézett levelei és postaküldményei a postadíjktól mentesek.

Jegyzetek. 1. Egy nevezetes újítást tartalmaz ez a szakasz az 1874. évi törvény megfelelő rendelkezéseivel szemben. Ez a nevezetes újítás az, hogy az új törvény a magánszemélyek adatszolgáltatását is kifejezetten kimondja. Ennek a jelentősége kiváliglik abból, hogy például gazdaságunk állapotáról esak akkor lehet helyes képet alkotni, ha gazdasági életünk fölényszői, a mezőgazdák, iparosok, kereskedők is szolgáltatnak statisztikai adatokat. Ezek pedig legnagyobbrészt mind magánszemélyek, akik korábban legföljebb a maguk jószántából adtak adatot, de arra kötelezhető nem voltak (kivéve, ha külön törvények, mint a népszámlálásról, a mezőgazdasági s az áruforgalmi statisztikáról szólók egy-egy adatgyűjtésre vonatkozólag ezt el nem rendelték.) A magánszemélyek adatszolgáltatási kötelezettsége azonban esak akkor áll be, ha az adatgyűjtés, a melyre felhívatnak, a statisztikai hivatal munkatervébe fel van véve s az országgyűlés által jóváhagyott.

2. Egy másik eltérés az 1874. évi törvénnyel szemben az, hogy míg a régi törvény a korinánközegoket, egyházi, polgári és katoni hatóságokat is kötelezi a statisztikai adatszolgáltatásra, addig az új a katonai hatóságokat kiveszi e rendelkezés alól és úgy intézkedik, hogy a véderőre vonatkozó statisztikai adatokat a honvédelmi miniszter bocsátja a statisztikai hivatal rendelkezésére. Nem jelent ez visszaesést a korábbi állapothoz képest, mert hiszen természetesen, hogy a honvédelmi igazgatás inkább van hivatala annak a megitélésére, hogy a véderőre vonatkozó,

mely adatok közölhetők a nyilvánosság előtt és melyek kell, hogy katonai titkok képezzenek, mint a statisztikai hivatal, a melynek adatgyűjtő tevékenysége különben itt is csak annyiban van korlátozva, hogy a katonai figyelmen a honvédelmi miniszter közbejöttével és engedélyével végezhet csak adatgyűjtéseket.

A statisztikai hivatal adatszolgáltatóinak s a statisztikai hivatalnak levelezését illető portómentességre nézve megjegyzendő, hogy a statisztikai hivatal a Posta- és Távirdarendelek Tárának 1897 évfolyamában közölt 67.831 sz. rendelet értelmében a feltétlen portómentességet elvező hatóságok közé tartozik. A statisztikai hivatalhoz az adatszolgáltatók részéről intézett levelek azonban — ha csak az adatszolgáltató hatóság maga is nem élvez feltétlen portómentességet — csak akkor portómentesek, ha borítékuk ezzel a záradékkal van ellátva: „Hivatalos felszólítás folytatás statisztikai ügyben portómentes.” Ily borítékokat a statisztikai hivatal maga szokott küldeni adatszolgáltatóinak. Ez esetben is azonban csak az egyszerű levelek viteldíjmentesek; ha a feladó adatszolgáltató ajánlya kiványa, a levelet feladni, az ajánlásra díjat külön tartozik megfizetni. Gondoskodva van azonban arról is, hogy — bárha a levél közönséges levél gyanánt adatik is fel — a feladó annak elküldését minden igazolhassa. A felvétő postahivatal ugyanis köteles a statisztikai hivatalra, címzett levél átvételel a feladó postakönyvével bályegzőjével igazolni s ha a feladónak postakönyve nem volna, ezt az igazolást egy külön e célra készített jegyzőken eszközölni, sőt még útnutatást is adni a feladónak e jegyzők elkészítése iránt.

10. §.

A központi statisztikai hivatal az adatszolgáltatás megbízhatóságúnak és szabályszerűségének megvizsgálása és ellenőrzése ezéljából megtekintheti az adatszolgáltatásra kötelezettségi hatóságoknál, ugyyszintén a hatósági felügyelet alatt álló intézeteknél, testületeknél, egyleteknél és társulatoknál vezetett nyilvántartásokat, feljegyzésekét és ügykezelési iratokat és minden vállalatoknak azon üzleti könyveit, amelyeknek megvizsgálására valamely törvény a közigazgatási hatóságokat jogosítja vagy kötelezi.

A részvénnytársaságok és szövetkezetek által vezetett üzleti könyveket — amennyiben ezen intézetek nem esnek az előző bekezdés határozata alá — a központi statisztikai hivatal csak az esetben van jogosítva megtekinteni, ha az illető részvénnytársaság vagy szövetkezet a kivánt statisztikai adatok szolgáltatását, vagy a hibás kimutatások kiigazítását meglagadja, vagy a statisztikai kimutatásokat saját kijelentése szerint helyesen kiltölteni nem képes.

A nyilvántartások, feljegyzések és ügykezelési iratok, illetőleg üzleti könyvek megtékinésénél a központi statiszt-

tikai hivatal kizárolag a kérdéses statisztikai adatoknak kiiderítésére, vagy azok helyességének megállapítására köteles szoritkozni s kutatását semmi olyasra, ami ezzel közvetlenül össze nem függ, különösen pedig egyéneket illető feljegyzésekre ki nem terjesztheti.

A statisztikai adatszolgáltatás ellenőrzése, valamint a részvénytársaságok és szövetkezetek üzleti könyveinek a statisztikai kimutatások összeállítása, vagy helyesbitése ezéljából szükségessé vált megleküntése részint véglegesen alkalmazott tiszttiselöknek a központból való időnkinti kiküldetése, részint állandó statisztikai kirendeltségek véglegesen alkalmazott tiszttiselői után történhetik. A statisztikai kirendeltségek e végböl, egy-egy kerületre kiterjedő hatáskörrel, a jelenlékenyebb városokban szervezendők.

Jegyzet. A statisztikai adatszolgáltatás helyességének fontos biztosítéka, hogy a statisztikai hivatal a helyszinén, az adatszolgáltatók eredeti feljegyzéseiiből gyöződhessék meg, hogy az adatok jól szolgáltattak-e be. Az ily helyszíni vizsgálatok egyúttal az adatszolgáltatók kioktatásával is járnak, általánosaknak látszó felrértések elosztatásával, az adatgyűjtés rendszerének javításával stb., épp oly hasznára a statisztikának, mint magnifikus az adatszolgáltatóknak. Az 1874. évi törvény ezt az üdvös felhatalmazást egyáltalán nem tartalmazza: a hivatal azonban ügyviteli szabályzata alapján tényleg már korábban is teljesített ily helyszíni vizsgálatokat. Az adatszolgáltatók védeimére szolgál az az intézkedés, hogy a statisztikai hivatal oly feljegyzéseket s üzleti könyveket, amelyeknek betekintésére a közigazgatási hatóságok sincsenek felhatalmazva, nem vizsgálhat felü; továbbá, hogy a helyszíni vizsgálatnál esak az adatszolgáltatás ellenőrzésére szoritkozhatik, s végül, hogy ily vizsgálatot esak véglegesen alkalmazott tiszttiselő teljesíthet. A törvénynek a statisztikai kirendeltségek szervezésére vonatkozó intézkedése még nincs végrehajtva.

11. §.

A hatóságok, illetőleg az adatgyűjtésnél közreműködésre kötelezett egyéb közegök, valamint az adatok közvetlen szolgáltatására köteles intézetek, testületek, egyletek, társulatok és magánszemélyek a statisztikai adatoknak legjobb tudomásuk szerint és kellő időben való beszolgáltatásáért felelösek. Amely adatok, megfelelő hivatalos felszólítás után, a mulasztás kellő és elfogadható indokolása nélkül be nem szolgáltattnak, azokat a központról statisztikai hivatal a mulasztást okozók költségére a helyszinén gyűjtheti be.

A felmerült költségeket a központról statisztikai hivatal állapítja meg és részletesen felszámítva közli a mulasztást

okozókkal. A megállapított költségek a mulasztást okozóktól a közadók kezeléséről szóló törvény rendelkezései szerint hajtjatnak be.

Jegyzet. Ez a szakasz az 1874. évi törvény megfelelő rendelkezését szabatosabb és tözetsebb kifejezésben isméli, illetőleg kiterjeszti az akkor még adatszolgáltatásra nem kötelezettség magánszemélyekre is. Az a biztosíték, hogy a kellő felszólítás után be nem szolgáltatott adatok a mulasztást okozók költségére a helyszínén gyűjthetők be, az adatszolgáltatás bármily stádiumában érvényesithető; ha tehát az adatszolgáltató a statisztikai kimutatást eredetileg heterjesztette ugyan, de az pótlásra visszaküldetett hozzá, s a kiugazítást s az újabb beküldést mulasztja el, a statisztikai hivatalnak akkor is jogában áll az adatokat a mulasztó költségén beszerzni. A felmerült költségeket az utiköltségek felszámítására nézve fennálló hivatalos szabályok szerint állapítják meg.

12. §.

A központi statisztikai hivatalnak azon intézkedése ellen, melylyel:

- a) valamely statisztikai adatnak beszolgáltatása,
- b) a 10. §. értelmében valamely intézet, testület, egylet vagy törzsület nyilvántartásainak, feljegyzéseinek és ügykezelési iratainak, továbbá valamely vállalat, részvénytársaság vagy szövetkezet üzleti könyvcinek megtekintése,
- c) a 11. §. értelmében valamely statiszlikai adatnak a mulasztást okozó költségére a helyszínén való begyűjtése elrendelitettük, az intézkedés közlésétől számított 15 nap alatt elszólamlásnak van helye a kereskedeleumi miniszterhez.

Az a) és b) pontok alatt említett esetekben a felszólalmás felfüggesztő hatályu. A c) pont alatti esetben a felszólamlás csaknél abban az értelemben bir felfüggesztő hatálytal, hogy a felmerült költségeket az adatszolgáltatásra kötelezettség fel, vagy a központi statisztikai hivatal fogja e viselni, de a felszólamlás az adat beszerzését meg nem akaszthatja.

Felszólamlásnak van még helye a 11. §. második bekezdése értelmében megállapított kiküldetési költségek felszámítása és kirovása ellen, az értesítéstől számított 15 nap alatt, a kereskedeleumi miniszterhez. E felszólamlás felfüggesztő hatályu.

A felszólamlások bályegmentesek.

Jegyzet. A statisztikai hivatal ügyviteli szabályzata értelmében kötelezve van, hogy az adatgyűjtő rendeleteivel szemben nyújtott ezen jogorvoslatok felől az adatszolgáltatókat oktassa ki. A mulasztást okozó költségére elrendelt helyszíni adatbeszerzés ellen a felszólalmás azért nem lejesen felfüggesztő hatályu, mert íly esetekben az adatgyűjtést elrendelő végzés rendesen már jóval korábban kibocsátottott, s az adatszolgáltatónak azon tény ellen, hogy tôle adatot kérjenek, már korábban is lehetett volna felébbeznie; felszólalmása tehát íly esetekben már csak arra terjedhet ki, hogy a helyszíni beszerzés költségeit ne neki kelljen viselnie.

13. §.

A ki tudva hamis vagy valóltan statisztikai adatokat vall be, vagy a jelen törvény szerint beszolgáltatandó statisztikai adatok beszolgáltatását a szabályszerű felszólítás jogerőre emelkedése után megtagadja, kihágást követ el s annyi-szor — a mennyiszer 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Jegyzet. A korábbi népszámlálási törvényekben s az 1895. évi áruforgalmi statisztikai törvényben a népszámlálás, s az áruforgalmi statisztikára vonatkozólag a tudva valóltan adatok beszolgáltatói ellen volt már hasonló intézkedés, ugyanezak 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel szűtván a hamis adatszolgáltatókat; a statisztikai hivatalnak összes adatgyűjtéseire azonban ez a törvényszakasz terjeszti ki ezt a biztosítékot. A szakasz értelemezése a gyakorlatban elég enyhe s a statisztikai hivatal csak azok ellen indítja meg a kihatási eljárást, akik szemmel láthatólag szándékosan vallanak be hamis vagy valóltan adatokat.

14. §.

Aki a jelen törvény szerint beszolgáltatandó statisztikai adatok gyűjtését hamis hírek terjesztésével megnehezíti, vagy ez által a felvételnek az előszabott időben való végrehajtását megakadályozza, az ebből származó károkat, ugymint az esetleg szükségessé vált újabb felvételi vagy egyéb intézkedések költségeit viselni tartozik.

Az okozott károk megtérítésére vonatkozó kötelezettséget, a kárösszeget, valamint a költségek összegét az illetékes királyi bíróság állapítja meg.

Jegyzet. E törvényszakasznak jelentősége töleg a nagy költséggel járó általános felvételéknél van, a minők a népszámlálások is s a minők-nél hamis hírek terjesztése, az adatszolgáltató közönség feltrevezetése a felvétel eredményét tényeg kozkáztathatja is. A gyakorlatban azonban eddig nem volt szükség ennek a szakasznak az alkalmazására.

15. §.

A központi statisztikai hivatal alkalmazottja, vagy a jelen törvény értelmében szolgáltatandó statisztikai adatok gyűjtésével vagy feldolgozásával megbizott más egyén, ki íly műnösségeben tudomására jutott egyéni természetű statisztikai vagy egyéb adatokat, akár alkalmaztatásának vagy megbizatásának idejében, akár annak megszüntetése után magánosoknak vagy oly hatóságoknak, melyek azok átvételeire jogosítva nincsenek, elbeszél, kiszolgáltat, felmutat, megtekinteni enged, vagy a jelen törvény ellenére köztudomásra juttat — a mennyiben cselekedete súlyosabb büntetőjogi beszámítás alá nem esik — kihágást követ el és 2 hónapig terjedhető elzárással, valamint 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Fenmarad ezenkívül a fegyelmi felelősség és az okozott kár megtérítésének kötelezettsége.

Jegyzet. Ez a szakasz az adatszolgáltatóknak abban biztosítására szolgál, hogy statisztikai levállásaiak kizárával csak arra a cédra fognak használtatni, a melyre kérettek, tudniliuk a statisztika céljaira és sem az egyéni, sem az üzleti titkok sérelmével a statisztikai adatszolgáltatás nem jár. A statisztikai hivatal alkalmazottainak vagy az adatgyűjtéssel megbizott közegéknak az a felelőssége, hogy az adatoknak illetéktelen kezekbe juttatását megakadályozzák, kiterjed arra is, hogy nem szabad elmulasztaniuk a statisztikai adatok megörökítésében a szükséges gondosságot sem. Nemcsak az üfelelhető téhát, aki a rábízott statisztikai anyagot mással közli, hanem az is, aki nem elég gondosan örzi, s így alkalmat ad rá, hogy bár tudtán kívül és akarata ellenére — alhoz más is hozzáférjen. A büntetés szigorúsága is mutatja, hogy a törvény meunyire súlyt helyez arra, hogy az adatszolgáltatók üzleti és egyéni érdekei a statisztikai adatoknak szabályellenes használata ellen meg legyenek védeve.

16. §.

A jelen törvény 13. és 15. §§-aiban említett kihágási ügyekben, az 1880: XXXVII. t.-ez. 40. §-ának 5. pontjához képest a kir. járásbíróságok, illetőleg Horvát-Szlavonországokban az ott illetékes kir. bíróságok járnak el.

Jegyzet. A népszámlálási törvényekben a közigazgatási, az áruforgalmi törvényben az iparhatóságok vannak kijelölve a tudva valótlan adatszolgáltatás által elkövetett kihágások elbírálására. Hogy azonban úgy ezen kihágások, mint a statisztikai adatokat illetéktelenül közölő statisztikai alkalmazott által elkövethető kihágások fölött ne az adatgyűjtések körül többé-kevésbé érdekeit közigazgatási és iparhatóságok irtékozzanak, hanemfüggetlen és elfogulatlan bíróság, azért a törvény e kihágási ügyekben az eljárással a királyi járásbíróságokat bizta meg.

17. §.

Egyéni természetű statisztikai bevallások és az adatgyűjtés vagy ellenőrzés alkalmával a központi statisztikai hivatal tudomására jutott egyéb adatok az adók kivetésénél alapul nem vehetők.

A központi statisztikai hivatal a statisztikai adatokat — a címtárak körébe tartozó közlemények és azon adatok kivételével, a melyek törvény alapján, vagy máskülönben ugyis nyilvánosságra hozatnak — nem egyénenkint, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerint összefoglalásban teheti közzé.

Jegyzet. A 2., 12. és 15. §§-okon kívül ez a szakasz is az adatszolgáltatók érdekeinek biztosítására szolgál. Az a tilalom, hogy a statisztikai adatok az adók kivetésénél alapul nem vehetők, természetesen nemcsak magát a statisztikai hivatalt kötelezi arra, hogy a tudomására jutott adatokat adókivetési cézélokra át ne engedje, hanem az adatgyűjtés folyamatában részt vevő egyéb közvetítő közegeket is. Igy például a népszámlálásnál a számláló biztosokat, községi, városi, járású hatóságokat stb. Az adatok egyénenkint való közlése — a címtári adatokon kívül is — önként érthetőleg nem ütközik a törvénybe akkor, ha az adatszolgáltató félnek magának nincs kifogása az adatok közlése ellen, vagy ha ő maga más uton szintén közli azokat. A gyakorlatban különben erre a legritkább esetben fordul elő példá s a statisztikai hivatal közleményeiben szigoruan ragaszkodik az adatoknak csak terület és tárgy szerint való összefoglalásához.

18. §.

Jelen törvény életbeléptével egyidejűleg hatályukat veszik az országos statisztika szervezéséről szóló 1874: XXV. t.-cz. és az annak alapján kibocsátott összes rendeletek. Nem különben hatályon kívül helyeztetnek — az ő. §. harmadik bekezdésében foglalt rendelkezés következtében — az olt emlitett évkönyvnek és jelentésnek az országgyűléshez első ízben történő beterjesztésének időpontjától fogva: a közegészségügyről szóló 1876: XIV. t.-cz. 165. §-ának azon rendelkezése, mely szerint „a belügyminiszter az ország közegészségi viszonyairól az országgyűlésnek évenkint jelentést tesz”; továbbá a népiskolai közoktatásról szóló 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 148. §-a, mely szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszter „a közoktatás ügyéről évenkint jelentést tesz”.

az országgyűlésnek", s a középiskolákról szóló 1883 : XXX. t.-cikk 73. §-a, mely szerint „a vallás- és közoktatásügyi miniszter az országgyűlésnek a középiskolai oktatás állapotáról évenkint jelentést tesz és minden három évben részletes kimatatást terjeszt elő". Az árforgalmi statisztikáról szóló 1881 : XIII., valamint az e töryény kiegészítéséről és némely határozatainak módosításáról szóló 1895 : XVIII. t.-cz. ellenben érintetlenül maradnak.

Jegyzet. A hatályon kívül helyezett rendeletek között van a statisztikai hivatal korábbi ügyköre és ügyviteli szabályzata, a statisztikai szakvizsgáról szóló rendelet s az országos statisztikai tanács ügyköre és ügyviteli szabályzata. Csak a hatályon kívül való helyezésből olvasható ki tehát a törvénynek az a szándéka, hogy a statisztikai tanács intézményét, mely a statisztikai hivatalnak 1867-ben történt szervezése óta fennállott, megszünteti. Ennek a megszüntetésnek az volt az oka, hogy minél inkább fejlődött a statisztikai hivatal munkaköre, a mellé rendelt tanács annál kevésbé tudott megfelelni feladatainak és utbagazitással ellátni a hivatal működésében. A statisztikai tanács körét nem lehetett volna annyira kitárgani, hogy minden előforduló szakkérésben — mikor a hivatal működése a gazdasági és köznüvelődési életviszonyok majd minden körére kiterjedt már — alapos szakvéleményt tudott volna adni. Az utóbbi időben tehát — bár a statisztikai tanács névleg még fennállott — ha új adatgyűjtések megindításánál, vagy a már meglévők újjászervezésénél a statisztikai hivatalnak szakvéleményre volt szüksége, nem a tanácsot kérdezte meg, hanem külön tanácskozást hívott össze az illető ág szakértőiből s ezeknek a megvitatása elé hocsátotta javaslatait. Ilyen ideiglenes tanácskozások egy-egy fölmerült bouyolulttá kérdésnél most is tartanak, de ezeknek külön szervezetet adni s azt a törvényen is szabályozni, fölösleges volt; az országos statisztikai tanács intézménye pedig, mint a melynek gyakorlati jelentősége az újabb időben nem volt, megszüntettetett az által, hogy az új törvény a régeinek összes, tehát a tanácsra vonatkozó intézkedéseit is, hatályon kívül helyezte. A statisztikai hivatal működése különben is az új törvény értelmében a nyilvánosságnak is sokkal inkább ellenőrzése alatt áll, mint volt korábban a statisztikai tanács után, az által, hogy munkaterületével évenkint az országgyűlés bírálata alá hocsátja.

19. §.

Jelen törvény végrehajtásával a kereskedelemlügyi miniszter bizatik meg, aki Horvát-Szlavonországokban — a menynyiben az adatok nem kizárolag a közös magyar kormány hatóságai által szolgáltatandók — a hánna egyetértően jár el.

Jegyzet. A statisztikai törvényből folyó rendelkezések, a mennyiben azok Horvát-Szlavonországokban is külön intézkedéseket tettek szükségessé, a horvát bánu hocsátotta ki; lényegben teljesen azonosan az anyaországra nézve a kereskedelemlügyi miniszter által kibocsátott rendelkezésekkel, legfőjebb a Horvát-Szlavonországok különleges viszonyai által indokolt kisebb eltérésekkel.

**A magyar kir. központi statisztikai
hivatal**
statisztikai adatgyűjtései.

VI.

A népmozgalmi statisztika.

Népmozgalom, népesedés alatt általában a népesség számában előforduló változásokat értjük, úgy a születések és halálozások okozta változásokat, mint a vándorlás (ki- és bevándorlás, el- és odavándorlás) következtében történő alkulásokat. A közhasználatban azonban a népmozgalmi statisztika szóval rendesen csak azokat a megligyeléseket jelöljük, a melyek a természetes népesedési folyamat tünetére, a születésekre, házasságkötésekre és halálozásokra vonatkoznak. Ez a népmozgalmi statisztika a népszámlálásokon kívül legbiztosabb fokmérője a nemzetek életképességének, erőik növekedésének vagy hanyatlásának. Kezdetleges formájú népmozgalmi statisztikai féljegyzéseket csakugyan a legrégebb időkből is találunk s a statisztika tudományos művelése is a népmozgalmi statisztika terén tette meg első kísérleteit s ebben az ágban ért el maig is legnagyobb eredményeket.

Hazánkban a népmozgalmi statisztika adatait 1895-ig a felkelzeti lelkészek szolgáltatták (Horvát-Szlavonországokban ma is a lelkészek az adatszolgáltatók), az osztrák kormány által az abszolut korszakban megállapított adatgyűjtő mintákon az 1876. és 1891. években történt változtatásokkal. Ezek az adatok meglehetős hiányosak voltak s oly fontos viszonyokra vonatkozólag, a minő a baláj oka, az anyanyelv, foglalkozás stb. egyáltalán nem tudtak felvilágosítást adni s a korviszonyokat is csak hézagosan közölték. A statisztikai hivatal ezért már korábban is foglalkozott a népmozgalmi statisztika reformjának kérdésével s mikor az 1894. évi XXXIII. törvénycikkkel

az anyakönyvvezetés államosítatott s e réven alkalmasabb adatszolgáltatásra, kimerítőbb és pontosabb adatokra lehetett kilátás, siett megtenni javaslatait, hogy az állami anyakönyvvezetés életbeléptével egyidejűleg a népmozgalmi statisztika is új alapon, az új anyakönyvvezetőkre bizassék.

A reform tényleg megtörtént az 1895. évi október hó 1-vel; azóta kisebb módosítások a népmozgalmi statisztikában 1897-ben, 1900-ban és 1901-ben történtek.

Jegyzet. A népmozgalmi statisztikával összefüggő ujjtásként említtetjük, hogy a halál és életbenmaradás valószínűségének feltüntetésére s a halandóság mérvének helyes megítélésére a statisztikai hivatal legújabban *halandósági táblák* szerkesztésén is járásban van. A halandósági táblák oly statisztikai táblázatok, a melyek valamely népesség vagy népességesport halálzásának nagyságát a születésen elkezdve, fokozatosan az élet valamennyi korosztályaira való tekintettel feltüntetik, minden egyes korosztályra nézve kimutatva annak a valószínűségét, hogy tagjai a legközelebbi korévet és a magasabb korosztályokat megérjenek vagy nem. Ugy az egész népességre, mint egy népességesportra (az életbiztosításban résztvevőkre) ily halandósági táblák szerkesztése tervezben van.

A népmozgalmi adatszolgáltatás rendszerét az 1895. évi 60,000. számú belügyminiszteri rendelet nyomán a következőkben ismertetjük, megjegyezvén, hogy részletesebb útmutatások dr. Kampis Jánosnak „Az állami anyakönyvvezetés összes szabályainak rendszeres gyűjteménye” című munkájában foglaltatnak.

A népmozgalmi statisztikai adatok szolgáltatása az állami anyakönyvvezető kötelessége, aki az adatok feljegyzésére háromféle ürlapot használ: a születésekkről, a házasságkötésekkről és a halálzásokról szóló lapokat.

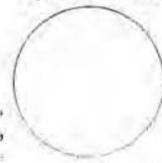
A népmozgalmi statisztikai lapok mintája a túloldalon látható.

a) minta.

Statisztikai lap

a születésekkről.

Anyakönyvi kerület:

- a) A születési anyakönyvi bejegyzés kelte ?
190 ____ év ____ hó ____ napja.
- b) A bejelentő minősége az A.T. 35. §-a szerint: (Atya, bába, orvos, a szülésnél jelen volt egyén, lakásadó, anya, kórház, stb.)?
- c) A gyermek törvényes vagy törvénytelen származású-e?
Törvényes származás esetén: szülői melyik évben kötötték a házasságot ?
1 ____ évbén.
- Ha a házasság ugyanezen anyakönyvi kerület anyakönyvében van bejegyezve, minden szám alatt fordul elő? _____ sz.
- d) A gyermek élve vagy halva született-e, (avagy szülés közben halt-e el)?
- e) A születési anyakönyvi bejegyzés folyó száma?
- f) Azon esetben, ha a gyermek halva született (szülés közben halt el), a halotti anyakönyvi bejegyzés folyó száma?
- g) A gyermek családi és utónéve?

Sz.	K e r d ē s	V a l a s z	A p a :	A n y a :
1	a) Vallás?			
2	b) Áltás, foglalkozás?			
3	c) Lakóhely (község, vármegye)?			
4	d) Születési hely?			
5	e) Életkor(belöltött évek)?			
6	f) Anyanyelv?			
7	A születés { helye (a község neve)?			
8	ideje?	190 évi ____ hó ____ napjának délj. ____ órája		
9	A gyermek { neme (fiu vagy leány)?			
10	vallása?			
11	Többszülés esetén { a) iker-, hármas-, négyes- vagy ötös szülesekből származott-e?			
	b) a többi szülöttek a születési anyakönyv mely számát alatt vannak bejegyezve?			
12	Törvényes származás esetén: { a) hány élő testvére van?			
	a gyermeknek ugyanazon házasságból { b) hány testvére hall meg (a halvaszülötteket is beszámítva)?			
	Az anya részesült-e a szülés alatt orvosi segélyben?			
13	Részkesült-e { a) oklevéles bába részéről?			
	szülésznői { b) nem oklevéles, de képesített, u. n. segélyben czédulas bába részéről?			
14	Feszrevetétek, pl. hogy talált gyermek, valamely nyilvános intézetben született (nelyükben)! stb.			

*b) minta.***Statisztikai lap****a) házasságkötésekkről.****Anyakönyvi kerület:**

- a) A házassági anyakönyvi bejegyzés kelte?*
190 ____ év ____ hó ____ napja.
- b) A házassági anyakönyvi bejegyzés folyó száma?*
- c) Ha a házasság megkötésénél az anyakönyvvezető felatalmazás alapján működött közre, a felatalmazást melyik anyakönyvi kerület anyakönyvvezetője állította ki?*
- d) Ha a házasság nem anyakönyvvezető előtt vagy külföldön kötöttek, ki kötötte, hol és mikor?*
- e) A vőlegény és menyasszony neve? { vőlegény: _____ menyasszony: _____ }*

Szám	Kérdés	Válasz
		Vőlegény: _____
		Menyasszony: _____
1	Vallás?	
2	Állás, foglalkozás?	
3	Lakóhely a házasság megkötése előtt (község, vármegye)?	
4	A születés helye (község, vármegye)?	
5	A születés ideje?	18 ____ évi hó ____ napja
6	Csaladi átlapot ezen házasság megkötése előtt (nőtlen vagy hajadon, özvegy, törvényesen elvált)?	
7	Nyelvismeret { a) Anyanyelv? b) Egyéb beszélt nyelvek? }	
8	Tud-e írni és olvasni vagy csak olvasni?	
9	A vőlegény atyjának (törvénytelen származásúknál: az anyának) állása, foglalkozása?	
10	A menyasszony atyjának (törvénytelen származásúknál: az anyának) állása, foglalkozása?	
11	Rokonsági viszony (nagybátya és unokahúg – unokaöcs és nagynéne – elsőfokú unokatestvérek)?	
12	Ha a házasulók különböző vallásuk: jött-e létre szabályszerű megegyezés a gyermek vallásra iránt, ki előtt (járáshírő, polgármester vagy főszolgabíró) kötöttek meg és mily értelemben?	

*c) minta.***Statisztikai lap**

Anyakönyvi kerület:

a halálozásokról.

- a) A halotti anyakönyvi bejegyzés kelte? 190... év ... hó ... n.
 b) A bejelentő minősége az A. T. 69. §-a szerint:
 (Családfő, családtag, lakásadó, háztulajdonos, kárház, stb.?)
 c) A halotti anyakönyvi bejegyzés folyó száma?
 d) Az elhalt családi és utóneve?

Szám	Kérdezés	Válasz
1	vallása?	
2	állása, foglalkozása?	
3	lakóhelye (község, vármegye)?	
4	születési helye (község, vármegye)?	
5	életkora (betöltött életidő és pedig 1 hónapon alá: hónap napos, 2 éven alul: hónap hónapos, azon felüli: hónap éves?)	
6	Ha az elhunyt 5 évesnél fiatalabb volt, mikor született?	1 év, hó
7	Ha az elhunynak születése ugyanazon anyakönyvi kerületben van anyakönyvelve, a születési anyakönynek mily száma alatt fordul elő?	1 év, szám
8	családi állapota (nőlénél vagy hajodon, házas, özvegy, törvéniesen elvált)?	
9	neme (fiú vagy leány, illetőleg férfi vagy nő)?	
10	anyanyelv?	
11	Ha az elhalt keresetét nem birt (vagy csupán háztartási rendőkkel foglalkozó nő volt): eltarlójának minősége (alja, feje, nagyatyja, nagybátyja, fia, stb.) és annak foglalkozása?	
12	Ha az elhalt családjához tartozott nő (nő vagy férjes) volt, a házasság, a mely a halál által felbontatott, melyik évben kötötött?	
13	haláli helye (a község neve)?	
14	haláli ideje?	190... évi hó napjának délután óraja
15	Az elhunyt mely betegség vagy erőszakos tünetekben halt el?	
16	a) Az elhunyt a halált okozó utolsó betegségeben orvos kezelésben részesült-e? b) Ha részesült, a kezelő-orvos neve és lakóhelye?	
17	A halottvizsgálati bizonyítványt ki állította ki (orvos-halottkém vagy képesített nem orvos-halottkém vagy esetleg halottkém nem letében a községi elöljáróság valamely, a halottvizsgálattal megbizott tagja)?	
18	Észrevételek, pl. hogy talált halla, valamely nyilvános intézetben halt meg (melyikben)? stb.	
*	Esetleg annak megemlíése, hogy az elhunytat valamely intézet, járvaház, menedékáz, stb.) tartotta,	

1900-tól kezdve a halálki statisztika pótlására részben az anyakönyvvezető, részben a kezelő orvos által az alábbi — 1901-ben javított — mintázú Orvosi Értesítők is kitöltendők:

a) A törvényhatóság (vármegye vagy törvényhatósági jogú város) neve:

b) Anyakönyvi kerület:

Orvosi Értesítő.

P. H.

c) A halotti anyakönyvi bejegyzés kelte és folyószáma:

1. Az elhalt családi és utóneve?
2. Az elhunyt lakóhelye (a község neve)?
3. Az elhunyt életkora (betöltött életidő és pedig ha 1 hónapon aluli: hány napos, ha 2 éven aluli: hány hónapos és ha azon felüli: hány éves)? napos, vagy hónapos, vagy éves?
4. A kezelő orvos neve?
5. A halált okozó betegség vagy erőszakos halálok neme a kezelő orvos körisméje szerint?
6. Himlőben való elhalálozás esetén: a beteg himlő ellen be volt-e oltva vagy nem, és mikor legutoljára:
7. A kezelő orvos esetleges egyéb megjegyzése: *)

Kelt 190... évi ... hó ... nap.

(a kezelő orvos aláírása).

Budapesten ezeken kívül a statisztikai adatszolgáltatás céljaira szolgálnak a szülészni bárczák is, a melyeket a budapesti anyakönyvvezető a születés bejelentésekor vesz át, s a statisztikai lapokkal együttesen kezelve, a székes fővárosi statisztikai hivatalhoz juttat; ez azután a bárczákról a statisztikai érdekű adatokat a születési lap alján e célra szolgáló rovatokba jegyzi föl.

^{*)} A fejrovatokat s az 1—4. kérdéseket az anyakönyvvezető, az 5—7 rovatokat pedig a kezelő orvos tölt ki.

Minden egyes népmozgalmi esetről (házasságkötésről, születésről vagy halálozásról), tehát minden egyes anyakönyvi alapbejegyzésről külön lapot kell kiállítani.

Ennélfogva az utóanyakönyvezések esetén, valamint akkor is ki kell állítani statisztikai lapot, a midőn magyarországi községi illetőségű magyar állampolgárnak Horvát-Szlavonországokban vagy külföldön történt születése, házassága vagy elhalálozása jegyeztetik be a hazai születési, házassági és halotti anyakönyvbe. (Bm. 1896. évi 102,358. sz. rend.)

Ilyen esetekben azonban az anyakönyvvezetőnek a statisztikai lapra csak azokat az adatokat kell bejegyeznie, u melyekről pontos tudomása van.

Halva-szülöttkről és szülésközben elbaltakról csak az a) mintáju statisztikai lap töltendő ki, a melyen azonban a születési bejegyzés folyószámán kívül a halotti anyakönyv folyószámát is fel kell jegyezni. (Bm. 1896. évi 102,358. sz. rend.)

Ha valamely anyakönyvi bejegyzésen a felügyelő hatóság, illetőleg a kir. bíróság által elrendelt oly módosító bejegyzés (1894. évi XXXIII. t.-cz. 19. §-a, 60.000/895. B. M. számu utasítás 12. §-ának utolsó bekezdése és 91. §-ának III. pontja), vagy a kir. bíróság által elrendelt oly kiigazítás (1894. évi XXXIII. t.-cz. 75. §-a, 60.000/895. B. M. számu utasítás 98. §-a) tétetik, a melynek tárgyát képező adat a statisztikai lapon is előfordul, valamint ha az anyakönyvben a 60.000/895. B. M. számu utasítás 91. §-ának II. 1., 3., 4., 5., 7., 8. és 9. pontjaiban felsorolt utólagos bejegyzéseknek valamelyike foganatosítatik: mindezen esetekben a történt módosító bejegyzésről, kiigazitásról, illetőleg utólagos bejegyzésről újabb statisztikai lap állítandó ki, a melyen azonban csak az illető anyakönyvi alapbejegyzés folyószáma és az érdekelt egyének neve, továbbá a módosított vagy kiigazított, illetőleg az utólagos bejegyzés tárgyát tevő adat veendő fel, a lap valamely alkalmas helyére feltüntő módon irandó megfelelő észrevételel („Módosító bejegyzés”, „Kiigazítás” vagy „Utólagos bejegyzés”). Ugyanilyen az eljárás akkor is, midőn valamely anyakönyvi bejegyzés utólag egészben törültetik, illetőleg megsemmisítetik. (Bm. 1896. évi 102,358. sz. rend.)

Utólagos bejegyzésekkel csak a következő esetekben kell statisztikai lapot kiállítani: a) Törvénytelen gyermek termesztes atya által való elismerésének bejegyzése, b) a születés bejegyzése után megállapított leszármazásnak feljegyzése, c) a királyi leirattal való törvényesítésnek feljegyzése, d) azon körülmény feljegyzése, hogy törvénytelen gyermek anyja és termesztes atya házasságra léptek, e) a vallás megváltoztatásának (áttérésnek) feljegyzése, f) a gyermekek vallására

nézve a házasság megkötése előtt létrejött, de csak a házasság megkötése után felmutatott szabályszerű megegyezésnek, továbbá a megegyezés megváltoztatásának feljegyzése, *y*) a házasság érvénytelenne nyilvánításának, főlöstésének, a felek ágytól és asztaltól elválasztásának s az ágytól és asztaltól elválasztott felek közt az életközösség visszaállításának feljegyzése. Az utólagos bejegyzések egyéb eseteiben statisztikai lapot kiállítani nem kell; tehát akkor sem, ha a gyermek utóneve jegyeztetik be pótlólag az anyakönyvbe.

Az anyakönyvvezetőt a népmozgalmi statisztikához szükséges nyomtatványokkal a statisztikai hivatal látja el. Ha a készlet fogyatékán van, az anyakönyvvezető a szükséglet iránt a statisztikai hivatalhoz jelentést tesz. Ezen jelentés az adatok havonkinti betérjesztésére használt levélboríték külső lapján tünténik s csak kivételese, sürgős szükség alkalmával, külön megkereséssel, esetleg távirati uto. (Bm. 1895. évi 60.000. sz. ut. 82. §.) A székes fővárosi állami anyakönyvvezetőt a népmozgalmi statisztikához szükséges összes nyomtatványokkal a székes fővárosi statisztikai hivatal látja el. (Bm. 1895. évi 80.795. számú rendelet.) A statisztikai nyomtatványokkal takarékosan kell bánni. Mintán az ürlapokon törlesék és javítások meg vannak engedve, gondos kezelés mellett csak csekély résznek szabad veszendőbe mennie. A 10%-ot meghaladó elkallódás esetén laponkint 1 fillér, a statisztikai adatszolgáltatásért az anyakönyvvezetőnek járó illetményből visszatarthatik. (Bm. 1895. évi 60.000. sz. ut. 82. §.)

A statisztikai ürlapot az *anyakönyvi bejegyzés megtétele előtt* kell kitölteni. Az összes szükséges adatok kiderítésére nagy gondot kell fordítani, azokra is, a melyek az anyakönyvbe nem jegyeztetnek be. A mennyiben az anyakönyvi bejegyzés teljesítettsé végett megjelent egyén bizonyos kérdésekre nézve nem adhat felvilágosítást, az a statisztikai ürlapok pontos kitölthetőse ezéljából az érdekeltektől haladéktalanul bekérendő. Ha oly adatrat nézve nem tudnak felvilágosítást adni, melyet a statisztikai lapra ugyan be kell jegyezni, de az anyakönyvbe nem, e miatt az anyakönyvbe való bejegyzést nem szabad elbalasztani. (Bm. 1895. 60.000. sz. ut. 83. §.) A statisztikai ürlapok kitöltésére nézve a statisztikai ürlapok hátlapján foglalt utasítás az irányadó.

Mindhárom mintájú statisztikai ürlap hátlapján a következő utasítások foglaltatnak:

1. A statisztikai lapot az anyakönyvi bejegyzés megtétele előtt kell kitölteni. 2. A feleletek jól olvasható írással és mindenkor a lap jobb oldalára irandók. Porzó használata kerülendő. Ellenzéki javítások, törlések, valamint rövidítések — beleértve az egymás felett vagy egymás mellett levő rovatoknak, a mennyiben az azokba jegyzendő adatok azosnak, egyszeri átírással való kitöltését is — a statisztikai lapon meg-

vannak engedve. 3. Az anyakkönyvv vezetők különösen nagy gondot fordítanak a foglalkozási rovatok pontos kitöltésére. Főleg, hogy a foglalkozásokat általános gyűjtőnevek kerülésével, lehetőleg tüzetesen kell megnevezni. Ehez képest tehet: a) Az östermelő osztályhoz tartozó egyének állásának és foglalkozásának megjelölésére a következő kifejezések alkalmazhatók: nagybirtokos, földbirtokos (középbirtokos), kisbirtokos, kisbirtokos és napszámos, földmivelési napszámos, továbbá földbérő, gazdasító (a minőség közeli bőbb megjelölésével: tisztartó, számtartó, kusznár, ispán, stb.), gazdasági cseléd (kocsis, beres, kanász, gulyás, stb.). A birtokosok megkülönböztetésénél a családfövel közös háztartásban élő házastársnak, valamint a kiskorú családtagoknak birtoka együttes számítása s ez alapon – tekintet nélküli az egyes vidékeken divó előterő fel fogásra – nagybirtokosnak azt kell nevezni, a kinek legalább is 1.000 katasztrális (1600 négyszögölés) holdnyi földbirtoka van; földbirtokosnak azt, a kinek birtoka ezer holdnál kisebb, de 50 holdnál nagyobb, kisbirtokosnak pedig az 50 holdasnál kisebb birtokoskat, a megyében saját földjükön megélnétek, napszámmunkára nem szorulnak, vagy legalább rendszeresen nem járnak napszámba. Azokat a birtokosokat eltenben, a kik saját földjüknek mivelésén kívül rendszerint napszámba is eljárnak, „kisbirtokos és napszámos”-nak kell nevezni. Ezekről még kell különböztetni a „földmivelési napszámosokat”, a kiknek semmi földjük nincsen s kizárolag vagy főképen földmives-napszámból élnek. A gazdaságban tényleg közreműködő házastárs és egyéni családingek foglalkozásának megjelölésénél hasonló részletesség szükséges; a megnevezés tehet a következő módon kivájtatik: nagybirtokosnak, földbirtokosnak, kisbirtokosnak, kisbirtokos és napszámosnak, földmivelési napszámosnak, földbérőnek, stb. segítő családtagja. Az östermeléssel foglalkozó egyének foglalkozásának megjelölésére oly általános megnevezések, a melyek a fenti részletezésbe bele nem illenek, pl. östermelő, földművelő, földműves, földész, gazdálkodó, bérő, stb. feltétlenül kerülni kell. b) Az ipar, kereskedelem és forgalom körébe tartozó foglalkozásoknál kivájt gondot kell arra fordítani, hogy a megnevezésből az ipar, kereskedelmi és forgalmi ág s egyuttal az is kitünték, vajon az illető egyén foglalkozását mint önálló vagy mint alkalmazott üzí-e s utóbbi esetben mily minőségeben? Iparos, gyáros, kereskedő, ügynök, gyári munkás, iparossegéd, stb. kifejezések helyett alkalmazandók tehet: önálló szabó, üvegyáros, önálló vaskereskedő, önálló vegyeskereskedő, önálló gabonaügynök, lakatossegéd, szabónás, dolánygyári munkás, stb. c) Az értelmezégi foglalkozásoknál is mindenkor pontos, részletes megnevezés kivájtatik; az általai hivatalok, megyei hivatalok, mágánhivatalok kifejezések nem elégsgesek, hanem határozottan meg kell jelölni, hogy: törvényszéki aljegyző, pénzügyi igazgatósági fogalmazó, alispán, takarékpénztári könyvelő, vasgyárigazgató, államvasuti ellenőr, stb. d) A napszámosoknál mindenki kell tüntetni azon gazdasági ágat, a melyben rendszerint vagy tühiromolag dolgozni szoktak, például földmivelési napszámos, köbányában napszámos, téglagyárban, czukorgyárban, gabonakereskedéshben, borkereskedéshben napszámos, kubikos-napszámos, vasutnál napszámos, stb. Azokat a napszámosokat, a kik rendszerint több különböző ágban működnek s azért helyesen egyik ághoz sem vonálnak sorozhatók, következőleg kell megnevezni: napszámos különféle ágban. Ugyanezen szempontok irányadék a szolgáakra és kocsisokra nézve is, a kiknél színtép mindenkor fel kell tüntetni a gazdasági ágat, a melyben alkalmazva vannak, pl. szolgá vasgyárban, vegyeskereskedéshben (boitti szolgá), borkereskedéshben, stb., kocsis a gazdasághban, kocsis szódagyárosnál, kocsis orvosnál a praxisban használva, parádés kocsis, stb. e) A magánüzököt, járadékosokat, tökeprinzeseket, házbirtokosokat csak azon esetben kell e néven kimapattani, ha különböző kereső foglalkozással egyáltalában nem bírnak. f) A nőket, a

mennyiben kizárolag vagy tulnyomóan a hoztartás körül foglalatoskodnak, eltartójuk foglalkozásának megemlítései, „háztartásbeli” néven kell felvenni; azok a — különben a háztartás körül is foglalatoskodó — nők azonban, a kiknek határozott kereső foglalkozásuk van, pl. varrónők, postamesterők, tanítónők, stb. mindenkor ezen tulajdonképeni foglalkozásuk megjelölésével veendők fel, ilyenkor azonban mindenkor esetekben, a melyet rendszerint férfiak üznek, különösen tüzetesen kell a foglalkozást megnevezni (pl. tanítónő vagy postamesterő helyett lényeges alkalmazásban levő tanítónő vagy postamesterő, — koresmárosnő helyett önálló koresmárosnő, stb.), mert különben kétség merülhet fel az iránt, hogy vajon a bejegyzett foglalkozás valóban a nőc-e? Azok a nők, a kik férjük, apjuk, vagy más eltartójuk foglalkozásában segédkeznek, az eltartó foglalkozásának megemlítéssel, mint „segítő családtagok” vezetendők be a statisztikai lapra. g) A háztartás körül áskalmazott cselédeket (szakácsnők, szobaleányok stb.) „házi cseléd” néven kell kitüntetni. Ezek rendszerint nők. Férfiak házi cselédek gyanánt csak kivételesen lévén alkalmazva, ezeknél a házi cseléd általános megnevezés mellett az alkalmazás minőségét is meg kell jelölni (pl. szakács, inas, parádés kocsis, urasági kapus, csatlós, udvaros, stb.). Azok a szakácsok, szakácsnők, szobaleányok, a kik vendéglőkben, szállodákban vannak alkalmazva, nem házi, hanem üzleti cselédek, miért is a statisztikai lapokon ezen alkalmaztatásuk mindenkor megemlíteni. 4. A puszták, telepek, tanúk, majorok s egyéb ősiéle lakheilyek megnevezésénél, azon politikai község neve is mindenkor megemlíteni, a melyhez a puszta, telep, stb. tartozik. 5. Az anyanyelvre vonatkozó kérdések kitöltésénél az anyakönyvvezetők kiváló gondot forditsanak arra, hogy ez adatokat minden befolyásolástól menten, a valósághoz híven jegyezzék be. Anyanyelv gyanánt azt a nyelvet kell bejegyezni, a melyet az illető egyén magának vall, vagy a melyen az elhunyt rendesen beszélt. Oly gyermekknél, a kik még egyáltalán semmisítéle nyelvet sem beszéltek, az anya anyanyelvét kell beírni.

A feleleteket azért nem szabad közvetlenül a kérdések mellé írni, mert ezáltal a központi feldolgozás megnehezítettének s mert a statisztikai lapoknak kérdéseket tartalmazó része a központi felülvizsgálat után levágás alá kerül s csak a „Válasz” rész tartatik meg feldolgozás végett. Az anyakönyví kerület székhelyének megjelölése is, mindenkor a statisztikai lap jobboldali részén, a megfelelő helyen eszközökkel. (Bm. 1896. évi 3522. sz. rend.)

Az anyakönyvekben a foglalkozás megjelölésére a statisztikai lapokra nézve előírt kifejezésekkel eltérőleg a közéletben használt általánosabb kifejezések is alkalmazhatók. (Bm. 1896. évi 78.852/97. sz. hat.)

A foglalkozás bejegyzésénél még a következőket kell szem előtt tartani :

Az öslermelésnél az ugynevezett feles földmiveseket azon esetben, ha feles bérletük oly terjedelmű, hogy abból megélhetnek s napszáminünkába rendszerint nem járnak, földbérleknek, azon esetben pedig, hogy ha — mint ez rendesen történni szokott — egészen kis feles bérletük mellett napszámba is eljárnak, földmivelési napszámosoknak kell nevezni :

mindkét esetben ajánlatos azonban zárjelben a „feles” minőséget is feltüntetni.

A kiknek dohánytermelés a föfglalkozásuk, úgy, hogy a földbirtokos dohányföldjét felehaszonért művelik, dohánykerítész elnevezéssel illethatók. A ki azonban nem mint feles, hanem mint bérért szegődött cseléd foglalkozik dohánykerteszettel, annál a cseléd minőségét is ki kell tüntetni.

A kik saját juh-, kecske- vagy szarvasmarha-tenyésztésükkel foglalkoznak kizárolagusan, földmiveléssel azonban nem, önálló juhgazda stb. elnevezéssel illethatók, megkülönböztetésül a juhásztól, a mely név alatt bérért szegődött cselédet értünk.

Falusi előljári tisztség (biró, esküdt stb.) rendszerint nem kereső foglalkozás, azért ilyeneknél ki kell tüntetni azt a foglalkozási ágat is, mely az illetőnek rendes keresetét nyújtja.

A „napszámoss különféle gazdasági ágban” elnevezéssel csak azokat szabad illetni, a kik tényleg többféle gazdasági ágban napszámossodnak: majd a földmivelésnél, majd a bányászatnál, majd az iparnál, stb. A kik rendesen az östermelés körül foglalatosodnak, habár annak különböző ágaiban is (földmivelés, szölömivelés, stb.), azok földmivelési napszámosoknak nevezendők.

A statisztikai lapoknak anyanyelv rovatában sohasem lehet a hitfelekezetet feltüntető „zsídó”, „héber” vagy „izraelita” szót használni, mivel az e szóval jelölt nyelv nem élő nyelv. E helyett, — ha az illetők egymásközti zsírányelven beszélnek is, — azon nyelv irandó, a mely nyelven a nem izraelita vallású egyénekkel érintkezni szoktak.

A statisztikai lapok egyes némein még a következő utasítások találhatók:

a) az a) mintáju (születési) statisztikai lapon:

Törvényes származású gyermek alatt, törvényes házasságba fogtama alatt, vagy annak megszűné sétől számított tíz hónappon belül szüle tett gyermek érteletik. Halva-szülöttnek vagy szülés közben elha tanak esak az a szülött vehető, aki vagy már a szülés megkezdődése előtt nem volt életben, vagy pedig a szülés folyamata alatt halt meg, tehát tényleg holtan jött a világra. Ellentben ha valamely gyermek a szülés betejezése után bármily rövid ideig életben volt és azután halt meg, ha az élettartam akár esak egy pillanatig tartott is, mint élve-szülött és elhalt egyén tekintendő s róla a születési statisztikai lapon kívül a halálozási lap is kitöltendő. A gyermek apjára vonatkozó kérdéseket rendszerint esak abban az esetben kell kitölteni, ha a gyermek törvényes származású. De az adatok akkor is kitöltendők, ha az apa a gyermek születése idején már nincs életben, mely esetben az „Apa” szó elő a „Néhai” szót kell irni. A törvénytelen gyermek természetes alyájára vonatkozó adatok, valamint az anyakönyvbe, a statisztikai lapra is esak akkor jegyzendők, ha a természetes atya a gyermeket a születés bejelentésekor az anyakönyvvizető előtt személyesen magának ismeri el, vagy a bejelentés

alkalmával a természetes atya elismerését tartalmazó közokirat mutatta-fel. Ily esetben a statisztikai lapon az „Apa” szó előbe a „Természetes” szó irandó.

Iker vagy többes születés esetében, az ugyanazon házas-ságból született testvérek számának bejegyzésénél, minden az újszülött születése időpontjában való tényleges állapotot az irányadó. A korábban született s így alacsonyabb folyószám alatt anyakönyvelt gyermek statisztikai lapján tehát ennek ikertestvére, mint a ki az ö születésekor még nem jött a világra, nem jegyezhető be a testvérek közé; viszont a később született s így magasabb folyószám alatt anyakönyvelt gyermek lapján ennek ikertestvére már vagy az élő, vagy a meg-halt (halva-született) testvérek közé minden esetre bejegyzendő. Az iker vagy többes szülöttkről mindenkor annyi statisztikai lapot kell kiállítani, a hányszám a szülésből származott, nem szabad tehát több szülöttet ugyanazon statisztikai lapra vezetni. A születési lapnak 12. számu kérdéseire, mely az ugyanazon házasságból született testvérek számát tudakolja, több anyakönyvvezető beírja a mostoha testvérek számát is, a kik ugyanazon apától, de nem ugyanazon anyától, vagy ugyanazon anyától, de nem ugyanazon apától származtak. E rovatba csakis az ugyanazon házasságból született testvéreket, tehát az ugynevezett édes testvéreket kell bejegyezni.

b) a b) miutáju (házasságkötési) statisztikai lapon :

A völgyény és a monográsszony atyjának (törvénytelen származásuknál, anyjának) állását és foglalkozását akkor is be kell jegyezni, ha ők a házasság kötése idején már nincsenek is életben; ily esetben a statisztikai lapon a foglalkozás megnevezése előe a „néhai” szót kell irni, például néhai ügyvéd, — néhai földmivelési napszámos, — néhai önálló szabó, stb.

Tudvalevőleg házasság nemesak anyakönyvvezető előtt, hanem — főispáni, Budapesten főpolgármesteri engedélyvel — a II. T. 29. § ának b), c) és d) pontjaiban megnevezett más polgári tiszttiszelő (a törvényhatóság első tiszttiszelője, főszolgabíró, r. t. varos polgármestere, az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselője, konzulja és ezek helyettese) előtt is köthető. Ily esetben a főispán (főpolgármester) esetről-esetre egy házassági statisztikai lapot is küld a házasságkötésnél közreműködő polgári tiszttiszelőnek, a kinek kötelessége a házasságkötésről statisztikai lapot tölteni ki és azt esetről-esetre a házasságkötésről felvett jegyzőkönyvvel együtt a házasság-nak az anyakönyvbe való bejegyzésére illetékes anyakönyv-vezetőhöz küldeni. (Bm. 1895. évi 96.018. sz. rend.)

Ila a házasságkötésnél közreműködő nem anyakönyv-vezető polgári tiszttiszelő a főispántól (főpolgármestertől) nem kapott volna statisztikai lapot, legezélszerubb, ha e végből a legközelebbi anyakönyvvezetőhöz fordul.

c) A c) mintiju (halálozás) statisztikai lapon :

A 12. pont alatt feltett kérdésre a választ az elhalálozás időpontjában tényleg fennálló állapotnak megfelelően kell megadni. Nem töltendő ki tehát ez a rovat oly elírtak statisztikai lapjain, a kik az elhalálozás idején már özvegyek, vagy törvényesen elváltak voltak. Az ily lapokon a szóban forgó rovat egyszerűen keresztfülvázandó. Ellenben beirandó a válasz mindenazon elhaltak statisztikai lapjain, a kiknek törvényes házasága az elhalálozás idejében még fennállott, habár házastársuktól tényleg külön-válva éltek is. Ha az anyakönyvvezető a házasságkötés évről pontos tudomást nem szerezhetne, a válasz rovatba ezt kell bejegyezni: „nem volt megállapítható”. Azon kérdésre vonatkozólag, hogy az elhunyt mely betegség vagy erőszakos halálok következtében halt el? a megfelelő rovat kitöltésénél a következőket kell szem előtt tartani: Ha orvos-halottkém állította ki a halottvizsgálati bizonyítványt, akkor az anyakönyvbe azon halált okozó betegség vagy erőszakos halálnem neve jegyzendő be, mely a halottvizsgálati bizonyítványban foglaltatik. Az anyakönyvvezetőnek kötelessége azonban ezen esetben is — a menyilén észrevesszi, hogy a halált okozó betegség vagy erőszakos halálnem nem felel meg az orvoshalottkémek használatára kihosszalt halálok kimutatásban felsorolt halálnemek egyikének sem — az orvosossal érintkezésbe lépve odahatni, hogy a halált okozó betegség vagy erőszakos halálnem az említett kimutatásban foglalt azonos vagy hasonló nézetű betegség, illetőleg erőszakos halálnem nevével neveztetessék meg. Ha az ez irányban megkeresett orvos ugy nyilatkoznék, hogy a tenforgó halált okozó betegség természeténél fogva nem sorozható be a halálok kimutatásában megnevezett egyetlen halált okozó betegség alá sem, ez esetben az anyakönyvvezető a halálok után jegyezte meg a statisztikai lapon zárjelben: „(a kimutatásba nem sorozható be)”. Ha képesített (nem orvos) halottkém, avagy a községi előjáróságnak a ha ötkémi teendők végzésére kirendelt tagja állította ki a halottvizsgálati bizonyítványt és abban olyan halált okozó betegség van megnevezve a halál oka gyanánt, melynek neve a képesített nem orvos halottkémek használatára megállapított halálok kimutatásban benfoglaltatik, az anyakönyvre is ezt a halálokot kell bejegyezni. Ha a képesített (nem orvos) halottkém, avagy a községi előjáróságnak a halottkémi teendők végzésére kirendelt tagja által kiállított halottvizsgálati bizonyítványhoz az elhunytat utolsó betegségében kezelő orvostól származó értesítés van mellékelve, a melyen az elhunyt halálát okozó betegség meg van nevezve, akkor a kezelő orvostól származó értesítésben megnevezett halálokot kell bejegyezni, kivéve azon esetet, midőn a halottvizsgálati bizonyítványban az orvos értesítésen foglaltak elmentmondó halálnein van bejegyezve. Ez esetben az anyakönyvvezető az orvostól kérjen közelebbi felvilágosítást a való tényvállás kidérítésére. Ha a képesített (nem orvos) halottkém, avagy a községi előjáróságnak a halottkémi teendők végzésére kirendelt tagja által kiállított halottvizsgálati bizonyítványban a halál oka nincs megnevezve s ahoz orvosi értesítés nincsen mellékelve, a mely a halál okáról számol adna, vagy oly halálok van megnevezve a halottvizsgálati bizonyítványban, meiy a képesített (nem orvos) halottkémek használatára kiadott halálok kimutatásban felsorolt halálok között nem foglaltatik, végül ha a halottvizsgálati bizonyítvány nem mutatható fel, minden esetben a bejelentő kikérdezése a)aján kell megállapítani, hogy a jelzett kimutatásban felsorolt halálok melyike idézte elő a halált és az így megállapított halálokot kell az anyakönyvre bejegyezni. Ha a bejelentő kikérdezése által sem sikerül a halál okát megállapítani vagy ha az derül ki, hogy a halált oly betegség okozta, mely a képesített (nem orvos) halottkémek használatára kiadott halálok kimutatásban felsorolt halálok között nem fordul elő, valamint az anyakönyvre, ugy a statisztikai lapon

is az jegyzendő be, hogy a halált okozó betegség „ismertetlen”. A 16. kérdésnek a kezelő orvos nevét és lakóhelyét tudakoló részére (16. b) pont) esak azon esetekben kell válaszolni, miőn az elhunyt a halált okozó utolsó betegségében orvosi kezelésben részesült, de a halottvizsgálati bizonyítványt nem orvos, hanem képesített halottkém, vagy a halottvizsgálattal megbizott községi előjárósági tag töltötte ki, vagy a mióton halottvizsgálati bizonyítványt egyáltalában nem állítatott ki. Minden esetben elküldendő a kezelő orvoshoz az Orvosi Értesítő, a melynek kezeléséről és kitöltéséről az Orvosi Értesítő hátlapján foglalt uta, illetve annak felülvizsgálatát. A 17. pontban feltett kérdésre esak a következő válaszok szabatosak és elfogadhatók: orvos-halottkém, (vagy) képesített nem orvos-halottkém, (vagy) megbizott előjárósági tag. Ha a halottvizsgálati bizonyítványt nem orvos állította ki, de orvosi értesítés alapján, ez a körülmeny a statisztikai lapon megemlíteni, ilyenformán: „képesített nem orvos-halottkém orvosi értesítés alapján”.

A halál okának a statisztikai lapra való feljegyzésénél — a m. kir. központi statisztikai hivatal tapasztalása szerint — legsürűbben a következő hibák fordulnak elő; a) erőszakos haláloknál az erőszak mibenléte nem tűnik ki, azaz nincs bejegyezve, hogy az erőszakos halál öngyilkosság, gyilkosság vagy baleset következménye volt-e. Ezt pedig minden meg kell mondani; pl. így: öngyilkosság: agyonlőtte magát: gyilkosság: lelőtték; baleset: véletlenül elsült fegyvere ölte meg; b) erőszakos haláloknál a statisztikai lapról nem tűnik ki az erőszak módja. Nem elég csupán azt bejegyezni: öngyilkosság, gyilkosság, baleset, hanem minden meg kell mondani azt is, mily módon történt az erőszak, pl. így: öngyilkosság: felakasztotta, agyonlőtte, megmérgezte magat, vízbe ugrott; vagy gyilkosság: lelőtték, vízbedobták, agyonverték, megfogtották, megmérgezték; vagy baleset: elgázolta a kocsi vagy vonat, lecső fa ütötte agyon; c) előfordul az erőszakos haláloknak olyan hibás feljegyzése is, a melyből az erőszaknak sem mibenléte, sem oka nem tűnik ki. Ilyen pl. ez a bejegyzés: „agyrázkodás”, a miből sem az nem deríthető ki: vajon az agyrázkodás gyilkosság, öngyilkosság vagy baleset következménye volt-e, sem az nem állapítható meg: mi volt az agyrázkodás közvetlen okozója? d) himlőben elhalt egyéneknél nincs kimutatva, hogy az illetők himlő ellen beoltattak-e vagy sem; holott a himlőben elhalt egyéneknél, amennyiben orvos végzi a halálkémlést, a halottvizsgálati bizonyítványban azt a körülmenyt is jelezni kell, hogy az illetők himlő ellen be voltak-e oltva, vagy nem. Ugyane körülmeny, a statisztikai lapon is kitüntetendő ilyképpen: A halál oka: himlő (beoltva), vagy: himlő (be nem oltva), vagy: himlő (bizonytalan, hogy be volt-e oltva); e) a halál okául sorvadás van bejegyezve. Ez a megnevezés azért is kerülendő, mert e határozatlan kifejezés alatt többféle halálok lehet érteni. Lehét a sorvadásnak nevezett halálok minden korú elhaltnál

tüdögümőkör, lehet a fiatalabb koruknál gyermekaszály, az öregeknél aggkori végelgyengülés.

Végül a halál helyét illetőleg megjegyzendő, hogy vizból kifogott hulláknál a halál helye csak ritkán lévén megállapítható, főleg azt kell pontosan kitüntetni, hogy hol (mely község határában) fogatott ki a hulla a vizból, annyival is inkább, mert ennek a bejegyzésből tűnik ki az anyakönyvezető illetékessége, miért is az utóbbi helyet (vagyis azt a községet, ahol a hulla a vizból kifogatott) még abban az esetben is meg kell nevezni, ha netalan az elhalálozás helyét is sikerült kideríteni.

Az 1894. évi XXXIII. t.-cz. 37. és 69. §§-ai értelmében a szülházakban, kórházakban, letartóztatási intézetekben, dologházakban, laktanyákban, vagy egyéb polgári vagy katonai közintézetekben történt születések és haláleseteknek az illetékes anyakönyvezetőnél való bejelentése ez intézelek előljáróságának kizárlagos kötelessége. Minthogy pedig az anyakönyvezetőnek az ilyen születési és halálesetekről is statisztikai lapot kell kiállítani s a havi népmozgalmi anyaggal együtt a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beküldeni s minthogy a statisztikai lapon oly adatok megemlíttése is szükséges, a melyek anyakönyvi bejegyzésnek nem tárgyai, ezen írásban teendő jelentésnek tartalmaznia kell azon adatokat is, a melyek az anyakönyvbe be nem jegyeztetnek ugyan, de a statisztikai lapra feljegyzendők. (Bm. 1896. évi 111,059 sz. körrend).

Tapasztalás szerint éppen a fent megnevezett közintézetekben történt születések és halálesetekről kiállított statisztikai lapok vannak a leghiányosabban kitöltve; az anyakönyvezetőknek tehát kötelessége minden olyan esetről, miőn valamely közintézetben történt születésről vagy halálozásról az idézett rendelkezések be nem tartása következtében hiányos adatot szolgáltatnak be, a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz jelentést tenni, hogy ez megtehesse a statisztikai adatszolgáltatás teljessége érdekében kívánatos lépéseket.

A népmozgalmi statisztikai lapok havonkint, szabály szerint minden hó 8-án küldendők be a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz; oly helyeken azonban, ahol az anyakönyvi bejegyzések napi lezárása után van postaindítás, a havi anyag a bejegyzések befejezése után már 7-én adandó postára. A mely anyakönyvi kerület székhelyén nincs minden nap postaindítás, ott a statisztikai lapokat mindenkor a hónap 7-ikét követő legközelebbi postaindítási napon kell beküldeni. Ily anyakönyvi kerületek anyakönyvezetői a postaindítási napokról nyilvántartásba vétel czéljából a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz minden év elején s esetről-esetre, a miőn a postaindításokban

változás áll be, minden külön felszólítás nélkül jelentést tenni kötelesek. A küldeménybe az előző hó 8-ától fogva a folyó hó 7-éig bezárólag történt bejegyzésekre vonatkozó összes statisztikai lapok veendők fel; a 7-ike után történt bejegyzésekkel kiállított statisztikai lapok ellenben, még ha a küldemény 8-ika után adatnék is postára, a következő hóra tartandók vissza. A módosító bejegyzésekkel, kiigazításokról és utólagos bejegyzésekkel kiállítandó statisztikai lapok a rendes havi anyaggal egyidejűleg és egy borítékban, azonban azzal össze nem keverve küldendők be. A statisztikai lapok beküldése körül felmerülő bármely szabálytalanság, indokolatlan késedelem vagy egyéb mulasztás rendbírsággal büntetettetik. (Bm. 1896. évi 102.358. sz. rend.) Budapesten a népmozgalmi statisztikai ürlapokat a szülészniői bárczákkal együtt a székesfővárosi állami anyakönyvvezető hetenkint a székesfővárosi statisztikai hivatalhoz küldi be és pedig mindenkor a vasárnaptól szombatig történt bejegyzésekkel kiállított összes statisztikai lapokat egy-egy csomóban s legkésőbb a legközelebbi hétfőn. (Bm. 1895. évi 80.795. sz. rend.) A lapok beküldése minden kísérő levél nélkül és kizárálag az e célra szolgáló hivatalos levélborítékok felhasználásával történik; a küldeményben foglalt statisztikai lapok számát a borítékon, a „Tartalom” jelzés megfelelő rovataiban kell kitüntetni. Ha valamely anyakönyví kerületben a lefolyt egész időszakban (előző hó 8-ától a f. hó 7-ig) egyetlen bejegyzés sem fordult elő, a levélboríték üresen küldendő be s az a körülmeny, hogy statisztikai feljegyzésre kötelezettségi népmozgalmi cset nem fordul elő, a „Tartalom” szó és az alatta levő rovatok keresztelhuzása által jelzendő. Egy-egy borítékban, minthogy a boríték 100 statisztikai ürlapnál többnek befogadására nem alkalmas, az összes mintákat egybefoglalva 100 darab statisztikai ürlapnál több nem küldendő be. Ha valamely anyakönyví kerületben, valamely időszakban ennél több lap állittatott ki, minden 100—100 lapra külön borítékot kell használni. Ilyenkor minden egyes borítékon jelezni kell a küldemények összes számát (pl. ha az egész küldemény 3 levélből áll, minden egyes levél borítékára rá kell irni: 3 levél) s az egyes küldemények tartalmát is minden egyes levél borítékán külön-külön ki kell tüntetni. A statisztikai adatok beküldésére szolgáló levélborítékokat le kell ragasztani, de nem kell lepeséssel. A népmozgalmi statisztikai ürlapok beküldésére szánt levélboríték egyéb statisztikai adatok betorjesztésére, vagy puszta levelezési célra nem használható, még népmozgalmi statisztikai ügyben sem. (Bm. 1895. évi 60.000. sz. ut. 87. §-a.) Ugy a havi népmozgalmi anyag betorjesztésére szolgáló levélborítékon, valamint a pótlás vagy helyesbítés végett

visszaküldött lapok beterjesztésére szánt u. n. „pótlás” bortékon nemesak az anyakönyvvezető székhelyét, hanem a levelek könnyebb kezelhetőségének érdekében mindenkor a vár-megyét s kis- és nagyközségekben székelő anyakönyvvezetőnél a szolgabirói járást is fel kell tüntetni. (Bm. 1896. évi 3522. sz. körrend.) Az anyakönyvvezetők kötelesek a m. kir. központi statisztikai hivatalnak pótlások és helyesítésekre vonatkozó felhívásait, mindenkor a lehetőséghöz képest sürgösen teljesíteni. Ennél fogva mindenazon pótlások vagy helyesítések, a melyek az anyakönyvből magából foganatosíthatók, haladéktalanul eszközlendők, azon rovatokra vonatkozólag pedig, a melyekre nézve az anyakönyvek nem nyújtják a szükséges adatokat, az illető egyéneket, vagy azok hozzáartozóit kell az anyakönyvvezetőnek megidézni s tőlük a szükséges felvilágosításokat szintén, amily rövid idő alatt csak lehetséges, megszerezni. (Bm. 1896. évi 3522. sz. körrend.) A statisztikai ürlapot az anyakönyvi bejegyzések folyó száma szerinti sorrendben kell beküldeni. (Bm. 1895. évi 60,000. sz. ut. 88. §-a.) Ez ugy értelmezendő, hogy az a) mintáju lapok a születési anyakönyv, a b) mintáju lapok a házassági, c) mintáju lapok pedig a halotti anyakönyv folyó száma szerint és pedig növekedő sorszám szerint rendezve küldessenek be. A statisztikai lapokat nem szabad külön külön, kétrét összehajtогatva beküldeni, mivel ez a statisztikai lapoknak központi feldolgozását hátrálta.

Az anyakönyvvezetők a statisztikai ürlapok kitöltéscért, az államkinestár terhére, laponkint 4 fillér díjazásban részesülnek. Az egy-egy év folyamán összesen kiállított és a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beterjesztett lapok után járó díjösszeg a statisztikai hivatalnál vezetendő nyilvántartás alapján számmattatik ki és mindenkor a következő év első negyedének vége előtt küldetik meg az anyakönyvvezetőnek. (Bm. 1895. évi 60,000. sz. ut. 89. §.) Budapesten az egy-egy év folyamán összesen kiállított és a fővárosi statisztikai hivatalhoz beterjesztett lapok után járó díjösszeg a fővárosi statisztikai hivatalnak népmozgalmi havi jelentései alapján a m. kir. központi statisztikai hivatalnál számmattatik ki. (Bm. 1895. évi 80,795. sz. rend.) A statisztikai ürlapok kitöltéséért járó díjak azon arányban osztandók meg az anyakönyvvezető és az anyakönyvvezető-helyettesek között, a mily arányban azok a statisztikai lapok kitöltése körüli munkában részt vesznek. (Bm. 1897. évi 40,870. számu körrendelet.) A m. kir. központi statisztikai hivatal az egy-egy év folyamán kiállított s beküldött statisztikai lapokért járó díjakat az esetben is csak a következő év első negyedének vége előtt küldi meg, ha időközben az anyakönyvvezető személyében változás

állott is be. A pénz megküldése egyszerre, egy összegben az anyakönyvvezetőség címére történvén, a megküldés idején tényleg alkalmazásban lévő anyakönyvvezető veszi át s az ő kötelessége a díjat oly arányban megosztani elődjével és helyettesével, amily arányban ezek a statisztikai lapok kitöltsében részt vettek.

A népmozgalmi statisztikai adatszolgáltatás központi ellenőrzésén kívül, a mely abból áll, hogy a beküldött statisztikai lapok mindegyike a m. kir. központi statisztikai hivatal részéről az anyag teljessége és az adatok helyessége szempontjából rendszeresen megvizsgáltatik s hibás vagy hiányos kitöltés esetén pótlás vagy helyesbités végett az anyakönyvvezetőnek visszaküldetik: a népmozgalmi statisztikai ürlapok kitöltése ugy az anyakönyvi felügyelő hatóságok részéről, valamint a m. kir. központi statisztikai hivatal által e célból kiküldendő tiszviselők utján is rendszeres felülvizsgálatok tárgyát képezi. A felülvizsgálat megkönnyítése végett a statisztikai lapok mindenkor az anyakönyvi bejegyzések folyó száma szerinti sorrendben tartandók. A felülvizsgálat az anyakönyvi bejegyzéssel való összehasonlitásokon kívül az egyes statisztikai adatok valóságának vizsgálatára is kiterjeszhető, különösen azoknál az adatoknál, a melyek anyakönyvi bejegyzés tárgyát nem képezik. (Bm. 1895. évi 60,000. szám nt. 85. §.) Budapesten az anyakönyvvézetők rendszeres felülvizsgálatát az anyakönyvi felügyelő hatóságokon és a m. kir. központi statisztikai hivatalon kívül a székesfővárosi statisztikai hivatalnak is jogában áll gyakorolni. (Bm. 1895. évi 80,795. sz.) Ha a felülvizsgálat alkalmával vagy a statisztikai hivatalhoz beküldött anyagból kiderül, hogy nincs meg minden egyes anyakönyvi bejegyzésről a statisztikai ürlap, vagy ha az adatok kitöltése hibásnak vagy hiányosnak találtatik, a felügyelő hatóság az anyakönyvvezetőt az A. T. 14. §-a alapján 20 koronáig terjedhető rendbirsággal büntetheti, szükség esetén fegyelmi uton való felelősségre vonása iránt intézkedik. Az anyakönyvvezetőnek az a kijelentése, hogy a statisztikai ürlapot a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz való beküldés előtt még felülvizsgálni, illetőleg pótolni vagy helyesbiteni szándékozott, mentségül el nem fogadtatik. (Bm. 1895. évi 60,000. sz. ut. 85. §.) Az anyakönyvi felügyelő köteles a hatósága alá tartozó összes állami anyakönyvi kerületekben az állami anyakönyvvezető hivatalos eljárását és ügykezelését mentől gyakrabban, de minden évben legalább egyszer a helyszínén behatóan megvizsgálni.

E vizsgálat a statisztikai adatszolgáltatás ellenőrzésének szempontjából különösen a következőkre terjed ki: Takarékosan bánik-e az anyakönyvvezető a statisztikai ürlapokkal?

Pontosan bejelenti-e az időközi szükségletet a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz? Az ürlapok kitöltése szempontjából a szükséges pótlist felvilágosításokat megszerzi-e a felektől? Az életkornak, anyanyelvnek, foglalkozásnak és a halál okának kitöltésénél szorosan szem előtt tartja-e az anyakönyvezető a statisztikai ürlapok hátlapján foglalt utasításokat? A kitöltött statisztikai ürlapok az anyakönyvi bejegyzések folyó száma szerinti sorrendben vannak-e tartva? Hasonkint minden hó 8-án küldetnek-e be a statisztikai lapok a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz? A beküldés körül megtartatnak-e pontosan a Bm. ut 87. és 88. §-ainak rendelkezései?

Az 1895. évi 60,000. sz. belügyminiszteri utasítás 1. és 3. §-aiban felsorolt első- és másodfokú felügyelő hatóságok az anyakönyvezetők helyszini felülvizsgálatát, a statisztikai adatszolgáltatás szempontjából is, az anyakönyvi felügyelőkhez hasonló módon gyakorolják.

A m. kir. központi statisztikai hivatalnak az a jogosultsága, hogy az anyakönyvezetőt helyszini felülvizsgálatok tartása által is ellenőrizheti, nemesak az 1895. évi 60,000. sz. belügyminiszteri utasítás 85. §-án alapszik, hanem a m. kir. központi statisztikai hivatalról szóló 1897. évi XXXV. t.cz. hatályba lépése óta e törvény által is biztosítva van.

Az állami anyakönyvi hivataloknak a m. kir. központi statisztikai hivatal részéről gyakorlandó ellenőrzése érdekében a törvényhatóság első tisztsviselője minden anyakönyvi szervezeti változásról értesít a m. kir. központi statisztikai hivatalt, a hová jelentést kell tennie minden olyan esetben, midőn *a)* valamely ujonnan alakított anyakönyvi kerület működését megkezdette; *b)* valamely fennállott anyakönyvi kerület működését megszüntette; *c)* valamely anyakönyvi kerület székhelyének egyik községből a másik községbe való áthelyezése megtörtént; *d)* valamely községnak egyik anyakönyvi kerülethől a másik kerülethez való átesatolása végrehajtattott; *e)* valamely kerület, mely azelőtt a házassági törvény alkalmazásánál más kerüettel képezett egy anyakönyvi kerületet, ezen kerülettől az említett törvény alkalmazása tekintetében különvált; s végül, midőn *f)* valamely kerület a házassági jogról szóló törvény alkalmazása tekintetében más kerüettel egycsejtetett. (Bm. 1897. évi 60,531. sz. körrend.)

A m. kir. központi statisztikai hivatal a kiküldöttje által megejtendő statisztikai vizsgálat időpontjáról előre értesít az illetékes anyakönyvi felügyelőt, a kinek tetszsére van bizva, hogy e vizsgálaton részt vegyen-e vagy sem. (Bm. 1897. évi 81,604. sz. és 1898. évi 94,145/1897. sz. rend.) A belügyminiszter külön felhívta az anyakönyvi felügyelőket, hogy a statisztikai vizsgálatoknak velük előre közölt határidejéről az

érdekelt anyakönyvvezetőket a vizsgálat érdekében ne értesítsek. (Bm. 1898. évi 39.298. sz. rend.) A m. kir. központi statisztikai hivatal a kiküldöttje által teljesített statisztikai vizsgálatról felvett vizsgálati jegyzőkönyv egy másolati példányát tudomásvétel és saját hatáskörében megteendő esetleges intézkedés végett az illető anyakönyvi felügyelőnek is megküldi. (Bm. 1898. évi 94.145/1897. számú rendelet).

A fentihez az adatgyűjtő minták sorában közölt Orvosi Értesítők 1900 január hó elsején léptek életbe, s azt a célt szolgálják, hogy a statisztikai hivatal minden esetben is, a midőn a halottvizsgálati bizonyítványt nem orvos halottkém állította ki, de az elhunytat orvos kezelte, a halál okát a kezelő orvostól származó körmegállapítás révén pontosan kideríthesse. E végből az anyakönyvvezetők kötelessége minden esetben, a mikor oly halálesetet anyakönyvelnek, a melyről a halottvizsgálati bizonyítványt nem orvos halottkém állította ki, vagy halottvizsgálati bizonyítvány egyáltalán nem állítatott ki, de az elhunyt orvosi kezelésben részesült, a kezelő orvos nevét és lakóhelyét a halottvizsgálati bizonyítványból, illetőleg a bejelentőtől megtudván, az orvosi értesítő fejrvatait a), b), c) és 1—4. kérdéseit statisztikai lap kitöltsével egyidejűleg kitölteni s az e célra a statisztikai hivatal által rendelkezésre bocsátott borítékban a kezelő orvosnak elküldeni, egy, az orvosi értesítőnek a statisztikai hivatalhoz portfómentesen leendő betérjesztésére szolgáló boríték kiséréteben. A kezelő orvos a hozzá érkezett orvosi értesítő 5., 6. és esetleg 7. kérdéseire a választ késedelem nélkül beirván, az orvosi értesítőt aláírja s az anyakönyvvezető által rendelkezésre bocsátott boríték felhasználásával esetről esetre a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldi be. A kitöltés közelebbi módozataira nézve az orvosi értesítő hátlapján foglalt utasítás ad tájékoztatást, a melynek szövege a következő :

Utasítás.

1. Az Orvosi Értesítő-ürlapot a megfelelő borítékokkal együtt a magyar kir. központi statisztikai hivatal bocsátja keliő mennyiségen az anyakönyvvezetők rendelkezésére.

2. Az Orvosi Értesítő minden oly haláleset alkalmával töltendő ki, a midőn az elhunyt orvosi kezelésben részesült, de a halottvizsgálati bizonyítványt nem orvos, hanem képesített halottkém vagy a halottvizsgálat megbizott községi elöljárósági tag töltötte ki, vagy a midőn halottvizsgálati bizonyítvány egyáltalán nem állítatott ki.

3. Az Orvosi Értesítő fejrvatait (a), b), és c) pontok), továbbá az 1—4. alatt foglalt kérdéseket az anyakönyvvezető tölt ki; az 5—6. és esetleg a 7. kérdések kitöltése, nemkülönben a bejegyzett adatoknak aláírás által való hitelesítése, az illető kezelő orvos feladata.

A 7. rovat esetben töltendő ki, ha a kezelő orvosnak tényleg valamit érdemlőleges megjegyezni valója van, pl. „a betegség megállapítása kétséges, mert a kezelés nagyon rövid ideig tartott” stb.

4. A halotti anyakönyvi bejegyzés keltének és folyószámának megjelölésére (c) rovat elegendő — az évszám kitüntetése nélkül — csupán a hónapot és napot törtszám alakjában jelezni s a bejegyzés folyószámát aláírni. Pl. ha szeptember hó 11. napján 85. f. sz. alatt történt bejegyzésről van szó, ez egyszerűen így jelezhető: IX/11—85.

5. Az anyakönyvvezető az Orvosi Értesítőt a statisztikai lappal egyidejűleg tölti ki s az egy-egy nap kitöltött Orvosi Értesítőket a statisztikai hivatal által rendelkezésére bocsátott borítékok felhasználásával s egy-egy a statisztikai hivatalra szóló borítékkal együtt naponkint elküldi az illető kezelő orvosok címére.

6. A kezelő orvos a hozzáérkezett Orvosi Értesítők 5., 6. és esetleg 7. kérdését minden késedelem nélkül kitölti s a kitöltött és aláírással hitelesített Orvosi Értesítőket, a rendelkezésére bocsátott e célra szolgáló borítékok felhasználásával esetről-esetre a magyar kir. központi statisztikai hivatalhoz küldi be, ahol azok adatai a halálözösi statisztikai lapok adatainak kiegészítésére és helyesbítésére fognak felhasználni.

Az orvosi értesítő élethelepítése következtében a halálözösi statisztikai lap a kezelő orvos nevét és lakóhelyét tudakoló kérdéssel bővült abból a célból, hogy minden esetben, a midőn akár az anyakönyvvezető az orvosi értesítőt a kezelő orvosnak nem küldötte el, akár pedig az orvos az anyakönyvvezető által rendelkezésére bocsátott orvosi értesítőt kellően kitöltve nem küldötte volna be a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz, a hivatal ezen mulasztásokkal szemben pótölönök megtéveszthető a kellő intézkedéseket. A kérdésnek ebből a céljából önként következik, hogy e kérdésre a választ csak akkor kell megadni, ha az elhunytról a halálvizsgálati bizonyítányt nem orvos halottkém állította ki, de az elhunyt orvos kezelésben részesült. Ha tehát az elhunyt orvosi kezelésben részesült volna is, de a halálvizsgálati bizonyítványt orvos halottkém állította ki, erre a kérdésre nem kell válaszolni. Az első évben gyakran előfordult ugyanis, hogy a halálesetet bejelentők az orvosi kezelés fogalmát nagyon is tág értelemben fogták fel s orvosi kezelésben részesültek gyanánt jelentettek be oly elhunytakat is, a kiket az orvos haláluk előtt hosszabb idővel talán egyszer-kétszer látott s nem is utolsó betegségükben kezelt. Minthogy pedig ilyenkor az orvosnak nem áll módjában, hogy a halált okozó betegséget megnevezhesse, söt legtöbbször arra sem emlékszik, hogy az elhunytat kezelte volna, az orvosi értesítő kiállítása is felesleges és céltalan munkát okozott.

Hogy ez a felesleges munka elkerüljessék, 1901 óta a halálözösi statisztikai lapon a föntemlített új kérdésakként módosítatott, hogy: „az elhunyt a halált okozó utolsó betegségében orvosi kezelésben részesült-e?* A kérdés e világosabban megfogalmazása arra szolgál, hogy az anyakönyvvezető az elhunytat csak akkor minősítse „orvosi kezelésben részesült”-nek s a bejelentő által megnevezett kezelő orvoshoz az orvosi értesítőt csak akkor küldje el, ha a bejelentő kikérdezése

ntján megállapítania sikerült, hogy az orvos az elhunytat tényleg a halált okozó utolsó betegségében kezelte. Orvosi kezelésben részesülteknek csak azon egyének tekintendők: idült betegségeben elhaltaknál, akik idült betegségüknek halálhoz vezető rosszabbodása alatt orvosi segítséget vettek igénybe, heveny betegségen elhaltaknál pedig, a kiket betegségük tartama alatt orvos látogatott; a miből önként következik, hogy orvosi értesítő csak az ily elhaltakról állitandó ki.

Jegyzet. Az 1899. évi népesedési mozgalom főbb eredményeit a következőkben közölhetjük:

A magyar korona országaiban 1899-ben 170.826 házasságot kötöttek, 14.618-al többet, mint a megelőző évben. Ezer lélekre 9 házasság-kötés jutott, a szoros értelemben vett Magyarországon 8.9, Horvát-Szlavonországokban pedig 9.7. Legtöbb házasság volt novemberben, azután februárban, januárban és májusban. Az anyaországban a házasság-kötések 38.18%-ánál, Horvát-Szlavonországokban pedig 41.740%-nál a vőlegény 30 évesnél fiatalabb és a menyasszony 20 évesnél fiatalabb volt. Protogam házasság, ahol t. i. a vőlegény nőttel, a menyasszony pedig hajadon volt, Magyarországon az összes házasságok 81.65%-a, Horvát-Szlavonországokban pedig 78.88%-a volt. A házasulók vallás szerinti megoszlása, összehasonlítva a legutolsó népszámlálás alkalmával talált arányokkal, a római katholikusoknál tüntet fel nagyobb házasulási hajládságot és a görög keletiekkel legkisebbet. A római katholikusok a népszámlálásnál 50.85%-kal szerepeltek, az 1899. évi házasságoknál pedig a vőlegények közt 51.84, a menyasszonyok közt 52.31%-kal; a görög keletiek a népszámlálás idején 15.17, az 1899. évi házasságoknál pedig a vőlegények közt 14.52, a menyasszonyok közt 14.32%-kal. Összesen 16.723 vegyes házasság fordult elő 1899-ben, az összes házasságoknak az anyaországban 11, Horvát-Szlavonországokban 2 százaléka. Vegyes házasságokat leginkább a római kath. ág. ev. és ev. ref. vallású házasulók kötnek, legkevésbé a görög keletiek. Kereszteny-zsidó házasság az év folyamán 378 volt. A vegyes házasságok 23.8%-ánban a gyermekek vallásáról szóló törvény értelmében a házasfelek előre megygyeztek születhető gyermekük vallása iránt és pedig száz eset közül 53ban az anya, 47-ben az apa vallása javára. A római és görög katholikus felekezetekre nyereség hármatlak a megygyezésekhez, az ágostai és a református vallások azonban nagyobb veszteséget szenvedtek.

A nemzetiségek közül első sorban a magyarság részesedik nagyobb arányban a házasságok számában, mint a milly arányokat a népszámlálás alkalmával feltűntetett, azután a tótok és a ruthének következnek; a németek és olárok az 1899. évi házasságokban kisebb százalékkal szerepelnek, mint a mult népszámlálás idején. Az anyaországban a házasságok 49.6%-ánál ugy a vőlegény, mint a menyasszony magyar anyaújváni volt. Nemzetiségi szempontból vegyes házasság, a mikor t. i. a vőlegény s a menyasszony más-más nemzetiséghöz tartoztak, az anyaországban csak 6.644 volt: a nyelvi különbségek tehát jóval nagyobb akadálya a házasság révén való keveredésnek és összeolvadásnak, mint a felekezeli különbség.

A születések száma 1899-ben a Magyar birodalomban 759.295 volt: 743.272 gyermek született éve és 16.023 halva. Az élveszületök száma több, mint 36.000-rel emelkedett az előző évehez képest: ehhez képest még 1898-ban ezer lélekre 37.7 élveszületés jutott, 1899-ben ez az arány 39.2-re javult. Az összes születésnek 90%-a, szám szerint 66.930 nem törvényes ágyból való; az előző évehez képest a törvénytelen szülöt-

tek aránya emelkedést mutat. Leglőbb törvénytelen születés fordul elő a görög keleti és unitárius vallásuknál, legkedvezőbbek pedig az arányok az ágostaiaknál és a zsidóknál. Az elve szülöttetek hilleiekézét szerint vizsgálva, az anyaországban a római katholikusoknál és görög katholikusoknál, Horvát-Szlavonországokban pedig a görög keletiekknél és az ágostaiaknál volt a legnagyobb a születések aránya; legkisebb pedig az anyaországban az ágostaiaknál, reformátusoknál, továbbá a görög keletiekknél, emitt pedig a római katholikusoknál, a reformátusoknál és a zsidóknál. Az anyanyelv szempontjából a törvényes születésüknek ugyanazokat a viszonyokat találjuk, mint a házasságoknál: népszámlálási arányaiknál kedvezőbben részesedtek a törvényes évesszülöttek számában a magyarok, tótok és ruthének, kedvezőtlenebbül pedig a németek és az oláhok. A törvénytelen szülöttök viszont az oláhok arányszáma a legmagasabb. Az összes évesszülötteknél 44,26%-a származott magyar anyanyelvű szülöktől; csupán az anyaországot tekintve pedig 50,51%.

A magyar birodalomnak 1899-ben 514.334 halottja volt, 10,056-tal kevesebb, mint az előző évben. Az anyaországban 448.756 halálözös történt, Horvát-Szlavonországokban pedig 65.578; ezer lélekre itt 27,7, az anyaországban pedig 27,1 haláleset számitható. Az elhaláltaknak még mindig közel fele, 49,4%-a a hét évnél fiatalabb gyermekek közül kerül ki, sőt 46,4%-ot tesz az öt éven alul elhaltak száma és 30,03%-ot az egész évet még fe nem töltött kis halottak száma is. A halálözösök 56,76%-a a férhákra 49,24%-a pedig a nőkre esik. A hífelekezetek szerint vizsgálva a halálözösök, az anyaországban a zsidóknál, ágostaiaknál és reformásoknál találunk kedvezőbb arányokat, a római és görög katholikusoknál s a görög keletiekknél pedig magasabb halálözösi százalékot; Horvát-Szlavonországokban ugyancsak az izraeliták a legkedvezőbbek a halálözösi viszonyok, azután a római katholikusoknál; legkedvezőtlenebbek pedig a görög keletiekknél. Nemzetiségi szerint a magyarságnál és a tótoknál magasabb a halálözösi arányszám, mint a népszámlálás alkalmával talált arány; a németeknél pedig alacsonyabb.

A halált okozó betegségek statisztikája még nem teljesen megbízható: Magyarországon 44,5%, Horvát-Szlavonországokban pedig csak 20,4% az orvos által megállapított halálkok aránya: a nagyobb rész tehát még mindig a képzetlen, nem orvos halottként bemondásai alapján osztályoztatik egy vagy más halált okozó betegséghöz.

137.897 halálesetet okoztak a fertőző betegségek, a melyek közül főleg a gümőkör érdenel figyelhet. Ezer halott közül Magyarországon 140, Horvát-Szlavonországokban 157 pusztult el gümőkörben; amolt 63,032, itt pedig 10.291 halálesetet okozott ez a fertőző baj. A vörheny 11.400 halálesetet okozott, a roneszótorokból és a torokgyík 10,520-at; a kanyaró 10.104-et. A nem fertőző betegségek közül legnagyobb számmal szerepelnek a tüdő és mellhártyagytulás 43.266 halálesettel, a görcsök 29.187, a vizibetegség 12.805, a gyermekaszál 11.743 halálzással. Nem természetes haláleset Magyarországon 10.339 történt, Horvát-Szlavonországokban pedig 1.240. Ezek közül Magyarországon 5.226 következett be haláset folytán, 3.024 öngyilkosság folytán, 825 gyilkosság következében s 1263-nak eredete nem volt megállapítható. Horvát-Szlavonországokban 836 baleset, 233 gyilkosság, 167 öngyilkosság és egy bűröi kivégzés is fordult elő.

A születések és halálözösök közötti különbségek képezi a természetes népszaporodást, a mely a magyar birodalomi népességet 1899-ben 228,938 fővel gyarapította, kedvezőbb arányban, mint az utolsó évtizedek bármelyik esztendejében. A magyar anyaországban 195.821 fónyi volt a természetes népszaporodás, ezer lélekre 11,8 szaporodással; Horvát-Szlavonországban pedig 33.117, vagyis ezer lélekre éppen 14 fónyi. A természetes népszaporodás hazánkban az északkeleti s az alföldi vár-

megyékben a legnagyobb s legkedvezőtlenebb a Dunántúl, Erdély s az északnyugati felvidék némely pontján. A városokban, a melyeknek erősököséét leginkább a vidéki népesség felszivása okozza, a természetes népszaporodás kisebb mérvű; kivétel azonban ebben a tekintetben is Budapest székesföváros, a mely, jóllehet bevándorlás után is egyre gyarapodik, természetes népszaporodásával is a legjobb viszonyokat feltüntető törvényhatóságok közé tartozik, ezer lélekre 14.65 tevő arányával.

A természetes népszaporodás hitfelekezetek és nemzetiségek szempontjából, jobbára azokat az arányokat tünteti fel, a melyekkel a népszámlálás alkalmával találtunk. Az anyaországban főleg az izraeliták, római és görög katholikusok, a nemzetiségek közül pedig a ruthének, magyarok és tótok szaporodtak nagyobb arányban, mint a mily aránynal voltak képviselve a népszámlálás idején.

A népmozgalmi statisztika módszerének részletes ismertetése és eredményeinek rendszeres összefoglalása található a Magyar Statisztikai Közlemények új folyamának XXII. kötetében.

VII.

A közigézségyügyi statisztika.

A közigézségyügyi statisztika adatait évenkint egyszer a törvényhatóságok szolgáltatják s így az adatszolgáltatásért közvetlenül a vármegyei alispánok, illetve a városi polgármesterek a felelősek, az adatok bejegyzését azonban a tiszti főorvosok, járási orvosok, esetleg községi elöljárók s végül a körházi igazgatóságok is eszközik, s így az adatszolgáltatási kötelezettség — az adatszolgáltatásban való részvételük mérvéhez képest — rájuk is kiterjed.

A közigézségyügyi statisztika ezélja és nagy fontossága annyira nyilvánvaló, hogy azt hosszabban fejtegetni teljesen fölösleges. Népünk gyarapodása, gazdasági és szellemi téren való erősökösünk függ attól, hogy közigézségyügyünk minél rendezetlenebb s a lakosság egészségét fenyegető minden kár vagy veszély idejekorán elhárítható vagy lehetőleg megelőzhető legyen. A közigézségi igazgatás ezen céljaihoz pedig önként érthetőleg szükséges, hogy a közigézség állapotáról minél pontosabb adatai álljanak rendelkezésünkre.

Itt csak annak megemlítéserre szorítkozunk, hogy az alább felsorolandó statisztikai adatgyűjtő-minták még egyáltalán nem merítik ki a hazánkban folyó közigézségyügyi statisztikai tevékenységet. A közigézségi statisztikának egyik legfontosabb forrása a népmozgalmi statisztikának halálzási lapja (l. a 45. lapon), a melyből a halált előidéző betegség megnevezése az alapja az annyira fontos haláluki statisztikának. A halálok a korviszonyokkal, foglalkozással, lakóhelyel stb. összehasonlítva adja a legbiztosabb tanulságokat arra vonat-

kozólag, hogy népünk mely részét, mily korban, mily betegségek veszélyeztetik leginkább.

A közigézségyi statisztikának két más része, a körházak betegforgalmának betegségek szerint való részletezése, továbbá a fertőző betegségek bejelentése szintén fennáll a statisztikai hivatalnál folyó adatgyűjtéseken kívül is, amannak adatai a belügyminiszteriumnál, az utóbbi pedig a törvényhatóságoknál gyűlven össze.

Az itt tárgyalandó adatgyűjtések is korábban a belügyminiszteriumnál folytak, s csak 1898-ban, a mikor az 1897. évi, XXXV. törvénycikkben értelmében a belügyminiszternek az országgyűlés előtt terjesztett külön közigézségyi jelentése megszünt, utaltattak a statisztikai hivatalhoz.

Az adatgyűjtő mintákat a statisztikai hivatal küldi meg minden év végen a törvényhatóságoknak; a kérdőívek kitöltése után a törvényhatósági városok részéről január hó végéig, a vármegyék részéről pedig február hó végéig terjesztendők viszszák a statisztikai hivatalhoz.

A felvételi minták a következők :

B. t. város : _____
Járás : _____

vármegye.

1. Kimutatás

a járás (város) közigézségi viszonyaira befolyással lehető általános tényezök alakulásáról az 190... év folyamán.

1. Foganatosítottak-e a járás (város) területén oly nagyobb közmunkák, melyek a közigézségi állapotokra előnyös vagy hátrányos befolyással lehetnek (csatornázás, vízvezetékek, mély kútak, ártéri kútak létesítése, vizszabályozás, lecsapolás, fasisítás vagy sertőszállások, ipartelepek, kenderáztatók létesítése stb.)? Ha igen, miféle munkálatok és mely községen vagy községekben s ezek a közigézségi szempontjából előnyöseknek vagy hátrányosaknak tekinthetők-e?

2. Fordultak-e elő oly természetű elemi csapások, amelyek a közigézségi állapotok alakulására feltethetőleg káros halással voltak, ily mint vizáradások, nagy tűzvészek, igen rossz termés, stb. Ha igen, miféle csapás és mely községen vagy községekben?

3. Forognak-e fenn a járás (város) területén egyéb oly különleges körülmenyek, amelyek a közigézséggel hátrányosan befolyásolják, pl. lítzkárok (milyenek), nagy szegénység, a népnek nagy közönye az egészség gondozása iránt, a gyermekápolás nagymérű elhanyagolása, kuruzslás, közigézségre káros habonák (milyenek), ártalmas szokások (milyenek) elterjedése, stb.?

4. Az elsőfokú közigézségi hatóság nézete szerint a járás mely részeiben és minő intézkedésekkel lehetne a közigézségi állapotokon javítani?

Izen intézkedések foganatosításának vannak-e és minő akadályai (pénzügyi, műszaki vagy milyen egyéb akadályai névszerint)?

5. Az I. fokú közegészségi hatóságnak egyéb a közegészségügyet érdeklő netaláni észrevételei?

6. A II. fokú közegészségi hatóságnak netaláni észrevételei:

Járósi (r. t. városi) orvos.

Járási főszolgabíró (r. t. városi polgármester).

Látta:

vármegyei tiszti főorvos.

Ez a kimutatás járásonként készül; a rendezett tanácsu és törvényhatósági városok is egyet-egyet állitanak ki (az esetben is, ha több kerületből állanak). A kimutatás kitöltésére a járási (városi) orvos köteles; felülvizsgálja és láttamozza a járási főszolgabíró (polgármester) s a tiszti főorvos is.

vármegye,
sz. kör. város.

2. Közegészségügyi személyzet létszáma az 190. év deczember hó 31-iki állapot szerint.

R e s z l e t e z é s	Összesen	E b b ö l		
		bazaf	ausztriai	egyéb küldetés
o k i e v é t t e l				
1. Orvostudor				
2. Sebesz				
3. Oklevélgy gyógyszerész: Gyógyszertárt önállóan kezelő (tus- lajdonos, bérli vagy gondnok) . . .				
Gyógyszertárban alkalmazott ok- leveles segéd				
4. Oklevélgy bába				
Kelt	190	év	hó	nap

E kimutatás ugy a vármegyei, mint a városi törvényhatóságokban egy példányban készül s a tiszti főorvos által állítandó ki. A kimutásba a törvényhatóság területén lakó összes orvosok és egyéb közegészségügyi személyek kivétel nélkül felveendők, de csak azok, a kik tényleg a törvényhatóság területén laknak. Ennélfogva azokat a vármegyei tiszti orvosokat, nemkülönben az oly járási orvosokat, akik a vármegye székhelyét képező, de a vármegyéhez nem tartozó külön törvényhatósággal bíró sz. kir. városban laknak, nem a vármegyénél, hanem az illető sz. kir. városnál kell kimutatni. Előfordulhat tehát oly eset is, hogy a kimutatást készítő tiszti főorvosnak a kimutatásból öönömagát is ki kell hagynia, mint hogy ezen kimutatás szerkesztésénél kizártólak a lakóhely tekintendő irányadónak.

A katona- és honvéd-orvosok, illetőleg sebészek a kimutatásba csak abban az esetben veendők fel, ha oklelevelük a törvényhatóság közgyűlésében kihirdettetvén, magángyakorlat üzésére jogosítva vannak.

Okleveles bábáknak csak azok tekintendők, akiknek a kolozsvári egyetemen, vagy a budapesti, pozsonyi, nagyváradi, szegedi, nagyszebeni, szombathelyi, debreczeni és az ungvári bábaképzédek valamelyike által kiállított oklelevelük van; a csak főorvosi képesítéssel vagy az ungvári bábaképzéden három hónapi tanfolyam alapján egy törvényhatóság területén bábagyakorlatra jogosító bizonyítvánnyal bíró bábák ítt nem mutatandók ki.

Azok az okleveles gyógyszerészek, akik gyógyszertárban nem működnek (nyugalomba vonultak, stb.), a kimutatásba nem veendők fel, mert nem képeznek közegészségügyi személyeket.

vármegye
törv. hat. j. város

**3. Hatósági orvosok létszáma és illetményeik
az 190... év deczember hó 31-ki állapot szerint.**

Orvosok részletezése	Létszám	Illetmények			
		fizetés	lakbér	úti átalány	összesen
		k o r o n a			
Tiszti főorvos					
Tiszti főorv. helyet. és segédőrv.					
Székesfővárosi ker. tiszti orvosok					
Székesfővárosi kerületi orvosok					
Székesfővárosi rendőr-orvosok .					
Törvényhat. városi ker. orvosok					
Járás-orvosok					
Rend. tan. városi orvosok . . .					
Községi orvosok					
Körorvosok					
Összesen . . .					

Kelt év hó .. m.

vármegyei (városi) tiszti főorvos.

E kimutatásban — amely szintén törvényhatóságunkt szerkesztendő — a törvényhatóságban tényleg alkalmazott összes hatósági orvosokat ki kell mutatni, tekintet nélkül arra, hogy azok a törvényhatóság területén vagy azon kívül laknak-e. Elnélfogva a „Közegészségügyi személyzet létszáma” ez. kimutatással ellentétben — a melynek összeállításánál kizárolag a lakóhely az irányadó — e kimutatásba az illető vármegyénél azokat a vármegyei tiszti és járási tiszti orvosokat is fel kell venni, akik a vármegye vagy járási székhelyét képező, de a vármegyéhez tulajdonképen nem tartozó sz. kir. és törvényhatósági joggal felruházott városban laknak. A tiszteletbeli vagy ezimzetes orvosok a kimutatásba nem veendök fel.

A rendezett tanácsu városi, illetve községi orvosok sorában azok is kimutatandók, akik nagyobb városokban vagy községekben mint kerületi orvosok szerepelnek.

vármegye.

4. Kimutatás.

a községi orvosi állomásokról és körorvosi kerületekről az 190 ...-év deczember hó 31-i ki állapot szerint.

1. A vármegye kebelébe tartozó azon községek száma, melyekben orvosi állomás rendszeresítve volt:

a) a törvény által orvos tartására kötelezettséggel (6000-nél népesebb) község vagy rendezett tanácsú város?

b) a törvény által orvos tartására nem kötelezettséggel (6000-nél kisebb lakosságú) község?

Összesen

2. Ezen községek közül a rendszeresített községi orvosi állomás az év végén tényleg:

Orvos tartásra kötelezettséggel	nem kötelezettséggel
------------------------------------	----------------------

a) hányban volt betölve?

b) hányban nem volt betölve?

3. Azon községek száma, melyek körorvos tartása ezéljából közegészségi körbe vannak osztva?

4. A vármegyében lévő közegészségi körök száma?

Volt-e eset arra, hogy több kör ideiglenesen egyesítve volt, névszerint mely körök?

5. Azon körök száma, a melyekben az orvosi állomás az év végén tényleg

a) be volt töltve?

b) nem volt betölve?

6. Azon községek száma, melyek:

a) orvossal tényleg betöltött körökhöz tartoznak?

b) orvossal be nem töltött körökhöz tartoznak?

7. Azon községek névszerinti felsorolása, a melyek körorvos tartása ezéljából nem voltak közegészségi körbe oszthatók:

8. A vármegye összes községeinek száma?

Kelt , év hó n.

Az 1. 3. és 7. rovatokban kitüntetett adatoknak együttesen rendszerint a vármegye összes községeinek számát (8. rovat) kell kiadniok. Kivételt csak az az eset képezhet, ha valamely vármegyében a kebelébe tartozó községek közül egyesek más vármegyei közigazgatási körökhöz vannak besorolva, a midőn az 1. 3. és 7. tételek összege természetesen kisebb lesz a vármegye összes községeinek számánál — vagy ha ellenkezőleg a vármegyei közigazgatási körökhöz más vármegyei községek is vannak csatolva, a midőn pedig az 1. 3. és 7. rovatok alatt foglalt adatok összegének önként érthetőleg ugyanannyival magasabbnak kell lennie a vármegyei községek számánál.

Ha a vármegye területén oly 6000-nél népesebb községek vagy r. t. városok vannak, a melyek — bár erre kötelezők — orvosi állást nem rendszeresítettek, ezek névszerint felsorolandók.

Ez a kimutatás természetesen csak a vármegyékre vonatkozik; a törvényhatósági városok tehát kitöltésre a kimutatást meg sem kapják.

vármegye,
sz. kir. város,

5. Statisztikai kimutatás.

a halottvizsgálat (halottkémles) vezetéséről az 1. év deczember hó 31-i állapot szerint.

1. A vármegye hány községében (törvényhatósági jogú városoknál a város hány kerületében) teljesíteti a halottvizsgálatot orvos halottvizsgáló (halottkém); és pedig:

- a) hány községen közszégi vagy körorvos?
- b) hány községen más orvos?

2. Hány községen (törvényhatósági jogú városoknál a város kerületében) teljesíteti a halottvizsgálatot képesített (orvos által kitanított) halottvizsgáló (halottkém)?

Ezek közül	{	a) hányan tudnak írni, olvasni?
	{	b) hányan nem tudnak írni, olvasni?

3. Hány községen (törvényhatósági jogú városoknál a város hány kerületében) teljesíteti a halottvizsgálatot, orvos halottvizsgáló és képesített nem orvos halottvizsgáló hiányában, a közszégi előjáróságnak valamely megbizott tagja?

4. A vármegye területén vannak-e oly községek (a törvényhatósági város területén vannak-e oly városrészek) és névszerint melyek azok, ahol a halottvizsgálatot senki sem teljesít?

Kelt év hó nap.

vármegyei (városi) tiszti főorvos,

Ez a kimutatás a törvényhatóság egész területéről egy példányban töltendő ki a tiszti főorvos által a halottkémekről vezetett törzskönyvek alapján.

Járás : Vármegye,
R. t. város :

6. Védhimlőoltási kimutatás

190. évről.

1. Az oltó orvosok száma :

2. A beoltottak száma és részletezése.

A beoltottak részletezése	Jó sikerrel			Eredmény nélkül			Együtt		
	emberi nyírkkel	állati nyírkkel	összesen	emberi nyírkkel	állati nyírkkel	összesen	emberi nyírkkel	állati nyírkkel	összesen
Először oltattak :									
Ujra oltattak :									
Összesen :									

Kelt év hónap

járás főszolgabíró
r. t. városi polgármester.)

járás orvos (r. t. városi orvos).

Látta :

vármegyei (városi) tiszti főorvos.

A védhimlőoltási kimutatás vármegyékben járásonkint és r. t. városonkint szerkesztendő a járási, illetve r. t. városi orvos által; törvényhatósági városonkint egy kimutatás terjesztendő ugyan be, de a város annyi ürlapot kap kézhez, hogy kerületenkint összeállíttathassa a kimutatást a kerületi orvosok által, s e kerületi adatokból azután a városi tiszti főorvos összesít az egész városra vonatkozó kimutatást.

that. j. város.
vármegye.

7. Statisztikai kímtatás

a kórházak, elme- és egyéb gyógyintézetek részére (a járványkórházak kivételével) az 190... évről.

1. A kórház vagy gyógyintézet neve és székhelye :
2. A kórház vagy gyógyintézet fentartójának megnevezése :
3. A kórház vagy gyógyint. jellege (magánkórh., közkórh., stb. ?)
4. A kórház vagy gyógyintézet felszerelt ágainak száma ?
5. A kórház vagy gyógyintézet betegforgalma az 190... év folyamán :

Nem szerint	Máradt a műlt évről	Felvettek az év folyamán	Ápolás alatt volt összesen	Az év folyamán elbocsátatott gyógyvároksági javul- tan	Az év folyamán gyógyvároksági javul- tanban meghalt	Az év végen a kórházban visszamaradt	Az ápolási napok összes száma
Férj							
Nő							

6. A kórházban vagy gyógyintézetben az év folyamán meghaltak közül:

helybeli lakos volt ?

idegen volt ?

Összesen

7. A napi ápolási díjak magassága (ha különböző díjosztályok vannak megállapítva, osztályok szerint részletezve) ?

8. A kórház vagy gyógyintézet személyzet részletezése az 190... év végeén :

a) orvosok száma

b) betegápolók száma és pedig - világírók } férfi ? szerzetbeli } férfi ?
} nő ? } nő ?

c) egyéb személyzet } tiszviselő férfi nő
} csalédi, szolga, munkás stb. férfi nő

9. A kórház vagy gyógyintézet összes tényleges bevételle és kiadása az 190... év folyamán (a tisztán átfutó jellegű tételek kihagyásával) :

a) Bevétele } ápolási díjakból korona fill.
} egyéb forrásból " "

Összesen korona fill.

b) Kiadása korona fill.

Ezt a kimutatást az összes kórházaknak, gyógyintézeteknek stb. külön-külön kell kiállítaniok s a tiszti főorvos után, aki a kimutatást átvizsgálja és láttaozza, a statistikai hivatalhoz terjeszteniök. Megjegyzendő, hogy a kórházak betegforgalmába csak a fekvő, illetőleg benlakó betegek vonedök fel; a csupán rendelésre bejáró (ambulans) betegek azonban nem. A kórházak bevételei és kiadásai akkor is lehető szabatossággal kitüntetendők, ha a kórháznak nincs külön számvitele, hanem valamely testület, egyet stb. által tartatik fenn. Önként értendő, hogy a mely törvényhatóságban kir. javító vagy fegyintézet, avagy kir. törvényszéki börtön vagy járásbirósági fogházi kórházak vannak, a kórházi kimutatások ezen körözök által is kitältendők.

vármegye,
sz. kir. város.

8. Járvány-kórházi kimutatás

az 190. évről.

1. A járvány-kórház székhelye:

2. A járvány-kórház fentartójának megnevezése:

3. A járvány-kórház önálló szervezetű-e vagy valamely más kórházzal van-e kapcsolatban (melyikkel)?

4. A járvány-kórház felszerelt ágyainak száma:

5. A járvány-kórház betegforgalma:

Nem szerint	Maradt a min. évről	Felvételű az év folyamán	Ápolás alatt volt összesen	Az év folyamán elbocsátott	meghalt	Az év végen a kórházon visszamaradt	Az ápolási napok összes száma
Férfi							
Nő							
Együtt							

6. A járvány-kórházban az év folyamán meghaltak közül:

helybeli lakos volt?

idegen volt?

Összesen:

Kelt: - - - - - év: hó:

Láttá:

tiszti főorvos.

kórházi (gyógyintézet) igazgató
(főorvos, esetleg közszoci elöljáró)

A járvány-kórházi kimutatás külön kiállitandó a törvényhatóság területén levő minden egyes járvány-kórházról. Megjegyzendő, hogy ezen kimutatás nem vonatkozik a köz- vagy magánkórházak azon elkölöntött helyiségeire, a melyek a kórházban előforduló fertőző megbetegedések felvételére szolgálnak, hanem csak a községeknek azon külön járvány-kórházaira, melyek kizárolag fertőző betegek elhelyezésére valók és a melyekről az 1000 lakosnál többet számláló községek gondoskodni tartoznak. — A kimutatásnak a betegforgalmat tudakoló kérdéseken kívüli egyéb rovatai az esetben is kitöltendők, ha az év folyamán betegforgalma egyáltalában nem volt is.

A közigésszegügyi statisztikai adatgyűjtési mintákban annyi példányt bocsátanak a törvényhatóságok rendelkezésére, hogy a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz betérjesztendő egy-egy kimutatásban kivül házi használatra az összes kimutatásból egy ponatos kitöltött példány a tiszti főorvosnál, (a járások és rendezett tanácsú városok szerint szerkesztett kimutatásokból, egy-egy példány az illető járási vagy városi hatóságnál is, a kórházi és egyéb gyógyintézet és a járvány-kórházi kimutatásokból pedig egy-egy példány az illető kórházban, azonkívül vármegyei törvényhatóságokban az elsőfokú közigésszegügyi hatóságnál is) visszatartható legyen.

Azon kimutatásokat is, a melyeket a járási orvos, a kórházigazgatók stb. töltenek ki, a törvényhatósági tiszti főorvos megvizsgálni és ennek megtörténtét aláírásával iga-zolni tartozik.

A közigésszegügyi statisztikának a közigésszegügyi személyzetre vonatkozó része a törvényhatósági tiszti főorvos által vezetett törzskönyvekből állított össze. E törzskönyvek vezetését a 120528. számu 1898. évi belügyminiszteri rendelet irja elő. Az I. számu törzskönyv a törvényhatóság területén lakó orvostudorokról és sebészkről szerkesztendő; a II. számu az okleveles bábákról, a III. a törvényhatósági

tisztii orvosokról, a IV. a vármegye területén alkalmazott községi orvosokról, az V. a vármegye területén alkalmazott körorvosokról, a VI/a. a törvényhatóság területén alkalmazott orvoshalottvizsgálókról, végül a VI. b. számu törzskönyv a képesített halottkémekről. Az I—V. törzskönyveknek másolatait minden év deczember 31-én volt állapot szerint fől kell terjeszteni a belügyminiszteriumhoz; a fölterjesztés határideje — mint a közegészségügyi statisztikai kiutatásoknál is — a törvényhatósági városok részéről január hó vége, a vármegyei törvényhatóságok részéről pedig február hó vége.

Az évközben történő bármibenmű változásokat színes tintával, esetről-esetre minden késedelem nélkül keresztül kell vezetni, ugy hogy a törzskönyv mindenkor a tényleges állapotnak felejjen meg.

Jelentékenyebb változások esetén a törzskönyv minden év legelején a megelőző évi deczember hó 31-i állapot szerint teljesen újból szerkesztendő. Az e célból szükséges, valamint a belügyminiszter ür Ö Nagyméltóságához felterjesztendő másolati példányhoz kellő nyomtatványok a m. kir. központi statisztikai hivatalnál kaphatók.

A törvényhatóság kötelessége alkalmas módokról gondoskodni, illetőleg célra vezető intézkedéseket tenni aziránt, hogy a törzskönyvekben nyilvántartandó adatok tekintetében történő bármibenmű változásokról a tisztii főorvos haladéktalanul tudomást szerezzen. A központi statisztikai hivatal a közegészségügyre vonatkozó statisztikai adatszolgáltatás helyszini ellenőrzése alkalmával, különösen pedig a megfelelő statisztikai adatoknak a törzskönyvekkel való összehasonlitásával kapcsolatban figyelmét a törzskönyvnek pontos vezetésére, és a törvényhatóságoknak a pontos nyilvántartás érdekében tett intézkedéseire is kiterjesztheti. A törzskönyvek pontos vezetése tárgyában a törvényhatóságok által tett intézkedésekről és azok sikerességéről a belügyminiszter ür közvetlenül, saját kiküldöttjei után is meggyőződést szerez.

Iegyzet. A közegészségi statisztika 1899. évi főbb eredményeit a következőkben közölhetjük:

A magyar birodalomban a közegészségügy gondozására hivatott személyzet közt 5.014 orvostudor, 330 okleveles sebész, 10.092 okleveles bába és 1.604 okleveles gyógyszerész volt. Az orvostudorok száma az előző évhez képest 196-tal emelkedett, a sebészeké ellenben 19-cel csökkent. Százzer lélekre Magyarországon 28,3, Horvát-Szlavonországokban pedig 13,4 főnyi orvosi személyzet jutott. Az orvosok azonban az ország területén megeléhetős egyenlőtlennel vannak elosztva, a városokban inkább tömörülnek, s a vidéken kevesebb számmal vannak: az anyaországban a vármegyékben csak 2.759 orvos működik, a városokban pedig 1938, s magán Budapesten 1218.

Ak leves bába száma évről-évre örvendetesen gyarapodik;

1899-ben százezer lakosra az anyaországban 56, Horvát-Szlavonországokban pedig 32 oklevél bába esett.

A gyógyszerészek száma az előző évhez képest 11 főnyi szaporodást tűntet fel: az összes gyógyszerárak száma (a fiók, házi és kézi gyógyszertárakat is ide számítva) 2045 volt.

Hatósági orvosi teendőket az anyaországban 2254 orvos végezett, s összes jávadalmazásuk 3,100,000 korona volt; Horvát-Szlavonországokban 214 hatósági orvos működött, 436.000 korona fizetését. A halósági orvosok közül az anyaországban 1445, Horvátszlavon-országokban pedig 93 volt községi vagy körorvos. Az anyaországban 2291 községen (az összes községek 18%-ában) nem volt semminemű orvosi szolgálat; Horvát-Szlavonországokban csak 47 község (90%) maradt orvosi gondozás nélkül.

Az orvos halottkémek száma az anyaországban 1518, a nem orvos halottvizsgálóké pedig 10,322; a halálesetek 44,5%-ában a halál okát orvos állapította meg. Horvátszlavon-országokban 165 orvos és 2874 nem orvos halottkérő működik; orvos teljesítette a halottvizsgálatot a halálesetek 20,4%-ában.

A vedhümöködtést Magyarországon 513.158 gyermeken hajtották végre első izben, az ismételt oltások száma pedig mintegy 518.000 volt. Horvát-Szlavonországokban első izben 68.991 gyermek oltatott be, ismételt oltásban pedig körülbelül 45000-en részesültek.

A kórházak száma az anyaországban 387 volt, a rendszeresített kórházi ágyaké 23.621, a kórházi ápolási napoké pedig 6.228.198. Horvát-Szlavonországokban 39 kórház volt: ezekben 4.144 rendszeresített ágyon 1.039.657 napi ápolás történt. Az anyaország kórházi betegeinek 6,21%-a halt meg, Horvát-Szlavonországokban pedig 5,31%. Százezer lakosra az anyaországban 1284 kórházi beteg jutott, Horvát-Szlavonországokban pedig 1547 beteg.

A járvány-kórházak száma 1899-ben 2701 volt, ezek között 2641 önálló szervezetű, és 60 más kórházzal kapcsolatos. A járvány-kórházakban 9380 felszerelt ágy volt; évi betegforgalmuk 3588 volt, az összes ápolási napok száma pedig 73.139.

VIII.

A gyógyfürdők és ásványvízforrások statisztikája.

Mint részben a közegészségügyi statisztikához tartozók, közvetlenül az után érdemelnek említést a gyógyfürdők és az ásványvízforrások statisztikája. A gyógyfürdők statisztikája — ideértve az összes gyógyfürdők, gyógyhelyek, meleg és hidegvíz gyógyintézetek, és egyéb gyógyintézetek statisztikáját, korábban a m. kir. belügyminiszteriumban műveltetett, és adatai is a belügyminiszteriumnak az 1876. évi XIV. törvényezésekkel alapján az országgyűlés elő terjesztett közegészségügyi jelentésben látott napvilágot. A 1897. évi XXXV. t.-cz. értelmében azonban ez a külön közegészségügyi jelentés megszűnt, s a közegészségi statisztika egyes ágai, mint főnövekből látottuk, a belügyminiszter urnak 1898. évi 120.528. sz. ren-

deletével a m. kir. központi statisztikai hivatal hatáskörébe utaltattak.

Ezekkel egyidejűleg, ugyanezen rendelettel a gyógyfürdők statisztikájának összeállításával is a statisztikai hivatal bizatott meg. Az adatgyűjtés eredményei nemcsak a közegészeti igazgatás részére jelentenek nem értékterem tanulságokat, hanem a természeti adományokban oly gazdag magyar fürdők fejlődéséről vagy hanyatlásáról a nemzeti gazdaság szempontjából is figyelemreméltó képet rajzolnak.

Az adatok beszolgáltatói maguk a fürdők és egyéb gyógyintézetek tulajdonosai, illetőleg bérlii vagy kezelői, a kik az adatgyűjtő mintát közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivataltól kapják.

Különösen figyelembe veendő, hogy a statisztikai kimutatás kitöltésével a gyógyfürdők összes statisztikai természettel kötelezettségeiknek eleget tettek, s a korábban készített terjedelmes jelentéseket, a melyekben még a meteorológiai megfigyelésekkről, stb. is be kellett számolniok, most már *nem kell* megírniok. (Az új rendelkezési fürdőtulajdonosaink még nem elégé ismervén, többen közülök ma is veszödnek e fölösleges munkával).

A gyógyfürdők statisztikai adatai a következő mintaszerint gyűjtetnek:

Statisztikai kimutatás.

a fürdők és egyéb gyógyhelyek számára az 190... évről.

1. A gyógyhely vagy fürdő tulajdonosának neve (a cégek megnevezése)?
2. A község neve, melynek határában a gyógyhely (fürdő) fekszik?
3. A gyógyhely vagy fürdő tüzetes megnevezése és közelebbi jellemzése (ásványos fürdő, vizgyógyintézet, klímatiskus gyógyhely, stb.)?
4. A vállalat házilag kezeltetett-e vagy bérbe volt-e adva utóbbi esetben a bérlii neve?
5. A fürdő vizének minősége a következő osztályozás szerint
 a) tiszta és földes hérviz? b) kénes hérviz? c) vasas hérviz? d) alkaliikus hérviz? e) egyszerű és földes savanyúvíz? f) alkaliikus savanyúvíz? g) vasas savanyúvíz? h) vasgálichez-timfós ásványvíz? i) keserűvíz? k) konyhasós, jódos, brómös víz? l) konyhasós ásványvíz? m) kénes savanyúvíz? n) kénes sósvíz?
6. A fürdő vizét ki elemezte utoljára és mikor?
7. A fürdő víze csak fürdésre használható-e, vagy elvezeti, illetőleg gyógyvíz gyanánt forgalomba is kerül-e és minő néven?
8. Mikor kezdődött a fürdőidény és mikor ért véget?

9. A gyógyhely vagy fürdő látogatottsága az ... év folyamán:

Részletezés	Felnőttek férí nő össze- sen	15 éven aluli gyermek fiú leány össze- sen	Mindössze fi nő együtt	Az éjjelek összes száma, a mennyil a fürdő-vendégek a fürdő-, illetve gyógyhelyen el- töltötték
				fi nő együtt
<i>Allandó vendégek</i> Belföldiek				
Külföldiek				
Összesen				
<i>Ideiglenes vendégek</i> Belföldiek				
Külföldiek				
Összesen				

10. A fürdő (gyógyhely) vendégforgalma havonkint.

H o n a p	Érkezett		Távozott		A tényleges	
	állandó	ideiglenes	állandó	ideiglenes	legmagasabb	legalacsonyabb
	fürdő- vendég	együtt	fürdő- vendég	együtt	mely napon?	mely korai?
Január						
Február						
Március						
Április						
Május						
Júnus						
Julius						
Augusztus						
Szeptember						
Október						
November						
Deczember						
Összesen :						
Kelt		év		hó	napján.	

A kimutatás kitöltésére vonatkozólag a következőket kell megjegyeznünk:

Állandó fürdővendégül azok tekintendők, a kik a fürdő telepen legalább egy hétag tartózkodtak, ideiglenes fürdő vendégül pedig azok, a kik egy hétnél rövidebb ideig időztek a fürdő telepen, de ott legalább egy éjjelt töltötték. Azok az átutazó vendégek, a kik még egy éjjelt sem töltötték a fürdön, a kimutatásban számba nem veendők. Belföldi vendégnek kell tekinteni nemesak a magyar anyaországukat, hanem a horvát-szlavonországiakat is, s külföldinek csak azok tekintendők, a kik nem a magyar korona országai területén laknak.

A vendégforgalomra vonatkozó adalokat a fürdők vendéglajstromából vagy egyéb megfelelő nyilvántartásából kell venni; ily nyilvántartások vezetése most már kötelező, s a statisztikai hivatal helyszini vizsgálatai alkalmával jogosítva van annak a megvizsgálására, hogy a fürdők tényleg vezetnek-e ily megfelelő nyilvántartásokat, továbbá annak az ellenőrzésére, hogy a bevallott adatok e nyilvántartásokból a valóságnak megfelelően irattak-e ki. Az 1876. évi XIV. t.-ez. 60. és 106. szakaszai értelmében ugyanis a közigazgatási hatóságok jogosítva vannak a gyógyintézetek és gyógyfürdők üzleti könyveit betekinteni; az 1897. évi XXXV. t.-ez. 10. §-a értelmében tehát ez a jogosítvány kiterjed a m. kir. központi statisztikai hivatalra.

A gyógyfürdők statisztikáját az 1899. év óta minősíti a statisztikai hivatal; az ásványvízforrások statisztikáját azonban már 1897. óta.

Az ásványvízforrások statisztikája a belügyi és kereskedelmi miniszter uraknak egyetértő rendelkezése folytán utaltatott a statisztikai hivatal munkakörébe; ezéjel egyfelöl a közigézségi igazgatásnak szolgálata, másfelöl gazdasági érdekeink kellő ismerele, az ásványvízrekre, mint egyik igen fontos kereskedelmi cíkkükre vonatkozólag.

Az adatgyűjtés nem terjed ki a hazankban oly nagy számmal található, igen gyakran csak a legközelebbi környék lakossága által használt, vagy felhasználhatlan maradó összes ásványvízforrásokra, hanem csupán azokra, a melyeknek víze tényleg kereskedelmi forgalomba kerül. Ezért gyakran megéshetik, hogy egy ásványvízforrás, mely kezdetben kereskedelmileg ki nem használtatott, később lesz köteles adatszolgáltatója az ásványvízforrások statisztikájának. Hogy tehát az adatszolgáltatásra kötelezettek jegyzéke mindenig e tényleges állapot szerint kiigazitható legyen, a törvényhatóságok kötelesek minden évben január hónapjában a statisztikai hivatallal közölni a területükön lévő azon ásványvízforrások névjegy-

zékét, a melyeknek vize az előző évben kiaknáztatott és kereskedelmi forgalomba hozatott.

A törvényhatóságok által szolgáltatott czimekre azután a statisztikai hivatal közvetlenül küldi ki adatgyűjtő mintáit, évenkint egyszer; oly ásványvízforrás tulajdonosoknak, a kiknek egyszersmind gyógyfürdőjük is van, a gyógyfürdő statisztikai kérdőível együttesen.

Az ásványvízforrásokra vonatkozó kérdőív szövege a következő:

Kérdőív

az ásványvíz-forrásokról az 190... évre vonatkozólag.

1. A ^{forrás}_{források} tulajdonosának neve (a czég megnevezése)?

2. A község neve, melynek határában a ^{forrás fekszik}_{források fekszenek}? _____

3. A ^{forrás}_{források} lüzetes megnevezése? _____

4. A vállalat házilag kezeltetett-e vagy bérbe volt-e adva?

Utóbbi esetben a bérlő neve? _____

5. A ^{forrás}_{források} vízénél minősége a következő osztályozás szerint:

- a) tiszta és földes hérvíz? b) kénés hérvíz? c) vasas hérvíz?
- d) alkalikus hérvíz? e) egyszerű és földes savanyúvíz? f) alkalikus savanyúvíz? g) vasas savanyúvíz? h) vasgáliezos-timsós ásványvíz?
- i) keserűvíz? k) konyhasós, jódos, brómos víz? l) konyhasós ásványvíz?
- m) kénés savanyúvíz? n) kénés sósvíz?

6. A ^{forrás}_{források} vizét ki elemezte utoljára és mikor? _____

7. A ^{forrás}_{források} vize minő néven került forgalomba? _____

8. Az összes forrásból mily mennyiségi víz aknáztatott ki és került forgalomba az elmúlt év folyamán:

Kiaknáztatott? _____ hektoliter.

Eladatott? _____ hektoliter.

9. A víz kiaknázásánál, palaczokba vagy korsókba töltésénél, dugaszolásánál és a legközelebbi vasúti állomásra szállításánál alkalmazott munkások száma és pedig:

a) Legnagyobb munka idején? _____

b) Átlagosan? _____

10. A telep üzleti alkalmazottainak száma?

11. A felnőtt férfimunkások napi munkahére vagy kereménye?

12. A felnőtt női munkások napi munkahére vagy kereménye?

13. A fiatal, 18 éven aluli férfimunkások napi munkabére vagy keresménye?

14. A fiatal, 16 éven aluli női munkások napi munkabére vagy keresménye?

15. A viz kiaknázásánál, a palaezkek, korsök töltésénél és dugaszolásánál emberi munkaerőn kívül az elmúlt évben más munkaerő volt-e alkalmazásban és pedig:

a) állati erő? miféle és hány?

b) gözerő? a kazán fűtőfűllete? a görgép löereje?

c) gázerő? óránkint fogyasztott gázmennyiség?

a gázmotor löereje?

d) hőlégerő a motor löereje?

e) villamos erő? a motor áramerőssége?

Ampère?

Feszültsége Volt?

f) egyéb miféle?

16. Történt- baleset az elmúlt év folyamán?

17. Mily természetű: Halálos? Súlyos? Könnyű?

(Nyolc napnál hosszabb ideig tartó munkaképtelenséget előidéző balesetek súlyosnak minősítendők.)

18. Az előfordult balesetek lefolyásának leírása:

Két 190 - év hő napján.

az ásványvíz-formák tulajdonsanak, bérletjének, vásárlási megbíztaik aláírása:

A kérdőív kitöltésére vonatkozólag a következőket kell megjegyeznünk.

A kiaknázott és eladott viz mennyisége hektoliterekben adandó meg; ahol a rendelkezésre álló adatok egyéb egység (palaezkek stb.) szerint szólannak, ez adatokat hektolitrekre kell átszámítani.

A munkások számára vonatkozó kérdősnél külön kell kitüntetni a legnagyobb munka idején alkalmazottak számát és külön az átlagos munkáslétszámot, mely utóbbi az alkalmazottak összes számának és alkalmaztatásuk időtartamának egybevetésével számítható ki; például ha valamely ásványvíz-telepen egész éven, vagyis 12 hónapon át 1 munkás, 8 hónapon keresztül 2 munkás és 2 hónapon keresztül 4 munkás volt alkalmazva, akkor az átlagos munkáslétszámot ugy kapjuk, hogy a munkások által eltöltött összes hónapot 12-vel osztjuk, tehát:

$$(1 \times 12) + (2 \times 8) + (4 \times 2) = \frac{12 + 16 + 8}{12} = \frac{36}{12} = 3.$$

A munkások bérénél az átlagos bér tüntetendő ki.

Az ásványvíz kiaknázásánál használt motorikus erőre vonatkozó adatok az erőgépre rendszerint főlirvák, s így azok közlése nehézségekbe nem ütközik.

A baleseteknél a 8 napnál hosszabb idei munkaképtelenséget okozók súlyosaknak, az ennél kevesebb ideig tartó munkaképtelenséggel járók könnyüknek veendők.

Az ásványvízforrások statisztikájára vonatkozólag adataink még mindig nem elég megbizhatók; a fürdő statisztika főbb eredményei a következők:

A magyar országban 184 fürdőhely nyújtott üdülést összesen 192.050 fürdővendégnek, a kik közül állandó vendég volt 88.292, ideiglenes vendég 103.758, belső 162.054, külföldi 29.996. Fürdőink között 21 tóparti fürdőhely van, közülük 16 balatonparti és 5 sziksostavai, továbbá 45 klimatikus gyógyhely, ezek között 27 magaslati gyógyhely és 18 hidegvíz gyógyintézet; 32 hévvizi fürdő, közülük 16 tiszta és földes hévviz. 11 kenes hévviz és 5 vassas hévviz, végül 86 hideg ásványvíz-fürdő, és pedig 9 földes, 10 égvényes, 27 vassas, 3 szulfátos, 18 konyhasós haloid, 19 kenes ásványvíz. Legnagyobb látogatottságnak a konyhasós haloid ásványvízü, kenes hévvizű-fürdök és a magaslati gyógyhelyek örvendtek, ez utóbbiaknál főleg az ideiglenes vendégek száma rug magasra.

Hazai fürdőink látogatottsága különben még mindig sok kivánu valót vagy seni; fürdőink két harmad részében az állandó vendégek száma egy fürdőévad alatt a háromszázat sem érte el, s mindenkor tizenhat oly fürdőnk van, ahol az állandó vendégek száma ezren felül emelkedett.

Ezek közül látogatottság tekintetében első helyen sorakoznak Herkules-fürdő (8054 állandó vendéggel), Felix-fürdő (6415 vendéggel), Pöstyén (5959) és Trenesén-Teplicz (5225 állandó vendéggel). A többi fürdők vendégeinek száma a három ezren nélküli maradt.

IX.

A ki- és bevándorlási statisztika.

A népesedési statisztikának a természeti népmozgalom statisztikáján kívül másik jelentős adatgyűjtési forrását képezi a ki- és bevándorlási statisztika. A népességnek az ország határain belül egyik helyről a másikra, falukból a városokba, hegyvidékről a síkságba, stb. való vonulását nem figyelhetjük meg rendszeresen, mert ehhez óriási, s a szabad

mozgást nem kis mérvben akadályozó szervezet volna szükséges; az ország határain belül való vándorlás megitélésére némi támponot tehát csak a népszámlálások alkalmával nyerhetünk, a mikor a születési helynek, s a tényleges lakóhelynek, illetve tartózkodási helynek összehasonítása vel világos a határon belül való vándorlás fő irányaira.

Az ország határain átmenő népmozgalomról, a ki- és bevándorlásról az 1899. év óta vannak adataink. Az adatgyűjtés régóta érzelt szükséget pótolta. Köztudomású, hogy a nehéz megélhetési viszonyokkal küzdő felvidéknél némely vármegyejéből évtizedek óta rendszeresen tart a kivándorlás ritkábban Délamerika, leginkább azonban az Északamerikai Egyesült Államok felé; a dunántuli magyarság is részt vesz a kivándorlásban, Amerika felé is, az erdélyi magyarság pedig növekvő mértékben költözökönleginkább Romániába. A kivándorlás mérvéről hol aggassztó, hol pedig nagyon is optimista hírek kerültek, s nem lévén biztos adataink, azt sem lehetett tudni, hogy a kivándoroltak számából mennyi marad mindenkorre vesztesége nemzetünknek, s mennyien térnek vissza, vagyonban vagy legalább munkabíró kedyben s a hazai föld szeretetében megerősödve?

A külföldi kikötőknek a kivándorlók számáról adott adatai nem teljesen megbízhatók, a mennyiben kivándorlóknak tüntetik fel az egy éven belül visszatérőket is, s azon-kívül csak a tengeren tulra vándorlókról számolnak be.

A kivándorlási statisztikának megindítására a közvetlen ösztönzést a székely kivándorlás aggassztó mérve adta. Az adatgyűjtés a belügyi és kereskedelemügyi miniszter urak egyetértő elhatározásával foganatosítatik az 1899. év elejétől kezdve. Adatszolgáltatói a városi polgármesteri hivatalok (Budapestet kivéve), a községi és körjegyzők, a csendőrök s részben azok az iparvállalatok, a melyek több község határára kiterjedő munkálatokat végeznek és e munkálataiknál külföldi honosságu, vagy horvát-szlovavországi illetőségű munkásokat is alkalmaznak.

Az adatgyűjtési nyomtatványokat közvetlenül a statisztikai hivatal küldi szét az adatszolgáltatóknak; a közigazgatási hatóságok minden évről egyszer, a következő évi január hónig terjesztik be a náluk egybegyült statisztikai anyagot, a több község határára kiterjedő munkálatokat végező iparvállalatok minden hónapról egyszer, a következő hónap 10-éig, a csendőrök pedig esetenkint.

A közigazgatási hatóságok a szükséges nyomtatványokat szelvényes füzetekben kapják, a melyeknek minden lapja két, egymással azonos szövegű szelvényt képez; az egyik kitöltve a statisztikai hivatalhoz terjesztendő be, a másik nyilvántar-

tási célokra visszamarad. A több község határára kiterjedő munkálatokat végző iparvállalatok szintén szelvényes füzetben kapják a nyomtatványokat, a mely füzetnek egy-egy lapja 3 szelvénnyt tartalmaz; az egyik, keskeny szelvény, csupán a munkás nevére s a munkába lépés napjára vonatkozó adatokkal, visszamarad, a másik a munkás belépésekor, a harmadik pedig a munkás kilépésekor, illetőleg a belépést és kilépést követő hó 10-ikén terjesztik be a statisztikai hivatalhoz. A csendőrörsök jelentéseket portómentes levelezőlapon teszik meg.

A közigazgatási hatóságok (polgármesterek, községi és körjegyzők) a következő négyféle mintán teljesítik az adatszolgáltatást:

Folyó szám — — —

A község neve : _____

A törvényhatóság neve : _____

I.

Statisztikai lap

a községből az 190— év folyamán kivándorolt egyénekről.

1. A kivándorolt családfő
(vagy magánosan kivándorolt más egyén)	neve ? _____
nemé (férfi v. nő) ? _____
életkora (hány éves) ? _____
anyanyelve ? _____
foglalkozása ? _____
vagyoni állapota (vagyonnal bír-e vagy nem bír) ?
12 évnél fiatalabbak ? — fiú — leány
12 évnél idősebbek ? — férfi — nő
2. A családfővel együtt hányszámos családtag v. más hozzá tartozó vándorolt ki?	
3. Utlevéllel, határátlépési igazolvánnyal vagy ezek nélkül történt-e a kivándorlás?	
4. A kivándorlás időponja (év és hónap, esetleg nap)?	
5. Mely országba történt a kivándorlás — a megegyre lehetséges, a kivándorlás közelebbi helyének is (város, megye, kerület, tartomány) megjelölésével?	
6. A fent megnevezett családfővel kivándoroltak közül (a családfőt is beleértve) az év folyamán a községi elöljáróság biztos tudomása szerint:	a) hányszámban vándoroltak vissza a községre? _____
b) hányszámban vándoroltak vissza Magyarországra, de más községre? _____
c) hányszámban maradtak künn (biztos tudomás szerint)? _____

7. A községi előjáróságnak az év végén a kivándoroltak közül hány egyénre vonatkozólag nem volt **biztos** tudomása, hogy kün maradtak-e, vagy visszaérkeztek az országba?
-

A lap kitöltéseért felelős egyén aláírása:

Folyó szám —————

A község neve:

A törvényhatóság neve:

II.

Statisztikai lap

a községből a legutóbbi évek alatt kivándorolt és az 190 — évben visszavándorolt egyénekről.

1. A visszavándorló családfő (vagy magánosan visszavándorló egyén) neve? _____
 neme (férfi vagy nő)? _____
 életkora (hány éves)? _____
 anyanyelv? _____
 foglalkozása? _____
2. Mely évben történt a kivándorlás? _____
3. Mely országba történt a kivándorlás, illetőleg mely országból a visszavándorlás? _____
4. A mennyiben erről biztos tudomás szerezhető, a visszavándorló: _____
 egészségesen lért-e vissza vagy belegen? _____
 vagyonnal vagy vagyon nélkül? _____
5. A családfővel együtt hány családtag vagy más hozzátarlozó vissza? _____
 12 évnél fiatalabbak? —fiú —leány
 12 évnél idősebbek? —férfi —nő

A lap kitöltéseért felelős egyén aláírása:

Folyó szám.....

A község neve : _____

A törvényhatóság neve :

III.

Statisztikai lap

a községen az 190— év folyamán lakhatási engedélyt nyert vagy legalább három hónapon keresztül tényleg ott tartózkodó horvát-szlovavországi illetőségű és külföldi honosságu családfőről vagy magános egyénekről.

1. A horvát-szlovavországi és külföldi honosságu családfő (vagy más magános egyén)	neve ? _____
neme (férfi vagy nő) ? _____
életkora (hány éves) ? _____
foglalkozása ? _____
honossága (ha horvát-szlovavországi: illetősége) ? _____

utolsó tartózkodási helye a községe való költözökése előtt ? _____ | | |
2. Miota tartózkodik a községen (Év és hónap) ? _____			
3. Lakhatási engedély állítatott-e ki számára (Igen v. nem) ? _____			
4. A mennyiben erről biztos tudomás szerezhető, a szóban forgó családfő vagy magános egyén : <table border="0" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td style="vertical-align: top; padding-right: 10px;">egészséges-e (Igen v. nem) ? _____</td> <td style="vertical-align: top;">bir-e vagyonnal (Igen v. nem) ? _____</td> </tr> </table>		egészséges-e (Igen v. nem) ? _____	bir-e vagyonnal (Igen v. nem) ? _____
egészséges-e (Igen v. nem) ? _____	bir-e vagyonnal (Igen v. nem) ? _____		
5. A családfővel együtt <table border="0" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td style="vertical-align: top; padding-right: 10px;">hány családtag vagy más hozzátarozó egyén tartózkodik a községen? —</td> <td style="vertical-align: top;"> 12 évnél fiatalabbak ? _____ fiú _____ leány
12 évnél idősebbek ? _____ férfi _____ nő </td> </tr> </table>		hány családtag vagy más hozzátarozó egyén tartózkodik a községen? —	12 évnél fiatalabbak ? _____ fiú _____ leány
12 évnél idősebbek ? _____ férfi _____ nő
hány családtag vagy más hozzátarozó egyén tartózkodik a községen? —	12 évnél fiatalabbak ? _____ fiú _____ leány
12 évnél idősebbek ? _____ férfi _____ nő		

A lap kitöltséget teljesen egyén aláírása :

Folyó szám _____ A község neve : _____
 A törvényhatóság neve : _____

IV.

Statisztikai lap

a községen az 190_____ év folyamán telepítési engedélyt nyert horvát-szavonországi illetőségű vagy külföldi honosságu egyénekről.

1. A telepítési engedélyt nyert családfő (vagy magánosan települő más egyén) :	neve ? _____
nemé (férfi v. nő) ? _____
életkora (lhány éves) ? _____
anyanyelv ? _____
foglalkozása ? _____
honossága (ha horvát-szavonországi : illetősége) ? _____
2. Mióta tartózkodik a községen (Év és hónap) ? _____	
3. A mennyiben erről biztos tudomás szerezhető, a települt családfő vagy magános egyén :	
4. A családfővel együtt hány családtag vagy más hozzátarto zó egyén települt a községre ?	

egészséges-e (Igen v. nem) ?	_____
bér-e vagyonnal (Igen v. nem) ?	
12 évnél fiatalabbak ? fiú — leány	
12 évnél idősebbek ? férfi — nő	

A lap kitöltéseért teljes egyen aláírása :

Az ürlapok kitöltésére a következő utasítások irányadók :

1. Az I-el jelölt s a külföldre, Ausztriába, Bosznia és Hercegovinába, valamint Horvát-Szavonországokba történt kivándorlási esetek feltüntetésére szolgáló felvételi mintán felveendők azok :

a) a kik elbocsájtással vagy anélkül, de szabályszerű utlevél mellett s a kivándorlási szándék nyilt bevallásával a szó szoros értelmében kivándorlnak ;

b) a kik habár utlevél nélkül, csak rövidebb érvényű igazolvánnyal vagy minden igazolvány nélkül, de feltehetőleg kiváendorlási szándékkal távoztak el hazulról;

c) a kik egy év óta köztudomásulag tényleg külföldön tartózkodnak, tekintet nélkül távozásuk körülménycire.

Nem veendők fel tehát azok, a kik munkakeresés céljából, de a nélkül, hogy a kiváendorlási szándékot távozásuk körülményeiből alaposan vélemezni lehetett volna, egy évnél rövidebb idő óta tartózkodnak külföldön. Míg viszont mulhatatlanul felveendők lesznek azok, a kik ugyan munkakeresés céljából távoztak el, de egy éven belül távozási helyükre vissza nem tértek.

A kérdőív a b) és c) alatti esetekben, amidőn tehát az nem a kiváendorolt egyén vallomása alapján töltetik ki, mindenkor puhatalás és a visszamaradt rokonok, esetleg szomszédoch meghallgatása, szóval a tényállás lehető pontos megállapítása után töltendő ki.

A fentebbiek alapján az I-es számú lapon a kiváendorlók, és pedig amint külföldre való távozásuk az itt a) és b) pontok alatt meghatározott körülmények között történik, *azonnal*; az ugyanezen utasítás c) pontjában említett egy év és semmisétre sem a több év óta külföldön tartózkodó egyének ellenben csak azon a napon veendők fel, amely napon külföldön való tartózkodásuk óta egy év éppen, illetőleg tényleg letelt, mert ezek, minthogy távozásuk kiváendorlásnak sem az a), sem a b) pont szerint nem minősíthető, csakis akkor tekintendők kiváendorlóknak, ha egy év óta köztudomásulag tényleg külföldön tartózkodnak. Az 1901. évi január hó 1-étől kezdődőleg az I. számú nyilvántartási lap 6. és 7-ik kérdőpontjainak kitöltése alól, melyek a kiváendorlás évében visszatértek egyének nyilvántartására szolgálnak s sok esetben a helyszínén szerzett tapasztalatok szerint is nehezen voltak kitölthetők, az adatszolgáltatók felmentettek s ehhez képest ettől fogva a kiváendorolt, de még az év folyamán visszatértek egyének nyilvántartása akként eszközöldő, hogy a nyilvántartás illető tétele, illetőleg a kiváendorlás alkalmával már kitöltött I. számú lap feltüntő keresztyvonással megsemmisítették s amennyiben a kiváendorlás alkalmával egy-egy nyilvántartási térel alatt nyilvántartott s egy-egy statisztikai lapon számbayett egyének nem valamennyien tértek volna vissza az év folyamán, a még távollevő egyénekről új nyilvántartási térel alatt új I. számú statisztikai lapot kell kitölteni; az ily módon megsemmisített I. számú lapok azonban az év folyamán begyűlt többi statisztikai lapokkal együtt az előirt időben a statisztikai hivatalhoz szintén beküldendők.

Az adatgyűjtés egyszerűsítése céljából, de főleg azon

indokból, hogy legalább az utlevéllel kivándorolt egyének az adatszolgáltatók által a statisztikai anyag heterjeszlése előtt pontosan számbavéhetők legyenek, ugyancsak 1901. évi január hó 1-től kezdődőleg a statisztikai hivatal a város, község, illetőleg körjegyzőségbeli azon egyének jegyzékét, kik az illető évben utlevelet nyertek, mindenkor oly időben megküldi az adatszolgáltató hatóságoknak, hogy annak alapján azok saját nyilvántartásukat helyesbíthessék s a statisztikai adatokat még beszolgáltatásuk előtt minél kisebb súradással kiegészíthessék, illetőleg a tényleges távollevőket még a kellő időben megállapíthatassák.

Az I. számú nyilvántartásba tehát azon egyének veendők fel, kiknek határozott kijelentéséből avagy távozásuk körülmenyeiből a kivándorlás szándéka kétséget kizártlag megállapítható. Ilyen például ingatlans birtokuk el- vagy bérbeadásán kívül az Amerikába utlevéllel történt kivándorlás is, mely esetben az egy évi távolmaradás, tekintet nélkül a távozás körülmenyeire, pusztán e tényből is feltételezhető, mik az előreláthatólag rövidebb tartamú távozás esetében az illetők esak az év végén, illetőleg akkor veendők fel, mikor távozásuk óta már a tényleges egy év letelt, mely eljárás mellett csak elvétve fog az I. számú lap előbb említett megsemmisítésének s a netán új I. számú lap kiállításának szüksége felmerülni. Az utlevelek jegyzékét a statisztikai hivatal minden évben már deczember havában megküldi.

A ki-, vissza-, illetőleg bevándorló egyénnel ki-, vissza-, illetőleg bevándorló családtagok feltüntetésére szánt rovatok kitöltésénél ügyelni kell arra, hogy a családfő, illetőleg azon egyén, kiről a nyilvántartási lap kitöltetik, ezen kérdőpontok alatt ismételve számba ne vé tessék, mert a feltett kérdés: „A családfővel együtt hány családtag tért vissza (vándorolt ki vagy be)” csupán a családtagok számát tudakolja, kik a családfő kíséretében voltak.

Óvakodni kell a statisztikai lapok kitöltésénél az értelelmavaró rövidítésekben kívül főleg attól a feldolgozás közben sűrűn észlelt szabálytalanságtól is, hogy a törvényhatóság és község neve csak a szelvényes füzet első statisztikai lapján van feltüntetve, mik a többi lapokon az mellőzöttük, miért is a törvényhatóság és község neve minden egyes statisztikai lapra már a kitöltés alkalmával pontosan és olvashatólag feljegyzendő.

2. A II.-vel jelölt statisztikai lap az egy évnél hosszabb ideig Horvát-Szlavonországokban, Ausztriában, Bosznia-ban vagy Herzegovinában, valamint bármely más államban egy évnél hosszabb ideje tartózkodó s a legutóbbi évek alatt kivándorolt s ismét visszavándorolt egyénekről lesz kitöltendő.

A legutóbbi évek alatt azon időszak értendő, a melyre az illető közeg vagy a község más szavahihető lakói emlékeznek. Ezen időszakot tehát absolut számokkal megjelölni, illetőleg határolni nem lehet.

Ha pedig valamely községen oly magyar állampolgár visszavándorlása észleltetnék, aki annak idején az ország valamely más községből vándorolt volna külföldre, ily egyénről a II. számú statisztikai lap kitöltése mellőzendő, s ily esetben egy külön — szintén a statisztikai hivataltól nyert — értesítény felhasználásával az illetékes hatóság mindenkor értesítendő s ezen értesítvények a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz az anyaggal együtt minden év január hó végével beküldendök.

Az említett értesítény szövege a következő:

*A tekintetes polgármesteri hivatalnak
jegyzői*

Értesitem Czinet, hogy ——————

foglalkozására nézve ——————, ki állítólag
19—— hó n —————— várrosból kivándorolt,
f. évi —————— héban alulírt helyen megtelopedett.

Kelt —————— 190—— évi —————— hó —n.

polgármester, községi vagy körjegyző

3. A III-al jelölt statisztikai lap valamely községen az illető év folyamán lakhatási engedélyt nyert, vagy legalább három hónapon keresztül tényleg ott tartózkodó horvát-szlovénországi illetőségű és külföldi honosságu egyénekről töltendő ki.

Ezen statisztikai lap kitöltésénél a kitöltésre hivatott hatóságoknak különös figyelmet kell fordítaniok arra is, hogy azon ipari munkások, aik lakhatási engedély kivételére rendszerint nem kötclezetnek, szintén felvétessenek. Kivételt csak azon külföldi honosságu vagy horvát-szlovénországi illetőségű munkások képeznek, aik valamely — több község határában működő vállalatnál, például vasut-, közut-építésnél, folyamszabályozásnál, vagy valamely több község határára kiterjedő erdei iparvállalatnál vannak alkalmazásban, mint-hogy ezekről az adatok közvetlenül a vállalatok vezetőségeitől gyűjtetnek be.

Oly egyének, akik már az előző évben több mint három hónapon át laktak a községen, valamint oly egyének, a kik a megelőző évben nyertek lakhatási engedélyt, nem veendők fel. Ha a statisztikai lapon felvett egyéntől később a lakhatási engedély megtagadatnék vagy az illető a községből kiutasítatnék (1886 : XXII. t.-ez. 15. §.) e körülmeny jegyzet alakjában megemlíteni. Külföld alatt értendő Ausztria, továbbá Bosznia-Hercegovina is.

4. A IV-el jelölt lapok az illető év folyamán települési engedélyt nyert külföldiek, vagy horvát-szlovavországi illetőségű egyénekről törtendő ki.

Itt azonban szorosan figyelem kell arra, hogy csak olyanok vétessenek fel, a kik a törvényben előírt szabványos formaszerű települési engedélyt tényleg már megkapták.

Nem kell tehát ide felvenni azokat, a kiknek települési engedély iránti kérelme elintézés alatt áll, valamint ügyelni kell azon különbségre is, mely a lakhatási és települési engedély természete között fenforog, minthogy a lakhatási engedélyt nyert egyének a III. mintájú lapon veendők fel.

A több község határára kiterjedő munkálatakat végző ipartelepek czimeit a járási főszolgabirák tartoznak a kerestkedelemügyi miniszter úr 1898. évi 5640. szám alatt kelt rendelete értelmében a statisztikai hivatalnal közölni. Az így nyert czimékre küldi szét a statisztikai hivatal adatgyűjtő mintáit, az alábbi szövegezéssel:

f sz.

A vármegye neve, ahol
a munkálat folyik

I.

Statisztikai bejelentő-lap

a horvát-szlovavországi illetőségű és külföldi honosságú munkásokról vagy
napszamosokról.

1. A felfogadott
munkás vagy
napszamos:

Neve ? _____

Neme ? (férfi v. nő) _____

Anyanyelve ? _____

Honossága, vagy horvát-szlovavországiaknál illetősége _____

Foglalkozása, illetőleg a munkanem közelebbi megjelölése, melyre alkalmazva van ? _____

2. Mikor lépett munkába _____ év _____ hó _____ nap.

A vállalat bályegzője vagy
a munkavezetőség aláírása,

II.

Statisztikai kijelentő-lap

horvát-szlovavországi illetőségű és külföldi honosságú munkások vagy napszamosok kijelentésére, a kik a vállalattól elbocsátjatnak vagy önként távoznak.

1. A munkából elbocsátott vagy kilépett munkás
vagy napszamos neve: _____
2. A vállalkozó tudomása szerint az országban
marad vagy külföldre távozik-e? _____
3. Munkába lépett év _____ hó _____ nap.
4. A munkából kilépett év _____ hó _____ nap.

A vállalat bélyegzője vagy
a munkavezetőség aláírása.

Minden oly külföldi honosságú, vagy horvát-szlovavországi illetőségű egyénről, aki a vállalatnál akár mint munkás, akár pedig mint napszamos alkalmazásban áll, tekintet nélkül az alkalmaztatás tartamára, egy statisztikai bejelentő lap állítandó ki, mik a munkaviszony megszüntével, tekintet nélkül annak tartamára, a megfelelő statisztikai kijelentő lapot kell kiállítani.

Ily lapok tehát akkor is kiállitandók, ha az illető csak 48 órán át állott a vállalatnál alkalmazásban.

A be- és kijelentésre szolgáló lapokat a vállalat alá tarozó azon munkavezetőségek töltik ki, amelyek munkások felfogadására és elbocsátására jogosultak.

A bejelentési lapok a munkába lépés, a kijelentési lapok pedig a munkából való kilépés napján töltendők ki s a kitöltött lapok minden hó végén a nyilvántartási füzetrol leválasztandók s minden a következő hó 10-éig a m. kir. közp. stat. hivataluk megküldendők, az esetre pedig, ha az illető hónapban horvát-szlovavországi illetőségi vagy külföldi honosságú munkás sem felfogadva, sem pedig elbocsátva nem lett, ezen körülmény egy portómentes levelezőlap felhasználásával szintén mindenkor a fent kilett határidőig bejelentendő.

A bejelentési és kijelentési lapnak, amennyiben egy és ugyanazon munkásról már minden lap kiállítatott volna, egyező folyószámmal kell ellátva lennie, amely két rendbeli

folyószámnak viszont egyeznie kell a nyilvántartási füzet jobboldali sarkán feltüntetett folyószámmal.

A csendőrök közreműködése a ki- és bevándorlási statisztikában csak ellenőrzési célokra szolgál; amennyiben ugyanis az őrsök járataik alkalmával valamely munkálatnál külföldi honosságu, vagy horvát-szlovav illetőségi munkásokat vesznek észre, erről a statisztikai hivatal portóbemutatás levelezőlapon értesítik. Amennyiben ez értesítés alapján az derülne ki, hogy a szóban forgó munkálatról, illetőleg annak vállalkozójáról a járási főszolgabiró nem tett jelentést a statisztikai hivatalnál, előbb ez hivatik fel jelentésének pótlására; ha pedig az derül ki, hogy a bejelentett s az adatgyűjtési nyomtatványokkal el is látott vállalkozó mulasztotta el külföldi vagy horvát-szlovav munkásait bejelenteni, a statisztikai hivatal ennél szorgalmazza az elmaradt jelentőlapok pótlólagos beküldését.

A csendőrök bejelentése az alábbi szövegű levelezőlapon történik:

Jelentem, hogy	vállalkozó	
vállalatnál a	vármegyei	község
határában	horvát-szlovavországi	munkások vannak alkalmazva,
kültéri honosságu		
Csendőr-örs bályegzője.		

Jegyzet. A ki- és bevándorlási statisztikai adatgyűjtésből meg esak egy évre, 1899-nek adatai állanak rendelkezésünkre.

1899-ben a magyar birodalomba 10.070-en vándoroltak be és pedig az anyaországból 6807-en, Horvát-Szlovavországkba pedig 3263-an. Az anyaországból Ausztriából 4563-an vándoroltak be, Olaszországból 1283-an, a többi európai államokból pedig 871-en. Az Ausztriából bevándoroltak között 2120 olyan iparos és napsámos volt, akik a többi községi határára kiterjedő munkálatokat végeztek vállalatoknál voltak alkalmazva. A bevándorlók közül 1135 egyén váltott lakhatási engedélyt, és 124 települési engedélyt.

A csekkely bevándorlás mellett a kivándorlás annál nagyobb tömegeket vont el: adatgyűjtésünk szerint 1899-ben 37.193-an vándoroltak ki a magyar korona országainak területéről, és pedig az anyaországhoz 32.998-an, Horvát-Szlovavországkhoz pedig 4195-ben. A kivándorlóknak 70.81 százaléka Amerika felé vette útját: 23.366 egyén vándorolt Amerikába, Romániába 7426-an vándoroltak (22.51 %), Ausztriába 462-en. Németországból 433-an, a többi európai országba 1258-an, Amerikán kívül egyéb világrészeik pedig 53-an. A külföldi kikötők az Amerikába vándorló magyar honosok számát még magasabbban, 43.394-ben állapítják meg, kivándorlóknak véven a még azon évben visszantazókat is.

Az összes kivándorlók között 11.366 volt a nő. Nemzetiségek szerint vizsgálva a kivándorlókat, a tőlük közel felét, 43.18%-át tették a kivándorolt népességek: a magyarok 24,98%-kal részesednek a kivándorlók sorában, az oláhok 13,55, a németek 11,82, a ruthének pedig 5,08 százalékkal. A kivándorlók számát az egyes nemzetiségeknél az

egyazon év természetes népszaporodással hasonlítva össze, a legkedvezőtlenebb arányt a törököt tüntetjük, ahol a természetes népszaporodásból eredő nyereségek 54.02% a vezető el a kivándorlások révén. Nagy a veszteség még a ruthéneknel, oláhoknál és a németeknél is: a magyarság természetes népnövekedésének 7.88 százalékát veszítette el kivándorlás után. Az alföldi magyarság vesz részt legkevésbé a kivándorlási mozgalomban: legtöbb kivándorló akadt a Tisza jobb partján (a melynék től ajku népesítő Amerikában igyekeztek boldogulni), azután Erdélyben, a román legnagyobb Románia felé visz a kivándorlók utja. Az egyes vármegyék közül Sáros, Abaúj-Torna, Szepes, továbbá Ung és Zemplén veszítettek legtöbbet a kivándorlás miatt.

A kivándorlónak több mint fele, 51.79%, a napszamosok sorából került ki; a földműveléssel foglalkozók aránya 18.1%, az iparosoké 8.7%, a cselekedé 7.5, az egyéb foglalkozásuké pedig 9%.

Az 1899. év folyamán statisztikánk csak 5259 magyar honos visszavándorlását jegyezte fel: az év folyamán történt kivándorlásokkal szemben ez a szám csupán 14.36 százalékot képeztet.

X.

A határforgalmi és az utlevél statisztika.

A kivándorlási statisztikával egy időben, az 1899. év elejétől kezdődőleg lépett életbe az utlevél-statisztika, s a román és szerb határszeli személyforgalom statisztikája.

Az utlevél-statisztika az utlevéleket kiállító hatóságoktól (a m. kir. belügyminiszteriumtól, az ő Felsége személye körülött m. kir. miniszteriumtól, a fiumei kormányzótól) használatra a statisztikai hivatalnak hónapról-hónapra átadott jegyzékekből, illetőleg jegyzékmásolatokból készül.

A román és szerb határszeli személyforgalom statisztikáját a határállomások (belépőállomások, esendőrségi különítmények, vámhivatalok, vámkirendeltségek) szolgáltatják, melyek a határra be- és kilépő minden egyénről megfelelő nyilvántartási lapot tartoznak kiállítani. E nyilvántartási lapok együtthatásban rendészeti céluak is lévén s kiállításuk és kezelésük a m. kir. belügyminiszter urnak 1898. évi 117.121. számú rendeletével szabalyoztak, azoknak ismeretétől mellőzhetjük, csupán azt jegyzvén meg, hogy a nyilvántartási lapok anyaga minden évről a következő évi január hó 31-ig a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beküldendő. Tervben van azonban a határforgalmi statisztikai adatszolgáltatás egyszerűsítése olyképpen, hogy, a nyilvántartási lapok teljes mellőzésével, a határt átlépőknek csupán száma és honossága mutattatnék ki.

Ez időszerint a napról-napra vezetett határforgalmi kimutatásokból az állomások egy hónap elteltével az alábbi összesített kimutatást szerkesztik és küldik be a statisztikai hivatalhoz:

Kimutatás

határállomás 1 -ik évi havi forgalomról.

		K i l é p e t t	
		B e l é p e t t	
Á t k e l t ö s s z e s e n			
Az átkelés történt		1 éves magyar útlevéllel	
		15-30 napos alispán és consuli igazolvánnyal	
		5 napos igazolvánnyal	
		uti igazolvány nélkül	
		1 éves külföldi útlevéllel	
		rövidebb időre szóló külföldi igazolvánnyal	
Kilépett		magyar honos	
		külföldi honos	
		összesen	
A Romániába	kilépettek között volt	magyar honos	
		külföldi honos	
		összesen	
A Szerbiába	kilépettek között volt	magyar honos	
		külföldi honos	
		összesen	
A Bulgáriába	kilépettek között volt	magyar honos	
		külföldi honos	
		összesen	
Az egyéb Bal- kán-államokba	kilépettek között volt	magyar honos	
		külföldi honos	
		összesen	

Belépett	magyar honos		
	külföldi honos		
	Összesen		
A belé- pett	magyar	az országban marad	
	román	külföldre távozik	
	osztrák	az országban marad	
	olasz	külföldre távozik	
	német	az országban marad	
	bolgár	külföldre távozik	
	török	honosok közül a belépésnél lett nyilatkozatuk szerint	az országban marad
	francia		külföldre távozik
	angol		az országban marad
	svájezi		külföldre távozik
	szerb		az országban marad
	görög		külföldre távozik
	orosz		az országban marad
	egyéb európai		külföldre távozik
	más vitág- részbeli		az országban marad
			külföldre távozik
A belépet- tek közül	az országban marad		Összesen
	külföldre távozik		

Kelt _____ 1. _____ év _____ hó _____ n.

Jegyzet. A határforgalmi statisztika eredményei eddig csak havi eredményekben kerültek a nyilvánosság elő; az utlevél statisztika eredményei szerint 1893-ben a magyar korona országaiból 109.723 utlevelet váltottak ki, és pedig 76.495-öt a magyar anyaországban, és 33.228-at Horvát-Szlavonországokban. Az utlevelekben az utazás szelje rendesen oly általános kifejezésekkel jelöltetik meg (pl. Európa, az összes világörök), hogy abból az utlevél kérők utirányára alig állapítható meg; mégis feltűnő nagy, 33.941 azoknak az utleveleknek a száma, a melyekben világosan Amerika volt megjelöltve az utazás szeljául. A felvidéki vármegyékben, Abaujban, Sárosban, Zemplénben, Ungban, Szepesben tényleg magasra, 3–6 ezerre rúg az év folyamán kérte utlevelek száma. Kivülök az anyaországban az erdélyi vármegyék részesednek erősen az utlevelek számában, főleg Brassó, Csík, Háromszék, Nagy-Küküllő és Szabolcs vármegyék; ezen megyékből nyuganis nemcsak a Romániaba való kivándorlás nagy, hanem az év bizonyos szakaiban munkakeresés szeljából vagy üzleti okokból a Romániaba való utazás is, a visszatérés szándékával.

XI.

Az aratási és szüreti statisztika.

Ugy kiválóan agrikultur jellegű országban, mint Magyarország, elsőrendű fontossága van a mezőgazdasági statisztikának. Viszont azonban — ugy hazánkban, mint egyebütt — a legnehezebb feladatak egyike már tárgyánál fogva is a jó, megbizható mezőgazdasági statisztika, mert a tömegeszelésnek, az összes jelenségek megszámlálásának nem igen nyilhatik tere a mezőgazdasági statisztikán, s a termeseredmények évről-évre való megállapításánál minden jeientékeny segítő tényező marad a becslés.

Miota hivatalos statisztikánk van, az állandóan foglalkozik a mezőgazdasági statisztika kérdésével s a részletekben sok javítás és módosítás után ma évről-évre legnagyobb részt közvetlenül a községektől és szakértő gazdasági tudósítóktól szerzi be a mezőgazdasági statisztika adatait.

Időszaki nagyobb felvételenél azonban közvetlenül magukhoz a gazdaságokhoz is fordult: így a korábban a népszámlálások alkalmával végrehajtott állatszámlálások idején, legutóbb pedig az 1895. évi VIII. t.-cz. alapján foganatosított nagy gazdasági üzemstatisztikai felvételénél, a mikor az egyes gazdasági üzemek (tehát egy tulajdonosnak különböző községekben vagy vármegyékben fekvő gazdaságai külön-külön, viszont több tulajdonosnak együttesen kezelt gazdaságai együtt) képezték a számlálás egységét, s a felvétel nagy részletességgel kiterjedt a gazdaságok terjedelmére művelési ágak szerint, termés eredményeire, a hasznos háziállatok, gyümölcsfák számára, a gazdaságok felszerelésére stb. A

gazdag anyag minden részletében kihasználtatott, s az összeírásnak mezőgazdaságunk minden viszonyát megvilágító eredményei a Magyar Statisztikai Közlemények négy kötetében láttak napvilágot.

Mezőgazdasági statisztikánknak évről-évre ismétlődő adatgyűjtési ma az elemi csapások által megsemmisített vetésterületre, s a szüreti statisztikára vonatkoznak.

A különböző termények vetésterülete, mint más államokban, nálunk sem képezi minden esztendőben külön statisztikai főlvetél tárgyát; legujabban három évenkint történik csak erre vonatkozólag összeirás, s a nyert adatok három évig vétetnek alapul a terméseredniények kiszámításánál.

Az elemi csapások által teljesen megsemmisített vetésterületekre vonatkozó adatokat a községek szolgáltatják; az adatgyűjtésnél azonban közreműködésre vannak kötelezve a járási főszolgabírák is, a kik a statisztikai hivataltól nyert kérdő-íveket a községektől megint begyűjtik, felülvizsgálják s együttesen terjeszlik be a statisztikai hivatalhoz. A rendezett tanácsú és törvényhatósági városok polgármesterei természetesen íly közvetítés nélkül egyenesen a statisztikai hivatalhoz küldik a kitöltött kiírásokat.

A három évenkint megállapított vetésterületből az elemi csapások által teljesen megsemmisített vetés területe levonásba kerül; a többi területet a statisztikai hivatal azokkal az átlag-termésadatokkal szorozza be, a melyeket a földmivelésügyi miniszter ur rendeletéből az állandó gazdasági tudósítók terjesztenek be a járásuk területén eszközölt megfigyeléseik alapján az ott előforduló minden fontosabb gazdasági terménnyel.

A szüreti statisztika adatait szintén a községek szolgáltatják a járási főszolgabírók közvetítésével kapott, s ugyanazok közreműködésével és felülvizsgálata után visszaterjesztett kérdő-íveken.

Mindkét adatszolgáltatás körül tehát ugy a főszolgabírák, mint a községi elöljáróságokra (városokban a polgármesterekre) kiterjed az 1897. évi XXXV. t.-ez. hatálya.

Az elemi csapások által megsemmisített vetések területére vonatkozó adatok a következő kérdő-iv szerint gyűjtetnek:

Vármegye: Küzség (város) :
 Járás :

Kimutatás

az elemi csapások által az gazdasági évben teljesen megsemmisített
 vetések területéről.

1	2	3
A termény neme	Az elemi csapás neme	A megsemmisített vetés tere fogata kal. hold
Őszi buza		
Tavaszi buza		
Őszi rozs		
Tavaszi rozs		
Kétszeres		
Őszi árpa		
Tavaszi árpa		
Zab		
Köles		
Borsó		
Bab		
Lencse		
Szemes tengeri		
Burgonya		
Czukorrépa		
Takarmány répa		
Őszi repce		
Tavaszi repce		
Dohány		
Kender		
Len		
Őszi bükköny magnák		
* Őszi bükköny, borsó és őszi rozs takarm.		
Tavaszi bükköny magnák		
Tavaszi bükköny és zabos bükköny takarin.		
Összesen		

Kelt évi hó n.

Az adatok bejegyzéséhez a következő utasítás szolgál magyarázattal:

A kimutatásban csak azokat a vétésterületeket kell kimutatni, a melyeket az utóbbi gazdasági év folyamán az elemi csapások teljesen elpusztítottak, úgy, hogy az elpusztított vetések vagy kiszántatták és a föld más termények alá használtatott fel, vagy pedig a terület paragon, ugarnak maradt.

A 2. számmal jelölt rovatba az elemi csapás neme (neve) irandó be, íly kifejezésekkel: árvíz, aszály, fagy, jég, köd, rozsda, egerek stb.

A 3. számmal jelölt rovatba a teljesen megsemmisített vétés térfogatát kell beirni, kataszteri (1600 négyzetköbmérő) holdakban. Itt csak egész holdak mutatandók ki; az ölek elhagyandók, illetőleg holdakra kikerekítendők olyanformán, hogy a 800 négyzetköbmérőn aluli terület egészen elhagyatik, a 800 négyzetköbmérőn felüli pedig egy egész holdra kerekítették ki.

Illa a község (város) területén a fentjelzett időszak alatt, oly elemi csapás, a mely a vétésterület egy részét teljesen elpusztította volna, elő nem fordult, ez a körülmeny a táblázaton világosan feljegyzendő.

A teljesen elpusztított vetések területét pontos, szakértő gázdák meghallgatásával megcímendő becsles után kell megállapítani; a becsles megtörténtét és helyességét, vagy azt a körülmenyt, hogy elemi csapás elő nem fordult, a község elől járósága (városi polgármester) a kimutatás aláírással igazolja és a kimutatás helyességeért az 1897. évi XXXV. törvényezetikk 11. §-a értelmében szavatol.

A kimutatás a törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városok részéről rendszerint október hó 31-éig közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz, a községek részéről október hó 25-éig a járási főszolgabiróhoz, a főszolgabirák által pedig október hó 30-áig a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz terjesztendő be; ha a statisztikai hivatal más határidőket kíván, ezt az adatgyűjtést elrendelő köriratban tudtul adja az adatszolgáltatóknak.

A szölöterületi és szüreti adatgyűjtésre a következő kérdőív szolgál:

Vármegye : - - - - -

Község (város);

Járás : -----

Kérdő iv.

az 190 évi szólóterületről és szüretről.

I. A szőlővel tényleg beültetett szőlőterület és a termés:

II. A fenti I. sz. táblázatban kimutatott összes szőlőterületből a községen amerikai szőlővesszővel van beültetve a következő terület:

- a) direkt termő amerikai fajokkal? kat. hold -öl
 b) még be nem ojtott amerikai vesszővel? kat. hold -öl
 c) beoijtott amerikai vesszővel? kat. hold -öl
- Összesen kat. hold -öl

III. A község összes szőlőterületén hány katasztrális holdon pusztított a peronospora 19... ban? kat. hold -öl

IV. A peronosporán és phylloxerán kívül pusztított-e a község szőlőterületén 19... ban még más szőlőbetegség? milyen és hány katasztrális holdon?

- kat. hold -öl
 kat. hold -öl
 kat. hold -öl

V. Érte-e a szőlőket valamely elemi csapás 19... ban? Milyen csapás? Hány katasztrális holdon?

- kat. hold -öl
 kat. hold -öl
 kat. hold -öl

VI. A községen hány katasztrális hold szőlőt permeteztek a peronospora ellen 19... ban? kat. hold -öl

VII. A községen hány katasztrális hold phylloxeraleppet szőlőt tartottak fenn szénkénevezéssel 19... ban? kat. hold -öl

VIII. Mennyi must adatolt el 19... ban? hektoliter

IX. Mennyi friss szőlő adatott el 19... ban? kilogramm

X. Egy kilogramm szőlőnek átlagos eladási ára? fillér

XI. Mi volt az átlagos eladási ára 19... öszén:

	Korona	fillér
egy hektoliter mustnak?		
* * közönséges új bornak?		
* * közönséges ó bornak?		
* * finom új csemegebornak?		
* * finom ó csemege bornak?		
* * aszubornak?		

Ha a községen vagy annak határában nincsen szőlőterület, a kérdő-íven ezt a körülményt határozottan ki kell írni.

Az I. jelölésű táblázatba nemesak az európai, hanem az amerikai vesszőkkel beültetett szőlőterületek is fölveendők, és pedig ugy a direkttermő amerikai ültetvények, mint a bejöttökké és az ojtásra szánt alanyok. A községhen és annak határában létező összes szőlőket öt osztályba kell sorozni s az egyes osztályokon belül meg kell különböztetni az immunis és nem immunis talajba ültetett szőlöket. Immunis a laza homoktalaj, a melyben a phylloxera meg nem él; ellenben az olyan falajokat, a melyekben a phylloxera meglepheti s elpusztithatja a szőlőket (ilyen a márga-, agyag-, meszes-, kavicsos-, televénytalaj stb.), nem immunis talajnak nevezük.

Az első osztályba az év folyamán ültetett új ültetésű szőlök jönnek.

A második osztályba az előző években ültetett azon új ültetésű szőlök tartoznak, a melyek még vagy egyáltalán nem, vagy csak igen keveset teremnek.

A harmadik osztályba azok a szőlök sorozandók, a melyek teljes termésben vannak, vagy jobb minőség mellett lehetnének és a phylloxera által meglepve nincsenek. Teljes termésű szőlöknél tekintjük azokat is, a melyeknek idei termését valamely elemi csapás vagy a peronospora részben vagy egészben megsemmisítette ugyan, de más években teljes termést adhatnak.

A negyedik osztályba azok a szőlök jönnek, a melyek már elvénültek és így vagy seminit sem, vagy csak keveset teremnek; de nem sorozandók ezek közé a phylloxeravész folytán termőerejükben megcsökkent s elsatnyult szőlök.

A ötödik osztályba jönnek végre azok a szőlök, a melyeket a phylloxera kisebb-nagyobb mértékben már meglepít. Szem előtt kell azonban tartani, hogy csak a tényleges szőlőterületek mutatandók itt ki; azok ellenben, ahol a szőlő már egészen kipusztult, elhagyandók.

Minden egyes szőlösztály musttermését, továbbá az ezen mustból készült új bort külön-külön kell kiimutatni s a mustnak új borra való átszámitásánál 10%-ot le kell ütni seprűre.

A II. kérdés alatt az amerikai szőlővesszőkkel beültetett terület mutatandó ki és pedig a) alatt a direkttermő amerikai fajokkal beültetett, b) alatt a még be nem ojtott, végül c) alatt a már bejött amerikai vesszővel beültetett terület.

A III. rovatban az a szőlőterület mutatandó ki, mely az év folyamán a peronospora viticolától (levélpenésztől) többé-kevésbé szenvedett.

A IV. kérdés alatt az a szőlőterület mutatandó ki, a melyen a peronosporán és phylloxerán kívül valamely más szőlőbetegség (fákó rothadás, fekete rothadás stb.) pusztított.

Ha a szőlőket valamely elemi csapás érte (jég, aszály, fagy stb.), az V. kérdés alatt a csapás világosan megnevezendő, a sujtott terület nagysága pedig lehető pontosan kimutatandó.

Ha a peronospora ellen permetezéssel védekeztek, a VI. kérdés alatt kimutatandó a permetezett terület.

Ha a phylloxeralepett szőlőket szénkénégezéssel tartották fenn, kimutatandó a szénkénéggel kezelt terület nagysága.

Eladott must gyánánt minden a mustot kell kimutatni, a mely erjedés előtt adatott el; azonban az itt kimutatott, eladott mustmennyiségnak az I. számu táblázat 4. rovatában is — ahol az összes musttermés van feltüntetve — benne kell foglaltnia.

A IX. kérdés alatt kilogrammokban azt a szőlőmiennyiséget kell kimutatni, a mely szőlő gyánánt adatott el.

A X. és XI. kérdésekre feleletül a szüret alkalmával szokásos eladási ár, vagy ha eladás nem történt, a megközelítő becsűr mutatandó ki.

A kérdő-ívet városokban a megbizott közeg, községekben és pusztákon az illető elöljáróság két példányban tölti ki; az egyik példány házi használatra visszamarad, a másik pedig rendszerint november hó 15-éig a községek részéről a főszolgabiróságok után, a r. tan. és törv. j. városok részéről pedig közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz pontosan küldendő be.

Jegyzet. Mezőgazdaságunk állapotáról — részben az 1895., részben az 1899. évi adatak nyomán — a következő összefoglalás adhat számot:

A magyar birodalomban 2,795.885 mezőgazdasági üzem van (a tiszán erdő- vagy legelőbirtokok figyelmen kívül hagyásával) 23,389.434 hektárral területen, 5 holdnál kisebb törpe birtokot 1,459.893-at talált az 1895. évi összeírás, 1,467.533 hektárral területen. Az öt holdnál nagyobb, de 100 holdnál kisebb kisbirtokok száma 1,311.218, és összes területe 11,574.860 hektár: ezer holdig terjedő középgazdaságot 20,797-et számoltak meg, 3,399.401 hektárral területen; az ezer holdnál is nagyobb birtokok száma 3977, s területe 7,451.640 hektár.

Számszerint tehát a gazdaságok 52 százaléka törpegazdaság, 47% a kisgazdaság, 0·7% közép és 0·2% nagygazdaság; a gazdaságok összes területéből azonban a kisgazdaságok foglalnak el legtöbbet, 48·5%-ot, azután a nagybirtokok 31%-ot, a középbirtokok 14·2%-ot, mik a törpegazdaságok csak 6·1%-ot.

A gazdaságok összes területéből 13,015.293 hektár a szántóföld (54·5%), 4,268.759 h. erdő (17·9%), 3,091.670 hektár rét (12·5%), 2,045.528 h. legelő (8·05%), 412.284 h. kert (1·7%), 218.352 h. beültetett szőlő (1%), 107.645 h. parlagon fekvő szőlő (0·4%), 69.462 h. nádas (0·3%), s végül 664.439 hektár nem termő terület, az összes területnek 2·8 százaléka.

Az összes szántóföldből 11,668.525 hektár képez bevetett területet, ebből 1898-ban az elneni csapások 1·58 százaléknyit pusztítottak el számszerint 185.000 hektárt. Az árvíz közel 59.000 hektárt, a jég 5·44

ezer hektári pusztított el; nagyobb területen ronjotta még el az aratási kilitásokat az aszálly (31·2 ezer h.), s a rozsda (14·5 ezer h.). Az egyes termények közül aránylag legtöbb, 2·39 százaléknyi semmisült meg a tavaszi rozsból.

A termésereedmények a magyar birodalomban 1899-ben a következők voltak: Buzánk 40·90 millió métermársa termelt, 1·90 millióval több, mint az előző évben. Egy hektárnnyi buzavetés átlagosan 12 métermársa termést adott. Rozstermelesünk 12·67 millió métermázsát eredményezett, egy millióval többet, mint 1898-ban. Az őszir rozsnak hektáronként átlagos termése 11·17 métermársa, a tavaszi rozsé pedig 9·34 métermázsza. Árpatermésünk 14 millió métermázsánál több volt, s több, mint az utolsó években bármikor; egy hektáron átlag 12·9 métermázsza árpa termelt. Zahnból 12·71 milliónyi métermázsát termeltünk, jóval többet, mint bármikor azon időben, a meddig adataink visszanyúlnak: hektáronkint közel 12 métermázsára rugott a zabtermés. Kukoricából 33·19 millió métermázsza volt a termelésünk, kevesebb az előző évnél mintegy ötödöt millió métermázsával. Hektáronkint a kukorica 13·3 métermázsával fizetett. Burgonyatermésünk 38·65 millió métermázsza volt, hektáronkint 74·11 métermázsza: cukorrépából 16·22 millió és takarmányrépából 36·45 millió métermázsát termeltünk.

Mezőgazdasági termelésünk értéke 1899-ben 3633 millió korona volt. Az ország külkereskedelem forgalmában kiviteli áruink között természetesen a mezőgazdasági termények játszanak legnagyobb szerepet, főbb mezőgazdasági terményeinkból 1899-ben 397·86 millió korona értéket vittünk ki, s behozatalunk csak 49·99 millió koronát tévén, a kiviteli többlet értéke 347·87 millió koronára rug. Nevezetesen huzakivitelünk értéke 70·21 millió, lisztkivitelünk 146·96 millió korona volt; árpából 61·06, kukoricából 31·51, zálóból 29·24, rozsból 28·87 millió korona értékű szállítottunk a külföldre.

A magyar birodalom állatállományáról az 1895. évi összeirás adatait idézzük: az említett évben 6.738.257 szarvasmarha, — a katonai és esendőrségi lovak nélkül — 2.282.028 ló, 1911 őszvér, 28.852 szamár, 7.330.091 sertés, 8.122.681 juh, 308.810 kecske, 32.765.330 baromfi volt a magyar korona országainak területén. Elő- és leült állatokból, továbbá állati terményekből szintén jelentős kivitelünk van: végüköt 82.92 millió korona értékben szállítottunk 1899-ben külföldre, sertést 43·10 millió értékben; lókivitelünk 26.22 millió koronára rugott, elő- és leült baromfit, tojást, tolat, ludzsirt stb., közel 70 millió korona értékben vittünk ki, juhokból, gyapjúból 34·7 milliót, a szarvasmarha, elő- és sertéstenyésztés produktumai — az elő állatokon kívül — mintegy 62 millió koronát stb.

Szőlőművelésünk a filloxeravész okozta válságból kezd már kibontakozni, s az új ültetések révén szőlőterületünk évről-évre emelkedik; 1899-ben 214.484 hektár volt az anyaországban és 40.438 hektár Horvát-Szlavonországban. Az új ültetésű szőlők az egész területnek mintegy negyedét teszik; teljes termésben van a szőlőterület 44·7%-a, elvénült szőlő 13·7%, és filloxera lepett 16·8%. A peronospóra 1899-ben az összes szőlőterület 50·6%-át lepte el. A filloxerának ellenálló immunis talajú szőlők 37·0%-át képezik az egész területnek.

Az 1899. évi szüret 2.041.000 hektoliter bort eredményezett, kétszázzerrel többet, mint az előző évben; hektáronkint átlagosan 8·01 hektoliter bor termelt. Csemegeszőlőből 71.006 métermázsza került 1899-ben eladásra. Szőlő- és bortermésünk értéke ez évben 73.51 millió korona volt. Csemegeszőlő kereskedelmünk most kezd fejlődni; borból azonban a kilencvenes évek kezdeté óta majdnem állandóan behozatali többletünk van, főleg az olasz borok nagymérvű behozatala következtében: 1899-ben 1·24 millió métermázsza bort hoztunk be, míg külföldre csak

612 ezer metermázsát szállítottunk. Gyümölcskivitelünk — bár elég magas értékre, 12,82 millió koronára rug — néhány százezer koronával mulja csak felül a hozatalat.

Erdőterületünk 1899. év végén 9.037 844 hektár volt; ebből 18,36% nem állt fellelten erdőtalajon. Összes erdőterületünkben 2,42 millió hektár tölgyerdő volt, 4,73 millió hektár hükk- és egyéb lomberdő, 1,89 millió hektár pedig fenyveserdő. Erdőségeink fái és egyéb termékei kivitel kereskedelmünkben jelentős helyet foglalnak el; míg erdei termékekben hozatalunk 16,33 millió koronára rugott, kivitelünk ugyan-ebből 90,90 millió koronát tett.

XII.

A bányászati és kohászati statisztika.

A bányászati és kohászati statisztika ezidőszerint még nem közvetlen adatgyűjtése a statisztikai hivatalnak. Bányászati és kohó tulajdonosaink statisztikai adataikat évről-évre a terület szerint illetékes bányakapitánysághoz terjesztik be, ahol ez adatokat a bányakapitányság egész területére vonatkozólag összesítik s a pénzügyminszteriumhoz terjesztik fel. A m. kir. pénzügyminszterium a bányakapitányságok által betterjesztett anyagot, valamint a kinestérii sőbányákra vonatkozó adatokat országos összesítés és az eredményeknek a Magyar Statisztikai Évkönyben való felhasználása végett a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz teszi át.

Ez okból a bányászati és kohászati statisztikának adatgyűjtő mintáit nem is tartjuk szükségesnek itt ismertetni; esúpán azt jegyezzük meg, hogy az 1897. évi XXXV. t.-ez. szelleméből kifolyólag megindultak a tárgyalások és tanulmányozások az iránt is, hogy a bányászati és kohászati statisztika művelése közvetlenül a kir. központi statisztikai hivatal munkakörébe utaltassék: e tárgyalások azonban eddig még nem fejeztek be.

Teljesség kedvéért az alábbiakban idézzük a magyar korona országában való bányászat és kohászat statisztikájának főbb eredményeit, a bányakapitányságoknál begyült s a Magyar Statisztikai Évkönyben közzétett adatok nyomán:

A magyar korona országainak bányászati és kohótermelése az 1899. évben 78,368.747 mm. volt, a miből a készárunk 61,090.860 mm.-t képviseltek, a nyers termékek pedig 16,677.887 mm.-t; ez utóbbiak 15,048.800 korona értékük, a kész áruk pedig 97,305.100 korona értékkel bírván, összes

bányászati termelésünk értéke 112,353.900 korona. Az évtized elején 1891-ben 39,060.634 mm. készárut termeltünk és 9,997.256 mm. nyers terméket s ezek értéke 59,176.000, illetőleg 8,747.000 korona volt. Ezek szerint bányászati termelésünk az utolsó kilenc év alatt a készárunknál mennyiségeben 157.94, értékben pedig 164.43%-kal emelkedett; a nyers termékekben mennyiségeleg 166.82% volt az emelkedés, a mi a termelt értéknek 172.05%-nyi emelkedését jelenti.

Értékben és mennyiségeben egyaránt a magángazdálkodás körébe esik bányászati termelésünk legnagyobb része: amíg kinestári bányaműveink 4,324.101 mm. készárut és 2,882.657 mm. nyers anyagot termeltek, addig a magánbányák termelése készárurban 57,366.759 mm., nyers termékben pedig 13,796.230 mm., tehát 92.99, illetőleg 82.72%-a az összes termelésnek.

Szemügyre véve az egyes bányatermékeket, első hely illeti meg köszéntermelésünket, mely nemcsak legfontosabb, hanem mennyiségre is legszámosabb produktumra hazai bányászatunknak. A barna köszénból 1899-ben 42,925.843 mm. volt a termelés. Barnaszénból ebben az évben is volt valamelyes kiviteli többletünk: 1,363.466 mm. behozatal mellett 1,480.759 mm.-t vittünk ki.

Feketeköszén termelésünk 1899-ben 12,388.554 mm. volt, 13,005.000 korona értékben. Fekete köszénból közel egy millió korona értékű kivitelünk van a Balkán tartományokba; behozatalunk azonban — főleg osztrák és porosz, kisebb részben angol származású — köszénból a 20 millió korona érteket is meghaladja. Termelésünk tehát még mindig csak körülbelül felét tudja fedezni a hazai fogyasztásnak.

Köszénygyurmából 311.372 mm. volt az évi termelésünk, közel felmillió korona értékben; pirosunk 100.364 mm. termett, értéke 191.200 korona.

Fejlődő iparunk szempontjából növekvő s a köszénnel is velekedő jelentőséget kellett ajánlunk vastermelésünknek. Szinitendő nyersvas termelésünk az 1899. évben 4,516.472 mm.-t tett s értéke 34,135.600 korona volt; öntött vasat 196.311 mm.-t termeltünk, 3,887.600 korona értékben; vasérc pedig 15.678.596 mm. aknázatott ki s ennek értéke 9,847.300 korona volt. Nyersvasból 3.94 millió korona értékű kivitelünk volt az 1899. évben, tulnyomó részben Ausztriába; behozatalunk értéke 1.63 millió koronát tett. Vasércünknek Ausztriában kívül Németország a föliaza: 8.04 millió korona értékben szállítottunk még külföldre vasércet, míg behozatalunk csak 214.000 koronára rugott.

Aranytermelésünk 30.69 mm volt, három mm.-val több, mint az előző évben; a termelt arany értéke 10.66 millió

korona. A termelés kétharmada magánbányákból került ki és pedig az erdélyrészti aranybányákból. Ezüst termelésünk 210 mm.-ra rugott, az előző évi 218 mm.-val szemben; értéke 2'43 millió korona.

Sótermelés csak a kinestári bányákban folyik, s külön jövedéki ágát képezvén, adatai nem foglaltatnak az összes bányatermelésről fent kimutatott számokban. Az 1899. évben nyolc szóbányában és a sóvári sófözdében 1,825,928 mm. sót termeltek, összesen 27 millió korona értékben.

Bányászatunk további fejlődésének egyik alapja az, hogy a bányászati kutatás folyton terjed, növekvőben van a kérít szabadkutatási engedélyeknek száma s az adományozott vájnateleknek területe is. Az 1899. évben az engedélyezett szabadkutatásnak száma 28,112 volt, 1898-ban pedig csak 28,093. A kinestár 1 339 szabadkutatási engedélyt vett igénybe, 26,773 engedély adatott magánosoknak és pedig 1070 engedélyesnek. A zalaújai és zágrábi bányakapitányságok területén legnagyobb a szabadkutatások száma, egyenkint a hétezret megközelíti; s ezek az engedélyek pl. a zágrábi kerületben csak 92 engedélyes kezén vannak. A kinestár részére adományozott vájnatelek nagysága 1899-ben 12.472 hektár volt, a magánosoké pedig 63 834 hektár, összesen 76.313 hektár a megelőző évi 75.322-vel szemben. Ebből a területből aranya, eziüstre és rézre 14.010 hektár, vas-ércszemben 13.270, kösszénre a legtöbb 45.173, egyéb ásványokra pedig 3 860 hektár jut. A magyar birodalomban az 1899. évben 71.308 munkást foglalkoztatott a bánya- és kohóművelés; az anyaországban a bánya- és kohómunkások száma kereken 70.000 volt, Horvát-Szlavonországban pedig 1.308. Nő 2.857 van ebben a létszámban és 5.687 gyermek. 13.947 munkás foglalkozik a kinestári bányákban — ideértve a szóbányákat is — és 69.111 a magánbányákban.

XIII.

Az ipartestületi statisztika.

Az ipartestületek, a képesítéshez kötött kéziműiparosoknak az 1884. évi ipartörvény által megalkotott szervezetei, az 1897. év óta tarloznak a statisztikai hivatal adatszolgáltatói közé. A mondott évben ugyanis a kereskedelelmügyi miniszter ur a kisipar helyzetének javítására irányuló tevékenységéhez ismerni akarván az ipartestületek erejét és viszonyait, adatgyűjtést rendelt el az ipartestületekről, s annak

feldolgozásával és kibővítésével a m. kir. központi statisztikai hivatalt bizta meg. A felvétel ekkor kilencz kérdő-ív segítségével történt, s kiterjedt az ipartestületekhez tartozó mestereknek, segédeknek és tanoncoknak mesterségek szerinti részletezésére, a testületek bevételeire és kiadásaira, vagyoni viszonyaira, jótékony intézményeire, a tagok szakképzetségét előmozdító eszközökre stb. Külön kérdő-ív ment azokhoz az ipartestületekhez, a melyek munkaközvetítő-intézetet és munkás szállót nem tartanak fenn, és azokhoz, a melyeknek van ilyen intézményük; továbbá külön kérdő-ivet kaptak azok a testületek, a melyeknek kebelében létesültek szövetkezetek, és azok, a melyek szövetkezetet nem alakítottak.

Ezen összeírás eredményei alapján egy országos ipartestületi törzskönyv létesült, a melyek évről-évre való kiegészítésére azóta évenkint külön kérdő-ivvel gyűjtétek az ipartestületi adatok, illetőleg az évközben történt változások.

A föntemlített terjedelmes összeírást a jövő évben — az 1901. évre vonatkozólag — megismétlik, s ezért a statisztikai hivatal már most körirathban figyelemzette az ipartestületeket, hogy 1901-ben vezessék följegyzéseket munkás szállójuk, munkaközvetítő-intézetük, könyvtáruk stb. forgalmáról.

A jelenleg használatban lévő kérdő-iv minden évről a következő évi március hó 15-ig terjesztendő be a statisztikai hivatalhoz.

Az adatgyűjtő minta a következő :

Kérdőív az ipartestületek számára

az 190— évről.

1. Az ipartestület neve : _____
2. Alakulásának éve : _____

3. Az ipartestülethez tartozó mesterek száma az 190— év végén _____

" " "	segédek	" " "	" " "	" " "	" " "
" " "	tanoncok	" " "	" " "	" " "	" " "

4. Az ipartestület összes bevételei az 190— év folyamán _____ korona

5. Az ipartestület összes kiadásai az 190— év folyamán _____ korona

6. Azon 190— évi bevételei források felsorolása név szerint s a bevételek összeg feltüntetésével, a melyek a megelőző évben nem szerepeltek :

A bevételei forrás megnevezése :

1.	korona	fillér
2.	"	"
3.	"	"
4.	"	"
5.	"	"

7. Azon 190. évi kiadási tételek felsorolása névszerint s a kiadás összegének feltüntetésével, a melyek a megelőző évben nem szerepeltek:

A kiadás megnevezése:

1.	korona	fillér
2.	"	"
3.	"	"
4.	"	"
5.	"	"

8. Az ipartestület vagyon az 190. év végén:

1. Ingatlánokban	korona	fillér
2. Ingókban (berendezés stb.)	"	"
3. Követelésekben	"	"
4. Készpénzben	"	"
5. Értékpapírokban	"	"

Összes vagyon: korona fillér

9. Az ipartestület adóssága az 190. év végén:

1. Telekkönyvi teher	korona	fillér
2. Be nem kebelezett kölcsön	"	"
3. Váltó tartozás	"	"

Összes vagyon: korona fillér

10. Mennyi az évi tagsági díj (egy tag után)? korona fillér

11. Mennyi volt a tagdíj-hátralék összege 190. év végén? korona fillér

1. Ebből az 190. évről korona fillér

2. Az előző évekről " " "

12. Van-e az ipartestület kebelében békélítető bizottság? Ha van, mikor alakult?

13. A békélítető bizottság hány ügyet intézett el az 190. év folyamán?

Ezek közül:

1. Békés úton: ügyet

2. Határozattal:

3. Ez utóbbiak közül hány tereltehet a törvény rendes útjára (felebhezés folytán)?

14. Az ipartestület által fentartott vagy gyároltott intézményekben (munkaközvetítő, munkás-szálló, rokkantegylet, betegpénztár, szövetkezetek, olvasókör, szakesoportok, ipariskola stb.) az 190. év folyamán beállt változás?

a) Megszűntek:

b) Ujjonnan keletkeztek:

c) Egyéb változások (névszerint felsorolandók):

Kelt 190. év hónap n.

ipartestületi elnök titkár (jegyző).

A kérdőív egyes pontjaihoz a következő magyarázatokat fűzhetjük:

A kérdőív 4. és 5. pontja alatt foglalt rovatokban az ipartestület összes évi bevételeinek és kiadásainak összegét kell kitüntetni az évi zárszámadás alapján; azonban a zárszámadásokban szerepelni szokott „egyenleg” térel sem a bevételek, sem a kiadások összegébe nem számítandó be.

A kérdőív 6. és 7. pontja alatt azon fontosabb bevételi forrásokat, illetőleg kiadási tételeket kell névszerint felsorolni, a melyek korábban vagy egyáltalán nem, vagy sokkal kisebb, illetőleg nagyobb összeggel szerepeltek, mint a mult évben. Miután csak ezen tételek sorolandók fel, természetes, hogy a kérdőív 6. és 7. pontja alatt részletezett bevételi források, illetőleg kiadási tételek összegének nem kell kiadnia a 4. és 5. pont alatt feltüntetett bevételi, illetőleg kiadási összeget. Általában a 6. és 7. pont alatt foglalt kérdésekre mindenkor esetekben válasz adandó, midőn a bevételek vagy kiadások összege a megelőző évhez képest jelentékeny emelkedést vagy csökkenést mutat, tehát az esetben is magyarázatát kell adni a bevételek vagy kiadások feltünő változásának, ha új tételek nem is szerepeltek, hanem a meglevők tételössége módosult jelentékenyen.

A 11. kérdésre ki kell tüntetni az ipartestület kebelében vagy anifak közreműködésével szervezett új intézményeket vagy esetleg a már meglévők megszüntét; az egyéb változás ezime alatt az ezen intézményekben esetleg előfordult fontosabb szervezeti változásokat kell feltüntetni, a minő lehet pl. egy, eddig az ipartestület kebelében lévő intézménynek az ipartestülettől való különvalása stb.; ugyanezen pont alatt jegyzendő fel, ha az ipartestület kebelében szakcsoportok alakultak.

Ha az évi zárszámadás vagy az ipartestület évi jelentése több példányban, vagy könnyen másolható alakban van meg, azoknak egy példánya a kérdőivhez csatolva, szintén beküldendő, hogy az esetleg szükségesse vallható pöllások azokból eszközölhetők legyenek.

Jegyzet. Az ipartestületek száma — az anyaországban keletkezett 4 új testülettel — a magyar birodalomban az 1899. végén 323 volt, megilletős egyenlőlön területi eloszlással, mert még Bács-Bodrog vármegyében 24, Pest vármegyében — Budapesttől eltekintve — 27, Somogyban 13 ipartestület műköött, addig egész Erdélyben csak 16 helyen alakult meg az ipartestület.

Több mint tizezer fővel gyarapodott 1899-ben az ipartestületek személyzete; 1898. végén 279.169-en, 1899. végén pedig 289.584-en éltek ipartestületi kötelékben. Ebből az utóbbi számból 104.034 esik az iparüző önálló mesterekre, 121.738 a segédekre és 63.812 a tanonczokra. A segédek száma is ötezernyi szaporodást mutat, a mi annak a jeléül vehető,

hogy a kézműipart az egyes iparágak válsága s a növekedő munkanélküliség kevésbé érintette; nem kell azonban feledni, hogy ipartestületi kötelekben a kézműiparosságnak csak mintegy fele él, s így e számok az egész kézműipar helyzetének megitélésére nem használhatók teljes biztosággal. Az ipartestületek bevételei — a tagdíjakon kívül jólára adományokból, szegődtetési és szabadítási díjakból stb. — 1,100,778 koronára rugtak; kiadásai 875,245 koronából kerültek ki. Általában az ipartestületek anyagi helyzete nem mondható rossznak: az 1899. év végén 3,748,548 korona névleges vagyon felett rendelkeztek, az ezt terhelő adósság pedig 911,001 koronára rugolt. A névleges vagyon összegéből kihaszníván a tagdíjhátralekokat 412,225 koronát s levónva az adósság terhet is, még mindig közel két és fél millió korona tiszta vagyon fölött rendelkeznek ipartestületeink. A hátralékos tagdijakból 143,825 korona 1899. évi hátralék, s így nagy részben még bchajlítható; korábbi évekről 268,400 korona tagdíj maradt kifizetetten.

Az ipartestületi békélőtő bizottságok működéséről ezúttal vannak először adataiak. A munkaadók és alkalmazottjaik vitás ügyeket 8,018 esetben vittek a békélőtő bizottság döntése elő. Elég jelentékeny, 3,754 volt azoknak az eseteknek a száma, a mikor a perlekérdő feleket békés uton egyértérségre lehetett bírni, 4,264 esetben a bizottság határozatilag döntött el a vitás ügyet, s az intézmény életrevalósága mellett bizonyít, hogy a felek csak 515 esetben nem voltak megelégedve a bizottság határozatával, s az iparhatósághoz felhívezték ügyüket.

XIV.

A gyári és munkabér statisztika.

Az ipar-statisztika a statisztikai adatgyűjtéseknek egyik legnehezebb, bár kétségtelenül legfontosabb ága. Nehézsége magyarázza meg, hogy a teljes sikerrel járó ipar-statisztikai felvételek igen ritkák, mert hisz a gazdasági életnek az ipar sokkal szövevényselből jelensége, hogysem fejlődése, produktivitása, életképessége, minden jellemző viszonya könnyen le volna szürhető egyszerű, szemléltető számsorokba; és fontossága indokolja meg, hogy az ipar-statisztikai felvételeknek, különösen az újabb időben, lehető gyakori ismétlésére minden állam különös súlyt helyez.

Hazánkban az ipar-statisztika első kísérlete mindenjárt a statisztikai hivatal szervezését követő első évben, 1868-ban indult meg, azonban már az előkészítő munkálatokat is több akadály két esztendönél tovább hátráltatta; az újabb két évig huzódó adatgyűjtés pedig oly annyira hézagos és hiányos maradt, hogy tartózkodni kellett a begyűlt adatok közlésétől is.

Eredményesebb volt a második iparstatisztikai felvétel, mely a küszöbön lévő általános országos kiállítás alkalmából az 1884. év elején indult meg, de a lanyha adatszolgáltatás miatt szintén annyira elhuzódott, hogy a többszörös pótlás

után a felvétel anyaga inkább az 1885., mint az 1884. évben volt állapotot tükrözette vissza. Ennek a felvételnek eredményeit három füzetben tette közzé a statisztikai hivatal. Az első füzet Magyarország házi iparát ismerteti, a második a tulajdonképeni ipar statisztikai adatgyűjtést, a harmadik a malomipar statisztikáját, a mely ezuttal már harmadszor talált statisztikai felvételre, s 1895-ben negyedszer is megismételtetett.

Az ipar-statisztika személyi részére vonatkozólag kimerítő és gazdag anyagot nyújt az 1890. évi népszámlálás II. kötete, s ugy erre, mint a kisipar termelési viszonyaira kiterjed a feldolgozás alatt álló 1900. évi népszámlálás is.

Az utóbbi években ipar-statisztikai anyagot főleg az iparfelügyelők gyárvizsgálati jelentései tartalmaztak; 1899-ben azonban a kereskedelemlügyi miniszter ur a statisztikai hivatal által külön gyári és munkabér statisztikai adatgyűjtést hajtatott végre, a melynek eredményei az ugyanazon időben a kereskedelemlügyi miniszter ur által közvetlenül foganatosított nagyszabású termelési statisztikai felvétellel együtt dolgoztatnak fel és bocsátatnak közre.

A gyári és munkabér statisztikai adatgyűjtés az 1900. évben szünetelt, 1901-ben azonban újra megindul; adatszolgáltatói az összes hazai gyárak és ipartelepek (a melyek rendszerint legalább 20 munkást foglalkoztatnak). A statisztikai hivatal a kérdő-ivet szeptember elején küldi szél a gyárosokhoz; a munkáslétszáma és munkahelyekre vonatkozó adatok a szeptember 28-án lévő állapothoz képest jegyzendők be.

A kérdőív — az 1899. évinek javított kiadása — a következő szövegű:

Kérdőív

a gyárak és ipartelepek személyzeti és munkás-viszonyairól.

Vármegye _____ Telep _____
Község _____ Utca _____ házsátm. _____

I. Általános kérdések.

1. Az iparág pontos megjelölése: _____
2. Az ipartelepet üzemben tartó vállalkozó (vállalat) cége megnevezése: _____
3. Az előző pont alatt megnevezett vállalkozó (vállalat) az ipartelepnek tulajdonosa vagy bérölje-e: _____
4. Ha a 2. pont alatt megnevezett vállalkozó (vállalat) az ipartelepnek bérölje, ki annak tulajdonosa? _____

5. Egyéni czegeknél, közkereseti társaságoknál vagy betéti társaságoknál mi a cégtulajdonos, illetve a nyilvános cégtársak neve?
6. Hírszéventársaságoknál mi az üzletvezető-igazgató neve?
7. Mily honos-ságuk az 5., illetve 6. pont alatt megnevezettek?
8. Ha részvénytársaság tartja az ipartelepet üzemben, hol van ennek a székhelye?
9. Mennyi volt a részvénytársaság alaptőkéje az 190... év végén? korona.
10. A részvénytársaság alaptőkéjéből az 190... év végén mennyi volt ezen ipartelepbe befektetve? korona.
11. Mely évben alapították az ipartelepet?
12. Mely év óta tartja az ipartelepet a jelenlegi vállalkozó (vállalat) üzemiben?
13. Mely évben alakították át legutóbb lényegesen az ipartelepet?
14. Miben állott ez az átalakítás (nő építkezések, új gépek beszerzése, az üzem kiterjesztése, a gyártási eljárás megváltoztatása, stb.)?

II. Az ipartelep személyzete.

15. Az 190... év szeptember hónapjának 28. napján alkalmazva volt
- kereskedelmi tiszttisztelő ——— férfi ——— nő;
 - műszaki tiszttisztelő ——— ;
 - egyéb tiszttisztelő ——— férfi ——— nő;
 - művezető ——— férfi ——— nő;
 - szolga ——— férfi ——— nő;
- f) az ipartelepen alkalmazott munkások, tanoncok és napszámosok: *k

A munkások neme	Felnőtt (18 éves nél idősebb)	16	18	14	15	12	13	12 évesnél fiatalabb személyzet	Összesen	Ezek közül nincs illetve férjeg	Tanoncok	Napszámosok	A 12 évesnél fiatalabb mun- kások közül	
		é	v	é	s	t	á							
Férfi . . .														
Nő . . .														
Összesen														

* Munkásnak tekintendő az az alkalmazott, ki nyolc napnál hosszabb időre van alkalmazva, tanoncnak pedig az, ki szerződéses viszonyban áll az iparvállalattal, napszámos végül az, aki nyolc napnál rövidebb időre van fölfogadva.

g) a vállalatnak ipartelepén kívül alkalmazott, de ezen ipartelep számára dolgozó saját munkásai, tanoneczai és napszámossai.

A munkások neme	Felnőtt (18 éves- nél idősebb)	16—18 14—15 12—13					Tanorozok	Napszámossok	A 12 évesnél fiatalabb man- kások közül	
		é v e s	12 évesnél fiá- talabb	összesen	Ezek között nők illetve ferjek	gyár munkások			iskolába járnak	iskolába nem járnak
Férfi . . .										
Nő . . .										
Összesen						.				

h) foglalkoztatott-e a vállalat ipartelepén kívül, de az ipartelep számára dolgozó egyéb (otthon dolgozó) munkásokat is, s ha igen, mennyi azoknak a száma és azok közül hányan, miféle (névszerint megjelölendő munkát) végeznek?

16. Az 190... év mely hónapjában volt legnagyobb az ipartelep személyzete? _____
17. Hány alkalmazottat (ideértve a tisztsviselőket, művezetőket, munkásokat, tanoneczokat, napszámossokat és szolgákat) foglalkoztatott ekkor a gyár? _____
18. Az 190... év mely hónapjában volt legkisebb az ipartelep személyzete? _____
19. Hány alkalmazottat foglalkoztatott ekkor a gyár? _____

III. Munkaidő.

20. Az 190... évben folytonos üzemben volt-e az ipartelep? _____
21. Ha nem, az év mely hónapjában vagy hónapjaiban szünetelt az üzem? _____
22. Az üzem szünetelése hány napig tartott? _____
23. Mi volt az üzem szünetelésének oka? _____
24. Az ipartelepen vasár- és ünnepnapokon is folyik-e a munka? _____
25. Az 190... évben mennyi volt a munkanapok száma? _____
26. Az 190... évben folyt-e éjjel is a munka az ipartelepen? _____
27. Ha igen, hány napon át volt éjjeli munka? _____
28. A nappali munkaidő kezdődik: nyáron — órakor; télen — órakor.
végződik: nyáron — órakor; télen — órakor.
29. Van-e a) reggel szünet? _____
b) ha igen, mennyi ideig tart az? _____
30. Van-e a) déli szünet? _____
b) ha igen, mennyi ideig tart az? _____
31. Van-e a) délutáni szünet? _____
b) ha igen, mennyi ideig tart az? _____

32. A éjjeli munkaidő kezdődik: nyáron — órakor; télen — órakor.
végződik: nyáron — órakor; télen — órakor.
33. A szüneteket leszámítva, hány órát dolgoznak az éjjeli munkások?
34. A napjai munkából éjjeli munkára való áttérésnél vagy megfordítva, hány órát dolgoznak a munkások?
35. Ha az üzem természeténél fogva a munka kezdete és befejezése határozott időponthoz nem köthető, hány órán át állanak a munkások 24 órán belül egyfolytában munkában?
36. A szüneteket leszámítva, hány órát dolgoznak ezek a munkások?
37. Mennyi a 12—18 éves fiatal férfimunkások munkaideje, a szüneteket leszámítva?
38. Mennyi a 12—18 éves női munkások munkaideje, a szüneteket leszámítva?
39. Mennyi a 12 évesnél fiatalabb fiimunkások munkaideje, a szüneteket leszámítva?
40. Mennyi a 12 évesnél fiatalabb leánymunkások munkaideje, a szüneteket leszámítva?
41. Mennyi a tanoncok munkaideje, a szüneteket leszámítva?

IV. A tiszttiselők fizetése és a munkabérek.

42. Mennyi volt a tiszttiselők összes fizetése az 190...évben? — korona — fillér.
43. Hány tiszttiselőnek volt évi 2400 koronánál kisebb fizetése?
44. Mennyi volt ezeknek az összes fizetése az 190...évben? — korona — fillér.
45. Mennyire rugott a művezetőknek összes illetménye az 190...évben? — korona — fillér.

46. A képzett gyári munkások részére az 190...év szeptember hó 28-án, a mennyiben pedig a munkások a hó végével kapnák illetményeiket, a szeptember hó 30-án történt fizetés alkalmával kifizetett munkabérek:

A mesterség megnevezése	hetilőrt kapott munkások száma								Összesen
	14 korona nál kevés sebb	14—20 korona	20—30 korona	30—40 korona	40—50 korona	50—60 korona	60—70 korona	70 kor- onánál több	

47. A fenti felsorolt munkások kifizetése mikor történik (hetenként, két-hetenként, félbavonként, havonként, stb.)?
48. Ugyanezen munkások közül hányan fizetteknek:
a) napibér szerint?

b) hányan szakmány szerint? — — —

c) hányan darabbér szerint? _____

49. A közönséges gyári munkások részére az 190. év szeptember hó 28-án, a mennyiben pedig a munkások a hó végével kapnák illetményeiket, a szeptember hó 30-án történt fizetés alkalmával kifizetett munkabérek:

A foglalkozás megnevezése	14-korónánál kevesebb	14-20 korona	20-30 korona	30-40 korona	40 korónánál több	Összesen
hetibéről kapott munkások száma						

50. A főnt fölösrolt munkások kifizetése mikor történik (hetenként, hétközépen, hétközépen, hétközépen, stb.)?

51. Ugyanezen munkások közül hányan fizetteknek:

(a) papírbér szerint? _____

b) hányan szakmány szerint? _____

c) hányan darabbér szerint? _____

52. A női munkások részére az 190 év szeptember hó 28-án, a mennyiben pedig a munkások a hó végével kapnák illetményeiket, a szeptember hó 30-án történt fizetés alkalmával kitizedett munkabérek:

A foglalkozás megnevezése	10 körönél kevesebb	10-14 korona	14-20 korona	20-30 korona	30 körönél több	Összesen
hetibér kapott női munkások száma						

53. A fõnt felsorolt nõi munkások kifizetése mikor történik (hetenként, kéthetenként, félhavonként, havonként, stb.)

54. Ugyanezen női munkások közül hányan fizettetnek:

a) pánibér szerint? —

b) hányan szakmai szerint? —

c) hányan darabbér szerint? —

55. A tanonczok részére az 190. év szeptember hó 28-án, a mennyiben pedig a tanonczok a hó végével kapnák illetményeiket, a szeptember hó 30-án történt fizetés alkalmával kifizetett bérök:

A mesterség megnevezése	A tanonezok közül						Összesen
	10 koronánál kevesebb	10—14 korona	14—20 korona	20—30 korona	30 koronánál több	bértyúk egy- általán nem kaptak	

56. A főnt felsorolt tanonczok kifizetése mikor történik (hetenként, két-hetenként, hétköznaponként, havonként, stb.)? _____
57. A napszámosok száma, kik az 190. év szeptember hó 28-án történt fizetés alkalmával:
- 10 koronánál kevesebb hetibért kaptak. _____
 - 10—14 korona hetibért kaptak. _____
 - 14—20 korona hetibért kaptak. _____
 - 20 koronánál nagyobb hetibért kaptak. _____
58. A napszámosoknak az 190. év mely hónapjában fizettek a leg-nagyobb bér? _____
59. A napszámosoknak az 190. év mely hónapjában fizettek a leg-kisebb bér? _____
60. A munkabérből 190. szeptember hó 28., illetve 30-án eszközölt fizetés alkalmával történt levonások:

A levonás címe	A munkások száma, kiknél a levonás történt	A levonások összege	
		korona	fillér
Elölleg			
Lakás			
Földhaszonelvezet			
Élelem és élelmiszerék			
Tüzelőanyag és világítás			
Zene, iskola, templom			
Betegsegélyzöpénztár			
Balesetbiztosítás			
Büntetés			
Egyéb itt meg nem nevezett levonás			

V. A munkások jólétére irányuló intézmények.

61. Hány munkáscsaládot lát el a gyár lakással? _____
62. A lakást digitálisan kapják-e a munkások? _____
63. Ha nem, mekkora összegű bért fizetnek a munkások egy évre egy-egy lakásért? _____
64. Ha a munkások a lakást digitálisan kapják, mekkora egy-egy ilyen lakás évi bérértéke? _____
65. Nem családos munkások számára van-e hálóterem berendezése? _____
66. Ha igen, hány személy helyezhető el a férfiak hálótermében? _____
67. Mily nagy a férfiak hálótermének a térfogata? _____ köbméter.
68. Hány személy helyezhető el a női hálóteremben? _____
69. Mily nagy a női hálóterem térfogata? _____ köbméter.
70. Mekkora díj fizetettet a hálóterem használatáért naponként? _____ fillér, vagy hetenként? _____ fillér, vagy havonként? _____ korona _____ fillér.
71. Földhaszonelvezetben hány munkást részesít a gyár? _____
72. Mekkora az e célra a munkásoknak rendelkezésére bocsátott összes terület? _____ hold _____ négyzetgöl.
73. Mily évi bért fizetnek a munkások holdanként? _____ korona _____ fillér.
74. Kapnak-e a munkások ingyen vagy kedvezményes áron tüzelőanyagot? _____
75. Ha igen a) hányan kapnak ingyen tüzelőanyagot? _____
b) hányan kapnak kedvezményes áron tüzelőanyagot? _____
76. Kapnak-e a munkások ingyen vagy kedvezményes áron világítóanyagot? _____
77. Ha igen, a) hányan kapnak ingyen világítóanyagot? _____
b) hányan kapnak kedvezményes áron világítóanyagot? _____
78. Van-e az ipartelepnek külön iskolája? _____
79. Ha igen, miféle iskola az (elemi iskola, iparos tanonciskola, ipari szakiskola, stb.)? _____
80. Mennyi ezen iskola vagy iskolák osztályainak száma? _____
81. Mennyi a tanítók száma? _____
82. Mennyi a finövendékek száma? _____
83. Mennyi a leánynövendékek száma? _____
84. Van-e az ipartelepnek külön kisdedóvodája? _____
85. Ha igen, mennyi az óvónők száma? _____
86. Mennyi az óvodai finövendékek száma? _____
87. Mennyi az óvodai leánynövendékek száma? _____
88. Van-e az ipartelepnek külön orvosa? _____
89. Ha igen, mennyi az alkalmazott orvosok száma? _____
90. Az orvos a beteg munkásokat ingyen kezeli-e? _____
91. Ha az ipartelepnek nincsen külön orvosa, dijaz-e valamely orvost a vállalat, hogy beteg munkásait kezelje? _____

92. Az orvosi kezelés ingyenes-e ebben az esetben? _____
93. Van-e az ipartelepnek külön kórháza? _____
94. Ha igen, hány betegre van az berendezve? _____
95. A betegek ingyenes ápolásban részesülnek-e ebben a kórházban? _____
96. Baleset ellen biztosítva vannak-e a munkások? _____
97. Ha igen, mely biztosító társaságnál? _____
98. A biztosítás szól:
- részleges munkaképtelenség esetére? _____
 - teljes munkaképtelenség esetére? _____
 - halál esetére? _____
99. A biztosítási díjakat:
- a vállalat fizeti-e egészen? _____
 - a vállalat és a munkások közösen fizetik-e? _____
 - egyedül a munkások fizetik-e? _____
100. Mily egyéb munkásjóléti intézmények vannak az ipartelepen?

Kelt _____ 190. évi _____ hó
n.

aláírás.

A kérdőíben a megelőző évben volt legnagyobb és legalacsonyabb számu személyzetre vonatkozólag nemcsak az év azon hónapja tüntetendő ki, a mikor a személyzet legnagyobb vagy legalacsonyabb volt, hanem az, hogy legalább körülbelül mekkora volt a gyár összes alkalmazottainak száma, mikor legtöbben, s a mikor legkevesebben voltak. A gyártulajdonost vagy bérliőt, ha az üzlet vezetésével személyesen foglalkozik, szintén ki kell tüntetni a gyári tiszviselők sorában és pedig kereskedelmi tiszviselőnek akkor, ha főképpen a kereskedelmi ügyek intézésével foglalkozik, műszaki tiszviselőnek akkor, ha inkább vagy kizárolag a gyár műszaki teendőit igazgalja. Jutalékért dolgozó ügynökök a tiszviselők sorában nem tüntetendők ki, ugyszintén a gyárnak nagyobb városokban vagy külföldön levő képviselői sem, ha csak azok nem állanak kizárolag a gyár szolgálatában s nem huznak attól állandó évi fizetést. Az egyéb tiszviselői személyzet sorában a gyár alkalmazásában lévő s a gyár által díjazott, de a gyári üzemi munkában részt nem vevő tiszviselői személyzetet kell kitüntetni, a minő például a gyári orvos (ha az kizárolag vagy főképpen a gyár szolgálatában áll), a gyár által fenntartott iskola vagy kisdedővő tanító-személyzete stb. Müvezető gyanánt a gyár egyes műhelyeinek vagy osztályainak élén álló, rendes évi fizetéssel javadalmazott, magasabb,

de nem tiszttiselői képzettségi egyének tüntetendők ki (össze nein tévesztendők a mesterekkel és elömunkásokkal, a kiknek a gyári munkások rovatában kell szerepelniük). Szolgák a gyári üzemi munkában részt nem vevő alsóbbrendű alkalmazottak, a minök a kocsisok, kapus, éjjeli őr, irodaszolga stb.

A férfi és a női gyári munkások, továbbá a tanonczok és napszamosok számát könnyebbseg okáért a *szeptember hó 28-án* lévő állapot szerint kell kimutatni, a mikor a legtöbb gyárban fizetés napja lévén, a munkások jegyzéke a bérrajstromban össze van állítva. *Ha a gyárban esetleg nem a fentemlített napon történik a fizetés,* akkor az e határidőhöz legközelebb eső fizetési napon talált munkáslétszámot kell bejegyezni.

A munkások életkora a munkakönyvből irando ki, vagy a munkások kikérdezésével állapítandó meg: minden esetben azonban ügyelni kell arra, hogy életkorú a betöltött évek jegyezlessenek be; a kimutatás első rovatába tehát azon munkások számát kell beírni, a kik tizennyolcadvadik évüket már tényleg meghaladták; mindenkor, a kik bár esak néhány héttel vagy néhány nappal is fiatalabbak betöltött 18-ik életévüknél, már a második rovatba sorolandók.

A gyári munkások munkabérét szintén a *szeptember hó 28-án* volt állapot szerint kell kitüntetni. Ha esetleg az említett napon a gyárban nem történt volna fizetés, akkor az e naphoz legközelebb eső fizetés alkalmával kifizetett munkabéréket kell bejegyezni, úgy hogy a *munkáslétszámot és a munkabéréket illető adatoknak egy és ugyanazon napra kell vonatkozniok.* A munkabérek bejegyzése az említett fizetési napra összeállított bérjegyzékből könnyű szerrel történhetik; ügyelni kell azonban mindenütt úgy a képzett gyári munkások (mesterek), mint a közönséges gyári munkások, nők és tanonczok munkabérénak bejegyzésénél, hogy minden egyes munkás bérre azon mesterség vagy a gyár azon osztályának megnevezése alatt tüntessék ki, amelyben az illető munkás tényleg dolgozott.

Igy például könyvnyomdánál külön kell kitüntetni a stereotypálókra, szedőkre, gépmesterekre, hajtatókra, könyvkötőkre, az esetleg alkalmazott könyomdászokra, hangjegymetszőkre, horganyedzőkre stb. vonatkozólag, hogy az itt felsorolt mesterségek, illetve osztályok mindegyikében hány képzett, hány közönséges munkás, hány nő, hány tanoncz kapta a kérdőívben felsorolt összegű béréket. Gépgyárban ugyanigy külön kell kimutatni a lakatosok, kovácsok, bognárok stb. bérét. A hol (mint némely téglagyárban és üveggýárban) a munkaadó nem közvetlenül fizeti valamennyi

munkását, hanem (amott az ugynevezett parthieführereknek, itt a mestereknek) egy kézbe szolgáltatja át egy egész munkás-csoport kiérdeolt keresményét, az illető mesterre vagy munkavezetőre bizván annak további szétesztését, ott a kérdő-íven kitüntetett fizetési napon az illető munkavezetöknek, esetleg a munkásoknak kihallgatásával meg kell állapítani, hogy mindegyik munkás a felosztásra kerülő fizetéshől mennyit kapott s ezeket a részletes adatokat kell a kérdőívre bejegyezni s az illető munkavezetőt, vagy mestert annyi bérrel kell bejegyezni, a mennyi a szétesztás után neki saját munkája után keresményül maradt, nem pedig annyival, a mennyit társaival leendő osztózkodás végett kézhez kapott.

Ha oly esetek fordulnak elő, hogy egy vagy több munkás több hétre, vagy hónapra terjedő akkord-munkát végez s a fönömlített fizetési napon csak rendes heti keresményénél jóval kisebb előleget vesz ki, vagy megfordítva, a munkát már befejezvén, éppen ezen a fizetési napon kapja kézhez az azon munkáért járó s rendes keresményénél jóval nagyobb egész összeget, ez a körülmeny a kérdőívre följegyzendő, nehogy az igen csekely, vagy igen magas bérösszeg megtévesztésül szolgáljon; följegyzendő — nem a munkabérekkel szóló táblázatban, hanem a kérdőív szélén — az is, hogy az említett fizetési napon hány munkás kapott ily okokból rendes átlagos keresményénél nagyobb vagy kisebb összeget s mennyi szokott ezeknek a heti keresménye lenni rendes körülmenyek között. Általában, ha egyéb körülmenyek is (mint pl. az üzennek az utolsó fizetési nap óta hosszabb vagy rövidebb ideig tartó szünetelése, vagy ellenkezőleg az üzennek külön munkaórákkal s megnagyobbitott munkaerővel való kiszélesítése) azt okozzák, hogy a szóban forgó fizetési nap eltér a gyár rendes fizetéseitől s jelentékenyen több vagy jóval kevesebb munkabért tüntet fel, mint a mennyi rendes körülmenyek között fizetési napokon kiosztatni szokott, ez az elterés, valamint annak oka a kérdőíven szintén följegyzendő.

A kérdőív a *heti munkabéreket* tudakolja; a hol tehát a kifizetés két hetenkint, havonkint stb. történik, ott a bér-lajstromban kitüntetett munkabéreket át kell számítani heti bérerekre, olyformán, hogy a két heti bérösszeget kettővel, a négyheti és havi bérösszeget pedig négygyel el kell osztani, s az így nyert eredményhez képest jegyezni be, hogy hány munkás kapta a kérdőíven kitett összegű hetibért.

Ha a kifizetés czéljaira összeállított bér-lajstrom több példányban, vagy könnyen másolható alakban van meg, czélszerű annak egy példányát a kérdőívhöz csatolva szintén beküldeni.

Jegyzet. Az 1899. évi gyári és munkabér-statisztika eredményei, mint főtöbb említettük, a termelés-statisztikai felvétellel kapcsolatban dolgoztattak fel, s még nincsenek közzétéve; iparunk állapotáról tehát a legtöbb iparánál csak a külkereskedelmi forgalom adataiból alkothatunk képet.

Ipari termékekért az 1899. évben 927,08 millió koronát fizetünk a külföldnek, s kivitelünk csak 454,88 millió koronát tévén, behozatali többletünk 472,20 millió koronára rug, 47 és fél millióval többre, mint az előző évben.

Kiviteli többletünk csupán egy ipari termékből van, az élelmezési és fogyasztási cikkekkel, 166,23 millió koronányi.

A fonó és szővőipar gyártmányaihoz 437,26 millió korona értékű árat hoztunk be, és csak 51,10 millió korona értékét vittünk ki; behozatali többletünk tehát 386,16 millió korona.

Börökből behozatali többletünk van, 18,14 millió koronányi; a bőrárukóból pedig 27,52 millió korona értékű. Papírost és papírárut 19,64 millió korona értékben hozunk be a külföldről, s csak 2,98 millió korona értékűt szállítunk ki; a behozatali többlet tehát 16,66 millió. Fa és csont árukóból 23,18 milliónyi behozatalra szorulunk, kivitelünk pedig csak 8,56 milliót ér; a behozatal többlete 14,62 millió. A vegyes-szeti ipar termékeiret és félgyártmányaiért 52,83 millió koronát fizetünk a külföldnek; kivitelünk 26,61 millió értékét képvisel, a behozatali többlet tehát 26,22 millió korona. A szerves anyagokból való különféle készítmények behozatalunkban 39,78 millióval szerepelnek, kivitelünkben pedig 11,41 millió koronával; a kivitel tehát 28,37 millióval kevesebb. A kő, üveg és agyagipar termékeinek 23,68 millió koronára rugó behozatalunk mellett kivitelünk elenyésző eszkély, csupán 3,77 millió koronányi; a behozatal többlete tehát 19,91 millió. Vasárt és vasárkert 58,58 milliót fizetünk a külföldnek; kivitelünk 31,14 millió korona, s így a mérleg 27,44 milliónyi behozatali többletet tüntet föl. Egyéb fémből és fémáruból 55,26 millió értékűt hozunk be és 17,34 milliót szállítunk különödre; a különözet a behozatal javára 37,92 millió korona. Nem állunk sokkal jobban a gépek és géprészek, mű és hangszerök, s közlekedési eszközök külkereskedelmi forgalmát illetőleg sem: itt 51,36 millió koronányi behozatalal szemben 27,41 milliós kivitel áll csupán, s így a behozatal többlete 23,95 millió korona. Irodalmi és műtárgyakból 14,84 millió koronányi volt a behozatalunk, és 3,33 millió a kivitelünk: mérlegünk tehát e cikkekkel 11,51 millió korona passzivitást mutat.

Ipari termelésünk állapotáról a külkereskedelmi forgalom adatain kívül jórészt csak a fogyasztási adó alá eső, és a jövedéki cikket képező gyártmányokra vonatkozólag rendelkezünk adatokkal, malom-iparunkat illetőleg pedig csak a budapesti nagy gózmalmok termelési viszonyaira vonatkozólag.

A budapesti gózmalmok 1899-ben 6,88 millió métermársa gabonát őröltek, nyolcszázezer métermással többet, mint az előző évben, de jelentékenyen kevesebbet, mint a mult évtized közepén, 1893-tól 1897-ig. A fenti gabonamennyiségből 6,69 millió métermársa óremény készült, és pedig 5,37 millió mm. liszt és 1,36 millió mm. korpa. Összes liszt-behozatalunk 85,403 mm. volt, 1,54 millió korona értékben; kivitelünk pedig 5,669,821 mm. 146,96 millió korona értékben; az előző évhez képest ugy behozatalunk, mint kivitelünk csökkenő.

Cukorgyártásunk fokozatos és állandó fejlődést mutat. Az 1898/99. évi termelési időszakban 20 cukorgyárrunk állott üzemben, 10,583 lóerjű 336 gózgéppel. A munkás személyzet száma 12,239 volt, 16,24 millió métermással czukorépa kerültfeldolgozásra, a termelt cukormennyisége pedig 2,47 millió métermássát tett. Cukortermeléstünk emelkedése az utolsó évtizedben 164,81 százalékos.

Sörfőzőink száma 102, ezek közül 29 van berendezve 10.000 hektoliternél nagyobb évi termelésre. Az 1898/99. évi termelési időszakban 1.566.251 hektoliter sör termeltünk, egy sörfőzö átlagosan 15.355 hektolitert. Az egész magyar birodalom sörtermelésének különben hatvan százaléka el nagy budapesti és budapest-vidéki sörgyárra esik, s csak negyven százalék a többi 97 sörfőzöre. Sörtermelési adó fejében az az 1898/99. évi gyártás után 6.54 millió korona folyt be az államkincstárba, a megelőző évben 6.67 millió, mintán ekkor a termelés is nagyobb volt, közel 40.000 hektoliterrel.

Szesztermelésünk állapotáról szintén a fogyasztási adó eredmények alapján bírunk adatokkal. Az üzemben lévő szeszfőzdék száma a magyar birodalomban az 1898/99. évi termelési időszakban 80.165 volt; termeltek összesen 116,19 millió hektoliter foknyi szeszmennyiséget; egy-egy szeszfőzdére átlagosan 1449 hektoliter fok esik.

Dohánygyártásunkról a kincstári dohányjövedék adatai tájékoztatnak. 21 hazai dohánygyárból 19.436 alkalmazott volt, ezek közül 19.044 munkás, és pedig 1154 férfi, 17.552 nő és 338 gyermek. Feldolgozáusra került dohánygyárainkban 62.378 mm. külföldi és 161.611 mm. belső dohány; a készített dohánygyártmányok súlya 219.295 mm. volt. Előállítottak dohánygyáraink 407 mm. burnótot, 29.487 mm. finom és 148.911 mm. közönséges pipadohányt, 27.019 mm. szivart és 13.571 mm. szivarkát. A dohányfogyasztás a magyar anyaországban valamivel erősebb, mint Horvát-Szlavonországban; eladásra került az anyaországban 196.320 mm. dohánygyártmány 95.038.000 korona értékben, egy före esik tehát 1.18 kilogramm dohányfogyasztás 5.73 korona értékben. Horvát-Szlavonországban 21.040 mm. dohánygyártmányt adtak el 6.294.000 koronáért; egy före tehát 0.89 kilogramm jut 2 korona és 66 fillér értékben. A dohánygyártmányokat a fogyasztókhöz 21 dohányáru-raktár, 397 nagy és 53.228 kis tőzsde juttalja el; a dohányjövedéknak az elárutásból 102.699.000 korona bevételre van, míg kiadásai 39.758.000 koronára rugnak, úgy hogy az üzleti félössleg 62.941.000 korona, körülbelül háromszorosa annak az üzleti eredménynek, a melyet a m. kir. dohányjövedék behozatala első éveiben ért el.

Iparunk helyzetére világosat vetnek még a következő adatok is: A gőzkazánok összes száma a magyar birodalomban 1899-ben 24.958 volt, 1008-csal több, mint az előző évben. Az 1899. évben az anyaországban 35.882, Horvát-Szlavonországban pedig 3897 iparengedélyt és iparigazolványt adtak ki; az ujonnan váltott iparigazolványok és engedélyek összes száma tehát 39.759. Törvényszéki ezégejegyzés az egész birodalomban 3601 történt, ezek közül 3410 az anyaországban.

XV.

A betegsegélyzö pénztárak statisztikája.

Az ipari és gyári alkalmazottak betegség ellen való védelemről szóló 1891. évi XIV. törvénycikk nyitja meg Magyarországon a munkásjóléti törvényalkotás sorozatát, meghatározva a munkás betegsegélyzö pénztárakat s kötelezőnek írván elő az ily pénztárakba való belépést minden oly ipari vagy forgalmi alkalmazoltra nézve, a kinek napibérre a 4 frót (8 koronát), vagy pedig évi fizetése az 1200 frót (2400 koronát) meg nem haladja. A társadalmi szövetkezetes vagy magános jótékonyág által korábban alkotott ilyenmű pénztárak a törvény értelmében átalakultak, a mennyiben a törvényben biztosított védelemben és kedvezményben részesülői kivántak; viszont ujonnan is alakultak a törvény életbe lépésétől kezdve nagy számban ilyen pénztárak, különösen a kerületi betegsegélyzö pénztárak, ez az egészen új intézmény, tulajdonképen gerincze az egész alkotásnak és ez időtől fogva első tényezője a munkások betegség ellen való védelmének.

A törvény kerületi betegsegélyzö pénztárak alakítását minden vármegyei törvényhatóságban előirja; ezenkívül engedélyezi ipartestületi pénztárak létesítését, gyári és vállalati, továbbá építési betegsegélyzö pénztárak alakítását (ez utóbbiak a gyári és vállalati pénztárakkal azonos jellegük létéén, statisztikánkban azokkal egybefoglalva szerepelnek) és végül magánegyesületek után szervezett pénztárakat.

Az 1891. évben alkotott törvény végrehajtási munkálatai főleg a kerületi betegsegélyzö pénztárak megalakítása körüli sok nehézség miatt, áthúzódta az 1892-ik évre s a törvény értelmében ujonnan alakult, vagy átalakult betegsegélyzö pénztárak működésüket csak az 1892. év április hő elsején kezdték meg, a kereskedelemi miniszter urnak az 1892. év márciusi hő 11-én 13.228. sz. a. kibocsátott végrehajtási rendelete alapján.

Ugyanezen évben nyert szabályozást a betegsegélyzö pénztárak ügyvitelle és pénzkezelése is; a pénztárak működéséről statisztikai adatok beterjesztését első ízben a kereskedelmi miniszter urnak 1893. évi április hő 26-án 28.856. sz. a. kelt rendelete kivánta meg. E rendelet értelmében a pénztárak az iparhatóságok után tartoztak a kereskedelmi miniszter urhoz fölterjeszteni működésük számszerű ismerettséét négyfélé kimutatásban. Az első a taglétszám körüli változásokat ismertette, a másik a tagjárulékok beszerzésének viszonyaira vonatkozott, a harmadik a betegségi statisztika

adatait szolgáltatta, a betegségnemek és a beteg tagok foglalkozásának kombinációjával, de a keresetképtelenséggel járó és a kereséképességet nem veszélyeztető belegségek különválasztása nélkül, a mely utóbbi adatok, ezuttal azonban a betegségnemek és a foglalkozások szerinti kombinációk mellettével, a negyedik kímutatásban foglaltattak.

A pénztár anyagi viszonyairól a szintén beterjesztendő zárszámadás és vagyonmérleg nyújtottak tájékozlatast.

A betegsegélyző pénztári statisztikának a kímutatások alapján szerkesztett első évi eredményei az 1893. évre vonatkozólag a kereskedelemlügyi miniszter urnak az 1893. évről szóló jelentesében tettek közzé; ezek az adatok azonban még az akkor kisebb számu és korlátozottabb működési körű betegsegélyző pénztárak tevékenységéről sem számolhattak be teljes hűséggel, mert a megszabott kímutatások anyagát az akkor még a kezdet számtalan nehézségével küzdő pénztárak sem összegyűjteni, sem rendezni nem voltak képesek és számos pénztár egyáltalán nem szolgáltatott adatokat, a többiek pedig hiányosan és megkésve terjesztették fel kímutatásaikat, a melyek az iparhatóságok közvetítő szerepé folytán ujabb késedelemmel érkeztek rendeltetésük helyére.

Ez indította a kereskedelemlügyi miniszter urat arra, hogy utóbb idezett rendeletének megváltoztatásával a betegsegélyző pénztárakat kímutatásainak nem az iparhatóságokhoz, hanem a statisztikai hivatalhoz leendő beküldésére utasitsa.

A statisztikai hivatal ezen — 1894. évi 2123. sz. — rendelet következetében nyert új munkakörét tüzetes tanulmány tárgyává tette s a betegsegélyző pénztárakban látván a szervezésre varó munkásstatisztikának viszonyainkhoz képest legjobb adatszolgáltatóit, javaslatokat készített a betegsegélyző pénztárak statisztikájának módosítása, illetőleg tovább fejlesztése iránt. A javaslatokat a kereskedelemlügyi miniszter ur elvileg elfogadta, de a betegsegélyző pénztárakkal tartott szaktanácskozmány ugy nyilatkozott, hogy ez idő szerint, a mikor a betegsegélyző pénztárak még anyagilag fejletlenek és gyöngék, oly terjedelmű statisztikai adatszolgáltatásra, a minőt a javaslat tervez, a pénztárak még nem képesek. A részletes adatszolgáltatás helyett tehát (l. bővebben dr. Vizneker Antal: Emlékirat a betegsegélyző pénztárak statisztikájának és ügykezelésének ujjá szervezése tárgyában) egy kisebb statisztikai kímutatás fogadtatott el adatgyűjtő mintául, s a kereskedelemlügyi miniszter ur 1896. évi június hó 6-án 87.021. sz. a. kelt rendeletével ezen minta szerinti statisztikai adatszolgáltatást rendelt el a betegsegélyző pénztárak részéről.

Ez a ma is érvényben lévő rendelet szabályozza ez.

időtől fogva a betegsegélyzö pénztárnak statisztikai adatszolgáltatását. A kiutatás rovatai néhány jelentékelenebb módon mentek azóta keresztül; ezidőszerint az adatgyűjtés a következő minta szerint történik:

Statisztikai kiutatás.

A betegsegélyzö pénztár neve és székhelye:

I. Általános kérdések.

1. A pénztár alapítási éve, működése megkezdésének ideje (hónap és nap)?
2. Ha a pénztár az 1891. XIV. t-cz. élethelépcí előtt alapítatott, mikor (év, hónap) alakult át és kezdette meg újból működését ezen törvény szerint?
3. A járulékok kivételése kizárával a tényleges vagy kizárával az átlagos napibér, illetve havi fizetés alapján vagy végre minden a kettőnek tekintetbe vételével, azaz a tényleges napibéréknak (fizetéseknek) a megállapított díjosszállyókba való besorozása útján történik-e?
4. Az átlagos napibér, illetve havi fizetés magassága:

a) Férfiaknál?	b) Nőknél?	I. oszt. f.	I. oszt. f.	I. oszt. f.
		II. oszt. *	II. oszt. *	II. oszt. *
		III. oszt. *	III. oszt. *	III. oszt. *
		IV. oszt. *	IV. oszt. *	IV. oszt. *
		V. oszt. *	V. oszt. *	V. oszt. *
		VI. oszt. *	VI. oszt. *	VI. oszt. *
		VII. oszt. *	VII. oszt. *	VII. oszt. *
			18 évi átlag munkásoknál	

- d) A tanonczok és gyakornokok díjosszállya (a járulék-kivetésnél alapul vett átlagos napibér)?

Megjegyzés. Ha az átlagos napiberek a különböző iparágak szerint különböző nagyságban állapítattak meg, a statisztikai kiutatáshoz a részletes bérjegyzék melléklet gyanánt csaladó.

5. A járulék magassága a bérösszeg %-ában vagy díjosszállyókint kifejezve:

- a) a belépéstre kötelezettségű tagokra nézve?
- b) az önként belépőkre nézve?
- c) a belépetteknek szintén belépett (nem kereső) családtagjaira nézve?

d) a tagok családtagjainak ingyen orvosi és gyógyszer-segítyben való részesítése lejében van-e pótláruék megállapítva és mily mérvében?

6. A segélyezés mérce:

a) a táppénz a járulék kivetésének alapjául szolgáló bérösszeg hány %-ában vagy díjosszállyókint mily összegben van megállapítva?

b) a táppénz, vagy a kórházi ellátás egyfolytában hány héten át vehető igénybe ?

c) a tag hozzátartozói számára azon esetre, ha a tag táppénz helyett kórházi ellátásban részesül, van-e fél táppénz megállapítva s ez egyfolytában hány héten át vehető igénybe ?

d) az ingyenes orvosi segély, a gyógyszerek és gyógyászati eszközök egyfolytában

hány héten át vehetők igénybe { a tagok részéről ?
a családtagok részéről ?

e) a gyermekágyi segély hány heti tárpidjban van megállapítva ?

f) a tagok nejei javára van-e megállapítva gyermekágyi segély és mily mérvben ?

g) a bábatárs mily összegben van megállapítva ?

h) a temetkezési segély a járulék kivetésének alapjául szolgáló összeg hányszorosában vagy dijostályonkint mily összegben van megállapítva ?

i) a bíztositott családjában előforduló halálozási esetekben nyújt-e a pénztár temetkezési segélyt és mily mérvben ?

j) nyújt-e a pénztár egyéb segélyeket, milyeneket és mily mérvben ?

7. A pénztár valamely szövetségi pénztárnak tagja-e és melyiknek ? Minő kötelezettségei vannak s mily jogok illetik meg a szövetségi pénztárral szemben ?

II. Bevételek és kiadások

B e v é t e l e k	K	f
1. Tagjárulékok (a tanonczok helyett fizetett járulékokkal együtt): a) Kötelezettagok a munkaadók részéről után a tagok részéről		
b) Önkéntes tagok után		
2. Önkéntes tagok belépési díjai		
3. Iparhatóságilag kiszabott büntetéspénzek: a) Kötelezettagok után a munkaadóktól b) Önkéntes tagok után		
4. Adományok		
5. Kamatok		
6. Tagkönyvecskék (gyógyszerkönyvecskék és bejelentő könyvecskék, stb.): a) Kötelezettagok után a munkaadóktól b) Önkéntes tagok után		
7. Árfolyamnyereség		
8. Ingatlanoik eladása		
9. Értékpapírok eladása		
10. Egyéb ingóságok eladása		
11. Bevétel kölcsönökönél		
12. Pénzintézeteknél elhelyezett tőkék vissza- fizetése		
13. Egyéb kölcsönadott tőkék visszafizetése		
14. Segély a szövetségi pénztártól		
15. Megtérített kiadások ¹⁾		
16. Egyéb bevételek (név szerint): 		
Folyó évi bevételek összesen		
Előző évi kezelési maradvány a mult évi vagyon mérleg teheroldalának 6. pontja szerint Összesen		

¹⁾ Pl. tévesen kifizetett táppénzek visszafizetése, stb.

az év folyamán.

Kiadások	K	f
1. Táppénzek:		
a) Egyszeres táppénz kötelezettségi tagoknak		
önkéntes tagoknak		
b) Másfélszeres táppénz kötelezettségi tagoknak		
önkéntes tagoknak		
c) Hozzájárók járói táppénz kötelezettségi tagoknak		
önkéntes tagoknak		
2. Gyermekágyi segély kötelezettségi tagoknak		
3. Önkéntes tagoknak		
3. Bábapénz kötelezettségi tagoknak		
4. Önkéntes tagoknak		
4. Körháza szállítási költségek		
5. Körházi ápolási díjak		
6. Gyógyszertári költségek		
7. Gyógyászati eszközök		
8. Fürdőköltségek		
9. Egyéb gyógyászati segélyek (név szerint)? ²⁾		
a)		
b)		
c)		
10. Temetkezési segély		
11. Orvosok		
12. Szülésznek		
13. Tisztviselők, dijníkok és bizalmi férfiak		
14. Bevégtálogatók és egyéb szolgák		
15. Felszerrések		
16. Irodaszerek		
17. Nyomtatványok		
18. Házber, fűtés, világítás		
19. Fizetéti kamatok		
20. Árfolyamveszteség		
21. Ingatlanonok vásárlása		
22. Értékpapírok vásárlása		
23. Tőkeelhelyezés a tartalékalap javára		
24. Tőkeelhelyezés takarékbetétek alakjában		
25. Tőkeelhelyezés egyéb módon		
26. Tőkevisszalízingések pénzintézeteknek		
27. Egyéb tőkevisszalízingések		
28. Hozzájárulás a szövetségi pénztárhoz		
29. Visszatérített bevételek ³⁾		
30. Egyéb kiadások		
a) Segélyezési kiadások: (orvosok fuvar-díja, stb.)		
b) Igazgatási kiadások: (tisztviselők fuvar-költsége; lisztogatások, stb.)		
Összesen		

Megjegyzés. A bejépésre kötelezettségi tagokat illető bevételeket és kiadásokat ennek következetében önként fizető tagokat vonatkozó bevételei és kiadásai rovatokba kell befoglalni.

²⁾ Ásványvizek, foghuzás, stb. — ³⁾ Tévesen befolyt tagjárulékok, stb.

III. Vagyonmérleg évi deczember hó 31-en.

V a g y o n	Kor.	fill.
1. Pénzkészlet		
2. Postatakarékp. betétek és esedékes kamatok		
3. Egyéb takarékp. betétek és esed. kamatok		
4. Cheque- és clearing-számla követelés		
5. Értékpapirok (árifolyam szerint)		
6. Értékpapirok folyó kamatai		
7. Jelzálogi követelések és esedékes kamatok		
8. Ingatlánok értéke		
9. Leírtári tárgyak (leírás után jelentk. értékben)		
10. Tényleg elhelyezett tartaléktőke		
11. Hátralékos tagsági járulékok		
12. Egyéb követelések		
13. Egyenleg (hiány)		
Összesen		
 T e h e r		
1. Kölcsön- vagy előleg-tartozások		
2. A tagok kiegyenlitetlen követelései (láپ- pénz, temetkezési járulék, stb.)		
3. Az orvos, gyógyszerész, a kórház kiegyen- litetlen követelései		
4. Egyéb tartozások		
5. Szabályszerű tartaléktőke ¹⁾		
6. Egyenleg:		
Összesen		

¹⁾ A szabályszerű tartaléktőke az 1891. t-cz. XIV. §-a értelmé-
ben a pénztár fennállása óta elérte jövedelem 10%-a, illetve a mennyiben
ezon összeg az utolsó 5 évi tényleges kiadások átlagánál nagyobb volna,
ezon utolsó 5 évi kiadások átlaga. — Jövedelem alatt a tartaléktőke
szemponjából a bevételek 1—5. rovatai, kiadások alatt pedig az összes
segélyezési és közigazgatási jellegű kiadások (1—19., 28. s esetleg a
30. rovatnak ide tartozó tételei) értendők.

IV. Tagsági forgalom, taglétszám és betegségi statisztika.

Tagsági forgalom és taglétszám		Kérő	Nő	Együtt
a) Tagsági forgalom.				
Taglétszám az előző év végén (decz. 31.)				
Az év beléptek
folyamán kiléptek
Taglétszám az év végén (decz. 31.)				
b) Taglétszám havonkint.				
Január 1-én
Január 31-én
Február 28-án
Március 31-én
Április 30-án
Május 31-én
Junius 30-án
Julius 31-én
Augusztus 31-én
Szeptember 30-án
Október 31-én
November 30-án
Deczember 31-én (l. a tagsági forgalomnál)				
13 hónap együtt
Évi átlag ²⁾
Betegségi statisztika ³⁾				
a) Tápdíjban vagy kórházi ellátásban részesített beteg tagok.				
Tápdíjas és kórházi betegek (egyének) száma
Tápdíjas és kórházi megbetegedések (esetek) száma
Tápdíjas napok száma
Kórházi napok száma
b) Gyermekágyi segély.				
Gyermekek ágyi segélyben részesült női tagok száma
Gyermekek ágyi esetek száma női tagoknál
Gyermekek ágyi napok száma női tagoknál
c) Tápdíjban vagy kórházi ellátásban nem, hanem csak ingyen orvosi segélyben és gyógyszerekben részesített beteg tagok.				
Megbetegedések (esetek) száma
d) Ingyen orvosi segélyben és gyógyszerekben részesített családtagok.				
Megbetegedések (esetek) száma

²⁾ A betegek és megbetegedések számára csak az ez évi esetek vonatkozik fel; régebbi keletkezésű, de még a folyó évben is megszakítás nélkül tartó betegségeket sem a betegszám, sem a betegesedések számában nem kell kinyiltatni. A tápdíjas és kórházi napok számában ellenben a l. évre eső napokat akkor is fel kell venni, ha a betegség előző évi keletkezésű is. Ugyanez tránymód a gyermekágyas nőkre, illetőleg a gyermekágyi napokra vonatkozoláig.

³⁾ Az évi átlag a 13 hónap összegének 13-mal való elosztása által számítatik ki.

V. A pénztár tiszttisztelőinek és egyéb alkalmazottjainak száma s a rendszeresített illetmények magassága.

⁴⁾ Esetleg annak megemlítése, hogy az illetők működésüket díjatlanul teljesítik.

VI. A választott bíróság működése éven.

Segély iránti igények elutasítása miatt beadott panaszok és elintézésük módja	Belépésre kötelezett		Önkéntes	
	tagok részéről és pedig a segély iránti igény			
	teljes	részleges	teljes	részleges
	elutasítása miatt			
Az előző évből elintézetlenül maradtak				
Az év folyamán adattak be				
Együtt . . .				
Az év folyamán elintézettek	a) a panasz visszavonása által			
	b) egyezség által			
	c) elutasító határozattal			
	d) teljesen helytadó határozattal			
	e) részben helytadó határozattal			
	Elintézettek összesen			
Az év végén elintézetlenül maradtak				

Kelt év hónapjában

Ezt a statisztikai kimutatást, a statisztikai hivatal három példányban küldi meg minden év elején a betegsegélyző-pénztáraknak. A kimutatás a pénztár alapszabályai, a tagsági és a betegségi mozgalomról vezetett nyilvántartásai, számadásai, leltára és egyéb ügykezelési iratai alapján az azokban foglalt adatokkal egyező módon töltendő ki, s a kimutatás egy példánya kitölve minden március hó 31-éig terjesztendő be a statisztikai hivatalhoz. Ha a pénztár adatszolgáltatási kötelezettségének e határidőig azért nem tud megfelelni, mert évi közgyűlése még nem tartatván meg, zárszámadása és vagyon-mérlege még nincs jóváhagyva, erről még a határidő lejárta előtt jelentést kell tennie a statisztikai hivatalhoz, s kérnie a hivatalt, hogy az adatok beszolgáltatására új határidőt tüzzön ki.

Az ellenőrzés és esetleg szükséges pótlások megkönnyítése végett, a betegsegélyző-pénztárnak alapszabályai és évi nyomtatott számadásai, illetőleg üzleti jelentése egy példányát is a statisztikai kimutatással együtt be kell küldenie. A statisztikai hivatalnak az országgyűlés által elfogadott munkatervében a zárszámadás és jelentés beküldésének kötelezettsége is fől van emlitve, ennek elmulasztása tehát ugyanazokkal a törvényes következményekkel jár, mintha a pénztár a statisztikai kimutatást nem terjeszti be kellő időben.

A statisztikai kimutatás további két példányából egyik az első foku iparhatósághoz terjesztendő be, a másik pedig a pénztár saját házi használatára visszatartható.

A kimutatás megfelelő kitöltésére nézve a statisztikai hivatal következő utasításai irányadók:

a) Az I. (Általános kérdések) fejezet 4. pontja alatt „az átlagos napibér, illetve havi fizetés” kitüntetése mellőzhető, ha a járulékok kivetése kizárolag a tényleges napibér, illetőleg havi fizetés alapján történik. Az 5. pontnál a „járulék magasságá”-nak feltüntetésénél mindenkor a járulék egész nagysága mutatandó ki, és nem csupán a járuléknak a munkásokra eső része, tehát ha például a munkás $1\frac{1}{2}^0$ -ot, a munkaadó $\frac{2}{3}^0$ -ot fizet, a járulék összesen 2^0 és e szám lesz a kérdéses pontnál bejegyzendő. A j) pont alatt tüzetesen megjelöldök azon segélyek, a melyeket a pénztár a 6. kérdés a)-i) pontjaiban részletezett segélyeken kívül nyújt tagjainak vagy azok hozzátarozónak.

b) A II. (Bevételek és kiadások) fejezetben a pénztárnak tényleges bevételei és kiadásai a kimutatásban felsorolt tételeknek megfelelő részletezéssel mutatandók ki. Kerülni kell tehát két külön téTELNEk egy összegben való kimutatását, így például a gyermekági segélynek a táppénzzel, az orvosok dijazásának a szülésznökével, a gyógyszertári költségeknek a

kórházi apolási díjakkal stb. együtt való feltüntetését. Egyéb, a kimutatásban fel nem sorolt bevételek és kiadások is teljes részletességgel mutatandók ki és különös gond fordítandó arra, hogy előterő természetű tételek (minök különösen egy-felöl a segélyezési kiadásokhoz, másfelöl az igazgatási költségekhez tartozó kiadások) szorosan külön választva mutattassanak ki, így például az orvosok fuvardijai a tiszviselők fuvarköltségeitől, kórházi berendezésekre való kiadások irodai berendezésekre való költségektől stb. elkülönítessenek.

c) A mennyiben a bevételek 12. pontjában (Pénzintézeteknél elhelyezett tőkék visszafizetése) és a kiadások 23-ik pontjában (Tőkeelhelyezés takarékkbetétek alakjában) kimutatott összegek cseque-számlára elhelyezett tőkék, ez a körülmény világosan kitüntetendő. A kimutatás két oszlopa főösszegének nem kell egymással megegyeznie, tehát a nem valóságos kiadások és bevételek, mint például tiszta jövedelem, egyenleg, folyó évi pénztári maradvány ide nem veendők fel.

d) A III. fejezetben (Vagyoninérleg) a pénztár vagyona és terhei teljes részletességgel és pontossággal kimutatandók és különös figyelem fordítandó a jegyzetben foglaltak figyelembe vételével a tényleges és szabályszerű tartalektőke helyes kimutatására, megjegyezvén, hogy az 1900. évi július hónap 24-én 2983/VIII. sz. a. kelt kereskedeleumi m. kir. miniszteri rendelet értelmében a törvény szerint elhelyezendő (szabályszerű) tartalektőke egész összege a mérleg teher oldalon tüntetendő fel, mik a vagyon oldalon csupán a tartalektőke ezimén valósággal (tényleg) elhelyezett összeg mutatandó ki.

Az I—III. fejezet összes pontjainál a pénzösszegekre vonatkozó adatok *koronai értékben* tüntetendők ki.

e) A IV. fejezetben a tagsági forgalom és taglétszám a) pontja alatt az egész évi tagsági forgalom mutatandó ki, tehát az előző év végén volt taglétszám, az év folyamán történt összes belépésck, az év folyamán történt összes kilépésck és elhalálozások és az év végén volt taglétszám. A számszerű helyesség szempontjából az év végén levő taglétszám ugyan elő, ha az előző év végén volt taglétszámhoz hozzáadjuk az év folyamán belépett tagokat és ez összegből azután levonjuk az év folyamán kilépett és elhalt tagokat. A b) pont alatt az év január elsején és minden hónap végén volt taglétszám mutatandó ki; nyilvánvaló, hogy az itt deczember hónapban volt taglétszám gyanánt kitüntetett adatoknak egyezniük kell az a) pont alatt az év végén volt taglétszám gyanánt kitüntetett adatokkal.

f) A betegségi statisztika a) pontja azon *tagokra* vonatkozik, a kik három napnál hosszabb ideig tartó és kereset-

képtelenséggel járó bajban voltak betegek és ennél fogva tágdíjban vagy kórházi ellátásban részesültek: „betegek száma” ezimén a tagok (egyének) száma közlendő, a kik íly betegek voltak; „megbetegedések” száma ezimén az esetek száma, a hányszor az illető tagok három napnál hosszabb ideig tartó és keresetképtelenséggel járó bajban betegek voltak és ennél fogva tágdíjban vagy kórházi ellátásban részesültek; a 3-ik és 4-ik sorban végül az összes tágdíjas, illetve kórházi napok száma közlendő. Természetes, hogy a megbetegedések számának legalább akkorának kell lenni, mint a beteg egyének számának, rendszerint azonban, minthogy egy-egy tag többször is lehetett az év folyamán tágdíjra jogosult beteg, nagyobb lesz a betegségi esetek száma a beteg tagok számánál; másfelől pedig nyilvánvaló, hogy minden íly betegségi eset három napnál hosszabb tartamú lévén, a tágdíjas és kórházi napok számának együtt legalább négyeszer akkorának kell lennie, mint a megbetegedések számának, rendszerint azonban ennél jóval több.

Sem azon hozzájárulások száma, a kik a tag betegsége tartamára fél táppénzt kaptak, sem a fél táppénzes napok száma itt nem veendő figyelembe.

A b) pont esúpán a gyermekági segélyben részesült női tagokra vonatkozik, hozzájárulásokra vonatkozó esetek tehát itt nem jegyzendők.

A c) pont szintén a tagokra vonatkozik és itt azon esetek száma közlendő, a hányszor a tagok három napnál rövidebb ideig voltak betegek vagy betegségük nem járt keresetképtelenséggel, minél fogva esúpán ingyen orvosi segélyben és gyógyszerekben részesültek.

A d) pont alatt végül azon esetek száma közlendő, a hányszor családtagok voltak betegek és részesültek ingyen orvosi segélyben és gyógyszerekben.

Ugy a tagsági forgalomnál, mint a betegségi statisztikánál a férfiakra és nőkre vonatkozó adatok elkölönlítve mutatandók ki.

Jegyzet. Az 1899. év folyamán 457 betegsegélyzű pénztár teljesítette a Magyar birodalomban az ipari és gyári munkásoknak baleset ellen való segélyezését és pedig 111 kerületi, 109 ipartestületi 180 gyári és vállalati és 57 magánegyesületi pénztár. Az előző évhez képest kevésbé csökken a gyári és vállalati pénztarak száma, 7 ipartestületi pénztár pedig ujonnan keletkezett.

Az építőipar válságos helyzete s a nagyfokú munkanélküliség szembeszökően éreztei hatását a betegsegélyző pénztárak taglétszámának nagy csökkenésében. A mig betegsegélyző pénztárainknak az 1898. év végén 655.528 tagja volt, az 1899. év végén már csak 628.080. A tagok száma tehát 27.448-al csökkent. A női tagok száma négy ezerrel csupadt; 23.000-en feltűnt tehát a férfi tagok számának csökkenése.

A betegsegélyzõ pénztárak taglétszáma ez évben is igen nagy hullámzásnak volt alávetve: 641.120 tag lépett be az év folyamán, és 663.573 kilépés történt; azonkívül a tagok sorában előfordult 4.995 haláleset is apaszoltotta a tagok számát. Az évvégü taglétszámban 76.016 nő volt.

Az összes betegsegélyzõ pénztárak évi bevétele 10.781.342 korona volt tulnyomó részben tagjárulékokból, a mely bevételi forrás 8.930.042 koronát eredményezett. (Ez alapon számítva, az év folyamán ipari munkásoknak kifizetett munkabér összege 446.5 millió koronára hecsűthet.) A kiadások 9.901.514 koronára rugtak és pedig segélyezésre 7.879.138; igazgatási költségekre 1.274.316 koronával: a többi vagyonképzõ és egyéb kiadást képezte. A bevételek tehát 879.828 koronával multák felül a kiadásokat; ha azonban a bevételcikból az előző évi pénztári maradványt, 918.536 koronát levonjuk, akkor betegsegélyzõ pénztáraink évi kezelése tulajdonképen 38.708 korona hiányt tüntet fel.

Általánosságban betegsegélyzõ pénztárainknál a tagjárulékból eredő bevételüknek 88²³% a jut segélyezésre, 14³⁷% pedig igazgatási költségre fordítattak. Az admóniúsztráció legkevesebbet emész fel a gyári és vállalati pénztáranknál, a melyeket a törvény értelmében a munkaadó ingyen tartozik igazgatni; legtöbbet, a tagjárulékok 26⁵¹%-át az spartestületi pénztáranknál s elég költséges a kezelés a kerületi betegsegélyzõ pénztárukban is, a tagjárulékok 21⁰⁵%-a.

A segélyezési kiadásokból közel három millió korona esett a háppenzekre és gyermekekgyi segélyekre; két milliónál több kiadás volt a gyógyszerszámánakra s másfél millió az orvosi tisztelet díjakra.

A betegsegélyzõ pénztárak segélyezõ tevékenységére jellemző adat az, hogy az anyahország pénztárai 1899-ben 201.189 tagot részesítettek tappanban, körülözi ellátásban vagy gyermekekgyi segélyben összesen 3.083.380 napon át; ezen kívül 448.734 esetben kaptak a tagok és 259.541 esetben családtagjaik ingyen orvosi segítséget és gyógyszereket. Az összes tagok 34%-sa kapott telítő segítséget a pénztárból; minden tagra átlag 5,2 napi s minden segélyezett tagra 15,3 napi segély jut. A pénztáráknak sok tagjai kizöködő anyagi helyzetet megyilágítja az az adat, hogy még a törvény értelmében az 1899. év végéig 5.523.256 koronát kellett volna tartalékalapul létre temniük, ez összegnek csak 59⁸⁰%-át tudtak elhelyezni, 3.012.497 koronát. Legyöngébék e tekintetben a kerületi betegsegélyzõ pénztárak, melyek tartalékalapjuknak csak 26^{7%}-át helyezheték el.

A betegsegélyzõ pénztári statisztika eredményeit l. részletesebben a Magyar Statisztikai Közlemények új folyamának XXV. kötetében.

XVI.

A hivatási balesetek statisztikája.

A hivatási balesetek statisztikájában ez idõ szerint a gyakorló orvosok (még külön feladatkörrel a pályaorvosok), továbbá a kórházak, az 1891. évi XIV. t.-cz. alapján működõ betegsegélyzõ pénztárak, a baleset ellen biztosító társaságok, s végül a nagy ipari vállalatok vannak érdekelve mint adatszolgáltató felek. A hivatási balesetek fogalma alá tartozik az összes gazdasági foglalkozásokban alkalmazott munkaeröknek

ezben foglalkozásuk közben előforduló elszerencsétlenedése és munkaképtelensége. Az államnak ügy munkásvédelmi, mint közigazdasági érdekekből behatóan kell ismernie mindeneknak a veszedelmeknek a nagyságát és gyakoriságát, a melyek a munkáskezet fenyegetik hivatalsszerű munkája teljesítésében, hogy azután ezekhez a veszedelmekhez képest gondoskodjék megfelelő óvó rendszabályokról, a melyek a lehetőséghöz képest csökkentik a balesetek számát. Kétségtelen ugyanis, hogy a gazdasági élet fejlődésével, ha ilyen óvó rendszabályokról nem gondoskodunk, mindig növekednék a balesetek száma és súlyossága is. Mezőgazdaságunk belterjessé tételével a gazdasági gépek használata fokozódik, a mik a baleset veszélyét gyakoribbá teszik; a bányászat nemely ágaiban az új és hatássosabb robbantó szerek alkalmazása okozhat növekvő veszedelmet; a kisipart a nagyipar háttérbe szorítja, s ez ismét gépeinek nagyobb számával ad többszörös eshetőséget a balesetekre; a vasuti üzemműnél pedig csupán a forgalom gyors növekvése is növeli a balesetek gyakoriságát. Ezenkívül minden egyik gazdasági ágban az a törekvés, hogy a termelési költségek leszorítassanak, a munkaerő és eszközök minél jobban kihasználtassanak, s így a magánvállalkozás könnyen hajlandó megfelelezni azokról az óvatossági intézkedések rövidítésére, a melyekkel a balesetek gyakoriságát csökkenteni lehetne.

Az állam vállalta tehát magára nálunk is, mint a külföldön azt a feladatot, hogy a munkáskezelést fenyegető balesetek ellenében ótalmat nyújtson, és pedig úgy, hogy lehetőleg megakadályozza a balesetek bekövetkezését a szükséges elővigyázati intézkedések elrendelésével, részben pedig úgy is, hogy a baleset által sujtott munkások részére bizonyos kárpótlást biztosít, ez idő szerint ugyan még csak azzal, hogy a betegsegélyző pénztárak segélyét sérülés esetén is kiutalanítónak rendeli.

A baleset ellen való védelemnek ez a kettős célja, hogy t. i. egyfelől a balesetek előfordulásának lehetőségét a minimumra szállitsuk le, másrészt pedig a balesetek okozta veszteségeért lehetőleg maximális kárpótlást nyújtunk, előfeltételekkel minden esetre megkívánja a balesetek gyakoriságának, jellemző körülményeinek minden teljesebb ismeretét más szóval lehető pontos és kimerítő baleseti statisztikát.

Fejlettebb gazdasági életű, s a munkásvédelem tekintetében is előre haladottabb külföldi államokban — példaképpen legyen elég csak a szomszédos Ausztriát fölemlíteni — a munkásoknak baleset ellen való biztosítása általában szabályozva lévén, ennek révén müvältetik a baleseti statisztika is; hazánkban a baleset elleni biztosítás nehéz és kényes kérdésének megoldása is csak akkor következhetik be, ha jó

és megbízható baleseti statisztika tanulságaira támaszkodhatunk.

A hivatali baleseti statisztika szervezetének általános elveire itt nem terjeszkedve ki,*) elég annyit megjegyezünk, hogy a szervezés részletei másikról és másikról módosulnak minden egyes gazdasági ágban, úgy, hogy mindenekelőtt szét kell tagolni a hivatali balesetek statisztikájának kérdését a szerint, a mint

1. a mezőgazdaságban,
2. a bányászatban és kohászatban,
3. a kis és nagyiparban,
4. a vasúti és hajózási üzemben előforduló balesetek statisztikai számbavételéről van szó.

1. A mezőgazdasági baleseti statisztika.

A mezőgazdasági baleseti statisztika csak legujabban, az 1901. év elejétől művelteketik, a földművelésügyi miniszter ur rendeletére. Adatszolgáltatói az orvosok és a kórházak, s ehhez képest bejelentés alá minden olyan eset kerül, a melyből kifolyólag a megsérült egyén valamely orvosnak vagy kórháznak segítségét veszi igénybe. A mezőgazdasági balesetek bejelentéséhez szükséges nyomtatványokkal minden év elején a statisztikai hivatal látja el az orvosokat és a kórházakat. E nyomtatványok 10—20 db. balesetjelentési lapot tartalmazó füzetekből állanak; minden lapnak két szelvénye van; az első, válaszos levelezőlap nagyságában, akkor küldendő be, a mikor a sérült kezelésre először jelentkezett, a második, egyszerű levelezőlap alakjában, akkor, a mikor a sérült kezelése befejeztetett.

Az I. számú szelvény mintája a következő :

A) Orvosoknál.

Orvosok mezőgazdasági baleset jelentése I.

Kinek a gazdaságában történt a baleset :

Mely községhen vagypusztán :

Hol történt a baleset (udvaron, szérűn, istállóban,)

szántóföldön, erdőben, legelőn, stb.)

A sérült vezeték és keresztneve : életkora év,
családi állapota (házas, nőttlen, özvegy, hájadon, elvált)

A sérült keresetéből elő családtagok száma : kiskorú gyermek
nő szülő tapós, testvér vagy
fiú anyós, egyéb rokon.

*) I., bővebben: Emlékirat a hivatali balesetek statisztikájának egyötötlégi szervezése tárgyában. Irta: Dr. Buday László, Budapest 1900.

A sérülés időpontja : 190. év, — hó nap ^{délétől} óra.

Mily munka közben érte a sérültet a baleset : _____

A baleset oka és részletes leírása : _____

A sérülés neme : _____ A sérült testrész megnevezése : _____
(égett, zárt, vágott seb, stb.)

A sérült a baleset következtében meghalt-e ?

Előreláthatólag mennyi időbe kerül a sérült fél felgyógyulása ?

Hha a sérült ápolásra valamely kórházba szállítatott, mely kórházba ? _____

Tagja-e a sérült valamely munkáspénztárnak vagy egyletnek és melyiknek ? _____

190. évi _____ hónapban.

aláírás.

B) Kórházaknál.

Kórházak mezőgazdasági balesetjelentése I.

A kórházi betegnyilvántartás helye száma : _____

Kinek a gazdaságában történt a baleset ? _____

Mely községen vagy pusztán ? _____

Hol történt a baleset (udvaron, szérűn, istállóban, szántóföldön, erdőben, legelőn, stb.) ? _____

A sérült vezeték- és keresztneve : _____ életkora : _____ év.
családi állapota (házas, nőttlen, özvegy, hajadon, elvált)

A sérült keresetéből élő családtagok száma : _____ kiskorú gyermekek
nő, _____ szülő (após, anyós), _____ testvér vagy
férfi, _____ egyéb rokon.

A sérülés időpontja : 190. év, — hó nap ^{délétől} óra

Mily munka közben érte a sérültet a baleset : _____

A baleset oka és részletes leírása : _____

A sérülés neme : _____ A sérült testrész megnevezése : _____
(égett, zárt, vágott seb, stb.)

A sérült a baleset következtében meghalt-e ? _____

Előreláthatólag mennyi időbe kerül a sérült felgyógyulása ?

Tagja-e a sérült valamely munkáspénztárnak vagy egyletnek és melyiknek ? _____

190. évi _____ hónapban.

aláírás (helyezés).

Ezen I. számu szelvény kitöltésénél ezek az utasítások tartandók szem előtt:

Bejelentendő lesz minden olyan mezőgazdasági munkája következtében megsérült egyén, aki gyógykezelés végett az orvosoknál és kórházakban jelentkezik, vagy hozzátarozói által bejelentetik, illetőleg kórházba szállíttatik. Mezőgazdasági munkának értendő természeten nemesak a szorosan vett földművelés, hanem az erdőgazdaság is, az állattenyésztés stb. A bejelentés alá kerülő balesetek legnagyobb részét előreláthatólag a gépsérülések fogják tenni, de fölveendők lesznek ezenkívül a kis- és nagy-gazdaságokban kézi eszközökkel (kaszával, csákánnyal, ekével stb.) ejtett sérülések, lovak és egyéb gazdasági állatok mellett előfordulható balesetek, faviágás, fasuszlatás, tutajozás közben történhető szerencséflenségek stb., valahányszor a sérült vagy annak családja orvosi vagy kórházi gyógykezelésért folyamodik. Önként érthetőleg bejelentendők a rögtön halállal járó sérülések is, a memyiben azok az orvosnak vagy kórháznak tudomására jutnak.

Az I. számu szelvény kitöltenő mindenkor a sérülés meg-történtekor, illetőleg akkor, mikor a sérült gyógykezelés alá vétetik. A sérültnek a gyógykezeléshez különben is szükséges kihallgatása közben derül ki, hogy a baleset mezőgazdasági munkából folyó és így bejelentési kötelezettség alá eső baleset; ugyanekkor nyerhető felvilágosítás az I. számu szelvényen foglalt összes kérdésekre is, a melyek közül külön magyarázatot esak az a kérdés igényel, mely a sérült keresetéből élő családtagok számátudakolja. Ennek a kérdésnek az a célna, hogy megtudható legyen, hány egyént sujt a keresetképtelen vált családi szerencsétlensége; s ez a célna a család fogalmát szükségszerűen kiterjeszti a nem törvényesített viszonyokra is. A vadászasságban együtt élő nő, s a törvénytelen gyermekek tehát szintén befoglalandók a családtagok számába, ha a megsérültnek keresetéből éltek; ugyan-igy hajadon női munkásnak általa eltartott törvénytelen gyermeke is.

Az I. számu szelvényen a sérülés fokáról a dolog természetéhez képest még csak annyit lehet jelenteni, hogy előreláthatólag mennyi ideig tart a sérült felgyógyulása? Köztudomásu pedig, hogy különösen külső sérüléseknel a gyógyulás tartamának ilyen előre való meghatározása igen gyakran messze elmaradhat a valóságtól, mert váratlanul közbehéjvő komplikációk, birtelen fellépő sebláz stb. súlyosabbá és hosszabb tartamúvá tehetik azt az esetet, a mely kezdetben enyhébb lefolyásúnak igérkezett s viszont kezdetben súlyosabbnak látszó sérülések az előrelátottnál gyorsabb idő alatt

gyógyulhatnak kedvező körülmények között. Minthogy pedig a baleseti statisztikának az a legfontosabb feladata, hogy pontosan számot adjon arról, hogy az egyes sérülések tényleg mily veszteséget okoztak, mennyi ideig tették munkaképtelennek az illető sérültet s végső lefolyásukban nem okoztak-e annak esetleg állandó munkaképtelenséget, akár részlegest, mikor korábbi munkakörét nem tudja többé ellátni, de kisebb munkákra még képes marad, akár teljeset, mikor semminemű kereső foglalkozást többé nem folytatthat: nem lehet megelégednünk az I. számu jelentésen foglalt azon folyegyézzel, hogy előreláthatólag mennyi ideig tart a sérült felgyógyulása, hanem szükséges adatokat szereznünk még a sérülés valódi, tényleges tartamáról is, akkor, a mikor a sérült már felgyógyult, s így a szennyezettség munkaképtelenségnak ideje egész szabatosan megállapítható.

E célra szükséges a II. számu szelvény, a mely a következő minta szerint töltetik ki:

A) *Orvosoknál.*

Orvosok mezőgazdasági balesetjelentése II.

Kinek a gazdaságában történt a baleset? _____

Mely községen vagy pusztán? _____

A sérült vezeték- és keresztneve: _____

A sérülés időponija: 190 ... év hónap

A körlefolys eredménye: _____

A sérült meghalt-e és mikor? _____

Ha a sérült felgyógyult, hány nap, vagy hány heti munkaképtelenséget szennedett?

Régi munkaképességét egészen visszanyerte-e, vagy csak részben, vagy pedig teljesen munkaképtelen lett-e?

Ha a sérült más által kezeltetik tovább, mely orvos vagy mely kórház folytatja a kezelést?

190 ... évi

hónap

aláírás:

B) *Kórháznál.*

Kórházak mezőgazdasági balesetjelentése II.

A kórházi betegnyilvántartás folyó száma:

Kinek a gazdaságában történt a baleset?

Mely községen vagy pusztán? _____

A sérült vezeték- és keresztneve : -----

A sérülés időpontja : 190. év hó nap.

A körlefolys eredménye : -----

A sérült meghalt-e és mikor ? -----

Ha a sérült felgyógyult, hány napi, vagy hány beti munkaképtelenséget szünetet ?

Régi munkaképességét egészen visszanyerte-e, vagy csak részben, vagy pedig teljesen munkaképtelen lett-e ?

Ha a sérült más orvos által kezellették tovább, vagy más kórházba vitték fel, mely orvos vagy mely kórház folytatja a kezelést ?

190. évi hó n.

aláírás (bílyegző)

A balesetjelentő lap II. számú szelvényének kiállítása körül a következő eljárás követendő : Még az I. számú szelvény elküldése előtt a II. számú szelvényen kitöltendő az első néhány rovat (kinek a gazdaságában történt a baleset, mely községben vagy pusztán, mi a sérült vezeték- és keresztneve, mi a sérülés időpontja), emlékeztetől és tájékoztatót arra, hogy mely sérülésről kell annak idején a II. sz. szelvényt beterjeszteni. Ezek után az I. számú szelvény a füzetből kivételevén, a m. kir. központi statisztikai hivatal címére postára adandó.

A II. számú szelvényt akkor kell egészen kitölteni és a statisztikai hivatalhoz postára adni, a mikor a sérültnek orvosi kezelését az illető orvos vagy kórház befejezte, akár azért, mert a gyógykezelést egyén felgyógyult, akár azért, mert meghalt, vagy azért, mert más kórházba szállítatott, vagy más orvoshoz ment.

Ez utóbbi esetben a körlefolys végleges eredményéről az illető kórház vagy másik orvos fogja beterjeszteni a jelenést. minden I. számú jelentés után tehát be kell küldeni a II. számú is, a mikor a gyógykezelés véget ért, a megfelelő rovatok pontos kitöltésével.

Az az eset ritkábban fordul elő, hogy a sérült az egyik orvos által történt kezelése után más orvoshoz menne a gyógykezelés folytatására és befejezésére. Az azonban már igen gyakori eset, hogy a gyógykezelést egy magán orvos kezdi meg, vagy legalább is az első segélyt ö nyújtja, de azután, hogy a sérült gondosabb ápolásban részesüljön, vagy a maga elhatározásából, vagy orvosa tanácsára kórházba megy.

Ehhez képest a kórházak igen gyakran küldenek jelen-

tést olyan esetről is a melyről megelőzőleg már egy magán orvos bejelentette az I. szelvénnyen a sérülés idejére, helyre és lefolyásra, továbbá a sérült személyi viszonyaira vonatkozó adatokat, s ugyanaz küldött II. szelvénnyt is annak a bejelentésével, hogy a sérültet mely kórház ápolja tovább. Ily esetekben a kórháznak nem kell újra elülről kezdenie a jelentést, hanem egy, a II. szelvénnyhez hasonló levelező lapon akkor tesz csak jelentést, ha a sérült kórházi kezelése befejezetek.

Ez a harmadik adatgyűjtő nyomtatvány a következő szövegezéssel bír :

Kórházak mezőgazdasági balesetjelentése.

A kórházi nyilvántartás folyoszama:

A sérült a kórházba szállítás előtt mely orvos, vagy mely más kórház által kezeltetett?

Kinek a gazdaságában történt a baleset?

Mely községen vagy pusztán?

A sérült vezeték- és keresztnéve:

A sérülés időpontja: 190 — év — — hónap.

A kórfolyás eredménye:

A sérült meghalt-e és mikor?

Há a sérült felgyógyult, hány — napi, vagy hány — héti munkaképtelenséget szenvedett?

Régi munkaképességet egészen visszanyerte-e, vagy csak részben, vagy pedig teljesen munkaképtelen lett-e?

Ha a sérült újból más orvos által kezeltetik további, vagy más kórházba vétletét fel, mely orvos vagy mely kórház folytatja a kezelést?

190 — évi — —

hónap — — —

kórházi bályegző.

A mezőgazdasági baleseti statisztika, mint említettük, csak az 1901. év eleje óta műveltek, s így annak eredményeiről ez idő szerint még nincsenek adataink. Az első év adatai 1902. elején kerülnek feldolgozás alá.

2. A bányászati és a kohászati balesetek statisztikája.

A bányászati és kohászati balesetek statisztikát e helyütt csak a teljesség kedvéért emlíjtük fel, mert ezt az ágat a statisztikai hivatal ma még tényleg nem műveli. Az adat-

gyűjtés megindítására elkészültek ugyan a tervezetek olyképpen, hogy az adatokat a statisztikai hivatalhoz a bánya társpénztárak szolgáltassák, de ennek a végrehajtása iránt még nem fejeződtek be a tárgyalások.

3. Az ipari baleseti statisztika.

Az ipari balesetek statisztikájának anyaga három adatszolgáltatótól kerül ki: a nagyipari munkaadótól, a betegsegélyzö-pénztáraktól és a biztosító-társaságoktól.

Mielőtt az egyes adatszolgáltató közegeknek teendőit tárgyalnók, előre kell bocsátanunk, hogy a baleset veszélyének kevésbé kitett *kisipar* sérültjeiről eddig egyáltalában nem volt statisztikai adatgyűjtés; a *gyáripari* vállalatokat azonban (a motorikus erőt használó, vagy ennek hiányában legalább 20 munkást foglalkoztató telepeket) törvényhozási intézkedés kötelezi az üzemi balesetek bejelentésére. Az 1893. évi XXVIII. t. -cz. (az ipari munkások baleset ellen való védelmről és az iparfelügyeletről) 7. §-ában elrendeli, hogy a gyárban előforduló balesetekről az iparfelügyelőkhöz 48 óra alatt jelentés tételessék; büntető szankeziót is fűz ehhez a határozatához, kihágásnak minősítvén és 100 kor.-ig terjedhető pénzbüntetéssel sujtva a baleseti jelentés beterjesztésének elmulasztását. A bejelentési kötelezettség ellenőrzésére 1899-ben a betegsegélyzö-pénztárakat és a baleset biztosító-társaságokat is bevonták az adatgyűjtésbe. A biztosító-társaságok bejelentése ma is csak ellenőrzési célokra szolgál: a betegsegélyzö-pénztáraké azonban 1901-ben kibővítetvén, egyúttal a kisipari és forgalmi üzemeknél előforduló balesetekre vonatkozó adatokat is szolgáltatja, továbbá a sérülés lefolyásáról, s a gyógyulás időtartamáról is tájékoztat a nagyipari baleseteket illetőleg is.

A nagyipari vállalkozók, (munkaadók) balesetjelentése az utóbbi években több rendbeli átalakításon menvén keresztül, ma a következő alakban történik:

Balesetjelentés.

Az ipartelep cége (tulajdonosa vagy bérlöje)				
Az ipartelep megnevezése (pl. szeszgyár, malom, kefegyár, építkezési vállalat) és székhelye (Budapesten kerület és házsám)				
A baleset színhelye (annak megemlítésével, hogy a baleset a műhelyben, gépházban, raktárban, udvarban, stb. történt-e?)				
A sérült vezeték- és keresztneve.				
A sérült neme, életkora, családi állapota (nő, nőtlen, özvegy, hajadon, elvált)				
A sérült keresetéből élő csalátagok száma (ideértve a vadászasságban élő nőt s törvénytelen gyermeket is)				
A baleset bekövetkezésének időponja.				
A baleset bekövetkezése előtt a sérült munkás hányszáma órát állott szakadatlan munkában. (A napokinti rendes munkaszünetek megszakításnak nem tekintendők)				
A sérülés foka (természetet):				
a) a munkás a sérülés következtében meghalt-e? b) a sérülés előreíthatólag halálát fogja-e okozni? c) előreíthatatlan mennyi ideig tart a sérült telgyeziulása?				
d) telgyeziulás után előreíthatatlan: 1. teljesen munkaképtelen marad-e? 2. részben marad-e munkaképtelen? 3. teljesen visszanyerőse regi munkaképességét?				
A baleset oka és lefolyása:				
1. A munkás a baleset megtörténtekor mivel foglalkozott? 2. Mely eszköz vagy gép mellett érte a baleset? 3. A balesetnél mily különbözőkörülmenyek működtek között? 4. A munkás egyedül végezte-e a munkát, vagy másolási is segítkezett-e? 5. Ki részesítette a sérültet az első segílyben?				
Hány munkást (ideértve a napszámosokat és tanömezőket is) foglalkoztatott a vállalat a baleset időponjában?				
A sérülés neme és a sérült testrész megnevezése (égett, zúzott, rágott, stb. seb a fejen, szemben, kezen, lábon, stb. A jobb- és baloldali sérülések megkülönböztetendők)				
Ápolás végett a sérült munkás hová szállítattott? (Láziag vagy kórházban és pedig mely kórházban ápolhatik?)				
Tömeges sérülés esetén a többi sérültek megnevezése				
A sérült munkás baleset ellen biztosítva volt-e? Hol? Ki fizette a biztosítási illetékét?				
A sérült munkás mely betegsegélyzö pénztárnak fogja?				

190 év hó — napján.

A bejelentő cége aláírása (bílyezője.)

Ennek a jelentésnek az ürlapjait — szelvényes füzetben — a kerületi iparfelügyelőktől kapják a munkaadók, s ugyan-
esak a kerületi iparfelügyelőhöz kell küldeniük a jelentést minden, az ipartelepükön előforduló balesetről legkésőbb 48
óra alatt.

Jegyzet. A magyar anyaország 17 iparfelügyelői kerületre van osztva; a kerületi iparfelügyelő Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Fejérvármegyékre, továbbá Budapest székesfővárosra, Kecskemét és Székesfejér-városokra nézve *Budapesten* székel. Arad, Békés, Csanád és Hunyad-vármegyékre, továbbá Arad városra nézve *Aradon*, Arva, Bars, Bont, Liptó, Nógrád és Zólyom vármegyékre, valamint Selmecz és Bélabánya városokra nézve *Besztercebányán*. Brassó, Fogaras, Szeben és Nagyküküllő vármegyékre nézve *Brassóban*, Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú, Mármaros, Szabolcs, Szatmár és Újgoroda vármegyékre, továbbá Debreczen és Szatmár-Németi városokra nézve *Debreczenben*, Esztergom, Győr, Komárom és Veszprém vármegyékre, valamint Győr és Komárom városokra nézve *Győrött*. Abaúj-Torna, Sáros, Szepes, Ung és Zemplén vármegyekre, továbbá Kassa városra nézve *Kassán*, Alsó-Fehér, Beszterce-Naszód, Kis-Küküllő, Kolozs, Szilág, Szolnok-Doboka és Torda-Aranyos vármegyékre, továbbá Kolozsvárra nézve *Kolozsvárott*. Csik, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely vármegyékre, továbbá Marosvásárhely városra nézve *Marosvásárhelyt*. Üllősd, Gömör és Heves vármegyékre nézve *Miskolcon*, Biharvármegyére és Nagyvárad városra nézve *Nagyváradon*. Baranya, Somogy és Tolna vármegyékre, valamint Pécs városra nézve *Pécssett*. Pozsony, Nyitra, Trencsén és Turócz vármegyékre, továbbá Pozsony városra nézve *Pozsonyan*. Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyékre, továbbá Sopron városra nézve *Sopronban*. Bács-Bodrog és Csongrád vármegyékre, ugyszintén Baja, Szabolcs, Zombor, Ujvidék, Szeged és Békéscsabai városokra nézve *Szegeden*, Krassó-Szörény, Temes és Torontál vármegyékre, továbbá Temesvár, Versecz és Pancsova városokra nézve *Temesvárott*. Végül Fiume városra és kerületére nézve *Fiuméban*.

Az 1893. évi XXVIII. t.-ez., a mely a munkaadókat a baleset-jelentéseknek az iparfelügyelőkhöz való heterjesztésére kötelezi, esak annyit mond ki, hogy minden, az ipartelepen előforduló baleset bejelentendő. A gyakorlatban azonban a törvénynek ez a rendelkezése már korábban is enyhébben értelmezettet, a mennyiben az egész jelentéketlen karezolásokról és egyéb sérelésekéről, a melyek miatt a munkás gyakran félbe sem hagyja munkáját, nem kívánnak baleset-jelentést, csupán azon balesetekről, a melyek előreláthatólag a megsérült munkásnak három napnál tovább tartó munkaképtelenségét fogják okozni. Ezt a gyakorlatot szentesítő a kereskedeleumi miniszter 1901. évi 17001. sz. rendelete is.

A baleset-jelentő füzet minden lapjának egy keskeny második szelvénye is van, a mely a füzetben a baleset-jelentés elküldése után is visszamarad, s a mely a munkaadó igazolására szolgál, hogy a balesetet tényleg bejelentette. Erre

a szelvénnyre ugyanis föl kell jegyezni a baleset néhány főbb adatát, s ezen szelvénny megfelelő részén kell igazoltatni a postahivatalral, hogy a baleset-jelentés a kerületi iparfelügyelő címére tényleg föladatott.

A baleset-jelentés kitöltésére nézve a személyi adatokat illetőleg itt is azt kell fóleg megjegyeznünk, a mit a mezőgazdasági baleset-jelentésekben, hogy t. i. a sérült keresetéből élő családtagok számának bejegyzésénél nem csupán a törvényes, hanem a törvénnyelen állapot is figyelembe vencő.

A sérülés sokáról és tartamáról a munkaadó határozottan nem nyilatkozhatik, s így az ő részéről elégcséges csak annyit bejelenteni, hogy a sérült folygógyulása előreláthatólag mennyi ideig tart, s a körlefolyás végeredményében előreláthatólag halált fog-e okozni, illetőleg a sérült teljesen munkaképtelen marad-e, vagy visszanyeri-e előreláthatólag korábbi munkaképességét, és mily mértékben. A végleges adatokat a körlefolyásról, mint alább látni fogjuk, nem a munkaadótól kell várnunk, a kik igen gyakran nem is képesek munkásait felgyógyulásukig figyelemmel kísérni, hanem a betegsegélyző-pénztáraktól.

A munkaadók által az egy hónap folyamán beküldött összes baleset-jelentések az iparfelügyelőségek által összegyűjtendők, s a begyült egész havi anyag a következő hónap 7-én, a mikor már az előző hónap utolsó napján történt balesetet tárgyaló jelentés is beérkezhetett, a statisztikai hivatalhoz áttelepedők.

A statisztikai hivatal az iparfelügyelőktől begyült anyagot a hónap közben a betegsegélyző pénztárak és biztosítótársaságok által beterjesztett jelentésekkel párosítja, s azon pénztári, illetve biztosítótársasági jelentések alapján, a melyeknek megfelelő munkaadói jelentések be nem érkeztek, az illető munkaadókat e jelentésnek utólagos beterjesztésére hívja fel.

A nagyipari munkaadók jelentései használtatnak föl a nagyipari baleseti statisztika czéljaira. A feldolgozás eddig kizárolag ezekből a jelentésekből készült, 1901-től kezdve azonban ez az anyag még kiegészítették a betegsegélyző-pénztáraknak a körlefolyás végleges eredményére vonatkozó jelentéseivel.

Jegyzet. A rendelkezésünkre álló 1899. évi adatok a nagyipari baleseti statisztikáról ezt a tájékoztatást nyújtják.

A magyar birodalomban az elmúlt évhöz ipari munka közben 10.754 munkás szemédetten sérült, 10.322 férfi és 422 nő. Könnyű — nyolc napon belül gyógyuló — baleset 3.700 férfi és 181 nőt ért; sulyos sérülést szemédetten 5.592 férfi és 219 nő, 930 férfinál és 29 nőnél isme-

retlen maradt a sérülés foka; a baleset 100 férfinak és 3 nőnek halálát okozta. Leggyakoribb a baleset veszélye a vas- és fémiparnál, ahol 2.496 baleset történt, közöttük azonban csak 6 halálos kimenetelű, míg például az élelmiszeriparban 703 baleset közül 17 okozott halált, a faiparban 32 halálos baleset volt 1.444 közül, az építőiparban pedig 890 közül 21 halálos. A járművek iparában 2.000 baleset fordult elő, a gépiparban 1.135, amott 5, itt 1 halálos kimenetelű sérüléssel: a vegyészeti iparban 341 sérült közül 8 halt meg. Legtöbb, ezeren felüli sérülés történt július és augusztus hónapokban: a hétfőn különböző napjai szerint vizsgálva, vasár- és ünnepnapon 655, hétfőn 1.648, ünnep utáni napon 345, egyéb hétköznapon pedig 8.083 baleset történt. A sérülés leginkább a végtagokat, a kezet és lábat fenyegeti; 8.705 esetben a végtagok sérültek meg, 656 esetben történt sérülés a ljen, 491 esetben a szemén, 478 esetben a törzsön, 288 esetben a testnek több részén is és 136 esetben okozott belső sérülést a baleset. Egés, vagy rohbanás folytan 976 baleset következett be; vágás folytan 2.179, zuzdás által a legtöbb, 3.318. Lezúzás 619 balesetet okozott, szíj, kerék, vagy korong elkapása 416-ot, állvány stb. bedöflese 9-el, súlyos tárgy leesése 1655-öt, vágószerszám 95-öt, megfüládás kettől, egyéb itt nem részletezett, vagy ismeretlen okok pedig 1.485 esetben voltak a baleset előidézői. Adatgyűjtésünk csak 758 oly balesetről emlékezik meg, a mely három napnál kevesebb munkaképtelenséget okozott volna, mert az illetékes sérülések nagyobb részét bejelentetlenül maradtak. 3–5 napi munkaképtelenstől okozó sérülés 989 volt, 5–8 napi munkaképtelenseggel járó baleset pedig 2.134. A 8–14 napi időközben gyögyülő sérülések száma 2.495, a 2–4 heti ideig tartóké 2.467. 1–2 hónapig tartott a munkaképtelensége 607 sérültnek; 2–4 hónapig 129-nek, négy hónapnál is hosszabb ideig létek. Ezekben kívül még 111 azoknak a sérülteknek a száma, aik korábbi munkaképességeket többé vissza nem nyerte: kisebb egyéb munkára még alkalmas 94, 17, azonban teljesen nyomorék lett; ismeretlen fokú munkaképtelenséget okozott a baleset 959 egyénél. Ipari munkásaink között általában a 20–40 éves életkor lévén legerősebben képviselve, erre az életkorra esik a balesetek legnagyobb része is, 5.694. De nem maradt megkimélve a fiatalabb kor sem: 2.213 husz évnél fiatalabb munkás szennyezett sérülést s más részről a 60 évnél idősebbek közül is 135-tel történt baleset.

A sérülékek közel fele, 5.241 nőtlen, illetőleg hajadon volt; házas (vagy özvegy), de gyermektelen 1.758, családos pedig 3.488 sérült meg. A súlyosabban megsérültek között is, sajnos, elég nagy számmal vannak olyanok, aiknek keresetképtelensége nagyobb családot sújtott: 146 olyan munkás veszítette el teljesen a munkaképességet, aiknek egy vagy több gyermeké volt; a halálosan sérültek közül 35-nek volt gyermeké és pedig 27-nek egynél több gyermeké; három halálosan sérült munkás után 6–6 árvá maradt vissza.

Baleseteikben munkásaink legfőképpen a betegsegélyzõ pénztáráktól várhatnak segélyt, ám bár az ipari munkások baleset ellen való biztosítása — különösen az anyaországból — egyre terjedőben van; az elmulattatásban az összes sérüléknél több mint fele, 5.825 munkás már biztosítva volt. A biztosítási illetékkel tulnyomó részben a munkaadó vagy a vállalati betegsegélyzõ pénztár fedezti: kisebb mértékben fordul elő az, hogy a munkaadó és munkás közösen, vagy a munkás egymaga vállalkozik a baleset biztosításra.

A betegsegélyzö pénztárak balesetjelentése a következő ürlapon történik minden akkor, mihelyt a balesetről a betegsegélyzö pénztár tudomást szerez:

Betegsegélyzöpénztárak balesetjelentése I.

A betegsegélyzö-pénztári tagkönyv lóvá számít:

Mely gyárban, (telepen, műhelyben) történt a baleset?

Mely községen (Budapesten mely kerületben és utcában)?

A sérült vezeték- és keresztnéve:

A sérülés időpontja: 190. év, — hó nap óra.
felelőtt delután

A sérült a baleset következtében meghalt-e?

Előreláthatólag mennyi időbe kerül a sérült felgyógyulása?

Ha a sérült ápolásra valamely kórházba szállítatott, mely körhözba?

Az alábbi kérdésekre a nagyiparban (gépierőt használó, vagy legalább 20 munkást alkalmazó telepeken) előfordult baleseteknél nem kell válaszolni.

A sérült életkora: — év, családi állapota: (házas, nőttel, összegy, házalon, elvált)

A sérült keresetéből élő családtagok száma: — kiskorú gyermek,
nő, szülő (aposz, tes-tvér vagy
férj, anyós), — egyéb rokon.

Hol történt a baleset (udvaron, műhelyben, raktárban, stb.)?

Mily munka közben érte a sérültet a baleset?

A baleset oka és lefolyása: —
(Részletes leírás.)

A sérülés neme: — A sérült testrész megnevezése:
(egyi, zűzött, vágott seb, stb.)

A sérült munkaadója hány munkást (ideértve a napszámokat és tanonezokat is) foglalkoztatott a baleset időpontjában?

190. évi — hó — n.

a betegsegélyzö pénztár helyegzője.

Ennek a nyomtatványnak a kitöltésénél a következő irányelvek tartandók szem előtt:

A balesetjelentési lapnak I. számu szelvénye kiállítandó és a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beküldendő minden esetben, a mikor a betegsegélyzö pénztárnak valamely tagját *hiratászerű munkája közben* oly fokú baleset éri, hogy a sérült legalább három napi munkaképtelenséget szenveld s így a betegsegélyzö pénztártól a táppénz kiutalására igényt nyer. Önként érthetőleg bejelentési kötelezettség alá esnek a halált okozó sérülések is. A korábbi évek adatszolgáltatásától eltérőleg tehát *nem csupán az ipari*, hanem minden egyéb hivatali munkából eredő baleset is bejelentendő; be kell jelenteni tehát — ha a betegsegélyzö pénztárnak ilyen fog-

lalkozásu tagjai vannak — a mezőgazdasági üzemben (erdei munkánál, cséplögépnél stb.), továbbá a bányászatnál és kohászatnál, nem különben a forgalomban, a vasuti és hajózási üzemben előforduló baleseteket is, valahányszor a sérülést oly körülmény okozza, a mely azon gazdasági üzem, vagy azon hivatásbeli foglalkozás kifolyásának tekinthető.

Ha azonban a munkást nem hivatás szerű munkája közben, vagy abból folyólag, hanem egyéb külső körülmények következtében éri baleset, mint az utcán kocsi által való elgázolás folytán, vagy otthon, házi foglalatossága, például faaprítás közben, vagy végül még ha a hivatási munka színhelyén is, de nem annak következtében, hanem valamely más okból, például társaival való dulakodás közben, stb. — akkor az ily sérülésekkről baleseti jelentést nem kell beterjeszteni.

Hogy az adatszolgáltatásból egyetlen hivatási munkából eredő baleset se maradjon ki, célszerű a táppénz-utalványon, illetőleg azon a bejelentő lapon, a melyen az orvos a táppénzre igényt tartó beteget jelenti be a pénztárnak, a betegség neme (megnevezése) ezimű rovat után még a következő rovatot fölvenni: „ha a betegség baleset következménye, a baleset hivatási munka közben történt-e?“

Ha valamely pénztárnál a rendelkezésre álló nagyobb nyomtatvány-készlet elhasználásáig ez a változtatás egyelőre még nem történhetik meg, különös figyelem fordítandó a betegség megnevezésére, hogy ott, ahol betegségül például zuzódás, sérülés, idegen tárgy behatolása, megégedés, stb. hasonló, valószínűen balesetből eredő baj van megnevezve, az orvos kikerdezésével esetről-esetre megállapíthatassék, vajon tényleg baleset, és pedig bejelentési kötelezettség alá eső baleset forog-e fenn?

A baleset-bejelentési lap I. számú szelvényének a statisztikai hivatalhoz való beküldése akkor történhetik, a mikor a táppénz-utalványok beszedése, illetőleg a táppénz kifizetése; azonban hetenkint legalább is egyszer s a baleset bekövetkezte után legkésőbb egy hét mulva. A sérült tehát már akkor bejelentendő, a mikor első izben veszi fel a táppénzt, illetőleg a mikor első izben konstatáltatik a táppénzre való jogosultsága; s nem szabad vární az I. sz. szelvény beküldésével a sérültnek felgyógyulásáig.

A mely betegsegélyző pénztárnál a baleseteknek hetenkint, illetőleg legkésőbb egy hét mulva való bejelentése valamely okból akadályba ütköznek, a pénztár vezetőségének ez iránt teendő külön előterjesztésére határozza meg a statisztikai hivatal a baleset-jelenlő lap I. számú szelvénye beküldésének határidejét.

A baleset-jelenlő lap kitöltésénél kiváló gond forditandó

a munkaadónak pontos és szabatos megnevezésére. Nemi szabad tehát megelégedni a sérült munkás bevallásával, hanem a tagkönyvecskéből, illetőleg a betegsegélyzöpénztár nyilvántartásából kell megállapítani, hogy a sérült munkásnak ki a munkaadója, nehogy esetleg a pénztár téves bejelentése alapján a munkaadók ok nélkül zaklattassanak. Minthogy pedig nemesak az iparban, hanem egyéb hivatali ágnál előfordult balesetek is bejelentendők, ügyelni kell arra, hogy ha egy munkaadónak többséle üzeme van, pl. ipari és bányavállalata, vagy ipari és mezőgazdasági üzeme, vagy ipari és vasuti üzeme, stb. a baleset-jelentő lapon minden megemlíttessék az is, hogy a sérült munkás melyik üzennél sérült meg: ipari, bánya-, mezőgazdasági vagy vasuti üzennél.

A nagyiparban törlént baleseteknél, minthogy ezekre vonatkozólag a sérült személyi viszonyait illető adatokat a munkaadó különben is beszolgáltatja, elégcséges csak a vonal fölöttei kérdésekre válaszolni. Nagyipari jellegüknek tekintendő a legalább 20 munkást foglalkoztató vagy gépi erőt használó iparvállalat. Kétes esetekben azonban, a mikor a betegsegélyzöpénztár nem tudja eldönten, hogy valamely vállalat nagyipari jellegű-e, legczélszerűbb a hosszas levelezések és pótírások elkerülése végett kitölteni az alábbi — vonal alatti — rovatokat is, melyek különben is kitöltendők lesznek minden kisipari, gazdasági, bánya- és vasuti üzemben előforduló balesetek alkalmával.

A betegsegélyzö-pénztári balesetjelentésre II. számú szelvénye a következő:

Betegsegélyzöpénztárak balesetjelentése II.

A betegsegélyzö-pénztári tagkönyv folyó száma: -----

A sérült vezeték- és keresztneve: -----

Mely községen (Budapesten mely kerületben és utcában) történt a baleset? -----

A sérülés időpontja: 190 évi hónap nap.

A sérült meghalt-e és mikor? -----

Kifizetett temetkezési segély K. . . . f.

Mikor jelentkezett a sérült gyógyultnak? -----

Munkaképtelensége hány napra vagy hány hétre terjed? -----

Kifizetett táppénz kor. illér. -----

A sérült korábbi munkaképességét egészen vagy részben nyerte-e vissza, vagy pedig teljesen munkaképtelen lett-e? -----

Ha a táppénz kifizelése azért lett beszüntetve, mert az már a törvényszerű 20 hétag igénybe vétetett, előreláthatólag menüyi ideig tart a sérült munkaképtelensége?

190 évi hónap n.

A II. számu szelvénnyt akkor kell egészen kitölteni és a statisztikai hivatalhoz postára adni, ha a sérültnek segélyezését a pénztár már bocsjezte, akár azért, mert a segélyezett egyén felgyógyult, akár azért, mert meghalt, vagy azért, mert a törvényszerű 20 heti segélyezést már kihasználta. Bármelyik esetben minden nehézség nélkül bejegyezhetők a pénztár nyilvántartásából a szükséges adatok, ugy azok, a melyek a munkaképtelenség tartamára vonatkoznak (a munkaképtelenség tartama egyezik a táppénzes vagy kórházi napok számával), mint azok, a melyek a táppénzben vagy kórházi ápolásban, esetleg temetkezési segélyben az illető sérült részére kifizetett összeget tudakolják. Ez utóbbi kérdés különösen azért fontos, mert ennek segélyével tudhatjuk meg, hogy a betegsegélyzöpénztárra mily anyagi terhet rónak az üzemi balesetek. minden I. számu jelentés után be kell tehát küldeni a II. számut is, mihelyt a sérült segélyezése véget ért, a megfelelő rovatok pontos kitöltésével.

A statisztikai hivatalban a betegsegélyzöpénztári II. szelvénny adatait, a nagyipari baleseteknél a munkaadó bejelentési lapjára jegyzik át, a kisipariaknál pedig, továbbá a kereskedelmiekknél, stb., egyszóval mindenazonnál, ahol külön munkaadói jelentés nincs, a betegsegélyzöpénztár jelentésének I. szelvénnyére. A nagyipari balesetekre vonatkozólag tehát a munkaadók jelentései dolgozlatnak fel, a többiekre vonatkozólag pedig a betegpénztári jelentések.

Ez a részletes feldolgozás azonban első ízben az 1901. évi anyagból az 1902. év tavaszán fog megtörténni.

A balesetbiztosító társaságok jelentései, mint korábban is említve volt, kizárolag csak ellenőrzési célra szolgálnak és feldolgozás tárgyat nem képezik. A jelentések a statisztikai hivatal által rendelkezésre bocsátott portfóliómentes levelezőlapokon eszközlendők a következő alakban:

Az alulirott társulatnál biztosított		vállalatnál
nevű s		
ideiglenes állandó	köz-ségen telepen	alkalmazott munkást 190...év havának napján
munkaképtelenséggel járó halálos		baleset érte.
(A biztosító-társaság helyezője.)		

Korábban a biztosító-társaságok is csak az ipari üzemben előfordult baleseteket jelentették be, mint a betegségélyzö péntárok; 1901. óta azonban — mint a péntárnál is — ily levelező lap kiállitandó és beküldendő minden esetben, a mikor valamely biztosított egyént ipari — ugy kis, mint nagypári, — vagy mezőgazdasági foglalkozás közben, illetőleg annak következében, vagy végül vasuti vagy hajójási üzemből kifolyólag ér baleset. Míg azonban az ipari és mezőgazdasági balesetek közül csupán azok jelentendők be, a melyek tényleg az illető foglalkozás következményeinek tekintendők, azon sérülésekkel pedig, a melyek nem hivatalos munka közben, vagy abból folyólag, hanem egyéb külső körülmenyek következtében történnek, jelentés nem teendő, addig a vasuti és hajójási üzemben előforduló minden balesetről jelentés küldendő be, a mely a biztosított egyént akár, mint a vasut, vagy a hajó alkalmazottját, akár mint utast, vagy csupán mint a pályán áthaladó idegen személyt éri. Ennek e rendelkezésnek magyarázata alább, a vasuti balesetek statisztikájánál található. A biztosító-társaságok különösen is figyelmeztetnek, hogy a baleset-jelentő lapon ugy a munkaadó és a vasuti, illetőleg hajójási vállalat, mint a megsérült egyén nevét a biztosítási kötvény alapján mindenkor pontosan és szabatosan nevezzék meg.

4. *A vasuti baleseti statisztika.* A vasuti baleseti statisztika adatait korábban csak a vasut-vállalatok szolgáltatták, s ugyancsak ez adatok kerültek bele a magyar vasuti statisztika 27. táblázatába. A vasuti és hajójási fölfelügyelőség vizsgálatait azonban a vasuti balesetek föleg az üzem megzavarásának szempontjából érdeklík, s ezért statisztikai féljegyzés a megsérült személykről ezekben a jelentésekben nem történik több, mint hogy kisiklás, összeütközés vagy egyéb baleset folytán, hány utas, vasuti alkalmazott vagy idegen személy sérült meg. A bejelentendő sérülés alsó határa 14 napi munkaképtelenség.

Részben a bejelentendő sérülésnek ezen, a többi baleset statisztikai ágtól eltérő meghatározása, részint a sérült személyi viszonyaira vonatkozólag adott adatoknak nagyon is szükszavu volta tette szükségessé, hogy a hivatali balesetek statisztikájának egyötötlé szervezése alkalmából más adatszolgáltató közegek vétessenek igénybe.

Ezek a pályaorvosok, illetőleg azon kisebb vasut-vállalatkínál, a melyeknek külön pályaorvosaik nincsenek, maguk a vasut-vállalatok, végül a közforgalmú pályákhoz nem csatlakozó ipari, erdei, gazdasági vasutaknál, továbbá az ugyanilyen természetű vontató és kötélpályáknál azon gazdasági ág adatszolgáltatói, a melyek szolgálataiban állanak az illető

vaspályák: az iparvasutaknál előforduló sérülésekre vonatkozólag tehát az ipari baleset-jelentések sorában a betegsegélyző pénztárak, a gazdasági vasutaknál pedig az orvosok, mindegyik a maga főnökebb már ismertetett jelentő lapján.

A pályaorvosok részére szintén két szelvényű adatgyűjtő minta van megállapítva; az első szelvény itt is a sérülés megtörténtekor, a második pedig a gyógyulás után terjesztendő be.

Az I. szelvény a következő szövegű:

Vasuti balesetjelentés I.

Mely vasútvállalatnál történt a baleset?

Mely vonalrészén (mely állomások között) vagy mely állomáson történt a baleset?

A sérült vezeték- és keresztneve:

A sérült foglalkozása:

A sérülés időpontja: 190 év hó nap délelőtt délután óra.

A sérült a baleset következtében meghalt-e? Ha nem halt meg, előreláthatólag mennyi időbe kerül a sérült felgyógyulása?

Ha a sérült ápolásra valamely kórházba szállítattott, mely kórházba?

A sérült vasúti alkalmazott, vasuton utazó vagy más személy volt-e? (pl. a pályán gyalog vagy kocsival áthaladó)

A sérülést összeütközés, kisklás, elgázolás vagy mi egyéb okozta?

A sérülés nem öngyilkossági szándék következménye-e?

A sérülés nem-e: A sérült testréz megnevezése: legelt, zuzzott, vagott, seb, stb.

Az alábbi kérdésekre csak a vasúti alkalmazottak baleseteinél kell válaszolni.

A sérült életkora: év, családi állapota (házas, nőttlen, hajadon, özvegy, elvált)

A sérült keresetéből élő családtagok száma: kiskorú gyermek, szülő (após, anyós), testvér vagy egyéb rokon.

Mily munka közben érte a sérültet a baleset?

190 évi hó .. n.

A II. szelvény szövege pedig a következő:

Vasuti balesetjelentés II.

Mely vasutvállalatnál történt a baleset?

A sérült vezeték- és keresztneve:

A sérülés időpontja: 190 — év — hó — nap.

A körlefolyás eredménye:

A sérült meghalt-e és mikor?

Ila a sérült felgyógyult, hány napi — vagy hány heti munkaképtelenséget szenvedett?

Régi munkaképességét egészen visszanyerie-e vagy csak részben, vagy pedig teljesen munkaképtelen lett-e?

Ila a sérült más által kezellették tovább, mely orvos vagy mely kórház folytatja a kezelést?

— 190 — évi — nő — n.

Elárasztás

Az I. számu szelvénynek főleg az a kérdése érdemel figyelmet, a mely kérdezi, hogy a sérült vasuti alkalmazott, vasuton utazó, vagy más személy volt-e, például a pályán gyalog vagy kocsival áthaladó. A többi balesetstatisztikai ágnál, mint fontebb láttuk, az adatgyűjtés csak a tulajdonképeni hivatali balesetekre volt tekintettel, tehát csak azon sérülésekkről kért jelentést, a mely a mezőgazdasági üzemben a mezőgazdasággal foglalkozókat, az ipari üzemben az ipari munkásokat érte, az oly eseteket pedig nem vette számba, a mikor a mezőgazdasági vagy ipari üzem olyanoknak a sérülését is maga után vonja, a kik nem élnek az illető hivatalban, a mikor például az épület ház leszakadó állvénya némesak a munkásokat temeti maga alá, hanem az arra menőket is, vagy a mikor a gyárban vagy mezőgazdasági üzemben a cséplésnél a kazán felrobbanása szerencsétlenné tesz olyanokat is, a kik más hivatalban élnek. Kétségtelen, hogy minden esetekben az illető gazdasági üzem az előidézője a szerencsétlenségnek; s ha főleg azért készítünk is statisztikát a balesetekről, hogy az egy, vagy más hivatalnak elő embereknek a hivatalukkal járó veszély ellen való megóvására valamely kiindulási pontot találunk, még akkor is — ha lehetséges — figyelembe kell vennünk a fontebb említett, s azokhoz hasonló eseteket is, mert itt is mindenki számára a gazdasági üzem természete rejti magában a veszélyt, s gyakran esakugyan pusztá véletlen esetében, hogy ez a veszély nemcsak az azon hivatalban élőkre, hanem másokra is kihatott.

A mezőgazdasági és ipari baleseti statisztikában azonban egycélokra legalább kellő szervezet és ellenőrzési mód hiányában lehetetlen keresztül vinni azt, hogy az üzemmel járó összes balesetek bejelentessének a hivatali természetükben kívül is. Máskép áll azonban a dolog a vasuti baleseteknél, ahol minden szerencsétlenségről a pályaorvos azonnal értesül, az első segélytől nyújtja, s így szükségképen tud adatokat szolgáltatni a vasuti üzemben előforduló összes balesetkről. Különben is a vasuti üzemben történik leggyakrabban olyan baleset, mely nemesak az azon hivatalban előket, tehát nemesak a vasuti alkalmazottakat sújtja, hanem az utasokat is szerencsétlenül teszi, sőt más személyeket is. Ez okból a vasuti baleset-jelentő lapokon ezeknek a balesetéről is számot kell adni.

Az a körülmény, hogy a vasutat öngyilkos szándékuak is gyakran használják tervük kivitelére, s vagy a robogó vonatról leugranak, vagy a haladó kocsik elől vetik magukat, szükségessé teszi annak a kérdésnek a fülvelését is, hogy nem állapítható-e meg öngyilkossági szándék a sérülésnél. Önként érthetőleg az ily öngyilkos jelöltek lapjai a statisztikai hivatalban gondosan kiválasztatnak és külön dolgoztatnak fel, nehogy a tulajdonképpeni hivatali baleseti statisztika eredményeit módosítsák. A sérült személyi viszonyaira vonatkozó részletesebb adatokat az I. számú szelvénnyen csak a vasuti alkalmazottak baleseteinél kell közölni; nem azért, mintha nem volna tanulságos a szerencsétlenül járt utasokra vonatkozólag is ezen adatok ismerete, hanem azért, mert az utasokat illetőleg ezeket az adatokat előreláthatólag igen bajos, illetőleg — pl. halálos sérülés esetén, vagy oly esékölyfűszer-sérülésnél, a mikor a sérült utas mindjárt tovább is utazik — majdnem lehetetlen volna teljesen megszereznie, mik a vasuti alkalmazottatra vonatkozólag, ha a sérült maga nem is, de családja vagy munkástársa megadhatja a szükséges felvilágosításokat.

A pályaorvosok működési köre kiterjed a közforgalmú vonalakhoz csatlakozó magánüzérű ipari, gazdasági stb. rakodó-vonalakra is, az ezeken előforduló balesetek bejelentését tehát szintén a pályaorvosoknak kell eszközölniük.

Jegyzet. A vasuti baleseti statisztikának ez a szervezete csak 1901. elejétől működik, s így az adatgyűjtés eredményei még nem ismeretek. A vasuti statisztikában szereplő, s már korábban is gyűjtött adatok szerint 1899-ben összes vasutainkon 11 utas sérült meg halálosan és 60 sulyosan; öt és fél millió utasra esett egy halálos baleset, és valamivel több, mint egy millió utasra egy sulyos sérülés. A vasuti alkalmazottak közül 76 személyeddel halálos balesetet, és 148 sulyos sérülést; 426 vasuti alkalmazottra jut egy halálos, és 578-ra egy sulyos baleset. A pályán áthaladó idegen személyek közül 86 sérült meg halálosan és 84 sulyo-

san. Az utasok sérüléseiből (a halálos és súlyos baleseteket összefoglalva) 39 jut az államvasutakra és 32 a magánvasutakra; a vasúti alkalmazottak közül 182 sérült meg az államvasutaknál és 42 a magánvasutaknál, idegen személyek sérülését pedig az államvasutí üzem 135 esetben okozta, a magánvasuták üzemé pedig 35 esetben. Az államvasutak adatában mindenütt benfoglaltatnak az államvasut által kezelt helyisékekben vasutak adatai is.

XVII.

Az állatvásári statisztika.

Az állatvásári statisztika Magyarországon nem régi keletű; 1893-ban indított a magyar statisztikai hivatal állandó adatgyűjtést állatvásárjaink forgalmáról, közel háromszáz vásártartó községtől és várostól elég részletes adatokat kívánva ugy a felhajtásról, mint az eladásról s az eladási árról is, részletezve ugy az állatfajokat, mint az állatok nemét és korát.

Ez a részletes adatgyűjtés a jelentéktelenebb vásárokra vonatkozólag fölöslegesnek bizonyult; azért 1897-től kezdődőleg a részletes adatgyűjtés az országnak csupán 81 leg-jelentősebb állatforgalmi piaczára szorítkozik, az összes egyéb állatvásárok föbb adatairól pedig egy kisebb kérdőív számol be. A részletesebb adatgyűjtésre kötelezettségi piaczok kiválasztásánál nemesak a felhajtás magassága végett tekinthetbe, hanem mérlegeltehet az a szempont is, hogy az ország különböző vidékein és egyes állati fajokra jellegzetes vásárok ról nyerjünk adatokat.

Jegyzet. Azon piaczok jegyzéke, a melyekről részletes adatok gyűjtetnek, betűsorban a következő:

1. Magyarország: 1. Bánffy-Hunyad (Kolozs vármegye), 2. Beregszász, 3. Beszterce, 4. Budapest, 5. Csaktorna (Zala vm.), 6. Devecseren, 7. Dieső-Szil-Márton (K-Küküllő vm.), 8. Eperjes, 9. Erzsébetváros (K-Küküllő vm.), 10. Érsekujvár (Nyitra vm.), 11. Győr, 12. Gyula (Békés vm.), 13. Gyula-Fehérvár (Alsó-Fehér vm.), 14. Hâtszeg (Hunyad vm.), 15. Hódmező-Vásárhely, 16. Homonna (Zemplén vm.), 17. Huszt (Máramaros vm.), 18. Karcag (J.-N.-K.-Szolnok vm.), 19. Karánsebes (Krassó-Szörény vm.), 20. Kassa, 21. Kis-Kun-Halas (Pest vm.), 22. Korpna (Hont vm.), 23. Köhalom (N-Küküllő vm.), 24. Körmened (Vas vm.), 25. Bács-Kula (Bács vm.), 26. Lippa (Temes vm.), 27. Luges (Krassó-Szörény vm.), 28. Magyar-Lápos (Szolnok-Doboka vm.), 29. Máramaros-Sziget, 30. Maros-Vásárhely, 31. Medgyes (N-Küküllő vm.), 32. Mező-Túr (J.-N.-K.-Szolnok vm.), 33. Mohács (Baranya vm.), 34. Munkács (Bereg vm.), 35. Nagy-Enyed (Alsó-Fehér vm.), 36. N-Kanizsa, 37. Nagy-Körös (Pest vm.), 38. N-Szeben, 39. Nagy-Várad, 40. Nyiregyháza, 41. Pápa, 42. Pécs, 43. Rimaszombat (Gömör vm.), 44. Segesvár (N-Küküllő vm.), 45. Sopron, 46. Szabadka, 47. Szamos-Ujvár (Szolnok-Doboka vm.), 48. Szász-Régen (Maros-Torda vm.), 49. Szász-Sebes (Szeben vm.), 50. Szalmá-

Németi, 51. Szeged, 52. Székely-Udvarhely, 53. Székes-Fejér-vár, 54. Szikszo (A-Torna vm.), 55. Temeria (Bács vm.), 56. Temesvár, 57. Torda (Torda-Aranyos vm.), 58. Ujvidék, 59. Ungvár, 60. Zala-Egerszeg, 61. Zombor.

II. Horvát-Szlavonországok : 1. Bjelovar (Belovár-Körös vm.), 2. Djakovo (Verőceze vm.), 3. Eszék, 4. Velika Goriea (Zágráb vm.), 5. Indija (Szerém vm.), 6. Ivanić Belovár-Körös vm.), 7. Koprivnica (Belovár-Körös vm.), 8. Krapina (Varasd vm.), 9. Križevci (Belovár-Körös vm.), 10. Ludbrieg (Varasd vm.), 11. Mitrovica (Szerém vm.), 12. Petrinja (Zágráb vm.), 13. Radica (Belovár-Körös vm.), 14. Ruma (Szerém vm.), 15. Šid (Szerém vm.), 18. Virovitica (Verőceze vm.), 19. Vukovár (Szerém vm.), 20. Zágráb.

Az adatgyűjtésnél használt minták az alábbi szövegezéssel bírnak :

a) *Kisebb piacok részére :*

Vásári kimutatás.

1. A vásártartó ^{község} _{város} neve: _____
2. A járás neve: _____
3. A vármegye neve: _____
4. A vásár ideje? 190 ____ év ____ hó ____ nap.
5. A vásár szempontjából az időjárás minő volt? kedvező? kedvezőtlen? türhető?
6. A vásár forgalma:

P. H.

	felhajtott	eladott
a) szarvasmarha	drb	drb
b) ló	"	"
c) juh	"	"
d) serleg	"	"
összesen	drb	drb

7. Ha a vásár meg nem tartatott vagy elhalasztatott, mi volt ennek oka?

Elhalasztás esetén mikorra tüzetett ki annak megtartása? _____

Kelt 190 ____ évi ____ hó ____ napján.

A 81. nagyobb piacrészére,

Állatvásári kimutatás.

Az adatokat összeállította :

állatorvos.

vásarbíztos.

1. A felhajtott és eladott állatok száma.

Az állatnem megnevezése	Felhajtatott d a r a b	Eladatott
<i>1. Szarvasmarha</i>		
<i>a) bika</i>		
<i>b) tehén</i>		
<i>c) üsző</i>		
<i>d) ökör</i>		
<i>e) tinó</i>		
<i>f) borju</i>		
<i>g) bivaly</i>		
<i>h) bivalyborju</i>		
Szarvasmarha összesen		
<i>2. Ló és csikó</i>		
<i>3. Juh és bárány</i>		
<i>4. Sertés és malac</i>		

2. Eladási árak állatnemek és fajok szerint.

Az állatnem és faj megnevezése	Páronkint		Darabonkint	
	legalacsonyabb kor. fil.	legmagasabb kor. fil.	legalacsonyabb kor. fil.	legmagasabb kor. fil.
<i>1. Szarvasmarha-vásár.</i>				
Jármos ökör (magyar)	első minőségű közép minőségű alárendelt minőségű kimustrált (hizlalásra)			
Jármos ökör (tarka)	első minőségű közép minőségű alárendelt minőségű kimustrált (hizlalásra)			X
Magyar fajú tinó	2 évesig 3 " 4 "			
Tarka szörű tinó	2 évesig 3 "			
Magyar fajú tehén	friss fejős borjas (hasas) levágásra			
Tarka szörű tehén	friss fejős borjas (hasas) levágásra			
Magyar fajú üsző	2 évesig 3 évesig előhaszn			
Tarka szörű üsző	2 évesig előhaszn			
Borju	szopós választott (rugott)			
Bivalyökör		X		
Bivalytehén		X		
Bivalyborju		X		

2. Eladási árak állatnemek és fajok szerint.

Az állatnem megnevezése	Darabonkint			
	legalacsonyabb kor.	fül.	legmagasabb kor.	fül.
2. Lóvásár.				
Igás ló	I. rendü nehéz II. rendü könnyebb III. rendü (kisgazda célpályára)			
Kocsitó (nehéz)				
" (könyű)				
Hátszló				
Levágásra				
Csikó 1 évesig				
" 2 "				
" 3 "				
" 4 "				
3. Juhvásár.				
Kos				
Anya				
Bárány				
Ürül	fiatal öreg			
Kimustrált (levágásra)				
4. Sertésvásár.				
Kan				
Kocza (anya)				
Süldő 1 évesig				

2. Időjárás.

A vásár szempontjából minő volt az időjárás: kedvező? kedvezőtlen? tűrhető?

3. A vásár netaláni akadályai.

Ha a vásár megtartása akadályokba ütközött, mik voltak azok?

Mikorra halasztották a vásár? — hónap.

A kimutatások kitöltésére a községi elöljáróságok, illetve a vásárbiztosok és állatorvosok kötelesek.

Vásári kimutatást csak országos vásárról kell beterjeszteni és pedig legkésőbb a vásárra kitüzött határnapot követő harmadik napon. A kimutatást, mint nemleges jelentést, abban az esetben is be kell terjeszteni, ha a vásár a kitüzött napon bármilyen okból nem tartatott volna is meg. Önként érhető, hogy ha az elmaradt vagy elbalasztott vásár helyett pótvásár engedélyeztetik, ennek megtörténte után a pótvásárról is kell kimutatást kiállítani. Az időjárásra vonatkozó kérdésnél mindenkor világosan megjelölendő az is, hogy miért volt az idő kedvező vagy kedvezőtlen. Pl.: „Az előző napi nagy esőzések miatt kedvezőtlen.” Ha a vásár meg nem tartatott, ennek oka szabatosan bejegyzendő. Pl.: „Községi állatzárat miatt, engadós tüdőlob következében stb.” Ugyanezt a megjegyzés rovatot akkor is ki kell tölteni, ha a vásárt csak egyik vagy másik álltnemre vonatkozólag nem tartották meg.

A részletes adatszolgáltatásra kötelezett piaczok a vásáron elérte árakat is közölni tartoznak; a legmagasabb és legalacsonyabb árak alatt azonban sohasem az egészben kivétel nélküli árak értendők, hanem mindenkor az a magas vagy alacsony ár, a mely mellett a legtöbb adásvétel történt. Az ökrök és tinók eladási ára mindenkor mutatandó ki, a tehenek, üszök és horjuk ára pedig csak darabonkint.

Jegyzet. A magyar birodalomban 1899-ben 5473 állatvásárt tartottak, a melyekre felhajtottak 563 millió darab szarvasmarhát, 224 millió lovat, 107 millió juhot és 120 millió sertést. A fehajtott állatok roppant nagy tömeghez képest aránylag kevés volt az eladás: szarvasmarhát ugyan két millió darabot adtak el, de lovat már csak 503 ezret: az eladásra került juhok száma 545 ezer, a sertéseké pedig 482 000. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy állatforgalmunkat ezek az eladások nem merítik ki, mert számos eladás történik még a hetivásárokban, valamint vásárokban kívül. Vásárajaink forgalmasságát tekintetében a budapesti állatvásárok állanak az első helyen: a budapesti piaczokra 1899-ben 304 875 darab szarvasmarhát hajtottak föl, s közel százzer ezer juhot és bárányt, nem is említve a kőbányai sertéspincéz forgalmát. A szarvasmarha vásárok legelőnkeibék Erdélyben, s általán az országnak keleti részében: a bánsági, marosvásárhelyi és szászrégeni piaczokon keltek el legnagyobb számmal a fehajtott szarvasmarhák. A lóvásár Gyulán és Temesvárott volt a legnagyobb számú és eredményesebb: a débreczeni vásárokon a juhoknak volt igen nagy forgalma, a sertésvásár pedig Gyulán, Szatmárnémetiben és Vukovárott volt a legelőnkebb.

XVIII.

A piaci árak statisztikája.

A mezőgazdasági terményeknek, s a fontosabb háztartási és fogyasztási cikkeknek piaci árainál már az abszolut korszak idejéből találunk hazánkban statisztikai feljegyzéseket, mint rendszeres adatgyűjtés azonban a piaci iúrstatistikával csak 1893-ban szerveztetett, kiterjesztével a piaci forgalom tárgyát képező cikkek minden fontosabbjára, területileg pedig az országnak több mint kétszáz piaczára.

Az adatgyűjtésnek kétségtelen fontossága van a helyi fogyasztás s a közélelmezés szempontjából; országos érdekkel azonban csak a jelentékenyebb piaczok ár-adatai bírnak, s ezért nincs is kiterjesztve az adatgyűjtés minden piaczunkra. Önként érthető azonban, hogy a statisztikai hivatal bármikor újabb és újabb piaczokat is bevonhat az adatgyűjtés kereteibe.

A piaci árak kimutatása havonkint terjesztendő be a statisztikai hivatalhoz, minden hónapról a következő hónap ötödikéig; adatszolgáltatói a községi elöljáróságok és a vásárbiztosok.

A kimutatás XV. főcsoportban kérdezi a termények s a háztartási és fogyasztási cikkek piaci árait, a következő alakban:

T e r m é n y	Egység			
		Legmagasabb ár	Legalacsonyabb ár	Középműködő átlagára
fillérekben				
I. Gabonaneműek és egyéb mezőgazdasági termények.				
Buza	1 mmázsa			
{ könyebb				
nehezebb	"			
Kétszeres	"			
Rozs	"			
Árpa	1 sörfűzésre			
{ etetésre				
Zab	"			
Tengeri	"			
Repeze	"			
Kendermag	1 kgr.			
Lennmag	"			
Lóheremag	"			
Luczernamag	"			
Takarmányrépamag	"			
Bükköny	"			
Borsó	"			
Bab	1 nagy szemű			
{ apró szemű				
Levesc	"			
Köles	"			
Tatárka	"			
Kömény	"			
Mák	"			
II. Örlemények.				
Buzaiuszt	1 kgr.			
{ finom				
durva				
Rozsliszt	"			
Tengerliszt	"			
Buzakorpa	"			
Rozskorpa	"			
Árpadara (kácsa)	"			
Köleskása	"			
III. Főzelék és zöldségfélék.				
Káposzta	100 drb.			
{ nyers				
savanyított	1 kgr.			
Burgonya	"			
Sárgarépa	"			
Paradicsom	"			
Fokhagyma	"			
Vöröshagyma	"			
Torma	"			
Ugorka	100 drb.			
{ nyers				
savanyított	"			

T e r m é n y	Egység	Legmagasabb ár	Legalacsonyabb ár	Középmínőség átlagára				
füllérekben								
IV. Fűszerek és gyarmatárúk.								
Kávé { nyers	1 kgr.							
pörkölye	"							
Rizs	"							
Bors	"							
Paprika	"							
Czukor { süvegzucker								
koczkaczucker	"							
V. Szárnyasok.								
Csibe	1 drb.							
Kappan { sovány								
hizott	"							
Kacska { sovány								
hizott	"							
Liba { sovány								
hizott	"							
Pulyka { sovány								
hizott	"							
VI. Vadak.								
Szarvas	1 kgr.							
Oz	"							
Vaddisznó								
Nyúl	1 drb.							
Fáczán	"							
Fogoly	"							
VII. Halak.								
Haresa	1 kgr.							
Csuka	"							
Ponty	"							
Keesenge	"							
Süllő	"							
Pisztráng	"							
VIII. Hús neműek.								
Marhahús { pecsenyének	1 kgr.							
levesnék	"							
Borjuhús { háztalja								
eleje	"							
Juhhús	"							
Sertéshús	"							
Füstölt sertéshús	"							
Kolbász és hurka	"							
Szopós malacza	1 drb.							
Szopós bárányc.	"							

T e r m é n y

Egység

Legmagasabb ár	Legalacsonyabb ár	Középmínőség átlagára
filléreken		

IX. Állati termékek.

Szalonna	1 kgr.
Zsir { disznózsir	"
ludzsir	
Tej (édes) { félözött, friss.	1 liter
lefölözött	
Tejszin	"
Tejfűl	"
Vaj { I-ső rendű	1 kgr.
II-od rendű	"
Turó { tehénturó	"
jnheturó	
Sajt { tehénsajt	"
jnhsajt	
Tojás	100 drb.
Méz { lépes.	1 kgr.
esurgatott	"
Viasz	"

X. Egyéb élelmiszerök.

Buzakenyér	1 kgr.
Rozskenyér	"
Só	"
Szilvaiz (lekvár)	"
Boreczet	1 liter

XI. Italok.

Bor { közönséges új	1 liter
" ó	"
csemegé	"
Sör { ászok	"
korona	"
Szesz { tiszttitált 95% -on felül	"
denaturált	"
Pálinka { szilvapálinka	"
törkölypálinka	"
közönséges pálinka	"

XII. Gyümölcsök.

Alma	1 kgr.
Körte	"
Mogyoró	"

T e r m é n y	Egység	Legmagasabb ár	Legalacsonyabb ár	Középműködésig átlagára
	fillérekben			
Dió	1 kgr.			
Gesztenye	"			
Szőlő	"			
Szilva { friss				
{ aszalt.				
Narancs	100 drb			
Czitrom	"			
Görögdinnye { kicsiny				
{ nagy				
Sárgadinnye	"			
XIII. Egyéb termények.				
Olaj { kőolaj	1 kgr.			
{ faolaj	"			
{ repecé s lenolaj	"			
Halzsir	"			
Faggyú (nyers)	"			
Szappan	"			
Gyertya { faggyugyertya				
{ sztearingyertya	"			
XIV. Tüzelő anyagok.				
Tüzifa { kemény . . . { hasábfa	1 kbm.			
{ puha . . . { aprított fa	1 mmázsa			
{ kemény. . . {				
puha				
Dorongfa	1 kbm.			
kőszén.	1 mmázsa			
Szén { barna szén				
faszén	1 kgr.			
XV. Takarmány és alom.				
Széna { réti széna	1 mmázsa			
{ lóhere stb.	"			
Szalma { etetésre való	1 kéve			
{ zsupszalma	1 mmázsa			
alomszalma	"			
Takarmányrépa				

Kelt _____, 190 _____ év _____ hónap _____ n.

(aláírás.)

Az árak mindenütt a fogyasztási adónak és vámnak beszámításával mutatandók ki; a kimutatás kitöltésével megbizott egyénnek a helyszinén, a piaczon kell tudakozódnia az ár-adatok után. A legmagasabb és legalacsonyabb ár mellett a középmínőség átlagos árának tudakolása csak 1897 óta történik. Korábban a piaci árkimutatás a napszámbérekről is tartalmazott adatokat, ujabban azonban ezek a rovatok elhagyattak a kimutatásból.

A piaci árstatsztika eredményeinek közlését e helyütt mellőzhetjük, mert ez adatok a helyi fogyasztás gyakorlati szempontjából közvetlenül hasznalhatók ugyan, de azontul már csak terjedelmes összehasonlítások, s az árl hullámzások hosszasabb megfigyelése után birnak igazi értékkel, erre pedig a rendelkezésünkre álló adatok nem nyújtanak elég teljes és hiteles anyagot.

XIX.

Az áruforgalmi statisztika

A magyar statisztikai hivatalnak legnagyobb és legfontosabb adatgyűjtése az áruforgalmi statisztika, számbavétele azoknak az áruknek, a melyeket belső fogyasztásunk céljaira a külföld termékeiből vásárolunk és azoknak az áruknek, a melyekkel hazai termelésünk mint fölösleggel a külföldi fogyasztó piacokat keresi fel. Bár a külkereskedelmi mérlegnek passzív vagy aktiv volta egymagában még nem döntő egy ország gazdasági állapotának mégitélésében, kétségtelen, hogy gazdasági életünk minden bája s viszont minden kiválósága a külkereskedelmi forgalom adataiban visszatükrözödik s gazdasági haladásunk feltételeinek megállapításában, utának kijelölésében minden türe az áruforgalmi statisztika iránytűjére van szükségünk.

A magyar hivatalos statisztika már 1868-ban megindította az áruforgalmi statisztikát s a szállítási vállalatoktól (a vasutaktól, hajózási társaságoktól) várta a külkereskedelmi fogalom adatait. Az adatgyűjtés ebben az alakjában 1874-ig állott fenn, a mikor nagy hiányosságai miált azt beszüntették s más uton igyekeztek az áruforgalmi statisztika fontos adatait beszerezni.

A kérdést az 1881. évi XIII. törvénycikk oldotta meg, a mely a vasúti és hajózási forgalomban minden külföldről érkező vagy külföldre továbbított kül demény után egy statisztikai lapnak, ugynevezett *árujeljelkötő*-nak kiállítását ren-

delte el: u kúlföldre való feladásnál a feladó, a kúlföldről érkezett áruknl a szállítási vállalat által. Egynemű áruból álló küldeményekről csak egy nyilatkozatot kívánt a törvény, többfélé áruból álló küldeményről annyit, a mennyi áru van benne. A nyilatkozatok a fel- és leadó állomás nevét, az áru megnevezését, mennyiségét és értékét tartalmaztak; a feladó vagy a czimzett által fedezendő 4 filléres (2 krajczáros) békelyeggel voltak ellátandók, a mely békelyegilletékból eredő jövedelem az árforgalmi statisztika költségeinek fedezésére volt szánva.

1883-ban az árunyilatkozatok kiállításának kötelezettségét a posta forgalomra is kiterjesztették egylöre csak a feladóra nézve (a kúlföldről érkezett postai küldeményekre vonatkozó adatok a szállító levelekről vétettek), itt azonban az árunyilatkozatok békelyeginentesek voltak. Ugyanebben az évben alakítatott meg az árforgalmi állandó értékmegállapító bizottság, miután az árunyilatkozaton bevallott értékek megbízhatatlanok és hiányosak voltak. Egy további újítás az volt, hogy a közuti forgalom egy részére is, nevezetesen a szerb és román határon átmenő közuti forgalomra kiterjesztett az adatszolgáltatási kötelezettség.

A következő évtizedben is számos kisebb-nagyobb újítás igyekezett árforgalmi adatszolgáltatásunkat megjavítani és tökéletesíteni: kiválóan jelentős alkotás azonban az árforgalmi statisztika fejlesztésében az 1895. évi XVIII. törvényezik, a mely az árforgalmi statisztikáról szóló 1881. évi XIX. törv. kiegészítéséről és nemely határozományainak módosításáról intézkedik. Az új törvény legfontosabb határozománya, hogy a korábban is kérdezett fel- és leadó állomáson kívül az aru származási illetve rendeltetési helyének megnevezését is kívánja: ezzel külkereskedelmi forgalmunknak országok szerint való megoszlását hasonlithatlanul nagyobb pontosággal és tanulságosabban mutathatjuk ki. Nem kevésbé jelentős az az intézkedés, mely a behozatali árunyilatkozatok kiállítását, a gyakorlatban már elfogadott eljárást szentesítve, a czimzettek kötelességevé teszi, mint a kik megrendelésük folytán s a legtöbbször birtokukban lévő számla vagy egyéb értesítés alapján sokkal inkább kitudják tölteni az árunyilatkozatot. A törvény továbbá nemesak az áru nevét, hanem annak közelebbi meghatározását is kívánja; az árunyilatkozatokon a tudva valóllan adatszolgáltatást kihágásnak minősíti és 2—100 koronáig terjedhető pénzbüntetést szab rá; végül az árunyilatkozatok békelyegilletékét 4 fillerről 10 fillére emeli föl, a mi által az árforgalmi statisztika központi feldolgozásának jelentékeny költségei nyertek fedezetet.

Az 1895. évi reform kétségtelenül hatalmas lépéssel vitte előre áruforgalmi statisztikákat.

Az 1900. évtől kezdődőleg újabb változás állott be külkereskedelmi forgalmunk statisztikájában: az Ausztriával való forgalmunk azóta a Bécsben fólállított közbenős áruforgalmi statisztikai hivatallal egyetértően, azonos elvek szerint, az eredmények kölcsönös kicsérélésével, s az eltérések kölcsönös kikutatásával dolgoztatik fel, a mi adatgyűjtésünk berendezésében egyebek közt azt a jötékony hatású ujjtást is maga után vonta, hogy ez időtől kezdve ugy az osztrák, mint a magyar feladó két áranyilatkozatot állít ki, egy belyegkötelest, a mely a saját országa statisztikai hivatalához küldetik s egy belyegmentest, a mely az árut utján kisérvén, a leadásnál vonatik be, s itt azután a címzett által is aláíratva (és belyeggel ellátva) ezen rendeltetési ország statisztikájának szolgájára szolgál.

1901-ben az áruforgalmi statisztikai állandó értékmegállapító bizottság szervezettetett ujjá.

Az áranyilatkozatok bevonására kötelezett vasuti és hajóállomások, posta- és vámhivatalok stb. havonkint, a hó első napjaiban, legkésőbb ő-éig tartoznak a begyült áranyilatkozatokat a statisztikai hivatalhoz beküldeni.

Az áruforgalmi statisztikai adatszolgáltatás egész rendszerét helyszíke miatt sem ismertethetjük, a nyilatkozatok kiállítására nézve különösen a nyilatkozatok bevonására hivatott vasuti- és posta közegek szolgálnak felvilágosításokkal s az adatszolgáltatást szabályozó kereskedelemlügyi miniszteri rendeletek — a melyek a vasuti állomásokon is kaphatók — kimerítő tájékoztatást nyújtanak az adatszolgáltatás minden részletére vonatkozólag.

E helyütt elég lesz csupán a legfontosabb adatgyűjtő minták bemutatására szoritkoznunk, megjegyezzén, hogy a többi minták, nevezetesen a behozatali nyilatkozatok, a ván-külföldre s a megszállott tartományokba szólók, a tengeri forgalomban használtak, az ideiglenes áranyilatkozatok — a melyek a leadáskor belföldi vagy külföldi állomásokra továbbított küldeményekről szólnak — stb. lényegben az itt bemutatottakkal megegyeznek.

A vasuti vagy hajózási forgalomban, Ausztriába feladott küldeményekről a következő mintáju áranyilatkozat állítandó ki:

A magyarországi
feladó állomás kelti
bélyezőjé:

Első példány.

A postai
értékkiegészítő
felelősség
társára való
hely.

Árunyilatkozat

az Ausztriába vasuton vagy hajón fel
adott küldemények bejelentésére.

Fuvarlevélszám:

1. A feladó állomás neve: _____
 2. A leadó állomás neve: _____
 3. A rendeltetési ország neve: _____

Az áru darabok jele és száma	Az áru darabszama és a csomagolás neme	Az áru megnevezése és közelebbi megjelölése (a kereskedelmi vagy egyéb nyelvszokásnak megfelelő el- nevezés szerint, oly részle- teséggel, mint ezt a vásár- lásnál megjelenő szokás)		Mennyiség Brutto- súly (klgr.)	Darabsz. Származási ország		
		4	5				
Összmennyiség							

10. A feladó neve és lakhelye (üzleti
székhelye).

12. A megbízó, illetőleg a szállító neve
és lakhelye (üzleti székhelye).

11. Az árunyilatkozat kiállítójának
aláírása.

A megszállott tartományokkal és a vámkülfölddel való forgalomban a következő áranyilatkozat használtatik:

Az állomág kelti
bélyezzője :

A posta
érvéki jegy
felelősszász-
tására való
hely.

Aranyilatkozat

a megszállott tartományokból és a vámkülföldről
vasuton vagy hajón érkezett, vagy oda feladott
küldemények bejelentésére.

Pénztári bevételi, vagy fuvarlevélszám : _____

1. A feladó állomás neve : _____ 3. A rendeltetési ország neve : _____
2. A leadó állomás neve : _____

Az áru- darabok jelé és száma	Az indulási időszámának a csomagolás neme	Az áru megnevezése és közefelbíró megjelölése (a kereskedelmi vagy egyéb nyelvszokásnak megfelelő el- nevezés szerint, oly részle- tességgel, mint ezt a vásár- lásnál megjelölni szokás)	Mennyiség		
			Brutto- súly (kilgr.)	Darabsz.	Származási ország
4	5	6	7	8	9
Összmennyiség					

10. A feladó neve és lakhelye (üzleti
székhelye).

12. A megbízó, illetőleg a szállító neve
és lakhelye (üzleti székhelye).

11. Az aranyilatkozat kiállítójának
aláírása.

Az Ausztriába postán irányított küldemények bejelentésére az alábbi nyilatkozat használtatik:

A felvétő postahivatal hely és kelti bályegzője:

Årunyilatkozat

az Ausztriába szóló postán feladott
küldemények bejelentésére.

A csomagok felidősi razszámlája

6. A teladó neve és lakhegye,

Ugy a vasutti, mint a hajóállomások. Továbbá a postahivatalok havonkint a begyűlt árúnyilatkozatoknak a statisztikai hivatalhoz való betérjesztése alkalmával kiírhatást tartoznak betérjeszteni a beküldött különféle árúnyilatkozatok darabszámról. Ha egész hónapon át egy árúnyilatkozatot sem vontak be az említett közegek, akkor is be kell küldeni ezt a kiírhatást; ez esetben az nemleges jelentésül szolgál.

Az árforgalmi statisztikai adatgyűjtés fejlődését, s az idők folyamán életbe léptetett reformokat rendszeresen és kimerítően tárgyalja a Magyar Statisztikai Közlemények új folyamának XIV. kötete.

Jegyzet. Külkereskedelmi forgalmunk az 1899. évben a korábbi évekhez viszonyítva kedvezően alakult, sőt a forgalom nagyságát tekintve még is haladta az előző évek eredményeit. Behozatalunk 1198,76 millió kor. értékű volt (mennyiség szerint 39 01 millió métermársa és 349 000 darab), kivitelünk azonban 1200,50 millió koronát ért, (mennyisége 56,28 millió métermársa és 6,53 millió darab volt), úgy hogy — amire öt év óta nem volt példa, külkereskedelmi mérlegünk 1,74 millió koronával aktív volt.

A közvetlen megelőző évben több, mint kilencven milliónyi volt a mérleg passzivitása: kivitelünk emelkedése tehát tulajdonképen nem 1,74, hanem körfelből 90 millió koronával javította mérlegünket. Összes áruforgalmunk (a behozatalt és kivitelt összefoglalva) mennyisége szerint 95,29 millió métermársa és 6,88 millió darab volt, értékben pedig közel 2400 millió korona. Behozatalunknak 77,34 százaléka, összesen 927,08 millió korona értékben, gyártmányokra esik; a nyers anyagból való behozatalunk 271,68 millió korona értékű volt. Kivitelünkben viszont a nyers anyagok játszik a főszerepet: ezek az összes kivitelnek 62,11 százalékát képezik, 745,62 millió koronával, mik a külföldre vitt gyártmányaink 454,88 millió koronányi értékükkel a kivitelnek csak 37,89 százalékát teszik.

Kivitelünk és behozatalunk mennyiségét és értékét a fontosabb mezőgazd. terményekből a mezőgazd. statisztika fejezetében, a jelentősebb iparcsíkkékből pedig a gyári és munkabér statisztikáról írt fejezetbentárgyalunk; e helyütt kivitelünk rendeltetési helyéről és behozatali áruink származási országáról emlékezzünk meg. Ugy kivitelünkben, mint behozatalunkban legnagyobb szerepet játszik a szomszédos Ausztria, a mely közel 2400 millió koronát tevő külkereskedelmi forgalmunkban egymaga 1705,41 millió koronával részesedik, majdnem háromnegyedével az összes forgalomnak. Boszniaival való kereskedelmi összeköttetésünk az elmúlt évben 36,23 millió korona forgalmat ért el: ezt is az osztrák forgalomhoz számítva, láthatjuk, hogy áruforgalmunknak legnagyobb része (közel 80 százaléka) a közös vánterületre esik. A vánhatáron kívül eső államok közül Németországgal szemben bonyolítottunk le legnagyobbat, 193,14 millió korona értékben, összes külkereskedelmi forgalmunknak több, mint 8 százaléka erejéig. Húsz millió koronánál több volt még az évi forgalmunk. Olaszorszaggal, Francziaországgal, Angliával, Romániával, Szerbiával és Britt Kelet-Indiával.

Behozatalunk 938,18 millió korona értékben származik Ausztriából, az ugyanoda irányuló kivitelünk pedig 857,22 millió koronát tett. Az osztrák behozatal legnagyobb részben a textil-ipar termékeiből alakul. Ausztriából való kivitelünk több elemeit pedig a liszt, gahona, ökör és bor képezik. Németországhoz behozatalunk 58,27 millió koronát tett; kőszén, dohány, munkagépek, műszerek szerepelnek benne leginkább. Németor-zági kivitelünk 134,87 millió koronára rugott, legnagyobb részt árpából, ökörből, tojásból stb. Francziaországba jelentéktelen — 5,21 millió koronát tevő behozatalunk mellett — 28,91 millió korona értékű árat vittek ki, főleg lovakat és dongát. Angliából behozatalunk 13,54, kivitelünk pedig 2,48 millió korona volt. Kivitelünkben a buzaliszset illeti még az első hely, behozatalunk főleg gyapjuszövetekből, kőszénből, gózgépekből, stb. ill. Olaszországban behozatalunk különösen horban és dölygyfűművesben nagy; kivitelünk több ezikkei a lovak, nyers csukor, stb. Szerbához 40—59 millió koronányi behozatalunk volt, főleg mezőgazdasági termények és élő állatok; kivitelünk csak tiz és fél millió korona értékű. Romániába 27,53 millió korona értékű árat szállítunk: behozatalunk értéke 20,68 millió korona volt.

Egyetlen jelentős tengeri kikötőnk, Fiume, 1899-ben 216,55 millió koronányi forgalmat közvetített. A Fiumén át való behozatal 31,30 szá-

zalék, a kivitelt pedig 50 százalék erejéig közvetítették a magyar hajós vállalatok. Fiume kikötőjébe ez évben 8743 gőzös érkezett 1,48 millió tonna tartalommal és 2086 vitorlás hajó, 97,096 tonna tartalommal. A gőzösök közt 7924, a vitorlások között 258 volt a magyar hajó; osztrák lohogóju volt 374 gőzös és 1033 vitorlás.

XX.

A vasuti statisztika.

A hazai vasutak statisztikája a vasut-vállalatoknak közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz betérjesztett adataiból készül. Mint e munka II. fejezetében említve is volt, a vasuti statisztikában maradt fenn legtovább az Ausztriával való közösseg, és azon az alapon, hogy némielvű vasut-vállalatok, (mint az osztrák-magyar államvasut-társaság, a déli vasút, kassa-oderbergi vasút stb.) minden állandó területére kiterjedő hálózattal bírnak, és számadásaiat a két állam szerint nem tudják elkölöneníteni, nemesak a vasuti statisztikai felvételi minták voltak közösek, hanem az adatok is együttesen tétettek között, eleinte csak német nyelven, később a magyar statisztikai hivatal, és az osztrák kereskedelmi, később vasuti miniszteriumi statisztikai szakosztály által közösen szerkesztte, párhuzamos magyar és német szöveggel.

A vasuti statisztikának még 1893. évi adatai is ilyen közös kiadványban láttak napvilágot, meglehetős későn, 1897-ben. Miután azonban időközben a minden állandó területére kiterjedő hálózattal bíró vasut-vállalatok köteleztettek arra, hogy a két állam területén való forgalmukról elkölöniött számadásokat vezessék, a közösségek az utóbbi időben már egyetlen indoka is megszünt, s 1894. óta a magyar statisztikai hivatal a magyar vasutak adatait már tényleg önállóan közli, azóta két kötetben kiadván az 1894-1896. továbbá az 1897--1899. évekre vonatkozó adatokat.

A felvételi minták azonban a magyar és az osztrák vasutak statisztikájában ma is azonosak, 32 táblázatban 1562 rovat szerint kérdezvén a vasutak állapotára és üzeműre jellemző adatokat. Tervben van, és lőhetőleg a legközelebbi években meg is valósul a magyar vasuti statisztika olyan újjá szervezése, a mely a különleges magyar forgalmi tarifájú stb. viszonyok tekintetébe vételével a magyar vasutügy fejlődésének irányába és körülménycibe mélyebb bepillantást enged és vasut-ügyünknek is növekvő hasznára szolgálhat.

A közeleső ujjászervezésre való tekintettel nem látszik itt indokoltnak közzé tenni a vasuti statisztika mai felvételi füzetéinek terjedelmes táblázatait, annyival is inkább, mert ezekre csak igen szük körű adatszolgáltató közönségnek, az önálló igazgatással bíró vasut-vállalatoknak van szüksége, a melyek a korábbi évek gyakorlatához képest a vasuti statisztika tábláinak kitöltésében is megfelelő jártassággal birnák.

Mint a statisztikai hivatal többi adatgyűjtéseitől eltérő rendszert említiük itt meg azt a külsőséget, hogy a vasuttársaságok a statisztikai táblázatok mintáit nem a statisztikai hivataltól kapják, hanem a m. kir. államvasutak igazgatóságánál szerezhetik be.

A vasuti statisztika adatai minden évről a következő év első felében terjesztendők be; és pedig a pályaleírásra vonatkozó táblák, nevezetesen az 1—8., 13—15. és 22. számuak február hó 28-áig, a forgalmi eredményekre vonatkozók, ugyanmint a 17., 18., 21., 22. számuak május hó 31-éig, végül a pénzügyi eredményeket ismertetők, vagyis a 9—12., 16., 19., 20., 23—31. számuak június hó 30-áig.

Jegyzet. A magyar korona országainak vasuthálózatról a következő röbb adatok tájékoztatnak:

Vasutaink összes hossza az 1899. év végén 16.926 kilométer volt, ebből 564 km. nyílt meg az év folyamán. A magyar királyi államvasutak vonalhossza 7650 km., az állami kezelésben álló helyiérdekű vasutaké 5988 kilométer, végül a magán kezelésben álló magán vasutaké 3312 km. A magyar vasutak névleges heruházási tőkéje 3095.64 millió korona volt, ebből az államvasutaké 2076.74 millió korona (pályahossz kilométerenkint 264.421 k.), az állami kezelés alatt álló helyiérdeké 524.20 millió (pályahossz kilométerenkint 88.044 k.), a magánkezelés alatt álló magánvasutaké pedig 494.70 millió korona (pályahossz kilométerenkint 156.809 k.). A beruházási tőkből az államvasutaknál a járművek beszerzése 18.96 %-ot, s az építési költség 67.21 %-ot tett; az állami kezelés alatt álló helyiérdekknek a járművek beszerzése 0.41, az építési költség 81.26 %-ot, a magánkezelés alatt álló magánvasutaknál pedig amaz 11.73, ez 67.00 %-ot.

Az év végén vasutainknak 60.320 darab járműük volt, és pedig 2840 mozdonyuk, 2045 szerkocsijuk, 5436 személykocsijuk és 58.999 teherkocsijuk. Az év folyamán mozgósított vonatok száma 1.307.145, egy üzleti hosszkilométere lehát 77.6 esett. Az összes vonatok számából 28.910 gyors és futár vonal volt, 260.515 személy vonat, 338.552 vegyes vonat, 599.178 teher vonat, 379.990 munka és anyag vonat. Az összes vonatok 70.29 millió kilométert futottak be; a gyorsvonatok átlagos utja 250 kilométer volt, a munka és anyavonatoké pedig csak 13 km.

A személy forgalom az év folyamán 61.58 millió főnyire emelkedett, üzleti hosszkilométere 37.44 szállított személylyel. Az utasok 78.34 %-a használja a III. osztályt. Az utasok mindenkor 2.292 millió személy kilométert tettek meg, az üzleti hossz egy kilométerére 135.325-öt.

A teherforgalom 39.93 millió tonna volt; egy üzlet kilométere az államvasutaknál 2856, az állami kezelésben lévő helyiérdekknél 1079, a magánkezelés alatt álló magánvasutaknál pedig 3299 tonna. A szállított teherből 83.57 % dijköteles teheráru, és 15.43 % kezelési áru; a podgyász, gyorsáru stb. egyenkint az egy százalékot sem éri el. A tonna

kilométerek összes száma 5020 millió volt, üzleti hosszkilométerenkint 293 929.

A magyar vasutak üzleti bevételei 259.76 millió koronát tettek; ebből 65.77 millió a személyszállításból, 182.47 millió a teherforgalomból eredt és 11.52 millió egyéb forrásból. Az üzleti hossz egy kilométerre 15.208 korona üzleti bevétele jut; a személyszállításból 5687, a teherszállításból 10.682 korona. Az üzleti kiadások főösszege 142.37 millió korona volt, az üzleti bevételeknek 54.81 százaléka. Az üzleti bevételeknek és kiadásoknak különbszete az üzleti fölösleg, a mely összes vasutainknál 117.39 millió koronát tett. Az üzleti fölöslegtől különbszik a tiszta fölösleg, a mely akkor áll el, ha az üzleti bevételekből ugy az üzleti, mint a nem üzleti kiadásokat levonjuk. A magyar vasutak tiszta fölöslege 1899-ben 14.74 millió korona volt.

Az üzleti kiadások következő arány szerint oszlanak meg: a forgalmi és kereskedelmi szolgálat a kiadások 36.53 %-át vette igénybe, a pályafeltügylet és pályafentartás 25.01 %-ot, a vonatmozgósítási és műhelyszolgálat 31.43 %-ot, az általános igazgatás 4.46, az anyag és leltárkezelés pedig 2.26 százalékot.

A vasutak szolgálatában 1895-ben 85.557 egyén volt, ezek között 41.575 munkás, 24.348 szolga, 11.736 altiszt, 7.494 hivatalnok és 404 főnyi női személyzet. A vasutai alkalmazottak minden össze 89–86 millió korona fizetést élveztek; egy-egy hivatalnokra átlagosan 2.696 korona, egy altisztre 1598 korona, egy nőre 829 korona, egy szolgára 941 korona, egy-egy munkásra pedig 665 korona évi fizetés jutott.

Az államvasut saját alkalmazottai által látván el a kezelése alatt álló helyiérdekű vasutak ügyeit is, a legnagyobb, 70.851 főnyi személyzet fölött rendelkezik.

XXI.

A hitelügyi statisztika.

Magyarország kezdetleges gazdasági viszonyai mellett hitelügyünk is csak későn, a mult század derekán indult fejlődésnek, s első hitelintézetünk az 1840-ben megalakult Pesti (akkor Pestmegyei) Hazai Első Takarékpénztár Egyesület volt. A negyvenes években több új takarékpénztár jött létre s már ekkor hitelintézeteink statisztikai adatait is kezdték gyűjteni, hivatalosan az osztrák hivatalos statisztika, magánbuzgalomból itthon Fényes Elek. Az ötvenes években szünetelt a hitelügyi statisztika; a következő évtized elején az Akadémia statisztikai bizottsága gyűjtött hitelügyi adatokat s néhány évi szünet után az évtized végén az akkor életre kelt magyar hivatalos statisztika újból megkezdte s azóta rendszeresen műveli is a hitelügyi statisztikát.

Az adatgyűjtő mintákat a statisztikai hivatal első izben 1871-ben állapította meg, majd kibővítette 1884-ben, s ujjáalakította legujabban 1894-ben, amikor az ezredéves országos kiállítás alkalmára a statisztikai hivatal volt megbizva a hitel-

ügyi adatok összegyűjtésével. (Lásd Dr. Vargha Gyula könyvét: „A magyar hitelügy és hitelintézeteink története. Budapest, 1896.”)

Az adatgyűjtés az 1894-ben megállapított elvek szerint történik ma is; külön kérdőívet kapnak a bankok és takarékpénztárak és külön ívet a hitelszövetkezetek. A kérdőívyt töltve az utolsó évre vonatkozó zárszámadással és vagyonmérleggel együtt minden márczius hó 31-éig terjesztendő be a statisztikai hivatalhoz. Az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezetek május hó végéig szoktak halasztást kapni, minthogy ezek mérlegeit a központnak később érkező kiküldöttjei állítják össze.

A takarékpénztárak és bankok a következő adatgyűjtő mintát tartoznak kiállítani:

Felvételi füzet

_____ évre

a bankok és takarékpénztárak számára.

A felvételi füzet kitöltéseért felelős egyének aláírása a füzetnek e célra megjelölt rovatában eszközön.

I. Általános adatok.

1. Az intézetnek törvényszékileg bejegyzett címéje: _____
2. Az intézet székhelye: _____
3. Működése megkezdésének éve: _____
4. Hány évre alakult? _____
5. A részvényeknek alapszabályilag megállapított száma: _____
6. Az alapszabályilag megállapított részvénytőke koronákban: _____
7. Egy részvénynek névleges értéke koronákban: _____
8. Tényleges befizetés egy részvényre koronákban: _____
9. A kibocsátott részvények darabszáma: _____
10. Az intézetnek hány fiókja van? _____
11. Hol vannak a fiókok? _____

II. Mérlegszámla 1. évi deczember hó 31-én.

	Vagyón.	Koronákban
1. Pénzüriári állapot	_____	_____
2. Bankszerű váltótárcza (visszleszámított váltók levonássaval)	_____	_____
3. Hitelegyleti váltótárcza	_____	_____

4. Előlegek értékpapírokra (lombárd-kölcsönök)	
5. Fedezet mellett engedélyezett folyószámla hitelek	
6. Tőzsdei report-üzlet	
7. Előlegek aranya, ezüstre, ékszerekre	
8. Előlegek egyéb ingóságokra	
9. Előlegek árukra	
10. Jelzálogos kölcsönök:		
a) készpénzben	
b) záloglevélekben	
11. Törvényhatósági, községi és közhasznú művekre adott kölcsönök:		
a) ingatlanokra való betáblázás mellett	
b) egyéb biztosítás mellett	
12. Kölcsönök kötelezettségekre, kezesség mellett	
13. Más pénzintézeteknél elhelyezett tőkék	
14. Értékpapirtárcza (a kisorsoltakat is beleérte)	
15. Különböző alapok és alapítványok értékpapírai (a kisorsoltakat is beleérte)	
16. Külöldi váltók (Devisek)	
17. Szelvények és ércpénz	
18. A folyó évet illető még be nem folyt kamatok	
19. Adósok	
20. Leltár	
21. Ingatlanok	
22. Vesztéségek	
23. Kétes követelések	
24. Óvadékok és tetétek	
25. Egyéb követelések	
Összesen	

Teher.	Koronákban
1. Befizetett részvénytőke
2. Rendes tartalékalap
3. Rendkívüli tartalékalap
4. Árfolyamkülönbözetű tartalékalap
5. Osztalék-tartalékalap
6. Adó-tartalékalap
7. Hiteltulajdonosok biztosítéki és tartalékalapja
8. Nyugdíjalap
9. Betétek:	
a) takarékpénztári könyvekre
b) folyószámlára
c) cheque-számlákra
d) pénztárjegyekre
e) törzsbetétek

10. Záloglevelek forgalomban, sorsolatlan	
11. " kisorsolt	
12. Községi kötvények forgalomban, sorsolatlan	
13. " " kisorsolt	
14. Előlegek és kölcsönök	
15. Elfogadványok és utalványok forgalomban	
16. Hitelezők	
17. A jövő évet illető előre befolyt kamatok	
18. Fel nem vett osztalékok	
19. Övodák és letétek	
20. Egyéb tartozások	
21. Tisztta nyereség:	
nyereségáthozatal az előbbi évekről	
folyó évi nyereség	
Összesen	

III. Váltóleszámítolás.

1. Bankszerű váltók leszámítása az 1—— évben.

Az év elején tárczában volt váltók darabszáma (<i>vissz-</i>	
<i>leszámított váltók nélkül</i>)	drb
a) Váltótárcza az év elején (<i>visszleszámított</i>	
<i>váltók nélkül</i>)	kor.
b) Leszámítottatott az év folyamában *)	"
c) Leiratott, mint behajthatatlan	"
d) Váltótárcza az év végén (<i>visszleszámított</i>	
<i>váltók nélkül</i>)	"
Az év végén tárczában volt váltók darabszáma (<i>vissz-</i>	
<i>leszámított váltók nélkül</i>)	drb

*) Itt az egész üzletévben leszámított összes váltók kimutatandók, tehát a meghosszabbított (prolongált) váltók is, utóbbiak értéke annyiszor és oly összeggel, a mennyiséger és a mily összeg erejéig az év folyamában prolongálhattak.

2. Hitelegyleti váltók leszámítása az 1—— évben.

Hitelegyleti váltók darabszáma az év elején	drb
a) Váltótárcza az év elején	kor.
b) Leszámítottatott az év folyamában	"
c) Leiratott	"
d) Váltótárcza az év végén	"
Hitelegyleti váltók darabszáma az év végén	drb

3. Visszleszámítolás 1 — évben.

Az év elején visszleszámítoláshban volt váltók darabszáma drb

a) Visszleszámítolásban volt váltók az év elején kor.

b) Visszleszámítottatott az év folyamában "

c) A visszleszámított váltók összege az év végén "

Az év végén visszleszámítoláshban volt váltók darabszáma drb

4. Jelzálogilag biztosított váltók.

Az év végén tárczában és visszleszámítoláshban volt váltók közül jel-

zálogilag volt biztosítva . drb kor.

IV. Jelzálogos kölcsönök.**1. Az összes jelzálogos kölcsönök az 1 — évben.**

A fennálló kölcsönök száma az év kezdetén . . . drb

a) A fennálló kölcsönök összege az év kezdetén kor.

b) Folyóvá tételett "

Együtt (a + b) kor.

c) Törlesztetett "

d) A fennálló kölcsönök összege az év végén "

(a + b) — c = d kor.

A fennálló kölcsönök száma az év végén drb

2. Az összes jelzálogos kölcsönök 1 — deczember 31-iki állandékából esett:

Földbirtokra és tartozékaira drb kölcsön kor. összegben.

Bérházakra és gyárakra " " " "

Együtt "

3. Az év végén fennállott jelzálogos kölcsönök megoszlása, a kötvényben foglalt összeg nagysága szerint:

A kölcsönök nagysága	A folyositott kölcsönök drb száma	A kölcsönök nagysága	A folyositott kölcsönök drb száma
200 koronán alul		40.000— 100.000 K-ig	
200— 1.000 K-ig		100.000— 200.000 ,	
1.000— 2.000 ,		200.000— 400.000 ,	
2.000— 4.000 ,		400.000—1.000.000 ,	
4.000—10.000 ,		1.000.000—2.000.000 ,	
10.000—20.000 ,		2.000.000 koronán felül	
20.000—40.000 ,		Összesen . . . drb	

4. A fennálló jelzálogos kölcsönök megoszlása a kamatláb nagysága szerint:

4% -os kölcsön	kor.	4% -os kölcsön	kor.
" " "	"	" "	"
" " "	"	Összesen	kor.

5. A fennálló jelzálogos kölcsönök megoszlása vármegyék szerint:

A megye megnevezése	Földbirtokra adott kölcsönök összege korona	Bérházakra adott kölcsönök összege korona
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
Összesen: _____ kor.	Összesen: _____ kor.	_____

6. Beperlések, elárverezések.

Földbirtokoknál	Bérházaknál
drb	drb
száma	száma
összege	összege
kor.	kor.

Visszafizetésre heperelt jelzálogos kölcsönök _____

Beperelt hátralékos járulékok

Összesen elárvereztetett:	Esetek drb száma	A követelés összege kor.	A jelzálog értéke kor.
— kat hold földbirtok	_____	_____	_____
— bérház	_____	_____	_____

A követelések fedezése szempontjából	Esetek drb száma	A követelés összege kor.	A jelzálog értéke kor.
az intézet megvolt:	_____	_____	_____
— kat. hold földbirtokot	_____	_____	_____
— bérházat	_____	_____	_____

Az elárverezett jelzálog értéke gyanánt az árverés alkalmával constatált érték mutatandó ki.

V. Előlegek és kötvénykölcsönök forgalma az 1. év folyamában**1. Előlegek értékpapírokra.**

(Lombárd-kölcsönök.)

Az év kezdetén az előlegek száma drb

a) Az év kezdetén az előlegek összege kor.

b) Az év folyamában folyósítatott "

Együtt (a + b) kor.

c) Az év folyamában visszafizetettet "

d) Az év végén az előlegek összege (a + b) — c = d kor.

Az év végén az előlegek száma drb

2. Fedezet mellett engedélyezett folyószámlahitelek és tözsdei reportüzlet.**3. Előlegek aranya, ezüstre, ékszerekre.**

(Ugyanoly részletezéssel, mint az 1-nél.)

4. Előlegek egyéb ingóságokra.

Az év kezdetén az előlegek száma drb.

a) Az év kezdetén az előlegek összege . . . kor.

b) Az év folyamában folyósítatott . . . "

Együtt (a + b) . . . kor.

c) Az év folyamában visszafizetett . . . "

d) Az év végén az előlegek összege (a + b) - c = d kor.

Az év végén az előlegek száma drb

Kényszereladások eseteinek száma "

5. Előlegek árukra.

(Ugyanoly részletezéssel, mint az 1-nél.)

6. Kölcsönök kötelezettségekre, kezesség mellett.

Az év kezdetén a kölcsönök száma drb

a) Az év kezdetén a kölcsönök összege . . . kor.

b) Az év folyamában folyósítatott "

Együtt (a + b) . . . kor.

c) Az év folyamában visszafizetett "

d) az év végén a kölcsönök összege (a + b) - c = d kor.

Az év végén a kölcsönök száma drb

7. Törvényhatósági, községi és közhasznú művekre adott kölcsönök.a) *Ingatlanokra való betáblázás mellett.*b) *Egyéb biztosítás mellett adott kölcsönök.*

(Ugyanoly részletezéssel, mint a 6-nál.)

VI. Kamatláb és dijak százalékokban.a) *Szedett kamatok és dijak.*

	Kamat %/o leg-kisebb	Dijak %/o leg-nagyobb
1. Leszámitolt bankszerű váltók után	—	—
2. Leszámitolt hitelegyleti váltók után	—	—
3. Értékpapírokra adott előlegek után	—	—
4. Fedezet mellett engedélyezett folyószámlahitelek és tözsdei report üzlet után	—	—
5. Aranya, ezüstre, ékszerekre adott előlegek után	—	—

6. Egyéb ingóságokra adott előlegek után	_____
7. Árukra adott előlegek után	_____
8. Kötvénykölcsönök után	_____
9. Jelzálogos kölcsönök után	_____
10. Törvényhatósági, községi, stb. kölcsönök után	_____

b) *Fizetett kamatok.*

Legkisebb $\%$ Legnagyobb $\%$

Visszleszámított bankszerű váltók után	_____ " _____ "
Visszleszámított hitelegyleti váltók után	_____ " _____ "

VII. Betétek.

I. Takarékbetétek.

a) *A betétek forgalma az 1—év folyamában.*

1. Betéti könyvek száma az év kezdetén	drb
2. Ujonnan kiállított könyvek száma	"
3. Kiegjenlített (megszünt) könyvek száma	"
4. Betéti könyvek száma az év végén ($1 + 2 - 3 = 4$)	kor.
a) Takarékbetétek állandókaz az év kezdetén	"
b) Az év folyamában befett tőke	"
c) A betétek után járó kamatok összege	"
Együtt (a + b + c)	"
d) Visszafizetett tőke	"
e) Kifizetett kamatok	"
f) Állandók az év végével (a + b + c) — (d + e) = f	"
b) A takarékbetétek megoszlása a kamatláb magassága szerint az 1—év végén.	"

Kamatláb:

30/0-os

31/20/0 „

40/0 „

41/20/0 „

A könyveskük drb száma:

A betéti összeg korona:

c) *A takarékbetéti könyvek megoszlása az összeg nagysága szerint.*

Az 1—év végén forgalomban volt takarékbetéti könyvek közül tartalmazott:

20 kor.-nál kisebb összegel	drb könyv
20— 100 kor.-át	" "
100— 200 "	" "
200— 1.000 "	" "
1.000— 2.000 "	" "
2.000— 4.000 "	" "
4.000—10.000 "	" "
10.000—20.000 "	" "
20.000 kor.-nál nagyobb összeget	" "

Összesen: _____ drb könyv.

2. Betétek folyószámlára.

Álladék az év kezdetén	kor.
Az év folyamában betéteket	"
Visszaízzettetett	"
Álladék az év végén	"
A folyó-számla-tulajdonosok száma	"

3. Betétek cheque-számlára.

Álladék az év kezdetén	kor.
Az év folyamában betéteket	"
Visszaízzettetett	"
Álladék az év végén	"
A cheque-számla-tulajdonosok száma	"

4. Betétek pénztárjegyekre.

Álladék az év kezdetén	kor.
Kibocsátott pénztárjegyek	"
Beváltott pénztárjegyek	"
Álladék az év végén	"

VIII. Záloglevélek és községi kötvények forgalma.**40%-os záloglevélek.**

Forgalomban volt az év kezdetén	kor. összegben
Kibocsátottatott	" "
A forgalomból kivonatott	" "
Az év végével forgalomban maradt	kor. összegben
41/20%-os záloglevélek.	51/20%-os záloglevélek.
50%-os záloglevélek.	60%-os záloglevélek.
(Ugyanoly részletezéssel, mint a 40%-os záloglevéleknél.)	

40%-os községi kötvények.

Forgalomban volt az év kezdetén	kor. összegben
Kibocsátottatott	" "
A forgalomból kivonatott	" "
Az év végével forgalomban maradt	kor. összegben
41/20%-os községi kötvények.	50%-os községi kötvények.
(Ugyanoly részletezéssel, mint a 40%-os kötvényeknél.)	

IX. Az értékpapirok részletezése.

(A mérleg-számla 14. és 15. tétele alatt foglalt értékpapirok.)

a) Magyar államadósság:	1. Államadósság.	Összeg koronában az üzletév utolsó napjának árfolyama szerint
40%-os aranyjáradék kötvények	
40%-os koronaértékű járadék kötvények	
50%-os 1876. évi keleti vasuti államkölcön	
41/20%-os 1889. évi államvasuti aranykölcön	

41/20%-os 1889. évi államvasuti ezüstkölcsön	
1870. évi nyereménykölcsön	
41/20%-os magyar regale-kártalanítási kötvény	
41/20%-os horvát-szlavon regale-kártalanítási kötvény	
40%-os magyar földtehermentesítési kötvény	
40%-os horvát-szlavon földtehermentesítési kötvény	
40%-os tiszai és szegedi nyeremény-kölcson	
50%-os horvát-szlavon jelz.-földváltásági kötvények	

b) Osztrák államadóssági kötvények	
c) Idegen államadóssági kötvények	

2. Más közkölcsönök.

a) Hazaiak	
b) Ausztriaiak és egyéb külföldiek	

Összeg koronában az üzletév utolsó napjának árfolyama szerint

3. Záloglevelek és kölcsönkötvények.

A magyar földhitelintézet záloglevelei	
Az osztrák-magyar bank	
Budapesti intézetek	
Vidéki	
Osztrák	
Egyéb külföldi intézetek	
Hazai intézetek községi és nyeremény-kötvényei	
Osztrák és egyéb külföldi intézetek községi és nyeremény-kötvényei	

4. Elsőbbségi kötvények.

Hazai közlekedési vállalatok elsőbbségi kötvényei	
Hazai iparvállalatok kötvényei	
Egyéb hazai vállalatok	
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok kötvényei	

5. Bankok részvényei.

Az osztrák-magyar bank részvényei	
Budapesti bankok	
Vidéki	
Osztrák és egyéb külföldi bankok részvényei	

6. Takarékpénztárak részvényei.

Budapesti takarékpénztárak részvényei	
Vidéki	

7. Biztosító társaságok részvényei.

Hazai biztosító társaságok részvényei	
Osztrák és egyéb külföldi biztosító társaságok részvényei	

8. Gözmalmok részvényei.

Budapesti gözmalmok részvényei	
Vidéki	
Osztrák és egyéb külföldi gözmalmok részvényei	

9. Bányák és téglagyárok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

10. Vasművek és gépgyárok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

11. Könyvnyomdák részvényei.

Budapesti könyvnyomdák részvényei	_____
Vidéki " " "	_____

12. Különféle vállalatok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

13. Közlekedési vállalatok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

14. Sorsjegyek.

Hazai sorsjegyek	_____
Osztrák és egyéb külföldi sorsjegyek	_____
Értékpapírok értéke mindenkorral	_____

X. Az 1 évi jövedelmek és költségek s a tiszta nyereség részletezése.**1. Jövedelmek.**

Befolyt kamatok:

váltóleszámítás után	_____	kor.
értékpapírokra adott előlegek, fedezet mellett engedélyezett folyószámlai hitelek és tőzsdei report-üzlet után	_____	"
arányra, ezüstre, ékszerkre adott előlegek után	_____	"
egyéb ingóságokra adott előlegek után	_____	"
árukra adott előlegek után	_____	"
jelzálogos kölcsönök után	_____	"
törvényhatósági, községi és közhásznú művekre adott kölcsönök után	_____	"
kötvénykölcsönök után, kezesség mellett	_____	"

más intézeteknél elhelyezett összegek után	kor.
értékpapirok után	"
Átmeneti kamatok	"
Késedelmi kamatok	"
Egyéb kamatok	"
Jövedelem bizományi, kibocsátási és consortiális fizetékből	"
Árfolyamnyereség	"
Ingatlanok jövedelme	"
Egyéb bevétellek	"
Összesen	kor.

2. Költségek.

Fizetett vagy tökéseitek kamatok:	
visszleszámított váltók után	kor.
takarékbetétek után	"
folyószámlai betétek után	"
cheque-betétek után	"
pénztárjegyek után	"
törzsbetétek után	"
záloglevelek után	"
közsségi kötvények után	"
Átmeneti kamatok	"
Egyéb kamatok	"
Igazgatási és kezelési költségek:	
a személyzet javadalmazása	"
kezelési költségek	"
Adó:	
tőkekamatadó betétek után	"
adó ingatlanok után, jövedelmi és egyéb adó	"
Leírások a leltárból és ingatlanokból	"
Veszteségek és kátes követelések leírása	"
Különféle kiadások	"
Összesen	kor.

3. Tiszta nyereség.

A folyó évi jövedelmekből	kor.
levonva a folyó évi költségeket	"
marad folyó évi tiszta nyereség	kor.
Nyereségáthozatal a mult évről	"
Összes nyereség	kor.

A tiszta nyereség felosztása:

jutalék az igazgatóság részére	kor.
a felügyelő-bizottság átalánnya	"
a hivatalnokok jutalmazása	"
a nyugdíj-alap javadalmazása	"
a rendes tartalékalap javadalmazása	"
a rendkívüli " "	"
az árfolyam-különbözetű tartalékalap javadalmazása	"
az osztalék-tartalékalap javadalmazása	"
az adó-tartalék " "	"
kifizetett osztalék	"
adakozás jótékony- és egyéb közcélokra	"
átvitel a jövő év javára	"
Összesen	kor.

4. Osztalék a tényleg befizetett részvénnytőke százalékában

1 ____ évben ____ 0 0

Általános megjegyzések:

Kelt _____ 19_____ év _____ hó ____ n

Aláírások:

Látta :

Az adatokat bevezette :

P. H.

igazgató.

intézeti tiszviselő.

A felvételi füzet kitöltésénél főleg a következőkre kell ügyelni:

Amennyiben az intézet üzletéve nem a naptári ével végződik, minden az üzletévről közlendők az adatok és megjelölendő, hogy az üzletév mely időpontban kezdődik és mely időpontig tart.

A mérlegszámla adatainak egyezniük kell az intézet zárszámadásában között adatokkal; azonban ugy a „Vagyon“, mint a „Teher“ oldal tételei között van néhány, melyet nagyobb részletezzéggel kell kimutatni, mint a zárszámadásokban rendesen történik. Igy például a *kézi zálogra adott kölcsönök* közül külön kimutatandók az értékpapirokra adott *lombárd kölcsönök*, a midőn a letett értékpapirok az intézet által nyújtott *folyósámlahitelnek* szolgálnak biztosításul; azután a *tőzsdei reportüzlet*, midőn az értékpapirok a tőzsdei ügyletek érdekkében zálogosítattanak el. Külön kimutatandó, ha a kölcsönök *aranyra, ezüstre, ékszerre, vagy egyéb ingóságok* elzálogosítása mellett adatnak, vagyis midőn az intézet zálogházi üzletet gyakorol; végre elkülönítendők az *árukra* adott kölcsönök.

A váltótárczánál a tényleg az intézet birtokában levő váltók állománya mutatandó ki, a visszszámítolásba adott váltók tehát sem itt, sem a „Teher“ oldalon nem veendők fel.

„Fedezet mellett engedélyezett folyósámlahitelek“ címm alatt, nemesak azoknak a folyósámlai adósoknak tartozása mutatandó ki, kik fedezetül értékpapirokat tesznek le, hanem azoké is, kik egyéb fedezetet, váltót, jelzálogi betáblázást stb. nyújtottak.

A *jelzálogos kölcsönöknél* különbséget kell tenni, hogy a kölcsönök készpénzben vagy záloglevelekben engedélyeztettek-e?

Más intézelekre czedált jelzálog kölcsönök egyrészt a vagyon oldal 10-ik, másrészt a teher oldal 14-ik rovatában kimutatandók, jegyzet alakjában azonban megemlíteni ennek az összegnek a nagysága s az a körülmény, hogy mely intézet nyújtotta a jelzálog kölcsönt.

A törvényhatóságoknak, közszégeknek, közhasznú művekre stb. adott kölcsönök két téTELben mutatandók ki, a szerint, a mint a kölcsön jelzálog mellett, vagyis ingatlanra való betáblázással adatik, vagy pedig midőn biztosításul bizonyos jövedelmek köttetnek le, vagy az évi járulékok az állami adókkal együttesen hajtatkak be.

Az értékpapirok összege két külön téTELben mutatandó ki, egyik téTELben az intézet értékpapir-tárczája, a másikban pedig az alapszerüleg kezelt értékpapirok, tehát a tartalék-

alapnak, nyugdíjalapnak, a záloglevelek biztosítási alapjának stb. értékpapirjai.

A felvételi füzet III., IV., V. és VII. fejezeteiben az üzleti év végén volt álladékra vonatkozó darabszámoknak főjegyzése, a következő évi adatgyűjtésre való tekintettel, az intézet saját érdekében ajánlatos.

A jelzálogos kölcsönökre vonatkozó kimutatásokban a jelzálogos kölcsönöknek az év végén tényleg fennállott és a mérlegszámlában is kimutatott összege részletezendő, kivéve a 3. számut, hol a kölcsönök nem a még törlesztetlen, hanem az eredetileg folyósított kölcsönök nagysága szerint csoportosítandók; ha pld. egy eredetileg 120.000 koronás kölcsönből az időközi törlesztések folytán már csak 6.090 korona áll fenn, e kölcsön nem a 4.000—10.000 koronás kölcsönök kategóriájába osztandó, hanem a 100.000—200.000 koronás kölcsönök közé.

A jelzálogos kölcsönöknek a kamatláb nagysága szerinti részletezésnél, a törlesztéses kölcsönök a törlesztési hányad levonása után maradandó kamatláb szerint sorozandók az egyik vagy másik kategóriába.

A jelzálogos kölcsönöknek vármegyék szerinti részletezésénél a törvényhatóságú városok azon vármegyékkel, melyeknek területén feküsznek, együttesen mutatandók ki (pld. Szeged és Hódmező-Vásárhely Csongrád megyével, Kassa Abauj-Torna megyével együtt); kivételek képez Budapest, mely külön sort kap.

Más intézetekre czedált jelzálog kölcsönök fenti kimutatásban szintén felveendők.

A takarékbetétek forgalmának kimutatása következőképpen állítandó össze: az a) sorba felveendő a betétek álladéka az előző év végén a tartozó kamatokkal együtt, a b) sorba a folyó év folyamán betett töke a tökésített kamatok nélkül, a c) sorba a folyó év január 1-től december 31-igéig tökésített és folyó kamatok (e tételek egyezni kell a veszteség- és nyereség-számla azonos című tételeivel), a d) sorba a visszafeleltetett töke a kifizetett tökésített kamatokkal együtt, az e) sorba a kifizetett folyókamat, az f) sorba a betétek álladéka a folyó év végén a tartozó kamatokkal együtt. Végro az egész kimutatásnak a következő képlet szerint kell vagnia: (a+b+c) — (d+e)=f.

A hitelszövetkezetektől az alábbi kérdőív szerint gyűjtnek be az adatok :

Felvételi füzet

évre.

a hitelszövetkezetek számára.

A felvételi füzet kitöltéseért felelős egyének aláírása a füzetnek e célra megjelölt rovatában eszközön.

I. Általános adatok.

1. A szövetkezetnek törvényszékileg bejegyzett címe _____
2. A szövetkezet székhelye _____
3. Működése megkezdésének éve _____
4. A szövetkezet hány évre alakult? _____
5. A szövetkezet üzletrészekre van-e alapítva? _____
6. A szövetkezet törzsbetétekre van-e alapítva? _____
7. A szövetkezet évtársulati (évcsoportok szerint alakult) szervezettel bír-e? _____
8. Befizetési részlet . . . { havonkint _____ kor. _____ fill.
 hetenkint _____ " "
9. Hány darab üzletrész van jegyezve? _____
10. Egy tag legföllebb hány üzletrésszel bírhat? _____
11. Mennyi volt a tagok összes száma? _____
12. A tagok között volt?
 a) *Értelmezégi keresetű?* _____
 b) *Mezőgazdaságban foglalkozó:* _____
 c) *Iparban foglalkozó:*
 d) *Kereskedelemben és forgalomban foglalkozó:*
 e) *Egyéb foglalkozású?* _____
 Összesen
13. A tagok szavatossága korlállan-e vagy korlátolt? _____
14. A korlátolt szavatosság az üzletrész (törzsbetét) hányadszorosáig terjed? _____
15. Meg van-e állapítva az üzletrészek (törzsbetétek) után kifizethető kamat maximum? _____
16. Ha meg van, hány százalékban van megállapítva e kamat maximum? _____
17. A szövetkezet csak saját tagjainak nyújt-e hitelt vagy más személyeknek is? _____

18. A szövetkezet csak hitelnyújtással foglalkozik-e, vagy más feladatokat is tűz maga elé (fogyasztási, termelési, nyersanyagbeszerzési szövetkezet, közös gépek beszerzése, stb.) ? _____
19. Közgyűlés alkalmával több üzletrész (törzshetét) birtokosai legfőlebb hánny szavazattal birhatnak ? _____
20. Meg van-e határozva, hogy a tiszta nyereségnak hánny %-a fordítandó a tartalékalap javára, ha meg van, hánny százalék ? _____
21. Mi a tartalékalap rendeltetése feloszlása esetén ? _____
22. A szövetkezethez fűződő kölcsökben van s mely községekben ? _____

II. Mérlegszámla 1 évi deczember hó 31-én.

V a g y o n

Kor.

1. Pénztári állapot	_____
2. Váltókölcsonök (visszleszámított váltók levonásával)	_____
3. Előlegek értékpapírokra	_____
4. Előlegek saját törzshetétre és üzletrészre	_____
5. Előlegek egyéb kézi zálogokra	_____
6. Jelzálogos kölcsönök	_____
7. Kötvénykölcsonök (kezesség mellett)	_____
8. Más pénzintézeteknél elhelyezett tőkék	_____
9. Saját értékpapírtárcza (a kisorsoltakat is beleértve)	_____
10. Különféle alapok (tartalék-, nyugdíjalap, stb. értékpapírjai a kisorsoltakat is beleértve)	_____
11. A folyó évet illető, még be nem folyt kamatozások	_____
12. Leltár	_____
13. Ingatlánok	_____
14. Veszeségek	_____
15. Kétes követelések	_____
16. Óvadékok és letétek	_____
17. Egyéb követelések	_____

Összesen

T e h e r

Kor.-ban

1. Befizetett üzletrészek	_____
2. Befizetett törzshetétek	_____
3. Rendes tartalékalap	_____
4. Egyéb tartalékalapok	_____
5. Takarékbetétek	_____
6. A jövő évet illető előre befolyt kamatozások	_____
7. Előlegek és kölcsönök	_____
8. Óvadékok és letétek	_____
9. Egyéb tarozások	_____
10. Tiszta nyereség :	
nyereség-áthozatal az előző évekről	_____
1 — évi nyereség	_____
	Összesen

III. Váltóleszámítolás.

1. Váltók leszámítolása az 1 — évben.

Az év elején tárczában volt váltók darabszáma (<i>visszleszámított váltók nélkül</i>)	drb
a) Váltótárcza az év elején (<i>visszleszámított váltók nélkül</i>)	kor.
b) Leszámítottatott az év folyamában *)	*
c) Leirattatott folyamában, mint behajthatatlan	"
d) Váltótárcza az év végén (<i>visszleszámított váltók nélkül</i>)	*

Az év végével tárczában volt váltók darabszáma (*visszleszámított váltók nélkül*) drb

*) Itt az egész éven leszámított összes váltókat ki kell mutatni, tehát a meghosszabított (prolongált) váltók értékét is, amelyszoros összeggel, a meghosszabított (prolongált) években.

2. Visszleszámítás 1 — évben.

Az év elején visszleszámításban volt váltók darabszáma	drb
a) Visszleszámításban volt váltók az év elején	kor.
b) Visszleszámítottatott az év folyamában	"
c) A visszleszámított váltók összege az év végén	"

Az év végén visszleszámításban volt váltók drbszáma

A szövegben ezet mely intézetnél veszi igénybe a visszleszámítási hitelet?

3. Jelzálogilag biztosított váltók.

Az év végén tárczában és visszleszámításban volt váltók közül jelzálogilag volt biztosítva:	drb
	kor.

Az előlegek és kötvénykölcsönök forgalma 1 — évben.

I. Előlegek értékpapirokrá.

Az év kezdetén az előlegek száma	drb
a) Az év kezdetén az előlegek összege	kor.
b) Az év folyamában folyósítatott	"
együtt (a + b):	kor.
c) Az év folyamában visszafizetett	"
d) Az év végén az előlegek összege (a + b) — c = d	kor.

Az év végén az előlegek száma drb

2. Előlegek törzsbetétre vagy üzletrészre.

(Ugyanoly részletezéssel, mint az 1-úál.)

3. Előlegek egyéb zálogokra.

Az év kezdetén az előlegek száma drb
 a) Az év kezdetén az előlegek összege kor.
 b) Az év folyamában folyósítatott "
 együtt (a + b) kor.
 c) Az év folyamában visszaízettetett "
 d) Az év végén az előlegek összege (a + b) - c = d kor.
 Az év végén az előlegek száma drb
 Kényszereladások eseteinek száma: "

4. Kötvénykölcsönök (kezesség mellett).

(Ugyanoly részletezéssel, mint az 1-nél.)

V. Jelzálogos kölcsönök.**1. A jelzálogos kölcsönök forgalma 1 — évben.**

A fennálló kölcsönök száma az év kezdetén drb
 a) A fennálló kölcsönök összege az év kezdetén kor.
 b) Folyóvá tétetett "
 együtt (a + b) kor.
 c) Törlesztetett "
 d) A fennálló kölcsönök összege az év végén
 (a + b) - c = d kor.
 A fennálló kölcsönök száma az év végén drb

2. Az összes jelzálogos kölcsönök 1 — decz. 31-i állományából esett:

földhirtokra és tartozékaира drb kölcsön kor. összegben.
 bérházakra és gyárakra
 Összesen drb kölcsön kor. összegben.

3. Az év végén fennállott jelzálogos kölcsönök megoszlása, a kötvényben foglalt összeg nagysága szerint.

A kölcsönök nagysága	A folyósított kölcsönök drb száma	A kölcsönök nagysága	A folyósított kölcsönök drb száma
200 koronán alul		4.000 — 10.000 kor.ig	
200—1.000 kor.ig		10.000—20.000 "	
1.000—2.000 "		20.000—40.000 "	
2.000—4.000 "		40.000—100.000 "	
		Összesen drb	

4. A fennálló jelzálogos kölcsönök megoszlása a kamatláb nagysága szerint :

40%-os kölcsön	kor.	0%-os kölcsön	kor.
"	"	"	"
"	"	"	"
"	"	"	"

5. A fennálló jelzálogos kölcsönök megoszlása vármegyék szerint :

Vármegye	Földbirtokra Bérházakra adott kölcsönök összege kor. összege kor.	Vármegye	Földbirtokra Bérházakra adott kölcsönök összege kor. összege kor.

6. Beperelt hátralékok, elárverezett ingatlanok :

Visszafizetésre beperelt jelzálogos kölcsönök drb száma : . . . összege : . . . kor.
Beperelt hátralékos járulékok

Az összes elárverezett földbirtok és tartozékaik	Esetek száma	A követelecs összege	A jelzálog értéke
Az összes elárverezett bérházak és gyárok			
A követelések fedezése szempontjából megvett : földbirtok és tartozékaik			
bérházak és gyárok			

VI. Kamatláb és dijak százalékokban.**a) Szedett kamatok és dijak.**

1. Leszámított váltók után	Kamat % legkisebb legnagyobb	Díjak % legkisebb legnagyobb
2. Értékpapírokra adott előlegek után		
3. Törzshetétre vagy üzletrészre adott előlegek után		
4. Egyéb zálogra adott előlegek után		
5. Kötvény-kölcsönök után		
6. Jelzálogos kölcsönök után		

b) Fizetett kamatok.

Visszleszámított váltók után	Kamat % legkisebb legnagyobb

VII. Takarékbetétek.

1. A betétek forgalma 1 — évben.

1. Betéti könyvek száma az év kezdetén	darab
2. ujonnan kiállított könyvek száma	"
3. kiegénylített (megszűnt) könyvek száma	"
4. Betéti könyvek száma az év végén ($1 + 2 - 3 = 4$)	"
a) Takarékbetétek álladéka az év kezdetén	kor.
b) Az év folyamában betett töke	"
c) A betétek után járó kamatok összege	"
Együtt (a + b + c)	"
d) Visszafizetett töke	"
e) Kifizetett kamatok	"
Együtt (d + e)	"
f) Álladék az év végén ($a + b + c - (d + e) = f$)	"

2. A takarékbetétek megoszlása a kamatláb magassága szerint.

Kamatláb	A könyvecskék drb. száma	A betéti összeg korona
5 ⁰ /0		
31/2 ⁰ /0		
4 ⁰ /0		
41/2 ⁰ /0		
5 ⁰ /0		

3. A takarékbetétek megoszlása az összeg nagysága szerint.

Az 1 — végén forgalomban volt takarékbetéti könyvek közül tartalmazott :

20 koronánál kisebb összegel	drb könyv
20 — 100 koronát	" "
100 — 200	" "
200 — 1.000	" "
1.000 — 2.000	" "
2.000 — 4.000	" "
4.000 — 10.000	" "
10.000 — 20.000	" "
20.000 koronánál nagyobb összeget	" "
A takarékbetéti könyvek összes száma	drb könyv

VIII. Az intézet tulajdonát képező értékpapírok.

(A kérdőívben a mérleg-számla 9. és 10. tétele alatt foglalt értékpapírok.)

I. Államadósság.

Összeg koronákban az üzletével
szemben álló napjának
árlyrama szerint

a) Magyar államadósság :

4 ⁰ /0-os aranyjáradék kötvények	
4 ⁰ /0-os koronaértékű járadék kötvények	

50/0-os 1876. évi keleti vasuti államkölcsön	
41/20/0-os 1889. évi államvasuti aranykölcsön	
41/20/0-os 1883. évi államvasuti ezüstkölcsön	
1870. évi nyereménykölcsön	
41/20/0-os magyar regale-kártalanítási kötvény	
41/20/0-os horvát-szlovav regale-kártalanítási kötvény	
40/0-os magyar földtehermentesítési kötvény	
40/0-os horvát-szlovav földtehermentesítési kötvény	
40/0-os tiszai és szegedi nyeremény-kölesön	
50/0-os horvát-szlovav jelz. földvállsági kötvények	
b) <i>Osztrák államadóssági kötvények</i>	
c) <i>Idegen államadóssági kötvények</i>	

2. Más közkölcsönök.

a) <i>Hazaiak</i>	
b) <i>Ausztriaiak és egyéb külföldiek</i>	

3. Záloglevélök és kölcsön-kötvények.

A magyar földhitelezet záloglevélei	
Az osztrák-magyar bank "	
Budapesti intézetek "	
Vidéki "	
Osztrák "	
Egyéb külföldi intézetek "	
Hazai intézetek közégi és nyeremény-kötvényei	
Osztrák és egyéb külföldi intézetek közégi és nyeremény-kötvényei	

4. Elsőbbségi kötvények.

Hazai közlekedési vállalatok elsőbbségi kötvényei	
Hazai iparvállalatok kötvényei	
Egyéb hazai vállalatok kötvényei	
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok kötvényei	

5. Bankok részvényei.

Az osztrák-magyar bank részvényei	
Budapesti bankok "	
Vidéki "	
Osztrák és egyéb külföldi bankok részvényei	

6. Takarékpénztárak részvényei.

Budapesti takarékpénztárak részvényei	
Vidéki "	

7. Biztosító társaságok részvényei.

Hazai biztosító társaságok részvényei	
Osztrák és egyéb külföldi biztosító társaságok részvényei	

8. Gözalmok részvényei.

Budapesti gözalmok részvényei	_____
Vidéki	_____
Osztrák és egyéb külföldi gözalmok részvényei	_____

9. Bányák és téglagyárok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

10. Vizművek és gépgyárok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

11. Könyvnyomdák részvényei.

Budapesti könyvnyomdák részvényei	_____
Vidéki	_____

12. Különféle vállalatok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

13. Közlekedési vállalatok részvényei.

Hazai vállalatok részvényei	_____
Osztrák és egyéb külföldi vállalatok részvényei	_____

14. Sorsjegyek.

Hazai sorsjegyek	_____
Osztrák és egyéb külföldi sorsjegyek	_____
Összesen	_____

IX. Jövedelmek és költségek az 1_____ évben.**a) Jövedelmek.**

Befolyt kamatok:

Váltókölesönök után	_____ kor.
Értékpapirokról adott előlegek után	_____
Törzsbetétre vagy üzletrészre adott előlegek után	_____
Egyéb kézi zálogokra adott előlegek után	_____
Kötvénykölesönök után	_____
Jelzálogos kölcsönök után	_____
Más pénzintézeteknél elhelyezett tőkék után	_____
Értékpapirokról után	_____

Átmeneti kamatok	kor.
Kézedelmi kamatok	"
Egyéb kamatok	"
Ingallanok tiszta jövedelme	"
Árfolyamnyereség	"
Egyéb bevételek	"
Összesen	kor.

b) Költségek.

Fizetett vagy tökésített kamatok :

Visszleszámított váltók után	kor.
Takarékbetétek után (lásd 7. oldal c) rovatának összegét)	"
Előflegek és kölcsönök után	"
Átmeneti kamatok	"
Egyéb kamatok	"
Igazgatási és kezelési költségek	"
Adó :	
Tőkekamat adó betétek után	"
Adó ingallanok után, jövedelmi és egyéb adó	"
Veszteségek és kétes követelések	"
Egyéb kiadások	"
Összesen	kor.
Az összes folyó évi jövedelmekből :	"
levonva a folyó évi összes költséget :	"
marad az 1 évre tiszta nyereség :	kor.
Nyereség áthozatal az előbbi évekről :	"
Összes tiszta nyereség*) :	kor.

*) Mint a mérlegszámlán.

Általános megjegyzések.

Kelt _____ 190____ év _____ hó _____ napján.

Aláírások :

Látta :

Az adatokat bevezette

igazgató.

szöivelkezeli tiszviselő.

A szövetkezeti kérdő-ívet ugyanazon elvek szerint kell kitölteni, mint a melyek föntebb a bankok és takerékpénztáraink felvételi füzetéinél voltak említve. A szövetkezeti kérdő-íven foglalt általános kérdések legnagyobb részére egészen szabatos feleletet lehet adni az alapszabályokból; csakis a szövetkezet tagjainak kereseti ágak szerinti részletezése okoz némi fáradtságot. Az értelmiségi keresetük közé azokat kell sorolni, kik szellemi munkájokkal keresik kényerüket (pld. papok, tanítók, ügyvédek, orvosok, hivatalnokok, stb.); de csak akkor, ha nincsenek valamely gazdasági ágban alkalmazva, mert például a takarékpénztári tiszttisztelő, bár szellemi munkájával tartja fenn magát, nem az értelmiségi keresetük közé sorozandó, hanem a kereskedelemben és forgalomban foglalkozók közé. A földbirtokosok, még a kisbirtokosok is, önállóknak veendők, valamint a bérlok is.

Az összes hitelintézetek kötelesek az adatszolgáltatásra, azok az ujonnan keletkezett intézetek is, a melyek még nem mérlegeltek; ezek azonban csak a felvételi füzet első lapján foglalt kérdésekre adnak választ. Az ujonnan alakult intézetek tartoznak alapszabályaikat is beküldeni, valamint a régebbi intézetek az esetleg módosított alapszabályaikat.

Az adatok hitelességét a felvételi füzetet aláíró egy igazgató, s az adatokat összeállító intézeti tiszttisztelő bizonyítja; ezért a statisztikai hivatal súlyt helyez arra, hogy az aláírások a felvételi füzetről el ne maradjanak.

A magyar hitelintézetek statisztikáját a Magyar Statisztikai Közlemények XVI. kötete tartalmazza az 1894. évre vonatkozólag, nagy részletességgel kiterjeszkedvén azonban a hitelügyi statisztika főbb eredményeire a korábbi éveket illetőleg is, visszamenőleg első hitelintézetünk alakulási idejéig 1840-ig.

Az 1899. évi főbb adatok a következők:

Az egész magyar birodalom hitelügyét az év végén a következő intézetek szolgálták: 352 bank, 11 földhitelintézet, 731 takarékpénztár és 1649 hitelszövetkezet, minden össze tehát 2743 hitelintézet.

A magyar birodalom hitelintézeteinek saját tőkéje az 1899. év végén 862·16 millió korona volt, 16·6 százaléka az intézetek összes teherállapotának. Ez összegből 327·45 millió koronát teszen a bankok tőkéje, 19·9%-át a teherállapotnak; a földhitelintézetek 102·16 milliónyi tőke felett rendelkeznek, a mi azonban csak 9·7%-át képezi a tehernek; a takarékpénztárok tőkéje 290·75 millió korona, 13·1%-a a teherállapotnak. Legkevesebb idegen tőkével dolgoznak a szövet-

kezetek, melyeknek 141·8 millió koronát érő saját tőkéjük 52·3%-a az összes tehernek.

A saját tőkének legnagyobb tömegét a kifizetett részvény és alaptöke, törzs és részjegytőke képezi, a birodalom összes hitelintézeteinek 595·51 millió koronát; a rendes tartalékalapok 180·02 millió koronára rugnak, a rendkívüli és egyéb tartalékalapokba pedig 86·62 millió korona van befektetve.

A rendes tartalékalapok gyarapodása 1899-ben összes hitelintézeteinknél mintegy nyolc és fél millió koronát tett. A rendkívüli tartalékalapok hat és fél millióval gyarapodtak.

Hitelintézeteink összes teherállapota 5183·97 millió koronát tett az év végén (1898-ban 4990·85 milliót). Ebben a bankok 1642·34 millió koronával részesednek, a földhitelintézetek 1054·83 millióval, a takarékpénztárak 2214·8 millióval, a szövetkezetek pedig 271·1 millióval. Nyeréség ezimén a mérlegben 82·91 millió koronát számoltak el hitelintézeteink, az összes teherállapot 1 6%-át; a nyereség 1898-ban 79·03 milliót tett, ugyancsak 1 6%-át a tehernek.

A saját tőkén és nyereségen kívül a felhasznált idegen tőkék nagy mennyisége terheli meg hitelintézeteink mérlegét. Az idegen tőkék legnagyobb része mint takarékbetét siet a hitelintézetek szolgálatára; ámbar az utolsó években a takarékbetétek veszítettek a hitelintézetek összes tőkeforgalmában elfoglalt tululságokból. Az 1899. év végén 1772 millió korona takarékbetét és tőkésített kamat alatt hitelintézeteink szolgáltatásban, a növekvés az előző évi 1744 millióról nem esetkély ugyan; mégis mik 1898-ban a betétek és tőkésített kamatok 34·8%-át képezték az összes teherállapotnak, 1899-ben ez az arány már 34·2 százalékra esett le. A takarékbetéti üzletet legnagyobb mérvben a takarékpénztárak gyakorolják, a melyeknél 1300·88 millió korona takarékbetét és tőkésített kamat volt elhelyezve, s ezeknél az összes tehernek 58·7 százalékát képezte a betéti álladék. Abszolut számokban emelkedő, de az egész teherállappal egybehasonlítva itt is csökkenő a betétek aránya: 1898-ban még 59·2, 1896-ban 62·5% volt.

A takarékbetétek forgalma az 1899. évben a következő főbb adatokat tünteti fel: az év elején volt 1.748 millió koronányi betéti álladékhoz 1.115 millió korona új betét járult, a betétekért járó kamatok 175 millió koronára rugtak; ezzel szemben a visszafizetett töke 1.159 millió koronát tett ki, 7 millió koronányi kamat fizetettet ki, s így a betéti álladék az év végiig 1.772 millió koronára szaporodott. Látható ebből, hogy az új betétek összegé, jóval kisebb a felmondott és visszafizetett tőkék összegénél, s a betéti álladéknak növekedése csak éppen a tőkésített és fel nem vett kamatok

szaporodásának tudható be; s ha a kamatláb nem emelkedett volna, a betéti üzlet fejlődése még ezt a látszólagos eredményt se mulathatta volna fel. A betétek csökkenek ugyan, a betevőknek (illetőleg a betéti könyvecskéknek) száma azonban gyarapodott: az év elején volt 1.059.814 darabhoz 428.708 darab új betéti könyv állittatott ki, 385.860 betéti könyv kiegynélítés után, mégszintén, ugy, hogy az év végi állandék 1.097.662 darabra rugott. Ez a növekvés a betéti összeg csökkenésével szemben annak a jele, hogy az elmult évben inkább a kisebb tőkék, apró megtakarítások kerestek takarékbetét alakjában gyümölcsötetést. Nagy nyomokat ez nem hagyott hátra a betéti könyveknek az elhelyezett összeg nagysága szerint való megoszlásában: az apró betétek még mindig alárendelt szerepet játszanak. Egy betéti könyvre átlagosan 1.014 korona betét esik, a mi már tulmegy az apró megtakarítások határán. A szövetkezetek szívják fel leginkább a kisebb tőkéket; 88.053 betéti könyvük mindegyikére átlagosan csak 915 korona betét esik.

A takarékbetétek kivül a folyószámlára, chequeszámlára és pénztári jegyekre való betétek is szerepelnek hitelintézeteink üzletágai gyanánt, az év végén 270.12 millió korona betéti állandékkal. Ezt az üzletágot leginkább a bankok és földhitelintézetek gyakorolják, a melyeknek évvégi mérlegét az ily természetű betétek 182.27 millió koronával terhelték meg; a takarékpénztárnál pedig 8672 millióval. A szövetkezetek ezzel az üzletággal egyáltalában nem foglalkoztak. A folyószámlára és chequeszámlára elhelyezett betéteknek évvégi állandéka még nem nyújt képet az ellen üzletájakban kifejlődő nagy forgalomról; miután e betétek mobilisabb természete azoknak gyors változását és hullámzását idézi elő. Az alábbi adatok azonban tökéletesebben tüjékoztatnak a folyószámla és különösen a cheque-forgalom arányairól: az év elején a magyar birodalom összes hitelintézeteinél 87.85 millió korona volt elhelyezve folyószámlára; az év folyamán érkezett új betétek összege 862.23 millió koróna volt, az év folyamán vissza fizettek 853.73 milliót, az év végén 94.43 milliónyi betét maradt a hitelintézeteknél. A cheque számlára elhelyezett betétek összege — természetszen nem értve ide a póstatakarékpénztárnak nagy arányokban növekedő cheque forgalmát, az év elején 156.8 millió koronára rugott; évközben még 1.565.11 millió korona helyeztetett el cheque számlára, 1.559.89 millió korona került kifizetésre ugy, hogy az év végén maradt állandék 162.02 millió koronát tett. A pénztár jegyekre történt betétek forgalma sokkal jelentéktelenebb.

A betéti üzletben kivül a záloglevelek kibocsátása képezi

fő hitelforrását hitelintézeteinknek. Az elmúlt év végén 1.152.94 milliós korona értékű záloglevél terhelte meg hitelintézeteink mérlegét; 1898-ban 1.091.56 millió volt a forgalomban levő záloglevelek értéke, 61 milliónál magasabb ugyan az emelkedés; de 1897-ről 1898-ra 89 millió, 1896-ról 1897-re 167 milliónyi volt.

A záloglevél és zálogkölesön üzlet lanyhulásának szemben tűnő eredménye a jelzálogos kölesönöknek igen kismérvű emelkedése. Az 1899. év elején 1.635.69 millió korona értékű jelzálogos kölesön állott fenn, az év folyamán 182.04 millió korona értékben folyósítottak új kölesönöket, törlesztésre került 127.74 millió korona, úgy, hogy a jelzálog kölesönök évvégi állandáka 1.689.99 millió korona volt, a növekedés tehát az év folyamán 54.3 millió, míg például 1898-ban 134.7 millió korona volt. Az év végén fennállott jelzálogos kölesönök összege a kibocsátott záloglevelek értékét 537 millió koronával multa felül. A jelzálogos kölesönök egész állandékából mintegy kétharmad rész, 1.125.58 millió korona adatott földbirtokra és tartozékaira, 564.41 millió pedig bérházakra és gyáráakra. A kamatláb nagysága szerint a leggyakoribb tipus a $4\frac{1}{2}$ százalékos kölesön, azután a 4 százalékos.

A forgalomba bocsátott községi kötvények értéke 440.62 millió korona volt; az előző évi 383.36 millió koronával szemben több mint 57 millió korona az emelkedés. A községi kötvények kibocsátása hitelintézeteinknél lendületet vett az utolsó évben; míg 1898-ban mérlegükben 7.7 százalékkal szerepeltek a községi kötvények, 1899-ben ez az arány 8.5-re magasodik.

Hitelintézeteink üzletágai között a betéti és jelzálog kölesön-üzlet után sorakozik jelentőségen a váltó-üzlet. A bankszerű váltó-tárcza az év végén 1.177.2 millió korona értékét képviselt, a hiteltulajdonosi váltó-tárcza pedig 22.51 milliót. A váltó leszámítási üzlet ezeket a főbb adatokat tünteti fel: bankszerű váltó az év folyamán 5.339.26 millió korona értékben számoltatott le; mint behajthatatlan követelést 2.79 millió koronát írtak le. A hitelegyleti váltóknál 86.22 millió korona értékű volt a leszámítás, mint behajthatatlan 162.000 korona töröltetett. A visszleszámítás 2.002.22 millió forgalmat tüntet fel; a jelzálogilag biztosított váltók értéke az év végén 262.4 millió koronát tett.

XXII.

A biztosító intézetek statisztikája.

A biztosítási ügynek közigazdasági életünkben egyre növekvő fontossága és szerepe érthetővé teszi a biztosítási statisztika jelentőségét is. A magyar statisztikai hivatal már korán munkakörébe akarta vonni a biztosítási statisztikát s 1889-ben javaslatot is dolgozott ki e statisztikai ág művelésére. Akkor azonban a biztosító társaságok vonakodásán mult el az adatgyűjtés életbeléptetése, később pedig a népszámlálás éveken át lekötvén a hivatal munkaerejét, reformokra alig gondolhatott. A biztosítási statisztika csak 1895-ben indult meg, a biztosító társaságokkal folytatott beható szakianácskozások után.

Statisztikánk a biztosítási üzleteknek a következő főágait öleli fel: 1. életbiztosítás, 2. balesetbiztosítás, 3. tüzkárbiztosítás, 4. jégkárbiztosítás. Az adatgyűjtés önként érthetőleg nemesak a hazai vállalatokra terjed ki, hanem a külföldi intézeteknek magyarországi üzleteire is.

Az adatgyűjtés évenkint történik, s a statisztikai hivataltól az év elején nyert felvételi füzetet a biztosító társaságok kitölteni, zárszámadásuk kíséretében március hó 31-éig tartoznak visszaterjeszteni a statisztikai hivatalhoz.

Az adatgyűjtés a következő minta szerint megy végbe:

A) biztosító-intézet neve:

Magyar biztosítási statisztika.

I. Életbiztosítás az ... évben.

A) Biztosítás halálesetre.

T a r g y	Magyarország és Fiume	Horvát- Szlavon- országok	Magyar- birodalom összesen
1. Mennyi volt 1 ... év végén a biztosítások összes száma?			
2. Mennyi volt az év végén a biztosított összeg koronákban?			
3. A fennálló biztosítások hogy oszoltak meg a biztosított összeg nagysága szerint?			
biztosítás 2.000 kor. szám szerint:			
" 2.000—10.000 " "			
" 10.000—20.000 " "			
" 20.000 koronán felül szám szerint:			
4. Hány új biztosítás kötöttet az év folyamában szám szerint?			
5. Mily összeg erejéig kötötték az új biztosítások koronákban?			
6. Hány biztosítás törlöttet szám szerint?			
7. Mily összeg erejéig koronákban?			
8. Mennyi volt az évi díjbevétel koronákban?			
9. Mennyi volt a káresetelek száma szám szerint?			
10. Mennyire ruglak a kifizetett kárösségek az év folyamában koronákban?			
11. Mennyi volt az összes biztosított töke az intézet magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.			
12. Mennyi volt az év végén az összes dijtarthaték magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.			

B) C) D) Biztosítás halálesetre.

(Ugyanazon rovatokkal, mint az A pontnál).

II. Baleset-biztosítás az _____ évben.

A) Egyéni biztosítás.

1. Hány személy volt biztosítva?
 2. Mennyi volt a biztosított összeg (illetve napi kárpolitás): halálesetre koronákban
állandó munkaképtelenség esetére koronákban
mulékony
 3. A kifizetett károk eseteinek száma:
haláleset
állandó munkaképtelenség
mulékony
 4. Mennyi volt a kifizetett károk összege?
halálesetre koronákban
állandó munkaképtelenség esetére koronákban
mulékony
 5. Mennyivolt a dijbevételazévfolyamában koronákban?
 6. Mennyi volt az év végén az összes biztosított töke az intézet magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.
 7. Mennyi volt az év végén az összes dijttartalék az intézet magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.

B) Együttes biztosítás.

1. Hány személy volt biztosítva?
2. Mily összeg erejéig koronákban?
3. Mennyi volt a díjbevétel koronákban?
4. A kilitetett károk esetéinek száma
5. Mennyi volt a kifizetett károk összege?
hetegség esetén koronákban
munkaképtelenség esetén koronákban
halálesetekben koronákban
6. A biztosítottak megoszlása foglalkozás szerint:
gyári munkások
bányamunkások
egyéb foglalkozási csoportok
7. Mennyi volt az év végén az összes biztosított tőke
az intézet magyarországi és külföldi üzletében együt-
tesen? korona.
8. Mennyi volt az év végén az összes díjtartalék az
intézet magyarországi és külföldi üzletében együt-
tesen? korona.

C) Utazási baleset-biztosítás.

- Hány személy volt biztosítva?
- Mennyi volt a biztosított összeg koronákban?
- Mennyi volt a balesetek száma?
- Mennyi volt a kifizetett kárösszeg koronákban?
- Mennyi volt az év végén az összes biztosított töke az intézet magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.
- Mennyi volt az év végén az összes dijtartalék az intézet magyarországi és külföldi üzletében együttesen? korona.

Magyarország és Fiume	Horvát-Szlavonországok	Magyar-birodalom összesen

III. Tüzkár-biztosítás az évben.**A) Biztosított összeg és kifizetett kárösszeg.**

A vármegye és a biztosított tárgy megnevezése	A biztosított összeg		Kifizetett kárösszeg
	koronákban		
I. Magyarország.			
1. Abaúj-Torna vármegye.			
Épületek, ingóságok és szalmás gabonaneműek	.	.	
Gyárok föl szereléssel és készletekkel	.	.	
Mezőgazdasági átalánybiztosítás	.	.	
Összesen			
2. Alsó-Fehér vármegye.			
Épületek, ingóságok és szalmás gabonaneműek	.	.	
Gyárok föl szereléssel és készletekkel	.	.	
Mezőgazdasági átalánybiztosítás	.	.	
Összesen			

A kérdőíven írt az anyaország és Horvát-Szlavonországok összes vármegyei fel vannak sorolva, a biztosított és kifizetett összeg hasonló részletezésével.

B) Díjbevételek.

- Magyarországon és Fiume városban korona
- Horvát-Szlavonországokban korona.

A magyar birodalomban összesen korona.

IV. Jégkár-biztosítás az évben.**A) Biztosított összeg.**

Vármegye és termény	A biztosított összeg koronákban
I. Magyarország.	
1. Abaúj-Torna vármegye.	
Takarmányfürek, répa és burgonya	.
Tengeri és ezukorrépa	.
Buza	.
Kétszeres, zab, rozs és árpa	.
Olajvetemények, lenmag, hüvelyesek és kerti növények	.
Kender és len	.
Szölő és komló	.
Dohány	.
Összesen	

A kérdőíven itt ismét az összes vármegyék felsorolása következik.

B) Kifizetett kárösszeg.

Vármegye	Kifizetett kárösszeg kor.-ban	Vármegye	Kifizetett kárösszeg kor.-ban
I. Magyarország.			
1. Abaúj-Torna vármegye	"	39. Pest-P.-S.-K.-K. vmegye	
2. Alsó-Fehér	"	40. Pozsony	-
3. Arad	"	41. Sáros	-
4. Árva	"	42. Somogy	-
5. Bács-Bodrog	"	43. Sopron	-
6. Baranya	"	44. Szabolcs	-
7. Bars	"	45. Szatmár	-
8. Békés	"	46. Szében	
9. Bereg	"	47. Szepes	-
10. B.-Naszód	"	48. Szilág	"
11. Bihar	"	49. Sz.-Doboka	-
12. Borsod	"	50. Temes	-
13. Brassó	"	51. Tolna	"
14. Csanád	"	52. T.-Aranyos vármegye	
15. Csik	"	53. Torontál	-
16. Csongrád	"	54. Trencsén	-
17. Esztergom	"	55. Turóc	-
18. Fejér	"	56. Udvarhely	-
19. Fogaras	"	57. Ugočsa	-
20. Gömör	"	58. Ung	-
21. Győr	"	59. Vas	-
22. Hajdú	"	60. Veszprém	-
23. Háromszék	"	61. Zala	-
24. Heves	"	62. Zemplén	-
25. Hort	"	63. Zólyom	-
26. Hunyad	"	64. Fiume város és kerülete	
27. Jász-N.-K.-Sz.	"	Összesen	
28. Kis-Küküllő	"		
29. Kolozs	"		
30. Komárom	"		
31. Kr.-Szörény	"		
32. Liptó	"		
33. Mármaros	"		
34. Maros-Torda	"		
35. Moson	"		
36. Nagy-Küküllő	"		
37. Nógrád	"		
38. Nyitra	"		
		II. Horvát-Szlavonország.	
		1. Belovár-Körös vármegye	
		2. Liika-Krbava	-
		3. Modrus-Fiume	-
		4. Pozsega	-
		5. Szerém	-
		6. Varasd	-
		7. Verőce	-
		8. Zágráb	-
		Összesen	

C) Díjbevétel.

1. Magyarországban és Fiume városban	kor.
2. Horvát-Szlavonországban	"
A Magyarbirodalomban összesen	kor.

Kelt 190 év hó napján.

Aláírások.

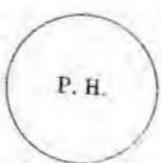
Látták:

Az adatokat bevezette:

P. H.

igazgató.

intézeteti tiszviselő.

A felvételi füzet kitöltéséhez a következő utasítások irányadók:

Az intézetek *magyarországi üzletük* külön adatait tartoznak közölni; az Ausztriában és egyéb külföldön történt biztosítások egészen figyelmen kívül maradnak. Kivételt esakis a díjtartalék képez az élet- és balesetbiztosításnál, hol nemesak a Magyarországra eső, hanem az intézet összes díjtartaléka kimutatandó. Ennek kiegészítéséül az összes biztosított összeg is feltüntetendő. Miután azonban az eddigi tapasztalatok szerint e két adatot, tudnivalik az egész díjtartalékot és biztosított tőkét a külföldi intézetek magyarországi fiókjai az adatok beküldésére kitüzött határidőig sok esetben nem voltak képesek közölni s ennek folytán az egész adatgyűjtés késedelmet szenvedett, a statisztikai hivatal olyképpen határozott, hogy a felvételi füzet a kitüzött határidőig az összes díjtartalékokra és biztosított összegre vonatkozó adatok nélkül is beküldendő, e két adatot pedig utólag tartoznak az intézetek képviselői beküldeni, amikor már az intézet egész üzletéről megszerzhetik a szükséges adatokat.

Azon adatok, melyek közlése nem megyenkint kívántatik, a Magyar birodalom egyes alkatrészei szerint elkülönítve mutatandók ki, vagyis külön Magyarországról, (természetesen Erdélyt, valamint Fiume városát és kerületét is ideszámítva), külön Horvát-Szlavonországokról, végül mindenbőről együtt.

Ahol vármegyék szerinti részletezés kívántatik, ott a szabad kir. és törvényhatósági joggal bíró városok adatai azon vármegye adataival foglalják össze, a melyek területén feküsznek.

A tüzkárbiztosításnál „biztosított összeg” gyanánt a

december 31-dikén érvényben volt biztosítások összege mutatandó ki, a jégkárbiztosításnál ellenben az év folyamában kötött összes biztosítások összege.

Az intézetek az adatok beszolgáltatása alkalmával jegyzetben közölni taroznak, hogy a tüzkár biztosításnál mit tekintenek *gyárnak*.

A felvételi füzetbe csak a közvetlen biztosítások veendők fel teljes összegükben, míg a más intézetek javára vállalt viszontbiztosítások egészen mellőzendők.

Minthogy a balesetbiztosítás egyik ágánál — *az együttes biztosításnál* — gyakran megtörténik, hogy a biztosítottak számára egyáltalában nincsenek tekintettel, hanem a munkabérek összege vételek a biztosítás alapjául, néha pedig amá vállalatok száma mutattatott ki, melyek alkalmazottaikat baleset ellen együttesen biztosították : a biztosított személyek számának kimutathatása ezéljából a biztosított bérösszeg elosztandó a munkanapok számával (a mennyiben ezek ismeretlenek volnának, háromszázzal) : az ekként nyert hanyad adja a biztosított személyek számát.

Ha ugyanazon egyén után egy izben betegség, azután haláleset miatt fizetették kárösszeg, ez mint két különböző eset mutatandó ki.

Jegyzet. A biztosítás ügyet 1899-ben 51 biztosító társaság szolgálta a magyar korona országaiban : ezek közül 17 volt hazai intézet és 34 külföldi. A külföldi intézetek száma kettővel megszaporodott, a hazai társaságok számában nem állott be változás : az év folyamán alakult ugyan — szövelekzeti alapon — egy hazai biztosító intézet, de üzletét 1899-ben még nem kezdette meg. Életbiztosítással — részint kizárolag, részint egyéb biztosítási ágakkal együtt — 32 intézet foglalkozott : baleset biztosítással 19, jégbiztosítással pedig 10.

Az életbiztosítással a külföldi intézetek foglalkoznak tulnyomónan : 24 külföldi intézet mellett csak 8 hazai biztosító társaság gyakorolta ezt az üzletágat. Az életbiztosítás nemei közül a tökebiztosítás az elterjedtebb formá : az év végén 299 295 egyénnek volt tökebiztosítása s a biztosított összeg 902,17 millió koronát tett. A biztosításoknak mintegy két-harmada : 190.334, kétezer koronáig terjedő összegre szól ; innel nagyobb és 10.000 koronáig terjedő összegre 99.646 biztosítás állott fenn ; tízhúszezer koronára 7.257 egyén volt biztosítva, huszezer koronán felüli összeggel pedig már csak 2.058 biztosítási üzlet szerepel. Az év folyamán 93.142 új tökebiztosítási ügyletet kötöttek 194,08 millió korona erejéig : feltűnő nagy a tökebiztosítások száma, 57.851, 131,69 millió korona értékben. A tökebiztosításnál az év folyamán 17,77 millió korona biztosítási összeget fizettek ki, 5.733 esetben ; tulnyomó a vegyes előlétre és halálesetre szóló biztosítások száma : ily biztosítást 149.332 fél között 505,48 millió korona erejéig ; az előlétre kötött biztosítások száma szintén elég magas, 90.563 volt, de jobbra kisebb összegekre szól, minden össze 169,32 millió korona erejéig, míg a halálesetre szóló biztosításoknál több a magasabb összegre kötött ügyletek száma ugy, hogy a fennálló 59.410 biztosítás 227,37 millió koronát képvisel. A magasabb összegre szóló biztosítások tulnyomó részben a külföldi intézeteknél költöznek ; innen van az, hogy míg a hazai intézeteknél 150,969 tökebizto-

sítás állott fenn, a külföldieknél pedig csak 148.326, a biztosított összeg mégis a külföldi társaságoknál rug magasabbra, 570.77 millió koronára, a hazaiaknál pedig csak 331.40 millió koronára. A tökebiztosítás arányaihoz képest elenyésző esekély az életjáradék biztosítások száma. Mindössze 558 járadék biztosítás állott fenn a múlt év végén, 660.000 korona erejéig. 200 koronán aluli járadékot 62 egyéni biztosított, 400 koronáig terjedőt 1.5, ezer koronáig terjedőt 165, 1000-2000 korona közötti összegel 164, innél magasabb járadékot 42. Az év folyamán 80 új biztosítási ügyletet kölöttek, 122.000 korona értékben, 37 ügylet törölte lett, 26.000 korona értékben. Az életjáradék 5.31 esethen került kifizetésre, 207.000 korona erejéig.

Az életbiztosítások után a biztosító intézeteknek az elmúlt évben 38.67 millió korona díj hovételük volt és pedig halálesetre szóló biztosítások után 8.4 millió, vegyes biztosítások után 22.48 millió, elélésre kötött biztosítások után 7.51 millió korona, a járadék biztosítások után pedig 285.000 kor.

A baleset biztosítás felé is ugy látszik, fokozódó kedvvel fordul közönségünk. Az 1899. év végén 38.716 egyéni baleset biztosítás állott fenn, tekintélyes biztosított összeggel; halál esetére 416.66 millió, állandó munkaképtelenség esetére 590.70 millió korona erejéig, mulékony munkaképtelenség esetére pedig 291.000 korónával. Az év folyamán biztosító társaságainknak halálesetet folytán 12-szer kellett kárterítést adniuk összesen 88.000 korona erejéig; állandó munkaképtelenség 36 biztosítottat ért, az ezeknek kifizetett kárösszeg 120.000 koronára rugott; mulékony munkaképtelenség ezimén 3.787 egyénnek fizettek ki 314.000 koronát. Együttes baleset biztosításban 103.141 egyén volt biztosítva és pedig 72.441 gyári munkás, 3.996 bányamunkás és 26.694 egyéb foglalkozási ághoz tartozó. A biztosított összeg 165.43 millió korona volt, a melyből az év folyamán 212.000 korona került kifizetésre és pedig 75.000 koróna betegség ezimén, 67.000 korona munkaképtelenség ezimén, 70.000 korona pedig halálesetet folytán. A kifizetett káresetek összes száma 2.911 volt.

Utazási baleset biztosításban 2.905 egyén vett részt 51.239 millió korona erejéig. A baleset biztosítás az elmúlt évben 1.89 millió korona díjbevételeit juttattott a biztosító intézeteknek.

A baleset biztosításban, különösen az együttes biztosításban hazai biztosító társaságaink már erősebben röszsesednek, mint a külföldi intézetek; ugyanezt mondhatná a tüzkár- és jégkárbiztosításról is. Tüzkár ellen a magyar államban 7.098.92 millió korona érték volt biztosítva (300 millió koronával több mint az előző évben): 24.88 millió biztosítási díj folyt be és 16.49 millió kárterítés került kifizetésre Jégkár ellen jóval kevesebbet, illetőleg alacsonyabb összegre biztosítottak, mint az előző évben, 1898-ban 493.86 millió korona érték volt biztosítva jégverés ellen, 1899-ben pedig csak 355.16 millió. Oka ennek az előző évi veszteségek folytán fölmenől biztosítási díjtételek: a mi abból is kitetszik, hogy a biztosított érték jelentékeny csökkenése dacára is több biztosítási díj folyt be a jégkár üzletnél, mint az előző évben: 1898-ban 9.044.000 koronát, 1899-ben pedig 9.322.000 koronát fizettek gazdáink a jégkárbiztosítás fejében. A kifizetett kárösszeg 3.12 millió koronára rugott, egyharmadára a befolyt dijaknak.

XXIII.

A kézizálogkölcsönüzletek statisztikája.

Á A kézizálog kölcsönüzletek, mint a szegényebb nép- osztály hitelszükségletének kielégítésére hivatott intézetek szociális szempontból igen jelentősek s ezért fokozottabb hatósági felügyelet alatt is állanak. A felügyeletet az iparhatóságok, s legelső fokon a kereskedelmi miniszter ur gyanorolják, a kézizálog kölcsönüzletek ügyeit szabályozó 1881. évi XIV. törvényezik értelmében.

A kézizálogkölcsön üzletek a felügyelet hathatós volta érdekkében korábban negyedévi forgalmi kimutatásokat s időnként tartott árveréseikről szintén külön kimutatásokat tartoztak felterjeszteni az igazgatóságok után a kereskedelmi miniszter urhoz. E kimutatások országos összesítésével már korábban is a statisztikai hivatal volt megbizva; 1899-től azonban a kézizálogkölcsönüzleti statisztika a statisztikai hivatal közvetlen adatgyűjtései közé soroztatott s a kereskedelemügyi miniszter ur 1899. évi január hó 2-án 85053/VIII. 98. szám alatt kelt elhatározásával elrendelte, hogy az eddigi évnegyedes forgalmi és árverési kimutatások egyidejű megszüntetésével a kézizálog kölcsönüzletek évenkint egyszer tartozzanak beküldeni évi forgalmi kimutatásaikat az igazgatóságok közvetítése nélkül egyenesen a statisztikai hivatalhoz. Egyéb kimutatást a zálogüzleteknek most nem kell szerkeszteniük; az iparhatóságok is megszabadultak teendőik egy részétől, amennyiben azóta csak a zálogüzletekben kötelességszerűen tartott vizsgálataikról tartoznak a kereskedelemügyi miniszter urhoz jelentést tenni s a másodfokú iparhatóságok azonkívül január havában a statisztikai hivatalnál bejelenteni a területükön az előző év folyamán kézizálog kölcsönügylettel foglalkozó vállalatok névjegyzékét, vállalatok alatt érvén természetesen a magántulajdonos kezén levő zálogüzleteket is. A másodfokú iparhatóságoknak e jegyzékbe azokat a zálogkölcsönüzleteket is be kell foglalniuk, a melyek az év elején — bármily rövid ideig is működtek s azután megszűntek, valamint azokat is, melyek az év végén keletkezvén, működésük csak néhány hétre vagy napra terjedt, mert mindenek szintén befoglaltatnak az adatgyűjtésbe.

A kézizálogkölcsönüzleti statisztika adatai a következő minta szerint gyűjtetnek:

Törvényhatóság (vármegye, város) : _____ Város vagy község : _____

Statisztikai kimutatás

kézizálogkölcsön-üzletének

190 évi forgalmáról s a szedett zálogdíjakról.

I. Forgalmi kimutatás

	A kölcsönök		
	összege	számának részletezése a kölcsönök nagysága szerint	
A forgalom részletezése	száma	korona	fillér
		+ koronai + aluli koronaiig 4-20 50 koronai felül	20-50

a) Arany, ezüsttárgyakra és ékszerekre adott kölcsönök.

1. Maradvány az előző év végén			
2. Új kölcsönök az év folyamán			
3. Összesen (1 + 2)			
4. Az év kiváltatott			
5. folyamán elárvereztetett			
6. vevő nem telében bocsátott általátvételtet			
7. Az év folyamán kiadatott összesen (4 + 5 + 6)			
8. Maradvány az év végén (3-7)			

b) Egyéb ingóságokra adott kölcsönök (az értékpapirokokra és a gabonára adott kölcsönök beszámítása nélkül, a mely kölcsönök a kimutatásba nem veendők fel).

1. Maradvány az előző év végén			
2. Új kölcsönök az év folyamán			
3. Összesen (1 + 2)			
4. Az év kiváltatott			
5. folyamán elárvereztetett			
6. vevő nem telében bocsátott általátvételtet			
7. Az év folyamán kiadatott összesen (4 + 5 + 6)			
8. Maradvány az év végén (3-7)			

Kelt 190 év hó napján.

A kézi zálogkölcsön-üzlet tulajdonosának aláírása:

II. A szedett zálogdijak magassága és összege (zálogdijak alatt a szedett kamatók, kezelési s egyéb díjak együttesen értendők).

A zálogtárgyak neme szerint	magassága a kölcsön újraában kifizetve	A zálogdijak (kamatok, kezelési és egyéb díjak)									
		ö s s z e g e : b e f o l y t									
		a k ö l e s ö n					k i r á l t i s a k o r				
		adásakor	meghosszabulá- tásakor	kiváltásakor	árverésén	vevő nem hűtően beszölt által bőr- tent átvételkor	isszegén	K	I	K	f
	%										
a) Arany-, ezüsttárgyak és ékszerekre adott kölcsönök után . . .											
b) Egyéb ingóságokra adott kölcsönök után (az értékpapírokra és gabonára adott köl- csönök beszámítása nélkül)											

Kelt 190. év hó napján.

A kézi zálogkölsön-üzlet tulajdonosának aláírása:

A statisztikai kimutatás az elmulattatott egész évi üzleti forgalom adatai alapján, illetőleg az év végén létező állapot szerint, az üzleti könyvekből s az ezekben foglalt adatokkal egyező módon állítandó össze. Ha valamely üzlet egész éven keresztül nem lett volna működésben, akár azért, mivel a vállalat csak az év folyamán kezdette meg működését, akár azért, mivel az év vége előtt megszünt, ezen körülmény a tényleges működés kezdő, illetve végső pontjának megjelölésével a statisztikai kimutatáson különösen kitüntetendő.

A meghosszabbított kölcsönök a forgalmi kimutatásban sem az új kölcsönök, sem a kiváltott kölcsönök számában nem mutatandók ki, a maradványban azonban, ha az év végéig ki nem váltanának, szerepelniük kell. A kimutatások gondos és pontos szerkesztésénél az egyik évben évvégi maradvány gyanánt kitüntetett összegeknek és darabszámok-

nak a másik évben az előző évi maradványként szereplő összegekkel és darabszámokkal egyezniök kell.

Jegyzet. Kézizálog kölcsönüzleteink száma 1899. év végén 357 volt; ezek az év folyamán 1,516.792 arany és ezüst tárgyra, továbbá ékszerre adtak kölcsönt és pedig 34.55 millió koronát; egyéb ingóság 1,255.988 esetben képezzett zálogtárgyat s az értük adott kölcsön 8.41 millió koronára rug. Az arany és ezüst tárgyaknál a 4–20 koronás kölcsönök száma tulnyomó, az egyéb ingóságoknál pedig a 4 koronán aluli kölcsönöké. Az év folyamán 1,407.582 arany, ezüst tárgyal stb. váltottak ki 31.97 millió korona értékben, továbbá 1,157.198 egyéb ingóságot 7.75 millió korona erejéig. A ki nem váltott arany és ezüst nemük közül elárverezés alá került, vagy vevő nem létében a becslő által átvettetett 88.130 darab, 1.81 millió kor., az egyéb ingóságok közül pedig 4207 darab, 683.535 korona értékben. Az évvégi állapot szerint zálogházainkban 703.776 arany s ezüstnemük, továbbá ékszer volt 16.20 millió koronáért elzálogosítva; egyéb ingóság pedig 526.526 darab, 3.38 korona értékkel.

A zálogkölcsönök után befolyt zálogdijak és kamatok összege az év folyamán 2.39 millió korona volt s ennek 77.38 százaléka arany és ezüst után, 22.62 százaléka pedig egyéb ingóságok után szedettet be.

Tekintve, hogy az elzálogosított ingóságok, különösen pedig az arany, ezüst tárgyak és ékszerek teljes biztosítékot nyújtanak az adott kölcsön ellenében, zálogüzleteink kamatvétellel elég magas; az arany, ezüst tárgyak és ékszerek után a 8, 10, 12, 15 és 18 százalékos kamatláb a leggyakoribb típus, az egyéb ingóságoknál pedig a 15, 18 és 24 százalékos, sőt találunk bárom oly zálogintézetet, a melyeknél egyéb ingóságok után 36 százalékos kamatot szednek.

A budapesti állami zálogházanak van legnagyobb forgalmuk: 1399-ben 1,099.475 zálogtárgyra adtak kölcsönt 8.96 millió korona értékben. Kamatvételük mérsékelt: ugy arany- és ezüstnemük után, mint egyéb ingóságok után 9 százalékos kamatot számítanak.

XXIV.

A tüzkárstatisztika.

Évről-évre igen nagy értéket pusztítanak el a tüzvészkek, jó részt teljesen kipótolhatatlan károkat okozva. A gazdasági életünköt a tüzkárok rombolásától akarja megóvni, a mennyire csak lehet, a tüzrendészet egyfelől, a tüzek által okozott károknak kölcsönös megosztása, t. i. a tüzkár-biztosítás más-felől. A tüzkárstatisztika első sorban ennek a két intézménynek a céjlait szolgálja, természetes lévén, hogy minél kimerítőbb és részletesebb adatokat tud nyújtani statiszlikának az előfordult tüzesetekről, annál inkább van módjában a tüzrendészetnek s a tüzbiztosításnak is, hogy a baj lényegét fölismerve, megfelelő orvosszerek után lásson.

Hazánkban a tüzkárstatisztika 1871. óta műveltetik, a mely idő óta a községek minden tüzesetről egy tüzkárjelen-

tést tartoztak bejelenteni a járási és vármegyei hatóságok után a belügymeniszteriumhoz, a honnan az adatok feldolgozásra a statisztikai hivatalhoz küldetek. 1882. óta az adatszolgáltatás annyiban javult, hogy a statisztikai hivatal a biztosító-társaságoktól évenkint a kifizetett tüzkárokról jelentést kívánt be; e jelentések a községektől érkező adatoknak nemcsak kiegészítésül, hanem egyuttal ellenőrzésül is szolgáltak. 1895-ben ujabb reform történt a tüzkár statisztikában: az adatok begyűjtésére háromfélé kérdő-iv állapítatott meg, ugymint a tüzkárjelentés minden tüzesetről, a számlálólap minden tüzkárosult egyénről, s végül egy kérdő-iv a községen a tüzvész ellen létező intézkedésekről és eszközökről, s az év folyamán eszközölt új építkezésekről. Egy évvel később ez az utóbbi kérdő-iv módosítatott; 1897-ben pedig szabályozást nyert a biztosító-társaságok részvételle a tüzkár statisztikában, bevonatott az adatgyűjtésbe a csendőrség is, s elrendeltetett a kiadott vagy megtagadott ártatlansági bizonyítványokról való nyilvántartás vezetése.

1897. óta ujabb változtatás nem történt, s az adatszolgáltatás menete az akkor megállapított elvek szerint ma is a következő:

A tüzkárstatisztikai adatszolgáltatásnak részei a közsegi előljáróságok, járási főszolgabírák, városi tanácsok, biztosító-társaságok, csendőrörsök és csendőr különítmények.

Minden tüzesetről a községi előljáróság haladéktalanul kiállít egy tüzkárjelentést és annyi tüzkárszámláló lapot, a hány károsult van; ezeket a járási főszolgabíróhoz küldi, aki az anyagot — a kiadott vagy megtagadott ártatlansági bizonyítványokról vezetett nyilvántartásának másolatával együtt havonkint egyszer, a hó 8-ikán a statisztikai hivatalhoz terjeszti be. Ha a járás területén az egész hónapon át nem volt tűz, a főszolgabíró a statisztikai hivatal által rendelkezésére bocsátott portóbementes levelezőlapon nemleges jelentést terjeszt be.

A tüzvész elleni intézkedésekről, eszközökről stb. szóló kérdő-ivet az év utolsó napján volt állapot szerint a község január 20-ig állítja ki és terjeszti a főszolgabíróhoz, aki a hó végéig a kérdő-ivet a statisztikai hivatalhoz juttatja. A biztosító-társaságok a kifizetett tüzkárokról külön statisztikai lapokat állítanak ki, s azt havonkint, minden hó végén küldik a statisztikai hivatalhoz; minden év márciusának végén pedig az előző évről még függőben (kifizetetlenül) maradt károkról jegyzéket állítanak ki, s ha e tüzkárok később kifizetésre kerülnek, a statisztikai lapon hivatkoznak e jegyzék folyó számára.

A csendőrörsök és csendőrségi különítmények végül

ellenörzési ezélokra jelentést tesznek egy portómentes levelezőlapon minden tüzesetről, mihelyt az tudomásukra jut.

A tűzkárstatisztika adatgyűjtő mintái a következők:

Vármegye	Község
Járás	A nyilvántartási könyv folyószáma

I. Tűzkár-jelentés.

1. Kinek a házában, vagy telkén és mikor történt a tüzeset (év, hónap, nap)?
2. Hány órakor támadt a tűz és hány órakor ért véget?
3. A helyszíni szemle mikor tartatott meg s kik voltak azon jelen, mint hivatalos egyének, vagy mint érdekeltek?
4. A helynek, ahol a tűz támadt, részletes meghatározása (az utca és házszám kitüntetésével):
 - a) Benn a községen történt-e a tűzvész, vagy kívül a község határában?
 - b) Milyen volt a kigyulladt ház, vagy gazdasági épület és állalában a leégett tárgyak fekvése? Magánosan álltak-e, vagy egymáshoz építve? A község mely részében álltak, t. i. a közepén, vagy a központtól nyugati, északi, keleti vagy déli irányban? Bőséges viz közelében, vagy távol tőle?
 - c) A meggyulladt épület melyik részében támadt a tűz (pincében, szobában, konyhaban, kéményben, padláson, istálló belsőjében vagy padlásában, csűrben, stb.)
5. A kigyulladt épület, vagy egyéb tárgy biztosítva volt-e vagy nem?
6. Mi volt a tűz támadasának kétségtelenül bebizonyított, vagy legalább nagy valószínűséggel feltehető oka (gyujtogatás, öngyújtás, öngyuladás, villámesapás, gyermekek játéka vagy pajkossága gyufával, világító szerekkel való gondatlanságban, vagy mely egyéb hanyagság vagy gondatlanság)? Azon körülmény, hogy a tűz oka két-ségtelenül be van bizonyítva, vagy csak valószínűséggel gyanított, szintén bejegyzendő.
7. Kik károsultak meg a tűzvész folytán (közvetlenül a tűzvész folytán, vagy az oltási munkálatok következtében)?
8. A tűzvész által károsultak minél anyagi viszonyok közt élnek? Szorulnak-e községére vagy nem?

9. A tüzvész terjedésére kedvező, vagy kedvezőlén körülmenyek:

a) Általános viszonyok, t. i. szél, vagy szélesend, az emberek otthonléte, vagy nem léte, szárazság, éjjeli idő, oltószerek és oltási igyekezet hiánya, stb.

b) A leégett épületek vagy épületrészek anyaga, sűrű állása egymás mellett, könnyen gyújtható anyagok összehalmazódása, stb.

10. Emberélet esett-e áldozatul, vagy szenvedett-e valaki a tüzvész alkalmával súlyosabb sérülést? és pedig:

a) A tüzkárosultak közül:
hányan égtek benn? _____ férfi, _____ nő, _____ gyermek
hányan szenvedtek más módon halálos kimenetelű sérülést?
hányan szenvedtek nem halálos, de mégis súlyosabb sérülést?

b) A mentő személyzet közül:
hányan égtek benn? _____
hányan szenvedtek más módon halálos kimenetelű sérülést?
hányan szenvedtek nem halálos, de mégis súlyosabb sérülést?

11. Név és állás szerint megnevezendék azok, a kik az oltás, emberélet és a vagyon megmentése körül legtöbb báltorságot, önfeláldozást, vagy kitartást, stb. tanúsítottak

12. Milyen volt a vagyonbiztonság állapota az égés ideje alatt?

13. A szomszéd községek részvétteljes, vagy közönyös avagy kárörvendő magaviseletet tanusítottak-e?

14. Nincs-e a nép közt elterjedve valamely babonás hit a villámcsapás elhárítása, vagy a villám által keletkezett égés előtisza iránt?

15. Mellékletül hány számláló-lap csatoltatott?

Kelt _____ 190 _____ év _____ hónapján.

községi előíjáró,

jegyző.

Ez a tüzkárjelentés, mint főntebb emlitettük, a községi előjáróság által a tüzeset után a tűzvész színhelyén tartandó hivatalos szemle alapján haladéktalanul kiállitandó és minden késedelem nélkül a járási főszolgabiróhoz beküldendő. A főszolgabiró a járás területén befolyó tüzkárjelentéseket mellékletekkel együtt jegyzék mellett, azonban minden egyéb kísérő irat nélkül, minden hő 8-án köteles a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beküldeni. Szabad kir., önálló törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsu városok is ugyancsak határidőben kötelesek a város területén előfordult tüzesetekről a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz a jelenléset beterjeszteni.

A nagyobb tüzesetekről, nevezetesen: a nagyobb gyárak vagy ipartelepek egéséről, nagyobb erdőégésekről, azon tüzekekről, a melyek folytán egyszerre tiz vagy több lakóház, vagy gazdasági épület égett le, avagy 100.000 koronára vagy nagyobb összegre rugó kár származott, továbbá minden tüzesetekről, — tekintet nélküli az elégett értékekre, — a melyek következtében emberélet esett áldozatul, a községi, illetőleg városi hatóság, esetleg a főszolgabiróság által a magyar kir. belügyminiszterhez haladéktalanul távirati jelentés teendő.

Ha a helyszíni tárgyalás alkalmával a tűzvész valodi okát minden kétséget kizáró módon nem lehetne is megállapítani, igyekezní kell legalább a valószinünek látszó okot kideríteni és azt kell a jelentés 6. rovatába bejegyezni. Ha a tűzvész oka később egész bizonyossággal kiderülne, az illető tüzeset napjára és évi folyó számára való hivatkozással a község által a főszolgabirónak és a főszolgabiró, illetőleg városi hatóság által a m. kir. központi statisztikai hivatalnak haladéktalanul bejelentendő. A tűzvész okának kimutatásánál mindenkor különböszég teendő a között, hogy a tüzet, — akár szándékosan, akár gondatlanságból idéztetett az elő — a tulajdonos vagy annak hozzátarozói (esládtagjai), alkalmazottjai, vagy egészen idegen személyek okozták-e. Ennél fogva meg kell különböztetni a gyujtogatásnak azon nemét, a miőn a tüzet a tulajdonos (vagy annak felbujtására más) gyújtotta és ezt öngyújtás néven külön kell kimutatni; a gondatlanság vagy hanyagság, gyújtő- és világító szerekkel való vigyázatlan bánás által okozott tüzesetnél is meg kell különböztetni, hogy a gondatlanságot stb. maga a tulajdonos, annak felisége, egyéb esládtagjai, cselédjei vagy más alkalmazottjai, vagy egészen idegen személyek követték-e el; ugyanily különböszéget kell tenni a gyermekek által játék közben, vagy pajkosságból előidézett tüzeseteknél, megmondván, hogy a tulajdonosnak a gyermekei, vagy idegen gyermekek okozták-e a tüzesetet.

Az előforduló tüzesetekről minden község rendszeres nyilvántartási könyvet vezet, a melybe minden a községen, akár a belterületen, akár annak határában támadt tüzeset minden évben ujra kezdendő folyó számok alatt bejegyzendő. A községi tüzkár-jegyzéknek legalább is a következő rovatokat kell tartalmaznia: 1. Folyó szám. 2. Kinek a házában vagy telkén és mikor történt a tüzeset? (Év, hónap és nap). 3. Hány órakor támadt a tűz s hány órakor ért véget? 4. A szabályszerű helyszíni szemle mikor tartatott meg (év, hónap és nap) és kinek a hivatalos jelenlétében? 5. A község belterületén támadt-e a tüzvész vagy kúnn a község határában? 6. Mi volt a tűz támadásának kétségtelenül bebizonyított vagy legalább nagy valószínűséggel feltehető oka? 7. Kik voltak a károsultak névszerint? 8. Észrevételek. Az észrevételek rovatában a tüzesettel összefüggő, emlékezetre méltó körülmenyeket kell bejegyezni, például hogy a nagy szél vagy szárazság, vagy a szomszédok közönyös, ellenséges magaviselete az oltást nehezítette, vagy bizonyos kedvező körülmenyek az oltást megkönnyítette-e; az oltás körül nem tüntették-e ki egyesek magukat, nem esett-e emberélet áldozatul? stb.

A m. kir. központi statisztikai hivatal a tüzkárokról beterjesztett jelentéseket kiküldött tisztyiselői által időnkint összehasonlíta a tüzkárokról vezetett községi nyilvántartásokkal; ezért a tüzesetnek a jegyzék szerinti folyó számát a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beterjesztendő tüzkár-jelentéseken mindenkor pontosan ki kell tüntetni.

A tüzkárszámláló lapok mintája a következő:

A község neve: _____ A tűzvész napja: _____

II. Tüzkár-számlálólap.

1. A károsult neve és foglalkozása: _____
2. Az elégett (vagy az oltási munkálatok következtében jelentékenyen megrongált) tárgyak megnevezése: (a leégett épületek és elégett egyéb tárgyak közül azok, a melyek biztosítva voltak, *-gal jelölniük meg).

a) Épületek:

b) Erdő égett-e s hány hold?

c) Hány darab ló, szarvasmarha és háziállat égett el? És pedig:
 ló _____ db., juh _____ db., baromfi _____ db.,
 szarvasmarha _____ " sertés _____ " egyéb háziállat _____ "

(Az elégett háziállatok közül azokat, melyek a tűzvész idején nem voltak tető alatt, aláhuzással kell megjelölni.)

3. Az elégett vagy megrongált tárgyak értéke:

a) Az elégett vagy megrongált épületek értéke:

Az épületek neme, rendeltetésük szerint	A megsemmisült érték	Ebből
		biztosítva volt
k o r o n a		
Összesen		

b) Az elégett erdő megsemmisült értéke korona.

c) Az elégett háziállatok és ingóságok értéke:

(A szabadban levő tárgyakat aláhuzással kell megjelölni.)

Az elégett tárgyak részletezése	A megsemmisült érték	Ebből
		biztosítva volt
k o r o n a		
Háziállatok		
Butor, ruhanemű, házi eszközök		
Gabona asztagokban		
Takarmány, szalma		
Szemes gabona		
Gazdasági eszközök		
Gyári felszerei (eszközök)		
Egyéb ipari eszközök		
Árukészletek		
Fakészletek (mű-, épület- és tűzifa)		
Egyéb tárgyak		
Ingóságok összesen		

Az összes kár értéke: korona.

4. Biztosítás.

a) Az ingatlánok mely biztosító intézetnél vagy intézeteknél voltak biztosítva?

b) Az ingóságok mely biztosító intézetnél vagy intézeteknél voltak biztosítva?

A tüzkár-számláló lapok a tüzkár-jelentésnek kiegészítő részét képezik és az egyes károsultakra vonatkozólag külön állítandók ki. minden egyes tüzeset alkalmával annyi számlálólapot kell kiállítani, a hányan a tüzvész által kárt szenvedtek, beleértve azokat is, a kik az oltási munkálatok következtében szenvedtek kárt. A közös háztartásban élő házastársakról és csalátagokról azonban, ám bár mint tulajdonostársak külön-külön lehetnek károsultak, mindenkor csak egy közös számlálólap állítandó ki. Az állam, a község, közbirtokosság, részvénytársaság vagy más jogi személyek ugy tekintendők, mint a természetes személyek és ha tüzkárt szenvednek, a számlálólapot róluk éppen ugy kell kiállítani, mintha magánegyének volnának.

A károsult foglalkozását egészen tüzetesen kell megnevezni és olyképen, hogy a megnevezésből az is kitünjék, vajon az illető mint önálló vagy mint alkalmazott üzi-e foglalkozását és ha mint alkalmazott, mely minőségen?

Az elégett épületeket nem szabad valamely közös gyűjtőnév alá foglalni, hanem tüzetesen kell kimutatni, pl. lakóház, istálló, ól, akol, csür, pajta, góré, présház, pincze, üveggyári épület, lakatosműhely, ácsműhely, faraktári épület, templom, iskola, kórház, laktanya, szálloda, fürdő, vasuti indóház, vasuti raktárépület stb. Ha valamely épület — közösstető alatt — különböző jellegű részekből áll, ezen minőséget is fel kell tüntetni, ilyenformán: lakóház és istálló egy tető alatt, lakóház és présház egy tető alatt, templom és iskola egy tető alatt, stb.

Nem tévesztendő szem előtt, hogy az elégett összes tárgyak közül mindenek, a melyek biztosítva voltak, *-gal jelölendők meg; az elégett épületek és ingóságok értékének kimutatásánál azonban (3. a) és c) pont) a biztosítva volt tárgyak megsemmisült értéke, vagyis csak annyi érték, a mennyi tényleg elégett, a megfelelő rovatban külön kimutatandó. Az elégett háziállatoknál és ingóságoknál ezeknél azt is fel kell tüntetni, hogy a tüzvész idején tető alatt voltak-e vagy pedig szabad ég alatt; a megkülönböztetés olyképen történhetik, hogy azok a tárgyak, a melyeket a szabadban ért a tüzvész, aláhuzással jelöltetnek meg.

Évenként egyszer a tüvvész elleni intézkedésekről a következő ív töltendő ki:

Vármegye _____

Kózség _____

Járás _____

III. Kérdő-iv

a tüvvések ellen létező intézkedések- és eszközökről s a községbeli tüzkárosultak részére a hatóság által biztosított állami és egyéb segélyekről, továbbá az új és toldaléképítkezésekéről.

A) A tüvvész elleni intézkedések és eszközök.

1. Van-e a községen szervezett tűzoltói intézmény és pedig hány:

- a) rendszeres, díjazott tűzoltóság? _____
- b) önkéntes tűzoltóság? _____
- c) kötelez (vagy összeírt) tűzoltóság? _____
- d) gyári tűzoltóság? _____
- e) uradalmi tűzoltóság? _____
- f) egyéb tűzoltóság (név szerint)? _____

Összesen _____

2. Mennyi a tűzoltók száma és pedig:

- a) a hivatalos, fizetett tűzoltóké? _____
- b) az önkéntes tűzoltóké? _____
- c) Az összes kötelez (vagy összeírt) tűzoltóké? _____
- d) a gyári tűzoltóké? _____
- e) az uradalmi tűzoltóké? _____
- f) az egyéb tűzoltóké (név szerint)? _____

Összesen: _____

Ila az önkéntes tűzoltóságot, az 1888. évi 5 t.888/II. belügyminiszteri rendelet 17. §-a értelmében több község tartja fenn, az illető községek névszerűl feisorolandók; — hasonlóan feisorolandók, ha a gyári-, uradalni stb. tűzoltóság működése több községen fekvő gyártelepre uradalomra, stb.-re terjed ki.

3. A kötelez tűzoltóság tart-e gyakorlatokat? _____

4. A község lakosainak oltási kötelezettségére nézve külön községi szabályrendelet intézik-e, vagy általános vármegyei szabályrendelet van érvényben?

5. A tüzbiztonság tekintetében van-e valamelyes felügyelet a községen?

a) nappal? _____

b) éjjel? _____

c) a nappali felügyeletet *hányan* gyakorolják | nyáron? _____
télén? _____

d) az éjjeli felügyeletet *hányan* gyakorolják és pedig:

nyáron	<i>hány tűzoltó?</i>	<i>hány tűzoltó?</i>
	<i>hány állandó éjjeli őr?</i>	<i>hány állandó éjjeli tűzör?</i>
	<i>hány állandó tűzör?</i>	<i>hány állandó őr?</i>

6. Ha az éjjeli felügyeletet az 5. d) pont alatt felsorolt állandó örszemélyzettel kivül a házak sorrendjében kirendelt örség is gyakorolja, hány tagból áll az?

- a) egy-egy éjjel nyáron? _____
 b) egy-egy éjjel télen? _____

7. Hány tűz ellen biztosító társaság tart a községen ügynökséget?

Melyek ezek a társaságok név szerint? _____

8. Van-e a községen tüzvészek ellen biztosító kölcsönös biztosító intézet (szövetkezet) és hány?

9. Az építkezéshez felhasznált anyag tüzbiztonsága tekintetében külön községi szabályrendelet intézkedik-e?

Vagy általános vármegyei szabályrendelet van érvényben?
 ha igen, tiltja-e a nád- vagy zsuptétőt?
 tiltja-e a zsindely- vagy deszkatetőt?
 tiltja-e a fa- vagy fával vegyes falazatot?

10. Az 1. és 2. pont alatt felsorolt tűzoltóságok birtokában levő tűzoltószerek száma:

hydrophor _____ drb.

szekérfejcskendő	használható állapotban	_____
	használhatatlan	_____

kézi (targonczás)	használható	_____
	fejcskendő	használhatatlan

vizszállító-kocsi	használható	_____
	használhatatlan	_____

hordó	darab: csákány	_____
	híter: tűzhorog	_____

kád	darab: fejsze (balla)	_____
	híter: vasvilla	_____

vízhordóveder	darab: lámpás	_____
	tűzlétra	_____

Ha a községen több községre terjedő tűzoltóság van, az annak tulajdonát képező tűzoltószereket csak azon községekben kell kimutatni, ahol a tűzoltószerek tényleg léteznek.

11. A község, mint politikai testület, birtokában levő, kizárolag tűzoltási célra használt tűzoltószerek száma:

12. A magánosok birtokában levő, kizárolag tűzoltási célra használt tűzoltószerek száma:

(Ugyanoly részletezéssel, mint a 10. pontnál.)

13. Hány villámhárító van a községen:

- a) középületeken? _____
 b) magánépületeken? _____

B) A községhelyi tüzkárosultak részére a tüzkár enyhítésére a helyi hatóság által az elmúlt év folyamán osztattak-e ki segélyek:

milyen forrásból?

hány károsult részére?

milyen összegben?

korona

C) Új építkezések.

Az elmúlt év folyamán a község egész területén (a beiterületen és a község határában együttesen) hány új ház épült, milyen falazattal és tetőzettel?

Az épület neme, rendeltetésük szerint	A z e p ü l e t e k s z á m a		
	cserép-, palán- vagy hadtérítő alatt	zsindely- vagy deszkalejtő alatt	nád- vagy zsírpitető alatt
kő- vagy téglalátú	valyog vagy sarfalu	kő- vagy téglalátú	valyog vagy sarfalu
	fi- vagy fal- val végén anyagai	fi- vagy fal- val végén anyagai	fi- vagy fal- val végén anyagai

D) Toldaléképitkezések.

(Ügyanolyan részletezés, mint az új építkezésekben.)

Kelt _____

jezűző.

községi elöljáró (polgárm. bíró).

Felülvizsgálta:

főszolgabíró.

Ezt a kérdő ívet minden egyes község részéről külön-külön kell kiállítani és minden év elején január hó 20-ig a főszolgabírói hivatalhoz beterjeszteni, aki a bejegyzett adatokat megvizsgálja és hitelesíti. A főszolgabíró — sz. k. és p. t. városokban a tanács — a kérdő-ívet január hó végéig a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldi be.

A kérdő-iv összes rovatainak kitöltésénél szorosan az év utolsó napján létezett állapot tekintendő irányadónak és az ezen nap óta történt bárminemű változások teljesen figyelmen kívül hagyandók; az új építkezések és toldalék-építkezések kimutatásába csak azokat az épületeket kell felvenni, a melyeknek építése az elmúlt években teljesen befejeztetett.

A tűzoltószerék és eszközökkel csak azok az eszközök mutatandók ki, melyek kizárolag tűzoltási célra használtnak.

A 10., 11. és 12. pont alatt kimutatott tűzoltószereknél, ha több hordó vagy kád fordul elő, abban az esetben nem az egyes hordók vagy kádak ürtartalma mutatandó ki, hanem az összes hordóké vagy kádaké. Például, ha a 10. pont szerint tűzoltóságok birtokában 5 darab, egyenkint 3 hektoliter ürtartalmú hordó volna, ürtartalom gyanánt nem 3 hektolitert, hanem 15 hektolitert kell kimutatni, vagyis minden az 5 darab ürtartalmát. Megjegyzendő, hogy a kádak és hordók ürtartalma nem literekben, hanem minden héktoliterekben mutatandó ki.

Uj építkezések azok, a melyeknél teljes uj, vagy pedig már meglevő alapon egy uj, önálló épület emeltek, toldalék-építkezések pedig azok, a melyeknél egy már meglevő épülethez egy szárny, vagy egy rész hozzáépítették oly módon, hogy az épület előbbi jellegét el nem veszti.

Az uj épületeket rendeltetésük szerint egészen tüzelésen kell részletezni, minden összefoglalás és gyüjtönév kerülésével; például lakóházak, istállók, ólak, aklok, csürök, pajták, górek, présházak, pincék, üveggyári épületek, faraktárok, templomok, iskolák, kórházak, laktanyák, szállodák, fürdő-épületek, vasutti pályaházak, vasutti őrházak, vasutti raktár-épületek stb. Ha valamely épület — közös tető alatt — különböző részekből áll, ezen minőséget is fel kell tüntetni, például lakóház és istálló egy tető alatt, lakóház és présház egy tető alatt, templom és iskola egy tető alatt, lakóház és kovácsműhely egy tető alatt.

A toldalék-építkezésekkel csak az uj toldalék jellege mutatandó ki, például szoba, kamra, pince, istálló stb.

A biztosítótársaságok tűzkárjelentése a következő:

A kifizetés f. száma:

A társulati békelyegző lenyomata:

Statisztikai lap.A ~~községek~~
~~város~~ neve, ahol a tűzkár történt: _____

A vármegye neve: _____

A tüzeset ideje: 190 ____ év ____ hó ____ nap.

A károsult neve: _____

Az intézet a kár fejében a károsultnak fizelett:

ingatlanért korona fillér.

ingókért " "

összesen korona fillér.

A kifizetés ideje: 190 ____ év ____ hó ____ nap.

A mentésnél közreműködött egyéneknek kifizetett összegek, továbbá a kárbecslési és egyéb nem kárpolitás természettel bíró költségek a kifizetett kárösszegbe be nem számíthatók. A mentés közben megrongált vagy megsemmisített tártyakért fizetett összeg azonban kárpolitásnak tekintendő s a kimutatásba felveendő.

A csendőrök jelentő lapja végül a következő szövegű:

A _____ csendőrőrtől.

Jelentem, hogy a _____

vármegyében _____ járásban fekvő

községen _____ hó ____ n.

tüzeset történt. A tűz _____ telkén támadt.

Kelt _____ 190 ____ évi _____ hó ____ n.

őrsparancsnok.

A jelentőlap kitöltése nem igényel bővebb magyarázatot.

Ha valamely pusztán, majorban, erdőben vagy valamely más helyen történt a tűz, akkor a község (város), melyhez az illető pusztta, major, erdő és egyéb hely tartozik, szintén megnevezendő.

Jegyzet. A tűzkár-statistikai adatgyűjtés történetét, valamint az 1895. és 1896. évi tűzkár-statistikai eredményeit hővebben tárgyalja a Magyar Statisztikai Közlemények XIX. kötete.

1899-ben a Magyar birodalomban 17.053 tűzeset pusztított, összesen 38.76 millió korona értékét pusztítván el. 7102 községhen volt tűz: egy-egy károsult községre 2·4, százezer lakosra 9·1, száz négyzet kilométerre 5 tűzeset jut.

A tűzesetek okát a tűzvészek 32 százalékánál lehetett határozottan megállapítani; 24%-nál ismeretlen volt az ok, 44%-nál pedig vélemezett. A kétségtelenül hibázonyított gyűjtingatás 8·62, vélemezett gyűjtingatás pedig 24·13%-át okozta a tűzvészeknek.

Legtöbb tűzvész történik természetesen a nyári hónapokban, a mikor nagyobb a szárazság és több a tűzveszélyes anyag; 1899-ben augusztusban volt a tűzesetek 12·60%-a; májusban ellenben csak 4·95%. A tűzkárok legtöbbször az ingatlakokban tisztekkék kárt; 1899-ben 8060 lakóház, 16.907 gazdasági épület, 406 ipari és gyári épület, s így az egyéb rendeltetésű épületekkel együtt 30.470 épület esett a tűz maradékával. Jellemző, hogy a tűzvész által elpusztított épületek közül csak 1305 volt eserép-, pala- vagy bádogtetővel ellátva és 22.450 nád- vagy szalmatetővel.

Biztosító-intézmények 17.52 millió korona kártérítést fizettek ki a tűzvész által sujtottaknak; biztosítállan volt febár, s így vissza nem térvő veszéstegét képez 20·76 millió korona érték.

A tűzvész elleni intézmények és eszközök sorából még annyi megemlíteni, hogy a tűzoltások száma hazánkban 8786, a tűzoltók pedig 542.366; a tűzoltásra 2882 hydrophor és 10.810 székérfeeskendő áll rendelkezésre.

XXV.

A közoktatásügyi statisztika.

A közoktatásügyi statisztikát e helyütt csak a teljesség kedvéért emlitjük fel, mert ámbar a közoktatásügyi statisztika adatainak összeállítása a tanfelügyelőségek, főigazgatóságok stb. kimutatásainból most is a statisztikai hivatal teendőjét képezi, a közoktatásügyi statisztika nem közvetlen adatgyűjtése a hivatalnak s az adatgyűjtés mai folyékteli mintái a statisztikai hivatal munkatervében nem is szerepelnek.

Tervben van ugyan a közoktatásügyi statisztikának a m.kir. központi statisztikai hivatal adatgyűjtő körébe való bevonása s ez a reform az eddig elkészült tervezetekre, nevezetesen az óvó és tankötelesek összeirására, továbbá a népoktatási intézetekre vonatkozólag a legközelebbi években minden valószínűség szerint életbe is fog lépni; ez idősről azonban az adatgyűjtés a statisztikai hivatal közvetlen közreműködése nélkül, a régi folyékteli mintákon folyik. Ez okból a minták bemutatását is mellőzhetőnek találjuk.

Jegyzet. A magyar közoktatásügy statisztikája a következő főbb adatokat tünteti fel: Hazánkban az 1899. évben 2491 óvointézet állott fenn, s ezek között 1282 rendes kisdedővoda volt, 223 állandó mendékház és 986 nyári menedékház. A kisdedővőintézetek 85,9%-a tiszán magyar nyelvű, 10% pedig magyarral vegyes nyelvű. Az intézeteknek több mint felét a községek tartják fenn: 14%-ot az állam. A kisdedővöknek 2582 főnyi személyzete van, gondozásuk alá 213 877 gyermek tarozik, az összes óvókötelesek 84,6%-a. A kisdedővönököt 11 intézet képezi, a melyekben az 1898/99. tanévben 368 oklevelet szolgáltattak ki.

A tankötelesek száma hazánkban 2,913,174; ezek közül tényleg iskolába járt 80,86%-a, szám szerint 2,356.021 gyermek. A tanköteleseknek 51,67%-a magyar anyanyelvű.

17047 népiskolánkból 10,117 (59,6%) tiszta magyar tanneyelvű és 3532 (20,81%) magyarral vegyes tanneyelvű. Leg sikeresebb volt a magyar nyelv oktatása a vegyes tanneyelvű községi iskolákban és legkevesebb eredményt mutatható fel a vegyes tanneyelvű görög keleti iskolákban.

Népiskoláinkban 27,957 tanító működött s ezek közül a magyar nyelvet 1865 nem tudta tanítani: az összes népiskolai tanítónak több, mint kilenez tizedrészre, szám szerint 25,540 okleveles volt. Állami elemi iskoláink száma 1353: az összes elemi iskoláknak 16,658. Az állam elemi iskoláiba 1899-ben 3,96 millió keromát fordított, ebben az évben kétszáztal szervizén a nélkülmérésre ezek népiskola közül.

Népiskolai jelleggel bírnak a gazdasági ismétlő iskolák, a melyeknek száma 1250. 25,167 növendékkel, továbbá 406 iparosztanonezískola 77,567 tanulóval és 85 kereskedő tanonezískola 6123 tanulóval. Felső népiskolánk eset 29 van, polgári iskola azonban 288. A felső népiskolákban 149 fiú és 930 leány tanult, a polgári iskolákban 17,459 fiú és 23,75 leány. A polgári iskolákban 2143 tanerő működik: az állam kiadásai ezekre az intézetekre 1,83 millió keromát tesznek. Tanító és tanítónak képző intézetünk 77 van, 723 tanerővel, 7095 növendékkel: az év folyamán kiadott oklevelek száma 1718. Népoktatási intézetek számának kiegészítő még 26 felsőbb leányiskolá.

Minden adatok eseté a magyar anyaországra vonatkoznak: Horvát-Szlavonországokban a népoktatást 23 kisdedővő szolgálja 40 óvónővel és 1400 növendékkel 318,065 tankötelesnek 64,04%-a járt iskolába: az elemi iskoláknak 160 142 tanulója volt, 1398 iskelában. A tanerők képzéséről egy óvónőképző és 6 tanító, illetőleg tanítónőképző intézet gondoskodik.

Az anyaországban 163 gimnázium és 32 reáliskola állott a középoktatás szolgálatában. 176 intézetben (90,3%) tiszta magyar előadásokat tartottak. A középiskolai tanárok száma 3756: ezeknek 89,9%-a oklevéllel bíró rendes tanár. Középiskoláinkat 56,441 tanuló látogatta és pedig a gimnáziumokat 46,877 a reáliskolákat pedig 9564. A tanulók 6,31%-a mindenből jelen osztályzatot nyert a tanév végén, 17,54% jó, 54,44%-a elégsgéges eredményt ért el, 21,71% pedig egy vagy több tárgyból elég-telen készséget tanúsított. Magyar anyanyelvű a középiskolai tanulók 75,68 százaléka, magyarral beszél 97,76%. Középiskolai érettségi vizsgákat tezt 3609 tanuló s ezeknek 85,56%-a sikeresen is vizsgázott. Középiskoláink évi tentártása 16,66 millió keromára rugott, ebből 5,34 milliót az állampenztár fedezett.

Horvát-Szlavonországokban 19 középiskola áll fenn, 402 tanárral és 6020 tanulóval.

A felsőoktatás intézetei Magyarországon két tudományegyetem, egy műegyetem, 10 jogakadémia és 48 hittani intézet. Főiskoláinkon a megtanulmányokkal is ideérte, 928 tanerő működik; a hallgatók száma 9974 volt, 6,8%-kal több, mint az előző tanévben. A budapesti tudományegyetem hallgatóinak 5182-re rugó nagy számával Európa legnepesebb

egyetemei közé tartozik; a kolozsvári egyetemen 1049, a budapesti műegyetemen 1365, a jogakadémiaikon 1327 s a hittani intézeteken 1392 hallgató volt.

Az egyetemek egyes fakultásai közül legnepesebb volt a jogi kar, 5236 hallgatóval; a bölcsészeti karon 1013 hallgató volt, az orvos karon 716. Magyar az egyetemi hallgatók 84.1 százaléka; a nemzetek 6.5%-át, az oláhok 5.6%-át teszik a hazai egyetemek tanuló ifjúságának. Egyetemeinket az 1898/99. tanévben 932-en kapták oklevelet és pedig 318 jogtudori, 109. államtudományi tudori, 179 orvosi tudori, 39 bölcsész tudori, 86 gyógyszerészi oklevelet, továbbá 120 államtudományi és 68 jogtudományi államvizsgálati bizonyítványt. A műegyetemen 189 oklevelet állítottak ki.

Horvát-Szlavonországokban a zágrábi egyetemen kívül három hit-tani intézet van; a 4 főiskolának együtt 88 tanára és 726 hallgatója van. A hallgatóknak több mint fele, 378 a zágrábi egyetem jogi fakultásához tartozik.

A külföldi egyetemeken 842 magyar ifju tanul és pedig 519 az osztrák egyetemeken. Külföldi műegyetemeken 324 magyar honossági hallgató volt beirva.

XXVI.

Az egyházi és hitélet statisztikája.

Az egyházi kormányzatra vonatkozó adatokat a statisztikai hivatal már 1895 óta gyűjtötte, s a felvétel eredményeit a magyar statisztikai évkönyvben hozta nyilvánosságra. A hitélet nyilvánulásaira egy időben elég forrásul kinálkozott a népmozgalmi statisztika is, mert hiszen a születések statisztikája a kereszteltek anyakönyvből készült, a házasságkötéseké az egyházi esetek anyakönyvből, s a halálozásoké is az egyházak által vezetett halotti anyakönyvekből, s így a bejelentett halálesetek száma is a legtöbbször egyezett az egyházi temetések számával.

Miota azonban az állami anyakönyvvizelés s a polgári tisztsviselő előtt való házasságkötés életbe léptével a népmozgalmi esetek már nem szükségképen jelentették egyuttal a megfelelő egyházi ténykedések igénybevételét is, a hitéleti statisztika külön vált és önálló adatgyűjtéssé fejlődött. Annival is inkább kivánatos volt az új adatgyűjtés megindítása, mert egyáltalán nem lehetett közönbös, hogy az egyházz-politikai törvények létrehozatalával nem kap-e csakugyan lábra bizonyos fokú vallástatlanság s az erkölcsöknek elvádulása, a miről a törvényjavaslat ellenzői féltek. A statisztikai hivatal, mint alább látni fogjuk, egyidejűleg több adatgyűjtést is indított az egyházz-politikai törvények hatásának és eredményeinök kutatására: jelentőségen nem áll a többiek mögött a hit-

életi statisztika sem, a mely a népnek vallásosságát óhajta számba venni, természetesen annak külső nyilvánulásait, mert hiszen a szívek érzelmét vizsgálni senki sem képes.

Az egyházi és hitéleti statisztika tehát két ágra tagozódik: az egyházkormányzat viszonyaira s a hitélet bensőségének külső nyilvánulásaira. Az egyházkormányzatra s az egyházi személyekre vonalkozó adatokat az egyházi főhatóságok (püspökségek) szolgáltatják be, évenkint egyszer, a statisztikai hivataltól közvetlenül nyert megkeresés alapján. Az izraelita hitfelekezetnek nem lévén hierarchikus szervezete, az izraelita hitközségek számára, jellegére, egyházi személyzetére vonatkozó adatokat a vármegyei és városi törvényhatóságok szolgáltatják, évről-évre, csak az évközben előfordult változások bejelentésére szorítkozván.

Az egyházkormányzati kérdőivek a statisztikai adatgyűjtéshen A) jeilel szerepelnek, megkülönböztetésül a hitélekre vonatkozó, B) jelű kérdőivektől.

Az A) kérdőivek közösen szerkesztvék a római és görög-katholikus, továbbá a görög-keleti egyházmegyék részére és ugyaneközösen az ágostai hitvallású evangelius, az evangelius református és az unitárius egyházkerületek számára.

A kérdőivek a következő szövegezéssel birnak:

A.

Kérdőív

a római katolikus, görög katolikus és görög keleti egyházmegyék részére
az 190... évről.

1. Az egyházmegye neve : _____
2. Az egyházmegyei főhatóság székhelye : _____
3. Az egyházmegyében székkelő káptalanok száma és székhelye : _____
4. A valóságos kanonokságok száma : _____ 5. A czimzetes kanonok-ságok száma : _____ 6. Az egyházmegyébe hárty valóságos apátság tartozik ? _____ 7. Az egyházmegye területén hány kiváltságos apátság van ? _____ 8. Hány czimzetes apátság ? _____
9. Az egyházmegyébe hány valóságos prépostság tartozik ? _____
10. Az egyházmegye területén hány kiváltságos prépostság van ? _____
11. Hány czimzetes prépostság ? _____
12. Az egyházmegye hány főesperességre oszlik ? _____ 13. Hány alesperesi kerületre ? _____ 14. Az egyházmegyéhez hány anyaegyház tartozik ? _____ 15. Hány leányegyház ? _____ 16. Mennyi volt a plébániósok száma az év végén ? _____ 17. A káplánoké (a helyettes lelkészeket is ideértve) ? _____
18. Lelkészeti teendők ellátása nélkül az egyházmegye papsága köréből : a) hányan foglalkoztak hitoktatással ? _____ b) hányan egyéb

- tanítással? _____ c) hányan az egyházmegyei kormányzat körül? _____ d) hányan egyéb (itt megnevezendő) munkakörben? _____
19. Hány növendékpap volt az év végén az egyházmegyében? _____
Hány nyugalmazott pap? _____
20. Hány férfi szerzetes-rend működik az egyházmegye területén? _____
Összesen hány rendházzal? _____ Összesen hány rendtaggal? _____
21. Hány női szerzetes-rend van az egyházmegye területén? _____
Összesen hány rendházzal? _____ Összesen hány rendtaggal? _____
22. Az egyházmegye kebelébe tartozó, de az egyházmegye területén kívül élő egyházi személyek száma: a) világi papok? _____ ;
b) szerzetesek? _____
- Kelt _____ 190 _____ évi _____ hónap.

B Kérdőiv

az ágostai hitv. evangeliikus, az evangeliikus református és az unitárius egyházkerületek számára az 190 _____ évről.

1. Az egyházkerület me mevezése? _____
2. Az egyházkerületi főhatóság székhelye? _____
3. Az egyházmegyék száma? _____
4. Az egyházkerülethez hány anyaegyház tartozik? _____
5. Hány leányegyház? _____
6. Mennyi volt a lelkészek száma az 190 _____ év végén (a helyettes lelkészeket is beleírva)? _____
7. Mennyi a segédellekészkeké? _____
8. Lelkészi teendők ellátása nélkül, a kerületi egyház személyzet köréből hányan foglalkoztak az egyházi kormányzat körül? _____
9. Az év végén mennyi volt a növendékpapok száma? _____
10. Mennyi a nyugalmazott papok száma? _____
- Kelt _____ 190 _____ évi _____ hónap.

A kérdőivek szerkezete oly egyszerű, hogy azok kitölthetéshéz utasítás egyáltalán nem szükséges, legföljebb az, a mi a kérdőiven jegyzetben különben is ki van tüntetve, hogy leányegyházakul tanyák és szórvány helyek nem tekinthetők, ha a hivék száma az ötvenet nem haladja meg.

Az izraelita anyahitközségek állapotáról a törvényhatóságok tartoznak minden év elején január 15-ig a tuloldali kiimtatást beterjeszteni.

vármegye t. h. város területén levő izraelita anyahitközségek tekintetében az 1900. év folyamán beállott változások nyilvántartása.

a) Ujroman alakult izraelita anyahitközségek.

Az ujroman alakult izraelita anyahitközség		Teljesen ujroman lejelstített vagy fiókhitközséghől alakult át	Van-e a hitközségnak a törvényhatóság közigazgatási bíroztság által megerősített			A törvényhatóság közigazgatási bíroztsága által megerősített rabbi, rabbihelyettes, vagy vallástanító neve
székhelye	jellege (congressusi, status quo, orthodox?)		rabbija *	rabbihelyettes *	vallástanítója *	

b) Megszűnt izraelita anyahitközségek.

A megszűnt izraelita anyahitközség		Teljesen megszűnt hitközség lenni, vagy fiókhitközséggé alakult át
székhelye	jellege (congressusi, status quo, orthodox)	

- 1900. év - - - - - hó - - - - - nap.

A kimutatás nemleges jelentés gyanánt üresen akkor is beküldendő, — ha az anyahitközségek sorában a mult évben semmi változás nem történt.

Az esetleges változások feltüntetésénél nagyon kell ügyelni, hogy fiókhitközségek anyahitközségek gyanánt ne mutattassanak ki. E megkülönböztetés szigorú keresztfülvitele azért bir különös fontossággal, mert a m. kir. központi statisztikai hivatalnak az országgyűlés által elfogadott munkaterve alapján, esakis az anyahitközségek vannak adatszolgáltatásra kötelezve.

A hitéleti kérdő-ívek kitöltésére maguk a lelkészeti hivatalok az illetékesek, mert a hitéleti buzgóság külső nyilvánulásait nekik van módjuk egyedül megfigyelni.

Minthogy azonban néhány egyházi főhatóság súlyt helyez arra, hogy a lelkések által beszolgáltatandó adatokat előbb

maga is felülvizsgálhassa, a hiteleti adatgyűjtés foganatosítása kétféle módszer szerint is történik.

Az egyik abban az esetben történik, ha az egyházi főhatóság maga felül akarja vizsgálni a lelkészei által szolgáltatandó adatokat. Ebben az esetben bejelenti, hány hiteleti kérdő-ire van szüksége; ezeket, valamint a kérdő-ivnek a püspöki hivatalból a lelkészekhez, s viszont a lelkészektől a püspöki hivatalhoz való küldésére szolgáló portmentes borítékokat a statisztikai hivatal rendelkezésre bocsátja. Az egyházi főhatóság azután maga gondoskodik a kérdő-ivek begyűjtéséről, s a kitüzött határidőre a statisztikai hivatalhoz való beterjesztéséről. Onként érhető, hogy a lelkészek adatszolgáltatására ebben az esetben is éppen ugy kiterjed a statisztikai törvény hatása, mintha adataikat közvetlenül a statisztikai hivatalhoz terjesztenék be.

A másik s a gyakorlatban inkább alkalmazott mód az, ha az egyházi főhatóság nem kívánja lelkészeinek adatszolgáltatását a maga részéről is betekinteni; ebben az esetben a lelkészek a statisztikai hivataltól közvetlenül kapják kitöltés végett a kérdő-ivet, s megfelelően kitölve ugyanek közzetétlenül juttatják oda vissza.

Ebben az esetben azonban az egyházi főhatóságra hárul az a feladat, hogy az egyházmegyejébe vagy egyházkerületébe eső lelkészségekben az év folyamán előállt változásokat, ejt lelkészségek keletkezését vagy a régiok megszüntét a statisztikai hivataltal közöljék.

A statisztikai hivatal minden év elején megkérdezi az egyházi főhatóságoktól, hogy az adalgyűjtésnek melyik módját kívánják választani; feleletet e kérdésére csak akkor kér, ha az egyházi főhatóság az előbb említett módot választja, tudnivalók ha maga is be akarja tekinteni lelkészeinek adatszolgáltatását.

A hiteleti kérdő-ivek, lényegileg azonosak, s csak annyiban van eltérés közöttük, a mennyiben azt az egyes hitfelekezetek különböző szertartásai indokolják, (pl. a görög keletieknek a keresztségnek és bérmlálásnak egyszerre való föladása stb.) s a mennyiben a vegyes húzasságokra és az áttérésekre vonatkozó kérdéseket másfeléképen kellett szövegezni az egyes hitfelekezeteknél.

Elégnek találjuk tehát e helyütt csak a római katholikus lelkészségekhez szólót bemutatni, a melyivel nagyrészt megegyezik a gör. kath. és gör. kel. lelkészeké, továbbá az ágostai egyházakét, a melyivel megegyezik az ev. ref. és unitárius lelkészségeké, s végül az izraelita hitközségek kérdő-iveit.

A hiteleti kérdő-ivek szövege a következő :

1. Kérdőív

a római katholikus plébániák számára az 190... évről.

I. Általános kérdések.

1. A vármegye megnevezése, melynek területén a plébánia fekszik : _____
2. Az egyházmegye megnevezése : _____
3. A plébánia székhelye : _____
4. A leányegyházak megnevezése (Leányegyházakul tanyák és szörványhelyek nem tekinthetők, ha a hivatal száma az ötvenet nem haladja meg. A mely leányegyház más vármegye területén fekszik, a leányegyház neve után zárójelben a vármegye neve is kitüntetendő. A mely leányegyháznak temploma vagy kápolnája van, az a név aláírásával jelölendő meg.) : _____
5. Van-e a plébániának kegyura és ki az ? _____
6. A szentbeszédek, vescernyék és egyéb egyházi ténykedések milyen nyelven végeztetnek ? _____ Ha több nyelven, milyen időközökben vallakozik az egyes nyelvek használata ? _____

II. Egyes szentségek kiszolgáltottsága.

1. A keresztség szentsége kiszolgáltatott :
 - a) Hány újszülött fiának ? _____ hány újszülött leánynak ? _____
 - b) Hány felnőtt férfinak ? _____ hány felnőtt nőnek ? _____
2. A béráltás szentsége kiszolgáltattattott :

Hány fiúnak (férfinak) ? _____ hány leánynak (nőnek) ? _____
3. A házasság szentséget fölvettek :
 - a) róm. kath. vőlegény róm. kath. menyasszonynyal hány esetben ? _____
 - b) róm. kath. vőlegény gör. v. örm. kath. menyasszonynyal hány esetben ? _____
 - c) gör. kath. vőlegény más vallású menyasszonynyal hány esetben ? _____
 - d) gör. v. örm. kath. vőlegény róm. kath. menyasszonynyal hány esetben ? _____
 - e) más vallású vőlegény róm. kath. menyasszonynyal hány esetben ? _____

III. Egyházi temetésben részesült :

Hány férj ? _____ Hány nő ? _____

IV. A hírek számának szaporodása áltérések folytán.

A római katholikus vallásra áttért:

1. a görög. kath. vallásról	férfi,	nő
2. a görög. keleti	"	"
3. az ág. hitv. evang.	"	"
4. az evang. reform.	"	"
5. az unitárius	"	"
6. az izraelita	"	"
7. más vallásról	"	"
8. a felekezeten kívül állók közül	"	"

összesen áttért a római kath. vallásra = férfi, nő

Ezek között mennyi volt a *visszatérés* esete? (Mikor az áttérő eredetileg a római kath. egyház kebelébe tartozott, onnan más felekezetbe lépett át, s ismét visszatért a római kath. egyházba.) Hány férfi és hány nő, és pedig melyik felekezetből tért vissza?

Kelt _____, 190 _____ évi _____ hó _____ nap.

plébános.

2. Kérdőív

az ágostai hitv. evangelikus lelkészségek számára az 190 _____ évről.

I. Általános kérdések.

1. A vármegye megnevezése, melynek területén a lelkészség fekszik: _____
 2. Az egyházkerület megnevezése: _____
 3. A lelkészség székhelye: _____
 4. A leányegyházak megnevezése (Leányegyházakul tanýák és szórványhelyek nem tekinthetők, ha a hívek száma az ötvenet nem haladja meg. A mely leányegyház más vármegye területén fekszik, a leányegyház neve után zárójelben a vármegye neve is kitüntetendő. A mely leányegyháznak temploma vagy állandó imaháza van, az a név *aláhuzásával* jelölendő meg.): _____
 5. Van-e a lelkészségnak kegyura és ki az? _____
 6. Az istentisztelet és egyéb egyházi ténykedések mily nyelven végeztetnek?
- Ha több nyelven, milyen időközökben váltakozik az egyes nyelvek használata? _____

II. Jelentékenyebb egyházi ténykedések.

1. A keresztség kiszolgáltattatott:
 - a) Hány újszülött fiúnak? _____ hány újszülött leánynak? _____
 - b) Hány felnőtt férfinak? _____ hány felnőtt nőnek? _____

2. A konfirmáció kiszolgáltattatott:

Hány fiúnak (férfinak) _____ hánynak (nőnek)? _____

3. Egyházi házasságot kötött:

a) ágostai hitv. evang. völégény ágostai hitv. evang. menyasszonynyal hánynak esetben? _____

b) ágostai hitvallású evangelikus völégény más vallású menyasszonynyal hánynak esetben? _____

c) más vallású völégény ágostai hitvallású evangelikus menyasszonynyal hánynak esetben? _____

III. Egyházi temetésben részesült:

Hány férfi? _____ hánynak nő? _____

IV. A hívek számának szaporodása áttérések folytán.

Az ágostai hitv. evangelikus vallásra áttért:

1. a róm. kath. vallásról	férfinak	nő
2. a görög.	"	"
3. a görög keleti	"	"
4. az ev. református	"	"
5. az unitárius	"	"
6. az izraelita	"	"
7. más vallásról	"	"
8. a felekezetben kívül állók közül	"	"

Összesen áttért az ág. hitv. ev. vallásra _____ férfi, _____ nő

Ezek közötti mennyi volt a visszatérés esete? (Mikor az áttérő eredetileg az ágostai hitv. evang. egyházhoz tartozott, onnan más felekezethez lépett át, s ismét visszatért az ágostai hitv. evang. egyházba). Hány férfi és hánynak nő, és pedig melyik felekezetből tért vissza? _____

Kelt _____, 190. évi _____ hónap, _____ nap,

lelkész

3. Kérdőív

az izraelita anyahitközségek számára az 190. évről.

I. Általános kérdések.

1. A vármegye neve: _____
2. Az anyahitközség székhelye: _____
3. Az anyahitközség jellege (congressusi, status quo, orthodox)? _____
4. Az anyahitközség rabbinátori körébe tartozó fiókhitközségek megnevezése. (Fiókhitközségek esetében azon hitközség tekinthető,

melynek külön állandó imaháza vagy temploma van. Ha a fiókhitközség más vármegye területén van, a fiókhitközség neve után zárójelben a vármegye neve is kitüntetendő):

II. Jelentékenyebb egyházi ténykedések.

1. A hitközségen felekezeti anyakönyvet vezetnek-e, s ha igen, — a fiókhitközségbeliket is beszámítva, — összesen hány nőszülöttet vezettek be az 1900. év folyamán az anyakönyvbe? — És pedig hány fiút? — hány leányt?
2. A körülmetélés végrehajtott (a fiókhitközségbeliket is beszámítva): Hány ujszülött fiú? — hány felnőtt férfi?
3. Rituális házasság hány esetben kötöttet (a fiókhitközségbeliket is belebeszámítva)? —
4. Rituális temetésben részesült (a fiókhitközségbeliket is beszámítva): Hány férfi? — hány nő? —
5. Van-e az anyahitközségnak a törvényhatóság közigazgatási bizottsága által megerősített rabbija, rabbihelyettese, vallástanítója, és pedig hány rabbi? — hány rabbihelyettes? — hány vallástanító? — Ezenkívül van-e az anyahitközséghoz tartozó fiókhitközségekben rabbihelyettes vagy vallástanító, és pedig: hány rabbihelylettes? — hány vallástanító?
6. Az isteniszteletnél szokásban van-e a hitszónoklatok tartása, s ha igen, kizárolag vagy túlnyomórészt milyen nyelven? — Tartatik-e időnkint más nyelven is hitszónoklat és pedig mily időközökben és mely más nyelven?

III. A hírek számának szaporolása áltérések folgtán.

Az izraelita vallásra az 1900. év folyamán áttért:

a) a római kath. vallásról	—	férfi,	—	nő
b) a görög	—	—	—	—
c) a görög keleti	—	—	—	—
d) az ág. hitv. evang.	—	—	—	—
e) az evang. református	—	—	—	—
f) az unitárius	—	—	—	—
g) más vallásról	—	—	—	—
h) a felkezeten kívül állók közül	—	—	—	—

összesen áttért az izraelita vallásra ————— férfi, ————— nő

Ezek között mennyi volt a *visszatérés* esete? (Mikor az áttérő eredetileg izraelita volt, aztán más felekezetbe lépett, vagy felekezeten kívülivé lett s később ismét visszatért az izraelita vallásra.)

Hány férft és hány nő, és pedig melyik felekezetből tért vissza?

Kelt —————, 190———— évi ————— hó ————— napján.

Az anyahitközségi elnök

vagy

a rabbí névalárása:

Az adatok legnagyobb részt az anyakönyvekből jegyzendők be; itt különösen azt hangsúlyozzuk, hogy az egyházi ténykedések nyelvéről vonatkozó kérdés feltevésével a m. kir. központi statisztikai hivatal a hívőkkel való érintkezésnek s jelesül a hitszónoklatoknak és isteni tisztelet alatt a nép énekeknek, valamint a protestáns felekezeteknél az istentiszteletek nyelvét óhajtja megtudni s ennél fogva e kérdésre a ritus nyelvét jelentő latin, ó-szláv, görög vagy zsidó nyelvek megnevezése helytelen és kerülendő. A zsidó (héber) nyelvet csak akkor lehet fölemíteni, ha az hitszónoklatokban és temetési beszédeken is tényleg használtatik. A mely egyházban több nyelv használatos, ott a 6. kérdésre adott válasz gyanánt — e nyelveket a velük való élés gyakoriságának sorrendjében kell megnevezni; az oly esetekben tehát, a minden a német vagy tót nyelv gyakrabban használtatik, mint a magyar, nem szabad a nyelv megjelölésére magyar-német, magyar-tót s több eftéle kifejezést használni, hanem ily esetben, a valósághoz hiven, a német-magyar, tót-magyar stb. megjelöléssel kell elni; azon időközököt pedig, a melyekben az egyes nyelvek használtatnak, szabatosan és oly tüzelességgel kell bejegyezni, hogy a válaszból a statisztikai hivatal mindenkor pontosan megállapíthatssá, hogy a mellékesen használt nyelven vagy nyelveken évenkint mikor, illetve hány izben tartatik hitszónoklat, vagy istentisztelet, mikor és hány izben énekel a nép ezeken a nyelveken. — Őnként értehető, hogy ha a nyelvhasználat az anyaegyházban és a leányegyházakban, vagy azok némelyikében eltérő, a válaszokban ezen különbségeket is pontosan fel kell tüntetni.

Az előző évi adatgyűjtéseknek nagy hiányossága volt, hogy az egyházi temetésben részesült hívek számának feltüntetését igen sok lelkész s elmulasztotta. A statisztikai hivatal erre is nagy súlyt helyez, miért is különösen ügyelni kell a kérdő-ív III. rovatának pontos kitöltésére.

Arra a kérdésre, hogy ki a plébánia kegyura, válasz gyanánt csak azon egyén vagy jogi személy nevezendő meg, a kit a plébánia hivatal betöltésénél kijelölesi jog illet meg. Nem számíthatók tehát ide azok, a kik a plébánia hivatal betöltésénél kegyuri jogot nem gyakorolhatnak, habár az egyház terheinek viseléséhez járulnak is. Ha valamely egyházra vonatkozó kegyuri jog fennállása jogvita tárgyát képezi, az említett kérdésre válasz gyanánt az irandó be: „vitás”.

Tekintettel arra a körülményre, hogy a lelkészszégi szék helyét képező községnek nem hivatalos néven való megnevezése a lelkészeti hivatal azonosságának megállapítását nagyon megnehezíti, egyes esetekben pedig lehetetlenne teszi, ügyelniük kell a lelkészeknek, hogy a székhelyüket alkotó közsé-

get hivatalos magyar nevén nevezzék meg, a mi azonban természetesen nem zárja ki azt, hogy e mellett a szokásos egyéb elnevezés is felvétessék a kérdőívbe.

A görög katholikus és görög keleti lelkészeknek arra is kell ügyelniük, hogy a kérdő-iv összes rovatainak kitöltésénél a Gergely-féle naptári év veendő alapul, minthogy az adatokat csak így lehet a többi egyházak adataival összehasonlítani.

Jegyzet. Az egyházkormányzati és hitéleti statisztika főbb eredményei a következők:

A magyar korona országában 22 római katholikus egyházmegyében 27 káptalan és 273 valóságos kanonokság van. Az anyaegyházak száma 3791, a leányegyházaké 11.059, Férfi szerzetes 2028, női szerzetes 4577 van; a plébániok száma 3273, a kaplánoké 1762, papuővendékeké 1372. A görög katholikus egyház 7 egyházmegyéjében ugyanannyi káptalan és 44 valóságos kanonokság van. 2129 anyaegyházban és 3003 leányegyházban 1406 plébániós és 705 kaplán látja el a hívek lelkij gondozását, a férfi szerzetek száma 36, a növendék-papoké 267. A görög-keleti egyház tiz püspökségéhez 2456 anyaegyház és 493 leányegyház tartozik: a plébániok száma 2235, a kaplánoké 335; férfi szerzetes 126, növendék-pap 326 van a görög-keleti egyházból.

Az ágostai hitvallású evangélikus egyház öt kerületben és 49 egyházmegyében 897 anyaegyházat és 869 leányegyházat számlál; lelkészeinek száma 906, segéd-lelkészeti 209, a növendék-papoké 219. Az evangélikus református egyház ugyancsak öt egyházkörületre oszlik: 56 egyházmegyéjében 2008 anyaegyház van, és 518 leányegyház. Az egyházi személyzet 1973 lelkészből, 191 segéd-lelkészből és 233 növendék-papból áll.

Az izraelita hitközségek congresszusi, statusquo vagy orthodox jellegűek. Van összesen 582 anya-hitközség és 1849 fiók-hitközség, 392 rabbi és 1432 rabbihelyettes és vallás tanító működik az izraelita hitközségekben.

A hitélet külső nyilvánulásai közül jelentős a keresztség felvételi, a mely a szülök vallásos érzületének a bizonyítéka. 1899-ben az illető hitfelekezethez tartozó újszülöttek közül a római katholikus egyházból 99 %-ot, a görög katholikusoknál 97,7, a görög keletieknél 97,4, az ágostai evangéliuskosknál 94,3. az evangélilus reformátusoknál 94,4, az unitáriusoknál 88,3 százalékkal keresztelek meg. E magas arányok arra vallanak, hogy a vallássosság minős esőkbenben, s a szülök rendszerint megkereszteltek gyermekiket; természetesen le kell számítani azokat az újszülötteket, a kik még keresztelelés előtt meghalnak. A protestáns hitfelekezetnél lévén leginkább szokásban a késsei keresztelelés, itt hal meg legtöbb gyermek még a keresztelelés előtt, s azért itt legalacsonyabbak az említett arányok.

Az egyházi esküvő az ugyanazon felkezetük között a polgári házasságkötéseknek mintegy 93–94 százalékában történik meg. Kivétekképeznek az izraeliták, a kiknél ez az arány csak 64 %-nyi, hihetőleg azért, mert az izraelitáknál sok helyütt nem vezetnek anyakönyvet, s így az egyházig lényeg megáldott házasságok egy része kamaradhatott összeállításunkból. A különböző felkezetük között kötött házasságoknak mintegy fele részesült egyházi áldásban.

Egyik hitfelekezetről a másikra, a magyar anyaországban az 1899. év folyamán 5802 áttérések fordult elő. Az áttérések révén, mint az előző években is, a római katholikusok nyertek hívőik számában, mert a más

hözre történt katholikusok számát az egyéb felekezetekből katholikus vallásra térték 1701-ből felülírja. Az unitáriusoknak szintén nyeresége volt, bár jelentéktelenebb, 124 fónyi. Legtöbbet veszített, mint a korábbi években is, az evang. református hitfelekezet, 814-öt, azután az ágostai hitvallás 313-at, az izraeliták 308-at, a görög katholikusok 252-öt, s végül a görög keletiek 125-öt. Horvát-Szlavóniában csak 311 áttörés történt, s ebből egyedül a görög keletieknek volt számbeli nyereségeük, hívőiknek 102-vel való szaporodása révén.

XXVII.

A felekezeten kívüliek statisztikája.

Az emlékezetes egyházpolitikai törvényhozásnak egyik sorban legutolsó (és legtöbb támadásnak kitett) alkotása volt az 1895. évi XLIII. törvényezik, a mely a vallás szabad gyakorlatáról szólván, megengedte a hitfelekezeten kívül való állapotot is. Az új törvény 1896. évi január hó elsejével lépett életbe; ugyanettől az időtől kezdődőleg — bár 1897-ben kelt intézkedésével — indította meg a statisztikai hivatal a felekezeten kívül állók statisztikáját, azzal a céllal, hogy a felekezeti kötelékből kilepett egyénekről vezetett közhiteles-ségű jegyzékek adatai nyomán lehessen megfigyelni, mily arányokat ölt és milyen irányokat vesz a törvény nyújtotta szabadsággal való élés, nem válik-e kárára a hitfelekezeteknek, s a vallásos és erkölcsi életnek a felekezeten kívüli állás?

Az 1895. évi XLIII. törvényezik azt rendeli, hogy a felekezeti kötelékből kilepni akarók ebbeli szándékukat járásokban a főszolgabirónál, városokban a polgármesternél jelentsék be, a ki nyilvántartást vezet a kilepőkről, valamint folyékony azokat is, a kik a felekezeti kötelékből egyszer már kilepnek, később ujra valamely hitfelekezet kebeléhe térek vissza. A statisztikai hivatal is a főszolgabirákhoz és polgármesterekhez fordult adatgyűjtésével, s az ő hiteles nyilvántartásukból jegyezteti ki évenként a felekezeti kötelékből kilepőket, s az oda visszatérőket, minden évről a következő év első hónapjaiban.

A felekezeten kívül állókról szerkesztett statisztikai ki-
mutatás a következő:

vármegye.

járás.
 város

Statisztikai kiutatás

a felekezeieken kívül állókról.

I. Azon egyének száma és részletezése, u kik az 1901 év folyamán a bocsát vissza törvényesen elismert felekezetek valamelyikéből kiléptek, a nélkül, hogy egyidejűleg valamely más felekezetbe beléptek volna.

a) A kilépettek részletezése vallásfelekezetek és életkor szerint:

A kilépett fél élet- kora a kilépés be- jelentésének idő- pontjában (betöltött évek)	A kilépettek részletezése azon vallásfelekezetek szerint, a melyekben a kilépés előtt tartoztak							
	Róm. kath.	Görög kath.	Görög keleti	Ágostai litv. evang.	Evang. refor- málos	Unita- rius	Izraelita	Üz- sen
20 éven alul								
20–24 éves								
25–29 "								
30–39 "								
40–49 "								
50–59 "								
60 éves és azon fölül								
Összesen								

b) Tömeges kilépés esetén a járás mely községeiből történt kilépés,
és mily számban?

c) A kilépettek milyen nemzetiséghoz tartoznak? Ha több nemzeteti-
séghoz, körülbelül milyen arányban?

d) Mi volt a kilépés köztudománya vagy könnyen kideríthető oka?
(Pl. viszálykodás a felekezeti lelkészsel, az egyház zsidó terhessége,
áttérés a nazarénus, baptista vagy egyéb szektákba stb.)

II. Azon egyének száma és részletezése, akik a bevett vagy törvényesen elismert felekezeteknél kívül állók közül az 1900. év folyamán ismét valamely bevett vagy törvényesen elismert felekezetbe való belépésekkel jelentették be.

A hozzájárult egyének részletezése azon vallásfelekezetek szerint, amelyekhez hozzájárultak	Az 1900. év folyamán belépett egyének részletezése azon vallásfelekezetek szerint, amelyekhez az illetők már kilépésük előtt tartoztak							
	Róm. kath.	Görög kath.	Görög keleti	Agostai hitv. evang.	Evang. református	Unitárius	Izraelita	Összesen
nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő	nérfi nő
Róm. katolikus								
Görög katolikus								
Görög keleti								
Vz. hitv. evangeliikus								
Evang. református								
Unitárius								
Izraelita								
Osszesen								

Kelt — — — 1900. év

hónap ...

Aláírás :

A kimutatás kitöltésénél a következőket kell figyelembe venni:

A kimutatás csak azokról a felekezeten kívül állókról szervesztendő, a kik az adatgyűjtés tárgyat képező legutolsó év folyamán jelentették be a felekezeti kötelekből való kilépésüket s megfelelőleg a kimutatás második része csak azokról, a kik a felekezeten kívül állók közül az utolsó év folyamán térték vissza valamely hitfelkezett kötelékébe.

A b), c) es d)-vel jelzett kérdésekre csak akkor kell felelni, ha a járás vagy város területén az év folyamán nagyobb számmal történtek felekezetből való kilépések; a válasz tehát teljesen elhagyható, ha a felekezeti kötelekből az év folyamán csak szörványosan, kevesen léptek ki, például nem többet öt-tiznél.

Az a kérdés, a mely tudakolja, hogy mely községekből történtek tömegesebb kilépések, önként érthetőleg csak a járás hatóságok számára vétetett fel, a melyek e kérdésre a vezetett nyilvántartások alapján egészen pontos választ adhatnak; városi hatóságok e rovatot egyszerűen üresen hagyják.

A kilépettek nemzetiségi viszonyai felől a vezetett nyilvántartások nem nyújtanak ugyan felvilágosítást, mindenmellett — mint ezt a korábbi évek adatgyűjtéseinek tapasztalatai is bizonyították — kétségtelen, hogy tömeges kilépésknél a nyilvántartó főszolgabíró vagy polgármester legalább hozzávetőleg megtudja állapítani, hogy a kilépettek mely nemzetiségekhez tartoznak és milyen arányban. Ha pontos számszerű adat nem áll rendelkezésre, a megközelítő becslés is kielégítő.

A kilépés okát tudakoló kérdésre a válasz annál könyebb szerrel megadható, mert a feleletre csak a nagyobb számu kilépés esetén van szükség, íly esetben pedig a kilépés nagyobb feltünést szokott kelteni, s okai és körülmenyei szélesebb körben képezvén megbeszélés tárgyat, legkevésbé maradhatnak titokban a nyilvántartó közigazgatási hatóság előtt. Ha a járás vagy város területén több ok is közreműködött a kilépők számának emelésére, legalább hozzávetőlegesen az is kitüntetendő, hogy hány egyént (a járásoknál azt is, hogy mely községekben) téritett el felekezetéből pl. a nazarénus szekta, az egyházi adó terhessége, a lelkészszel való viszonyodás stb.

A kimutatás — nemleges jelentés gyanánt, üresen — akkor is beküldendő, ha a járás vagy város területén az év folyamán felekezethöz való kilépés, vagy felekezetbe való visszatérés egyáltalában nem is fordult elő.

Jegyzet. A felekezeten kívüliek statisztikája azt a tanúsítogat eredményezi, hogy a felekezeti kötelékből való kilépés évről-évre kisebb arányú (jölléhet kezdetben sem volt nagy), s a kilépők oka nem valási vagy erkölcsi zűfűs, hanem legnagyobb részben egy már korábban létező állapotnak törvénysítése, tudniillik a nazarénusoknak és baptistáknak formaszerű elszakadása hitfelekezetükktől, a melyhez lélekben már régóta nem tartoztak.

1899-ben 1361-en léptek ki felekezetükötől (a legtömegesebb kilépés, 1897-ben, ötezerhez közel járt), és a felekezeten kívül állókból visszatértek a felekezeti kötelékbe 210-en: a visszatérés mozgalma mindenki által erősödik.

A kilépettek sorában 641 nő volt és 720 férfi: kezdetben a nők léptek ki nagyobb számmal felekezetükötől.

Az elhagyott hitfelekezet szerint vizsgálva a kilépőket, a reformátusokat találjuk legnagyobbnak számban, s azután a görög-keletiekkel: 452 református és 446 görög-keleti hagyta el felekezetét, továbbá 214 római katolikus, 202 ágostai evangélikus, 29 görög-katolikus, 16 izraelita és 2 unitárius.

A nemzetiségek közül a magyar faj részesedik legjobban a felekezeten kívüliek mozgalmában, 617 kilépővel (45,3%), azután jö 249 oláh (18,3%), 205 szerb (15,06%), 46 német (3,38%).

A kilépés okáról szóló adatok ismét arról tanuskodnak, hogy a felekezet elhagyása legtöbbször a nazarénus vagy baptista szekta hódítását képezi: 922 esetben ez képezte a kilépés okát, 240 esetben az egyházi adók terhessége, 41 esetben pedig a felekezeti lelkészszel való viszonyodás. Jellemző, hogy a városi törvényszégekra körülbelül 10 százaléka esik csak a felekezeti kötelékből kilépőknek, a többi mind a vármegyékre. A kilépés mozgalma legerősebb ott, ahol a nazarénus szekta leginkább el van terjedve, tudniillik a nagy magyar alföld déli vármegyéiben,

XXVIII.

A házassági perek statisztikája.

Az egyházpolitikai törvényhozás nagy jelentőségű alkotása az 1894. évi XXXI. törvénycikk, az új magyar házassági jog. A statisztikai hivatal az egyházpolitikai törvények hatását számszerű adatokban is vizsgálni kívánta, nemcsak azért, sőt legkevésbé azért, hogy e törvények pártolóinak vagy ellenzőinek nyújtson érvül megfelelő anyagot, hanem főleg azért, mert ily korszakos alkotásoknak a társadalmi s a közérkölesi élet terén maradandó és érezhető hatásuk van s ezért az egyházi és hitéleti statisztika, továbbá a felekezeten kívüliek statisztikája mellett a házassági perek statisztikáját is felvette adatgyűjtési körébe.

Az adatszolgáltatásra az igazságügyi miniszter 1897. évi 458. sz. rendelete kötelezi a házassági perekben eljáró királyi törvényszékeket (tehát a budapesti büntető és a kereskedelmi és váltótörvényszék kivételével az összes hazai törvényszéket).

Az adatgyűjtésre kétféle minta szolgál: a házassági perek adatait számszerűleg feltüntető ügyforgalmi kimutatás és minden jogerős ítéettel befejezett házassági perről egy-egy statisztikai lap, első kísérletűl arra, hogy a polgári eljárásnál is statisztikai lapok alkalmazzassanak.

A statisztikai anyagot minden évről, a következő év február havának végéig kell beterjeszteni a statisztikai hivatalhoz, a mely a szükséges nyomtatványokkal is ellátja a törvényszékeket és pedig ügyforgalmi kimutatással január elején, statisztikai lapokkal pedig — az előző évről beküldött anyag arányában — február végén.

Az adatgyűjtésnél használt minták a következők:

Kimutatás

n — *törznyeszéknél*
 az 190... évi január hó 1-jétől december hó 31-éig folyamában volt
házassági perekről
és a hozott jogerős határozatokról.

A) Rendes eljárás alá tartozó perek.

Ü gyf orgal om	Sennyezési	Megálladási	Bontási ülletelleg az előtér és asztalt id való elválaszt tanúval	Házassági perek összesen
1. Azon házassági perek száma, melyek az 190... év december hó 31-én tár-gyalás alatt maradtak, vagyis jogerősen be nem fejeztettek				
2. Azon házassági perek száma, melyek az 190... év folyamán beadott keresetek alapján indittattak				
3. Hazassági perek 190... évben összesen (1. és 2. együtt)				
4. Az 190... év folyamában jogerősen el-intézettek :				
I. jogerős végzései				
II. jogerős ítéletei :				
a) a házasság érvénytelelmé nyil-vánításával				
b) a házasság felbontásával				
c) ágytól és asztaltól történt el-választással (1894. XXXI. t.-cz. 104. és 105. §.)				
d) a kereset elutasításával (a há-zasság érvényben tartásával)				
II. a) b) c) d) összesen				
4. I. és II. együtt				
5. Az 190... év december hó 31-én tár-gyalás alatt maradt, vagyis jogerősen be nem fejezetett (3. —) 4.				

Kelt _____, 190... év _____ hó _____ nap.

E) Kivételes eljárás szerint, vagyis az 1894. XXXI. t.cz. 107., 115., 141. és

142. §§-ai alapján indított bontási perek.

Ügyfoglalom	A házasságjogi törvény	A kivételes eljárás alá eső bontási perek összesen
	107. 115. 141. 142. §§-ai alapján indított bontási perek	
1. Azon házassági perek száma, melyek az 190. év deczember hó 31-én tárgyalás alatt maradtak, vagyis jogerősen be nem fejezteték		
2. Az 190. év folyamán beadott keresetek száma		
3. Keresetek az 190. év összesen (1. és 2. együtt)		
4. Ebből az 190. év folyamán jogerősen elintézették I. jogerős végzéssel		
II. jogerős ítélettel: ai) a házasság felbontásával		
bi) a kereset elutasításával		
Jogerősen elintézett összesen [4., I. és II. ai, bi]		
5. Az 190. évi deczember hó 31-én tárgyalás alatt maradt, vagyis be nem fejezetett (3. (—) 4.)		

Kelt — — — — —, 190. év — — — — — hó — — nap.

Statisztikai lap**jogerős ítélettel befejezett házassági perről.**

1. Mikor adatott be a pert megindító kereset? 190. év — hónap. Milyen szám alatt van beiktatva?
2. Ki adta be a keresetet: kir. ügyész, árva-ügyész, férj, feleség vagy ki más jogilag érdekkelt fél?
3. A per minősége, a kereset tárgya szerint: semmiségi, megtámadási per, vagy bontási, illetőleg ágytól és asztaltól való elválaszra irányuló per?
4. Semmiségi vagy megtámadási per esetén, ha nem a kir. ügyész adta be a keresetet, a per folyamán beavatkozott-e a perhez a felperes vagy az alperes javára érvényesítette-e beavatkozását?
5. A házasság, melyre a per vonatkozik, hol és mikor (év, hónap) kötötött?
- Ha a házasság Magyarországon, 1895. évi október hónapjában kötötött, melyik kerület anyakönyvébe és mily szám alatt van bevezetve?
6. A férj: a) születési éve: — b) vallása;
- c) anyanyelве: — d) logalkozása *):
7. A feleség: a) születési éve: — b) vallása;
- c) anyanyelве:
8. A házasságból születtek-e gyermekek? Hány fiú? Hány leány? — A per adatai szerint hány kiskorú gyermek van életben? Hány fiú? — Hány leány? —
9. A házasfelek állandó és utolsó együttlakásának helye? (község, törvényhatóság, külföldi együttlakás esetén ország)
- Ha a házasfelek nem laktak együtt:
- a) férj lakóhelye? — ; a feleség lakóhelye? —
10. A per folyamán elrendeltetett-e és mikor (év, hónap) az 1894. XXXI. t-cz. 99. §-a értelmében az ágytól és asztaltól való különélés?
- A különélés mennyi időtartamra állapított meg?
11. A per érdemében az első fokú ítélet mikor hozatott? 190. év — hónap — nap.
12. A másodfokú ítélet kelte: 190. év — hónap — nap.
13. A harmadfokú ítélet kelte: 190. év — hónap — nap.
14. Az elő fokú ítélet tartalma a házassági kötelek fennállása szempontjából: a) érvényteleuné nyilvánítás? b) felbontás? c) ágytól és asztaltól való elválasztás (1894. XXXI. t-cz. 104. és 105. §.)? d) a kereset elutasítása?

Az ítélet ezen része az 1894. XXXI. t-cz. melyik §-án vagy §-ain alapul?

*). Tüzelés megnevezéssel, tehát oly általános kiteljesések, mint: iparos, gyáros, kereskedő, hivatalnok s más efele kerülendők.

szik s melyik felet (vagy minden felet) mondja ki vélkesnek, mindegyik felnél a megfelelő §-okra való hivatkozással?

15. A *másodfokú* ítélet tartalma a házassági kötelék fennállása szempontjából: a) érvénytelenné nyilvánítás? b) felbontás? c) ágytól és asztaltól való elválasztás (1894: XXXI. t.-cz. 104. és 105. §.)? d) a kereset elutasítása?

Az ítélet ezen része az 1894: XXXI. t.-cz. melyik §-án vagy §-ain alapszik s melyik felet (vagy minden felet) mondja ki vélkesnek, mindegyik felnél a megfelelő §-okra való hivatkozással?

16. A *harmadfokú* ítélet tartalma a házassági kötelék fennállása szempontjából: a) érvénytelennek nyilvánítás? b) felbontás? c) ágytól és asztaltól való elválasztás (1894: XXXI. t.-cz. 104. és 105. §.)? d) a kereset elutasítása?

Az ítélet ezen része az 1894: XXXI. t.-cz. melyik §-án vagy §-ain alapszik s melyik felet (vagy minden felet) mondja ki vélkesnek, mindegyik felnél a megfelelő §-okra való hivatkozással?

17. A jogerős ítélet tartalma a házasságból származott kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása szempontjából: érdemlegesen rendelkezik, vagy csak az ügyiratoknak a gyáthalósághoz való áttételét rendeli-e el?

Ha a jogerős ítélet a kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása iránt érdemlegesen rendelkezik, mily értelemben?

18. A jogerős ítélet tartalma a nő tartása szempontjából?

190. év —— hó ——.n.

Az ügylapot kiáltító bíró aláírása:

Az ügyforgalmi kimutatás két példányban küldetik meg a törvényszékeknek; az egyik példány házi használatra vissza-tartandó.

Az ügyforgalmi kimutatás kitöltésére nézve irányadó a 438/1897. sz. igazságügyminiszteri rendeletben foglalt azon utasítás, mely szerint elintézett perek alatt mindenütt jogerősen befejezett pereket kell érteni, a csupán elsőfokulag elintézett, de lelebbvitt ügyeket, tehát ugy az elintézett ügyek számának, valamint a hátralékoknak feltüntetésénél mint tárgyalás alatt állókat kell tekinteni.

Az oly házassági perek pedig, a melyek annak következtében szünnék meg, hogy a kereset a felnök pótlás végett visszaadatik s a fél azt többé nem adja be, vagy a fél a pert visszavonja, vagy az eljárás során leteszi, stb. a végzés által befejezett perek rovatába vezetendők be.

Az ügyforgalmi kimutatás kitöltésénél arra is kell ügyelni, hogy a kimutatás 1. rovatának az egyik példányban házi használatra visszamaradt megelőző évi ügyforgalmi kimutatás utolsó rovatával teljesen egyeznie kell. Ha e két rovat között

eltérés mutatkoznék, a különbség okát minden meg kell említeni. Ily eltérésre szolgálhat okul például, ha valamely házassági perben a jogerős felső bírósági ítélet még az előző évben kelt ugyan, de az ügyforgalmi kiimutatás beterjesztésekor még nem érkezvén le a törvényszékhez, azon perek közé soroztatott, a melyek deczember hó 31-én tárgyalásakatt maradtak, az ujabb évre vonatkozó ügyforgalmi kiimutatás 1. pontjában azonban — megelőzőleg kelt jogerős ítélettel befejezve lévén — már a tárgyalásra váró perek között nem szerepel. Őnként értendő, hogy az ily perekről is kell statisztikai lapot kiállítani és beküldeni, mintán róluk a megelőző évi ügyforgalmi kiimutatás kapcsán statisztikai lap nem érkezett be.

A kivételes eljárás szerinti házassági perek részben a házasságjogi törvény 107. §-a alapján indíttatnak, amely megengedi, hogy a házasfelek kérelménre felbontó ítéletté lehessen változtatni azt az elválasztó ítéletet, amelynek jogerőre emelkedése után már két évig tartott az ügylőt és aszaltatót való különélés. A 115. szakasz magyar bíróság által felbonthatónak mondja ki új honosoknak azt a házasságát, amelynél a honosítás előtt fenforgó bontó ok az új törvény szerint is bontó ítéletet képez. A 141. § szerint a régi házassági jog idejében hozott elválasztó ítélet felbontható ítéletté változtatható át, ha a korábbi ítélet alapjául szolgáló tények a mai törvény szerint is bontó okot képeznak. A 142. szakasz végi megengedi, hogy a felbontó ítélet kiterjeszthető legyen mindenki házasfélre oly esetekben, mikor a korábbi ítélet csak az egyik házasfélre nézve mondotta ki a felbontást.

A jogerősen befejezett házassági perekről kiállítandó statisztikai lapoknál különösen kell ügyelni a házasfelek személyi viszonyainak (kor, vallás, anyanyelv, foglalkozás, az utolsó együttélés helye, a házasságból született gyermekek száma stb.) szabatos bejegyzésére, mert ez adatok a morálstatisztika szempontjából igen fontosak.

Egyébként az ítélet tartalmának közlésénél a házasságjogi törvény megfelelő szakaszaira kell hivatkozni; amikor és amely ügyben a másodfokú ítélet az elsőfokúval, vagy a harmadfokú valamely előzővel azonos, ismétlés helyett rövidség okáért elég megemlíteni, hogy az ítélet a megfelelő korábbi (első- vagy másodfokú) ítélettel megegyezik.

Jegyzet. 1899-bei 11.045. házassági per feküdt törvényszékeink előtt; ezek nagyobb része az előző évekről maradt hátralék; évenkint körülbelül három és fél ezer új házassági pert indítanak meg. A tárgyalásra váró perek legtöbbje, 10.842 a házasság felbonlását kérelmezte. Kivételes eljárásával 52, reüdes eljárásával 1811 házasságot bontottak fel bíróságaink 1899-ben; 25 ítélet érvénytelenítő volt, ítélettel és végzéssel az év folyamán 3040 házassági pert fejeztek be jogerősen.

XXIX

A bűnfügyi statisztika.

Quetelet buvárlatai irányozták először a figyelmet a bűnfügyi statisztika nagy fontosságára; ma a büntető jogtudomány --- különösen annak újabb irányára — már nélkülözhetetlen segédeszközének és sok tekintetben vezetőjének tekinti a bűnfügyi statisztikát.

A bűnfügyi statisztika kellő világításba helyezi azokat a műveltségi, vagyoni körülményeket, a nevelésnek, foglalkozásnak, környezetnek, származásnak stb. együtthatását, amik a bűnre való hajlandóságot fokozzák, vagy háttérbe szorítják, s utmutatást ad a büntető igazságszolgáltatásnak és törvényalkotásnak egyaránt.

Hazánkban a bűnfügyi statisztika a legujabb időig az 1881. évi 2052. sz. igazságügyminiszteri rendelet alapján az elsőfokú ítéletekből evenkint összeállított táblázatos kiimutatásokból készült, amely kiimutatások, a mellett, hogy számtalan tévedésre s hibára adtak okot s a bűnesetekről s az elítételekről minden tanulságosabb kombinációt kizártak, még rendkívül fáradtságos munkát is okoztak az összeállítással megbizott bírósági személyzetnek. A statisztikai hivatal ezért az adatgyűjtés reformálásának eszméjét pendítette meg s az ujjászervezéshez a tervezeteket is kidolgoztatta. (L. dr. Ráth Zoltán: Emlékírat az igazságügyi statisztika ujjászervezése tárnyában. Budapest, 1895.) Ezek a tervezetek a bűnfügyi statisztikában általában sikerkel használt egyéni lapokat kívánták a korábbi rovatok kiimutatások helyébe állítani. A tervezet még a kilemezzenes évek közepről letárgyalatot; a bűnfügyi statisztika ujjászervezése azonban tényleg csak az 1900. évi január elsejével történt meg, az új bűnvádi perrendtartás életbeleptetésével egyidejűleg.

A reformot az 1890. évi 5401. sz. igazságügyminiszteri rendelet léptette életbe; az ujjászervezés fő jellemvonása, hogy a bűn- és börtönfügyi statisztikában az adatgyűjtést az egyéni laprendszer elvére fekteti, gondoskodik az adatszolgáltatás ellenőrzéséről, megszerzi az adatok megbízhatóságának feltételeit különösen azzal, hogy nem mint korábban történt, az elsőfokú, hanem a jogerős ítéletek közlését kívánja.

A bűnfügyi statisztika adatszolgáltatói a királyi ügyész-ségek, a jövedéki kihágásokban itélkező királyi törvényszékek, járásbíróságok, az országos letartóztatási intézetek s a javító intézetek.

Minden büntetett, vétség vagy sajtóügyi kihágás miatt foganalba tett bűnfügy egy külön törvényszéki ügylapot kap

az új adatgyűjtéshez, a melyen fel van tüntetve a bűnűgynek az egész története az elsőfokú véghatározatig. Az adatgyűjtés első évében ettől külön válla állítottak ki a törvényszéki egyéni lapok, minden vádlotttól külön; 1901. évi január elejétől azonban — tekintve, hogy a legtöbb bűnűgynél csak egy vádlott van — az ügy és egyéni lap egyesített s csak akkor, ha több terhelt is van, kell ezekről külön-külön egyéni betétlapot is kiállítani. Ez az adatszolgáltatás a királyi ügyészsek feladata.

A törvényszéki fogházakban, járásbírósági fogházakban, az országos letartóztatási intézetekben letartóztatottak személyi stb. viszonyait, ugyszintén a javító-intézetekben elhelyezett növendékekre vonatkozó adatokat ez intézetek minden letartóztatottra, illetőleg növendékre nézve külön-külön lapon közlik.

A jövedeki kihágási ügyekről a jövedeki ügyekben ítélező törvényszekerek, a járásbíróságokhoz utalt vétségi és kihágási ügyekről pedig a járásbíróságok küldenek be ügylapot. Mindezen ügy- és egyéni lapokhoz szükséges nyomtatványokat az itt megnevezett adatszolgáltatók a m. kir. központi statisztikai hivataltól kapják s ugyanoda terjesztik be statisztikai adataikat is és pedig a javító-intézetek félévenkint egyszer, a többi adatszolgáltatók pedig havonkint, minden hónapról a következő hónap 4-ikéig.

Az adatgyűjtésben jelenleg használt minták a következők:

A) Törvényszéki ügy- és egyéni lap ; B) Törvényszéki egyéni betétlap ; B/a) Törvényszéki egyéni pótlap : C) A törvényszéki fogházban letartóztatottak lapja ; D) Ügylap, jövedeki kihágások számára ; E) Járásbírósági vétségi és kihágási ügylap ; F) Járásbírósági fogházban letartóztatottak lapja ; G) Az orsz. letartóztató intézetben letartóztatottak egyéni lapja ; H) Egyéni lap javító intézetben növendékek számára.

A törvényszéki ügy- és egyéni lap az 1901. évi módosított alakjában a következő :

A) minta.

Törvényszéki ügy- és egyéni lap.

törvényszék. A kir. ügyézségi ügyszáma

— ev.

Jelen laphoz tartozik

darab egyéni betétlap,

1. A főjelentés beérkeztének napja? — év — hónapja.
2. A főjelentett terhelt(ék) száma? — — —
3. Mely bűncselekmény(ek) miatt történt a főjelentés?
4. Az eljárás hivatalból vagy magánindítványra örözőzendő bűncselekmény miatt indittatott-e meg? — — —
5. A főjelentésre elrendelte-e a nyomon követés?
6. Elrendellett-e a vizsgálat?
7. A vádiratban a vád tárgyává tett bűncselekmények?

8. Adatott-e be kitogás?
9. Volt-e vár alá helyezés, vagy főlárgyalás kitüzése vagy közvetlen idézés?
10. Előzetes leltartóztatás vagy vizsgálati fogás rendeltelett-e el a bíróság által az ítélezethozatal előtt? Ha igen; hány terhelt ellen?
11. A főlárgyalás törvényiszék előtt vagy esküdtriborás előtt tartalatt-e meg?
12. Ha az eljárás ítélezethozatal nélkül szünt meg:
 a) az eljárás mely szakában?
 b) mi okból (Bp. 34, 42, 101, 105, 128, 264, 277, 301, 323, 472. §; ujra felvétel esetében: 454–456. §.)?
 c) hány terhelt ellen?
13. Hány terhelt került marasztaló vagy felmentő ítélet alá?
 Ís pedig:
14. Neve (az asszonynak születési neve is)?
15. Neve (férfi vagy nő)?
16. Születésének éve, hónapja és napja?
17. Születésének helye (község, törvényhatóság, ország)?
18. Községi illetősége, vagy ha ez nem tudhaló, utolsó állandó lakása (község, törvényhatóság, ország)?
19. Anyanyelve?
20. Vallása?
21. Családi állása:
 a) törvényes vagy törvénytelen születésű?
 b) nőlén, hajadon, házas, özvegy, törvényesen elvált?
 c) vanak-e gyermekei és hány?
22. a) Földgalkozása (füzetesen s az esetleges szolgálati viszony pontos megjelölésével, pl. lakatossegéd, takarékpénztári könyvelő)?
 b) Ha önmagát fenn nem tartotta, mi az eltartó (családfő, intézet, stb.) földgalkozása, illetve jellege?
- c) Katonai szolgálati viszonyai?
23. Műveltségi foka:
 a) tud-e írni és olvasni?
 b) vagy csak olvasni?
 c) van-e magasabb iskolai képzettsége és milyen?
24. Van-e felismerhető állandó jellegű testi vagy szellemi fogyatkozása és minős?
25. Vagyoni viszonya (vagyontalan, némi vagyonnal bír vagy vagyos)?
26. a) Volt-e megetzőleg büntett vagy vélség miatt büntetve?
 b) Ha igen:

Sorszám	M e g b ü n t e t t e t t i			Szabadult mikor?	Ügyszám
	miért?	mikor?	mivel?		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

27. A főtárgyaláson ki képviselte a vádat (közvádló, föl- vagy pötlmagán-
vádló)?
28. Az I. fokú bíróság ítéletének kelte? 190 hó - napja.
Tartalma:
29. Használtatott-e, mely fél által s milyen jogorvoslat?
30. A II. fokon az ügy főtárgyaláson intézettet-e el?
31. A II. fokú ítélet kelte? 190 hó - napja.
32. A II. fokú ítélet ellen használtatott-e semmisítői panasz s mely fél
által?
33. A III. fokon az ügy tárgyaláson bíráltatott-e el?
34. A III. fokú határozat kelte? 190 hó - napja.
Tartalma:

- A jogerős ítélet alapján töltendő ki!
35. A bűncselekmény(ek) megjelölése, mely(ek) miatt terheli a jog-
erős ítélettel elmarasztaltatott:
A) A cselekmény néme,
bevégett vagy megkísér-
lett minősége, a vonat-
kozó törvény és § me-
jelölésével	B) Mint tet-
tes, telhujtó
vagy bűn-
segédelítette-
tett-e el?	C) A cselekmény elköve-
tesének helye és ideje
(év, hón)	D) A csele-
kmény saját
üjben követ-
tetett-e el
vagy sem?
a)			
b)			
c)			
d)			
e)			
36. A jogerősen kiszabott összbüntetés és pedig:
- a) főbüntetés
 - b) mellékbüntetés(ek)
- Alkalmaztatott-e a btkv. 92. §-a

37. Az ítélet végrehajtása elrendeltetett-e?

Elhalasztatott-e?

38. A bűnűgyi költségek behajthatatlanoknak nyilvánítattak-e?

A lapot kiállító ügyész aláírása:

190 hó napján

Ha a bűnűgyben több terhelt volt, a többi terheltekről külön betétlap állítandó ki, a mely az ügy- és egyéni lap 14—38. kérdéseit foglalja magában. Ha a felsőbíróság újabb ítélet hozatalát, illetőleg újabb fótárgyalás tartását rendelte el, az ügy további folyamának feltüntetésére a B/a. jegyű egyéni pótlap nyitandó.

A törvényszéki fogházban letartóztatottakról a következő egyéni lapokat kell kiállítani:

C. minta.

A törvényszéki fogházban letartóztatottak egyéni lapja.

A kiállító letartóztató intézet neve: Törzskönyvi szám: év.

I. minden letartóztatottra nézve kitöltendő.

1—12. (Ugyanazok a kérdések, a melyek a törvényszéki ügy- és egyéni lap 14—25. pontjai alatt foglalhatnak.)

13. a) Volt-e megelőzőleg bántott vagy cétség miatt hűntetve?

b) Ha igen:

Sorszám	Még bűntettekkel			Szabadult mikor?	Ügy-szám
	miben?	mikor?	mivel?		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

c) Volt-e foltételes szabadságra boesítva?

II. Csak az előzetes letartóztatatra és vizsgálati fogolyra vonatkozik.

14. A felvétel napja? 190. hó napja.
15. Az előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogásba helyezést elrendelő bírói határozat kelte? 190. hó napja.
16. A letartóztatás elrendelésének oka?
17. Mily bűncselekménynyel terheltetik?
18. Amennyiben más fogházba vitettet volna át, mely intézetbe és mikor ment át és ott minőső törzskönyvi szám alatt tartatott nyilván?
1. , 190. hó nap, szám.
 2. , 190. hó nap, szám.
 3. , 190. hó nap, szám.
19. Mikor ért véget az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogás? 190. hó napján.
 Mely hatóság szüntette meg és mely okból?
20. Amennyiben ugyanezen ügyben ujra letartóztattatott, mikor kezdődött s meddig tartott e letartóztatás?
1.
 2.
 3.

III. Csak jogerősen elítéltre vonatkozik.

21. A jogerős ítéletet hozó bíróság megnevezése, ítélet kelte és száma? 190. hó nap, szám.
22. Mely bűncselekmény(ek) miatt ítéltetett el ezúttal?
23. Mely főbüntetés szabatott ki? (az esetleg beszámított vizsgálali fogás tartama kiteendő)
24. Mily mellékbüntetés szabatott ki?
25. Mikor kezdte meg tényleg a büntetés kiállását?
26. Mely intézetben, illetve intézetekben töltötte ki büntetését és mükép?
- év hó napján.

Nevezetesen :

Mely intézel- ben és mely törzskönyvi szám alatt?	Hányszor kapott fegyelmi büntetést és pedig										Mivel foglal- kozott	Mennyit tett ki mun- kakereseménye (kor- nálkban kifejezte)?
	rosszalás	Kidvezmenyek elvonását	munkakeresemény elvonását	szabad levegőn mo- gáselő vélo eltiltás!	munka és olvas- mány elvonását	bőjtölést	egyszerű magán- elizárást	blimes vagy kurtá- vas nekil	bilincsesel vagy kurtavással	összesen		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												

27. Letartóztatása mikor szünt meg *ideiglenesen*? 190 ... hó ... napján.
 28. Mely okból szünt meg? (Feltételes szabadságra hoesztás, szabadlábra helyezés vagy megszökés által?)
 29. Ameonyiben feltételes szabadságra bocsátatott, szabadlábra helyeztetett vagy megszökött: visszakerült-e és mikor?
 30. Letartóztatása mikor szünt meg *véglegesen*? 190 ... hó ... napján
 31. Mely okból szünt meg? (Büntetés kiállása, halálbüntetés végrehajtása, kegyelem, halál.)
 32. Ha elhalt, mely betegség vagy más ok következtében halt el?

A beküldő főnök aláírása:

190 ... hó ... napján.

A törvényszéki ügy- és egyéni lap arra szolgál, hogy azon a törvényszék (esetleg esküdtbiróság) előtt büntett, vétseg vagy sajtóügyi kihágás miatt folyamatba tett *egyes bűnűgynek fejleménye* lővönásokban, *egészen a terheltek ítélet alá kerültéig*, hivén feltüntetve legyen.

A törvényszéki ügylap a följelentésnek a kir. ügyész- ségnél történő beiktatása alkalmával csatoltatik az ügyészséget

irataihoz és egyuttal az ügylapra a kir. ügyésség ügyszáma feljegyeztetik, valamint az ügylap második kérdésére a válasz megadatik.

Minden beadvány, mely főjelentést tartalmaz, külön ügyszámot és külön ügylapot kap.

Több beadvány csak akkor tekinthető egy főjelentéseknek, ha nem csak a terhelt vagy terheltek, a kikre a beadványok vonatkoznak, ugyanazok, hanem a cselekmény is, melyre a főjelentések vonatkoznak, *ugyanaz*. Ez tehát csak abban a ritka esetben fordul elő, midőn egy bűncselekményről az ügyésség különböző forrásból nyer értesítést.

Ellenben ugyanazon személy ellen, bár esetleg a bűntelő törvénykönyv ugyanazon §-ába ütköző, de *külön tényállással hirő* (p. o. külön személyeket megkárosító) cselekmények miatt külön beadványban tett főjelentések külön ügyszámot és külön ügylapot kapnak, ugy, hogy például ugyanazon egyén ellen magánokirat-hamisítás miatt 3 károsult részéről külön-külön beadványban tett főjelentés 3 főjelentést képez. A mennyiben e főjelentéseket az ügyésség egy indítvány alapjává egyesíti és csak egy nyomozás vagy vizsgálat rendeltekkel el, e körülmény folytán az elsőt követő főjelentések ügylapján a hatodik kérdésre a válasz ilykép adandó: más ügygyel egyesítettet.

Ha azonban az egy cselekményre vonatkozó további főjelentés akkor érkezik, mikor az előző már valamely végeles elintézést nyert: az külön főjelentésképen kezelendő.

Az ügylap kitöltése a kérdések világos fogalmazása folytán nehézségebe nem ütközik, miért is csak a következők jegyzendők meg:

a) A 2. ponthoz. Amennyiben az eljárás folyamán a terheltek száma emelkedett vagy apadt volna is, a 2. pontra a főjelentést tartalmazó beadvány alapján adott válasz változást nem szenvedhet.

b) A 3. ponthoz. Az esetben, ha több bűncselekmény van a főjelentésben egybefoglalva, azok csak általanosságban jelölendők meg, pl. lopás és csalás, vagy rablás és testi sértés. Ha az egy főjelentésben összefoglalt cselekmények között hivatalból és magánindítványra üldözérendő cselekmény vagy cselekmények vannak együtt, a válaszadásnál e körülmény világosan kifejezendő. A hivatalból üldözérendő cselekmények közé kell felvenni a felhalálmázás vagy kivánat alapján üldözérendő cselekményeket is.

c) A 10. ponthoz. Itt csak a letartóztatás ténye jelzendő, de nem annak minősége is; és a letartóztatottak száma teendő ki, de csakis annyiban, amennyiben a letartóztatás az elsőfokú ítélet meghozatala előtt rendeltekkel el. Bővebb

felvilágosításokat ez irányban a törvényszéki fogházakban letartóztatottak lapja szolgáltat.

d) Különös gondot kell fordítani arra, hogy magánindítványra üldözendő cselekménynél a magánindítvány esetleges visszavonása az ügylapon határozottan kitüntetessék.

c) Fömagányvád esetében az eljáró bíróság, az ügy jogerős befejezése után, a vonatkozó iratokat, az ügy- és egyéni lap kitöltése végett, a kir. ügyésznek rövid uteden küldi meg.

/) A vád képviselétenek megtagadása esetében a kir. ügyész a törvényszéki ügylapot egyelőre saját iratainál megtartja és azt kellően kitöltve csak akkor küldi be a m. kir. központi statisztikai hivatalnak, ha a sértett fél a vád képviselétét át nem vette, vagy midőn az ügy jogerős befejezést nyert és a bíróság az iratokat hozzája, a statisztikai adatok kijegyzése végett áltette.

Az I. és II. bírósági ítéletek tartalmának feltüntetéseül a „fölménytő” szó, esetleg a megállapított büncselekmény minősége és a kiszabott főbűntetés jegyzendő be; a III. fóku határozat tartalma pedig „elutasító”, „megsemmisítő”, „elitőlő” vagy „fölménytő” szóval jelezendő. A jogerős ítélet, eredlett légyen az bármely bíráságtól, tehát esetleg az első folyamadású törvényszéktől is, részletesen tüntetendő fel. E ezérlé a 35, az egyéni betétlapokon a 22. kérdés A—D. rovat alatt több vonalzott sort tartalmaz. E sorokra irandók halmazat esetén az egyes cselekmények a további ismérvekkel. A meny nyiben itt több egynemű cselekmény fordul elő, pl. 12 rendbeli lopás, azok e számszerű megjelöléssel egybefoglalandók, feltéve, hogy a B., C. rovatok kitöltése ezt nem akadályozza, vagyis akkor, ha mindenzen lopásoknál az elítélt mint tettes, felbujtó vagy bünsegéd szerepel s nem az egyiknél mint tettes, a másiknál mint felbujtó vagy bünsegéd; továbbá, ha az elkövetés helye egy s az elkövetés ideje tekintetében egy hónál nagyobb ellérés nincs. Ellenkező esetben a cselekmények szétválasztandók.

Azon esetre, ha a felsőbíróság újabb ítélet hozatalát, illetőleg újabb fótárgyalás tartását rendelte el, az ügy további folyamának feltüntetésére a B/a jegyű egyéni pótlap nyílandó.

Azokról az ügyekről, a melyekre vonatkozó feljelentések illetékesség szempontjából a kir. ügyészség által valamely kir. járáshírósághoz tétetnek át, ügylap nem állitandó ki és a netán már megkezdett ügylap az ügy áttétele alkalmával megsemmisítendő.

Több ügy egyesítése esetén az egyesített ügy adatait feltüntető csak egy lap állitandó ki oly módon, mintha a külön tett feljelentések már eredetileg egy feljelentést képeztek volna,

Ha az ügyben egy terhelt sem kerül ítélet alá, az ügy lefolyásához képest csupán az 1—12. kérdésekre adandó válasz.

A 12. kérdőpont *a), b), c)* alpontraira válasz adandó akár az összes terheltekre nézve, akár azoknak csak egy része ellen lett az eljárás megszüntetve. És pedig:

az *a)* pontnál megjelöltő, vajon a hűnnádi eljárás a nyomozás, vizsgálat folyamán, a vádirat beadása után, vagy esetleg a fótárgyalás során lett-e megszüntetve;

a *b)* pontnál mindenig az ott felsorolt §-ok egyike irandó be válaszként és csak akkor irandó be a válasz szavakkal, ha az eljárás megszüntetésénél ezen §-okban nem szabályozott más oka volt;

a *c)* pontnál beírt és a 13. kérdőpontnál feltüntetett számadatnak együttye a feljelentett terheltek számával (2. kérdőpont) meg kell egyeznie. Hogy ez abban az esetben is lehetővé váljék, mikor a terheltek száma az eljárás folyama alatt szaporodik: a netáni szaporodás a 2. kérdőpontnál beírt szám mellett + jellel lesz feltüntetendő. (Például a feljelentett terheltek száma: 3+1.)

A Bp. XXI. fejezetében szabályozott újrafelvétel, valamint a Bp. 472. §. negyedik bekezdése értelmében megszüntetett eljárás újra folyamatba tétele külön feljelentésnek tekinthető s ezekről külön törvényszéki ügy- és egyéni lap állítandó ki.

A jogerősen befejezett pernek a Bp. 445. és következő §-ai alapján történt újrafelvételéről kiállított lap felső részén az 1. kérdőpont fölé írt: „Ujrafelvétel” szóval, az újra folyamatba tett ügyről kiállított lap pedig ugyanazon a helyen „Újra folyamatba térel” szavakkal jelölendő meg.

A személyi viszonyok — az első terheltre nézve az ügy- és egyéni lapon, a többiekre nézve az egyéni betéti lapon — *fölyegyzendők minden eggyes terhelt ről, kiuk őgyben a törvényszék fótárgyalás után ítéletet hozott, mely hűnte őre, vétségre, vagy sajtó utján elkövetett kihágásra vonatkozó rának alapján keletkezett, legyen hár az ítélet felmentő, vagy marastaló*, söt akkor is, ha az ítélet, buntett vagy vétség címén emelt vád folytán, avagy összefüggés esetében kihágás címén emelt vád alapján kihágásra szól. A kiállítás, különösen magánvád esetében, rendszerint a fótárgyalás után történik.

A *B*. lapon azon ügylap száma, melyhez a *B*. lap tartozik, fent jobbra megjelöltő s egyuttal kiteendő a folyoszám is, mely minden külön ügy- és egyéni laphoz tartozó betét lapnál az 1. számmal kezdődik.

A személyi viszonyokra vonatkozó kérdések lehetőleg a fótárgyalás során az elnök által a terheltéhez intézett kérdésre

adott válaszok alapján töltendők ki, esetleg már teljesített hivatalos nyomozások eredményeinek felhasználásával.

A mennyiben a terhelt 16 éven aluli, a születési idő, év, hó és nap a hivatalból beszerzett anyakönyvi kivonat alapján töltendő ki.

A vagyoni viszonyokra s a terheltek büntetlen, vagy rovott előéletére vonatkozó kérdések a terheltek lakhelyének előljáróságától beszerzett erkölcsi és vagyoni bizonyítvány vagy más rendelkezésre álló hivatalos adat alapján töltendők ki.

A törvényszéki fogházban letartóztatottak egyéni lapja a buntett vagy vétség miatt letartóztatottakról a fogházelügyelő által, az ügyészség ellenőrzése alatt vezetendő mindenki, aki bármely rövid időre buntett vagy vétség gyanúja miatt akár előzetes letartóztatásba, akár vizsgálati fogásába jut, akár jogerőit által elmarasztalva szabadságvesztés-büntetését megkezdi, azon alkalommal, mikor az ügyészség feliügyelete alatt álló fogházba lép, ily lapot kap, akár a kir. törvényszék, akár a kir. járásbíróság rendelte el a letartóztatást. E lap a belépéstől a fogház elhagyásáig vezetendő s ha a letartóztatott egyén a fogházat elhagyva, bármely más szabadságvesztés-büntetés kiállítására rendelt intézetbe szálítatik át, e lap vele megy s a megfelelő rovatok az új tartózkodó helyen továbbvezetendők.

A polgári buntető bíróság által elítéltük büntetésének katonai fogházban végrehajtása esetén a C. lap a lehetőséggel úgy töltendő ki, mintha buntetésüket a törvényszék fogházában szemvedték volna el. Az illető katonai fogház azonban a 26. kérdésnél kellőképen feltüntetendő.

A C. lap három részből áll. Az egyik az általános kérdéseket tartalmazza, a másik a vizsgálati fogásra vonatkozik, ideérte az előzetes letartóztatást is, mig a harmadik a jogerősen megállapított szabadságvesztés büntetés kiállását tünteti fel. minden adatának tökéletes összhangban kell állnia az illető letartóztató intézet törzskönyvével, miért is a lapon fent jobbra a törzskönyvi szám jelzendő. A hányszor a letartóztatott új intézetbe kerül, a törzskönyvi szám, melyet ott kap, az e célra fentariolt helyen, nevezetesen a 18. és 26. kérdésekre adott válaszban kiteendő.

A mi az egyes kérdéseket illeti, az általánosak legcél-szerűbben az ügy- és egyéni lap személyi adataiból töltethetők ki, ha a fölirgalás a C. lap kiállítása előtt már meglörtént. Ellenkező esetben az adatok kikérdezés utján, vagy a kihallgatási jegyzőkönyvből, esetleg más alkalmás módon szerzendők meg. A visszaesők megítélhetése szempontjából felette fontos, hogy a megfelelő rovat az ügyészség rendelkezésére levő adatokból a legmesszebb menő pontossággal kitöltesék.

Ha a C. lap a főtárgyalás előtt állítatott ki, utólag az ügy- és egyéni lap személyi adataival összehasonlitandó és a szükséges kiigazítás eszközlendő.

Az előzetes letartóztatottakra és vizsgálati foglyokra vonatkozó kérdések természetesen üresen hagyandók akkor, ha az egyén csak jogerős elítéltetése után kerül a fogházba. Vizsgálati foglynak tekintendő az ítélettel elmarasztalt egyén is, mindaddig, míg az ítélet jogerőre nem emelkedik, illetve a jogorvoslat jogerős ítéletet nem eredményez.

Az előzetes letartóztatás után elrendelt vizsgálati fogásig külön nem tüntetendő fel és ennél fogva az előzetes letartóztatásnak vizsgálati fogás elrendelése által bekövetkezett megszüntető nem kell említeni.

Ha a letartóztatott a jogerős ítélet előtt bármely oknál fogva szabadul, C. lapja az ügyézséghoz átteendő és ott az illető eljárásról vezetett ügylaphoz esatolandó. Ha az illető egyén később büntett vagy vétség miatt jogerősen elítéltetik, akkor a C. lap elküldendő anna lönökönöz, a kinék vezetése alatt álló letartóztató intézetben a büntetés kiállása kezdetét veszi. Ha ellenben a korábban letartóztatva volt fogoly ellen az eljárás marasztaló ítélet nélkül bármí oknál fogva véget ér, C. lapja az ügyézségnél mindenkor az A. lappal együtt megörzendő, míg maga az A. lap is a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz fel nem küldetik. Ha pedig az ügyézség vezetése alatt álló fogházban, járásbiztonság által letartóztatott egyén szabadul jogerős ítélet előtt, ugy ezen C. lapja a járásbiztonsághoz küldendő.

A csupán kihágás miatt jogerősen elítélt egyén C. lapjának III. részében csak a 21—24. kérdőpontot kell kitölteni és ezeket is csak akkor, ha az illető a jogerős elítéltet megelőzőleg letartóztatva volt; ellenkező esetben a C. lapot nem kell kiállítani.

A jogerősen elítéltetekre vonatkozó kérdések közül a 21—25. az elítéltnek a fogházba léptekor, a töblé az intézet elhagyásakor töltendő ki.

Azon esetekben, mikor a letartóztatás feltételes vagy ideiglenes szabadságra bocsátás vagy szökés folytán szünt meg, az egyéni lap mindenkor nyilvántartandó, a meddig a büntetés kiállásának határideje le nem telt. Ha ezen időközben az elítélt visszakerült, ez a 29. kérdőpontnál jelzendő.

Az ügyézség köteles a felügyelete alatt álló fogházakban vezetett ily egyéni lapokat koronkint megtakarítani s azok szabályszerű vezetéséről meggyőződést szerezni.

Az ügylapok, a hozzájuk esetleg tartozó egyéni lapokkal s a letartóztatottak egyéni lapjai az ügyézség által küldendők be közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz.

A letartóztatottak egyéni lapjait a fogházelügyelő havonkint adja át az ügyészszégnak.

Az ügy- és egyéni lapok akkor küldendők be, mikor az a bűncsíri eljárás, melyre vonatkoznak, a maga egészében érdelemleges jogerős belfjelezést nyer, illetőleg megszüntetik. (B. I. 472. §. negyedik bej.) Mindaddig tehát, míg az összes terheltekre vonatkozó jogerős ítélet nem jön létre, illetőleg jogerős megszüntető végzés nem hozatik, az ügylap az ügyészszégnél az ügyiratok mellett megörzendő és nyilrántartandó.

A fentiekhez képest beküldendő az ügy- és egyéni lap akkor is, ha pl. az eljárásmál érdekelt hat terhelt közül négy egyén ellen jogerős ítélet van, két egyén ellen pedig megszökösi folytan, az eljárás megszüntette lett. Ha a beküldés határidejét megelőzőleg előállítatták a megszökött terhelt, úgy az ügylap visszatartandó minden díj, míg az ő ügye is fentirt értelemben belfjelezést nem nyert.

A más ügygyel egyesített ügynek A. lapja a fögyynek A. lapjához csatolandó, de az együttes eljárás ideje alatt további nem vezetendő és a fögyynek A. lapjával együtt küldendő be.

A beküldési kötelezettség a letartóztatottak lapjára nézve akkor áll be, mikor az elítélt büntetését kiállotta, illetve meghalt, kegyelmet kapott vagy rajta a halálbüntetés végrehajtata. Ha a jogerősen elítélt letartóztatott feltételes szabadságra hosszabbított, szabállábra helyeztelett vagy megszökött, úgy a büntetési idő lejártáig nyilrántartandó és a mennyiben újra vissza nem került, lapja a lejárat időpontjában fellétnél beküldendő. Ha az ilyen elítélt ez időközben újra elrogatott, akkor csak tényleges szabadságra időpontjában küldendő be a lap.

Ha életfogytig tartó fegyházra ítélt egyén szököik meg: C. lapja a szökés megtörténte után következő naptári év végén küldendő be a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz, ha csak a szökevény időközben vissza nem kerül. Ha az ily szökevény C. lapjának beküldése után kerül készre: C. lapját vissza kell kérni és tovább kell vezetni.

A csupán kihágás miatt elítélt foglyok lapjait az ítélet jogerőre emelkedésével azonnal, a büntetés végrehajtásának bevrása nélkül, be kell küldeni.

A beküldési kötelezettség beálltával az illető lapok e célra felreteleendők s mindig a hó 1-től utolsó napjáig terjedő sorrendben összeállítva, legkésőbb a következő hó 4-ik napján kisérőlevél nélkül elküldendők. A beküldésre külön boríték szolgál, melyen az ügylapoknak, illetve a letartóztatottak egyéni lapjainak mennyisége megjelölendő.

A jövedéki kihágásokról a jövedéki ügyben bíráskodó királyi törvényszékek az alábbi mintájú lapot tartoznak kiállítani:

D) minta.

Ügylap

jövedéki kihágások számára.

A bíróság megjelölése:

Ügyszám:

év.

1. A főjelentés napja? 190 hó napja
2. A terheltek száma?
3. A főjelentés elintézésének módja (az eljárás megtagadása, más hatósághoz áttétel, más ügygyel egyesítés, idézés)?
4. Az elsőfokú véghatározat kelte? 190 hó napja.
Tartalma?
5. Használtatott-e jogorvoslat s mely fél által?
6. Mely bíróság hozta a jogerős határozatot és mikor? 190 hó napján.
7. A jogerős ítélet alapján elmarasztaltak

a) sor száma	b) neve ferfi/nő	c) bűncselekménye, a törvény és szakasz, vagy a rendelethez ütköző bűncselekmény tüzetes megjelölésével	d) bűntelése fogház elz rás pénzbüntetés sz.: korona
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

A jogerős ítélet alapján töltendő ki!

Az ügylapot kiállító előadó aláírása:

190 hó napján.

Ez az ügylap azon alkalommal, mikor a jövedéki kihágásra vonatkozó ügy a törvényszéknél iktattatik, az ügyiratokhoz csatolandó és a fejezet, valamint a 1. kérdés kitöltendő.

A lap kitöltését illetőleg elég a következőket megjegyezni: a) a 2. sz. kérdéshez. Itt csakis a feljelentés tartalma irányadó, ugy, hogy a vizsgálat során a terheltek számában netán beállott szaporodás tekintetbe nem jö. b) A 4. sz. kérdéshez. Itt az elsőfokú ítélet tartalma csak röviden jelzendő, pl. ekkép: 2 terhelt elítéltetett, 1 terhelt felmentetett. Amennyiben az I. fokú ítélet jogerőssé válnék, annak tüzetes részletezése, hogy kik és mely cselekmények miatt marasztaltattak el. a 7. kérdöpontban történik. c) A 7. kérdöponthoz. E kérdés mindenig csak a jogerős marasztaló ítéletre vonatkozik. Ha tehát az összes terheltek jogerősen felmentettek, a kérdés válasz nélkül marad s az eredmény a 4. és 5. sz. kérdésből vehető ki. Az elmarasztaltak számszerint felsorolandók s amennyiben cselekményök más-más törvénybe vagy szabályba, vagy ugyanazon törvény vagy szabály más-más szakaszába ütközik, cselekményük is külön-külön kitüntetendő. Különös gondot kell fordítani a kihágás pontos megjelölésére, vagyis a c) alrovat helyes kitöltésére. Amennyiben a cselekményt valamely törvény minősíti kihágássá, elég a törvény és szakasz megjelölése. Ha azonban egyéb jogforrás minősíti a cselekményt kihágássá, akkor a cselekmény eme jogforrás megemlítésérrel megüreszene. A d) alrovatban, a kiszabott fogház vagy elzárási és az esetleges pénzbüntetés is, a pénzbüntetés összegével együtt kitüntetendő. Egyéb büntetések mellőzendők

Az ügylap helyes kitöltéseért az előadó felelős. Az ügylapok közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldendők be és pedig akkor, a mikor az eljárás, melyre vonatkoznak, a maga egészében érdemleges jogerős befejezést nyer, illetőleg megszüntetik. Mindaddig tehát, míg az összes terheltekre vonatkozó jogerős ítélet nem jön létre, illetőleg jogerős megszüntető végzés nem hozatik, az ügylap a törvényszéknél az ügyiratokkal megőrzendő és nyilvántartandó. A fentiekhez képest beküldendő az ügylap akkor is, ha pl. az eljárásnál érdekelt bat terhelt közül négy egyén ellen jogerős ítélet van, két egyén ellen pedig az eljárás bármilyen okból megszüntetik. Ha a beküldést megelőzőleg az eljárás újból megindítatik, ugy az ügylap visszatartandó mindaddig, míg az újabb eljárás is a fentirt értelemben befejezést nem nyert. A más üggyel egyesített ügynek D. lapja a főügynek D. lapjához csatolandó, de az együttes eljárás ideje alatt tovább nem vezetendő és a főügy D. lapjával együtt küldendő be. A beküldési kötelezettség beálltával az

illető lapok e ezéralap félreteendők s mindig a hó 1-től utolsó napjáig terjedő sorrendben összeállítva, legkésőbb a következő hó 4-ik napján az előadó által minden kisérő levél nélkül elküldendők. A beküldésre külön boríték szolgál, melyen az ügylapok mennyisége megjelölendő. A m. kir. központi statisztikai hivatal által pótlás vagy kiigazítás végett visszaküldött lapok kitöltése és visszaszármaztatása haladéktalanul eszközlegendő.

A járásbiróságok statisztikai adatszolgáltatása a járásbirósági vétségi és kihágási ügylapnak, továbbá a járásbirósági fogházakban letartóztatottak egyéni lapjainak a kiállításában áll.

Ez utóbbit lényegileg azonos a törvényszéki fogházban letartóztatottak lapjával s így ennek mintáját nem is közöljük; a vétségi és kihágási ügylap mintája a következő:

E) minta.

Járásbirósági vétségi és kihágási ügylap.

A bíróság megjelölése:	Ügyszám:	Év.
1. A főjelentés napja?	190	10 napja.
2. A terheltek száma?		
3. Mely vétség(ek) vagy kihágás(ok) miatt történt a főjelentés?		
a) hivatalból ☒ üldözéndő(k)-e a cselekedetben?		
b) magán vádra ☒ ménny(ek)?		
4. A főjelentés elintézésének módja (az eljárás meglagadása, más hatósághoz áttétel, más ügygyel egyesítés, idézés, hűntető parancs)?		
5. Az elsőfokú véghatározat kelte? ☒ Tártalma? (Felmentő, marasztaló vagy egyéb)	190	10 napja.
6. Használtatott-e jogorvoslatot mely fől (ügyész-ségg, sértett v. terhelt) által?		
7. A II. fokú törvényszéki határozat kelte? ☒ 190	10 napja.	
8. A kir. törvényszék felelőviteli tárgyalás tartását rendelte-e el?		
9. A törvényszék II. fokú határozata ellen használtatott-e semmiségi panasz a kir. Curiához? Ha igen, ki által?		
10. A jogerős ítélet alapján elmarasztaltak		

a) sor-száma	b) nemet férfi nő	c) bűncselekmény a törvény és szakasz, vagy a rendeletbe ütköző bűncselekmény tüzetes megjelölésével		d) fő és mellékbüntetése		
		vétség	kihágás	fogház	elzárás	génzbüntetés; korona
1.						
2.						
3.						
4.						
4.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						

Az ügylapot kiállító bíró aláírása:

190 hó napján.

A járásbírósági vétségi és kihágási ügylap azon alkalmat, mikor a *rechtsprechung* vagy *kihágásra* vonatkozó följelentés a járásbíróságnál lajstromoztatik, az ügyiratokhoz csatolandó és a fejezet, valamint az 1-ső kérdés kitöltendő.

A lap kitöltését illetőleg elég a következőket megjegyezni: a) A 2. sz. kérdéshez. Itt csak a följelentés tartalma irányadó, hogy, hogy az eljárás során a terheltek számában netán beállott szaporodás tekintetbe nem jö. b) Az 5. sz. kérdéshez. Itt az elsőfokú ítélet tartalma csak röviden jelzendő, pl. ekkép: 2 terhelt elítéltetett, 1 terhelt fölmentett. Amennyiben az I. fokú ítélet jogerőssé válnék, annak tüzetes részletezése, hogy kik és mely eselekmény miatt marasztaltattak el, a 10. kérdőponthon történik. c) A 10. kérdőponthoz. E kérdés mindenkor csak a *jogerős marasztaló* ítéletre vonatkozik. Ha tehát a terheltek jogerősen felmentettek, a kérdés válasz nélkül marad s az eredmény az 5. és 6. sz. kérdésből vehető ki. Az elmarasztaltak szám szerint felsorolandók s amennyiben eselekményök más-más törvénybe, vagy ugyanazon törvény más-más szakaszába ütközik, eselekményök is külön-külön kitüntetendők. Különös gondot kell fordítani a vétség vagy kihágás pontos megjelölésére, vagyis a

c) alrovat helyes kitöltésére. Amennyiben a cselekményt törvény minősíti vétséggé vagy kihágássá, elég a törvény és szakasz megjelölése. Ha azonban minden rendelet vagy helyhatósági szabályrendelet minősíti a cselekményt kihágássá, akkor a cselekmény a jogforrás megemlítésével meghivatalozandó. A d) alroratban a fogház vagy elzárás és az esetleges pénzbüntetés is, a pénzhántetés összegével együtt kitüntetendő. Egyéb büntetések mellőzendők.

Azon esetre, ha a felsőbiróság újabb ítélet hozatalát, illetőleg újabb tárgyalás tartását rendelte el, az ügylapon e tény megjegyzendő s egyúttal az ügy *törábbi* folyamának feltüntetésére a laphoz egy újabb E. lap fűzendő.

A járásbirósági fogházban letartóztatottak egyéni lapja a *büntett* vagy *vétség* miatt letartóztatottakról a fogház felügyeletével megbizott tiszttisztelő által vezetendő (F. lap.) A kihágás miatt letartóztatottakról nem kell egyéni lapot kiállítani.

A letartóztatottak lapjának kitöltése általában úgy történik, mint a törvényszéki fogházban letartóztatottak lapjáé.

E helyütt csak azt kell tehát megemlítenünk, hogy ha a letartóztatott a jogerős ítélet előtt bármely oknál fogva szabadul: F. lapja visszatartandó és az illető ügylaphoz csatolandó; ha azonban a letartóztatott ügye a törvényszék elé tartozi, lapja az illető kir. ügyészszéghoz teendő át. Ha a letartóztatott a fogás megszünte nélkül büntetti vagy vétség miatt jogerősen elítéltetik, akkor ezen egyéni lap III. részébe tartozó kérdések tovább vezetendők, amennyiben azonban a büntetés kiállása más letartóztató intézetben venne kezdetét, ezen egyéni lap ugyancsak a jelzett kérdések tovább vezetése ezéljából ahoz a fönökhöz teendő át, a kinek vezetése alatt az illető letartóztató intézet áll. Ha ellenben a korábban letartóztatva volt fogoly ellen, a kit a járásbiróság saját hatáskörébe tartozó eljárás folyamán tartóztatott le, az eljárás marasztaló ítélet nélkül bármilyen oknál fogva véget ér, F. lapja a járásbiróságnál minaddig az ügylappal együtt megrözendő, míg maga az ügylap is a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz fel nem küldetik.

Ha a kir. járásbiróság hatáskörébe tartozó ügyben a kir. ügyész vezetése alatt álió fogházban letartóztatott egyén szabadul jogerős ítélet előtt, és ennélfogva C. lapja a kir. járásbirósághoz küldetik meg, eme lapot a kir. járásbiróság az E. ügylappal együtt közvetlenül küldi meg a m. kir. statisztikai hivatalnak.

A vétség miatt vádolt, de csupán kihágás miatt jogérvincesen elítélt egyén F. lapjának III. részéből csak a 21—24. kérdőpontok töltendők ki; de ezek is csak akkor, ha

az illető a jogerős elítéltetést megelőzőleg letartóztatva volt: ellenkező esetben az *F.* lap nem állitandó ki.

Az ügylapok a hozzájuk esetleg tartozó egyéni lapokkal a járásbíróság vezetője által küldendők be közvetlenül azon módoszatok szerint, mint ahogy a kir. ügyészségek terjesztik be statisztikai anyagukat a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz.

Az országos letartóztatási intézetekben letartóztatottak egyéni lapjai a törvényszéki és járásbírósági fogházakban letartóztatottak lapjaival azonosak s azért közlésük itt szintén mellőzhető.

Az országos letartóztatási intézetek adatszolgáltatását illetőleg azonban e helyütt is meg kell emlékeznünk a következőkről:

A letartóztatási statisztika céljaira az országos letartóztató intézetek által kiállítandó *G.* jegyű egyéni lap szolgál. E lap minden egyes, az intézetbe került letartóztatottról külön vezetendő. Mindenki a ki bármely időre büntett vagy vétség miatt elítéltetvén, szabadságvesztés-büntetését megkezdi, azon alkalommal, mikor az intézetbe belép, — ha ugyanazon ügyben másutt még letartóztatva nem volt — ily lapol kap. E lap a belépéstől az intézet elhagyáság vezetendő s ha a letartóztatott az intézetet elhagyva, bármely más szabadságvesztés büntetés kiállására rendelt intézetbe szállítatik át, e lap vele megy. E szerint az orsz. letartóztató intézetek a hozzájuk más intézetből beszállított letartóztatottakkal együtt megkapják a megfelelő lapol és a további rovatok az új tarozkodó helyen folytatolag töltendők ki.

A visszaesők megitélhetése szempontjából felette fontos, hogy a 13. rovat az intézet rendelkezésére levő adatokból a legnagyobb pontossággal kitöltsessék. A jogerősen elítéltkre vonatkozó kérdések közül a 21—25. az elítéltnek az intézetbe léptekor, a többi pont az intézet elhagyásakor töltendő ki. Azon esetekben, mikor a letartóztatás feltételes vagy ideiglenes szabadságra bocsátás vagy szökés folytán szünt meg, az egyéni lap mindaddig nyilvántartandó, a meddig a büntetés kiállásának határideje le nem telt. Ha ezen időközben az elítélt visszakerült, ez a 29. kérdőpontnál jelzendő. Ha életfogytig tartó fegyházra ítélt egyén szökkik meg: *G.* lapja a szökés megtörténte után következő naptári év végén küldendő be a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz, hacsak a szökevény időközben vissza nem kerül. Ha az ilyen szökevény *G.* lapjának beküldése után kerül kézre: *G.* lapját vissza kell kérni és tovább kell vezetni. A lapok pontos kitöltéscért az intézet főnöke felelős. Az egyéni lap közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldendő be. A beküldési köle-

lesség akkor áll be, mikor a letartózlatott az intézetből nem más intézetbe megy át, hanem végleg szabadul, akár a buntetés kiállása, akár halál, illetve a halálra szóló ítélet végrehajtása, akár kegyelem folytán. Ha a letartózlatott feltéles szabadságra bocsátatott vagy megszökött: a büntetési idő lejártáig nyilvántartandó s a mennyiben ujra vissza nem kerül, lapja a lejárat időpontjában feltétlenül beküldendő. Ugyanigye kell eljárni az egészségi okokból ideiglenesen szabadon bocsátottak lapjaival is. Ha a letartózlatott intézetből megszökött egyént a büntetési idő lejárta előtt ujra elfoglalták, csak tényleges és végleges szabadulása időpontjában kell a lapot beküldeni. A beküldés kísérő-levél nélkül az e célra szolgáló külön borítékban történik a küldött lapok mennyiségének a borítékon való feltüntetésével. A beküldés havonkint egyszer és pedig olykép foganatosítandó, hogy az egy-egy hónapban végkép szabadult egyének lapjai összegyűjtve, havonként egyszer, legkésőbb a következő hó 4-ik napján inditandók utnak.

A javító intézetek adatszolgáltatása a növendékek rövid kiállítandó alábbi mintájú egyéni lapra szorítkozik:

H. minta.

Egyéni lap javítóintézeti növendékek számára.

A javítóintézet neve: _____ Törzskönyvi szám: _____ év: _____

1. Az intézetbe történt befogadását megelőző életére vonatkozó adatok.

1. Neve?
2. Születésének éve, hónapja és napja?
3. Születésének helye (község, törvényhatóság, ország)?
4. Községi illetősége, vagy ha ez nem lindható, utolsó állandó lakása (község, törvényhatóság, ország)?
5. Anyanyelve? és mely más nyelvet beszél?
6. Vállása?
7. Családi állása:
 - a) törvényes vagy törvénytelen születésű?
 - b) élnek-e szülői?
8. a) Foglalkozása mi volt bejövetele előtt ittőzlesen és az esetleges szolgálati viszony pontos megjelölésével, p. o. lakástalanoncz?
- b) Ha magát fenn nem tartotta, mi az elláto (családfő, intézet, stb.) főfoglalkozása illetve jellege?

9. Milyen az iskolai képzettsége:
 a) tud-e írni és olvasni ? _____
 b) vagy csak olvasni ? _____
 c) van-e magasabb iskolai képzettsége és milyen ? _____
10. Van-e felismerhető állandó jellegű testi vagy szellemi fogyatkozása, és minősége ? _____
11. Vagyoni viszonya (a növendék vagy szülői vagyontalanok, némi vagyonnal bírnak, vagy vagyosnak) ? _____
12. Volt-e megelőzőleg büntetve ? _____
 Ha igen : _____

Sorszám	M e g b ü n t e t t e t t			S z a b a d u l t	
	miért ?	hol ?	mivel ?	honnét ?	mikor ?
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

13. Ítélet alapján, a felügyelő-bizottság ajánlata, vagy hatósági, vagy szülői (gyámi) kérelemre fogadtatott-e be az intézetbe ? Ha kérelemre, ugy mi okból ? _____
14. Az elítéltknél :
- a) Az ítéletet hozó bíróság megnevezése s a jogerős ítélet kelte és száma ? 190 — hó — nap — szám _____
- b) Miféle bűncselekmény vagy bűncselekmények miatt ítéltetett el jogerősen ? _____
- c) Milyen főbüntetés szabatott ki ? (a beszámított vizsgálati fogás kiveendő). _____
- d) Milyen mellék Büntetés szabatott ki ? _____

- e) Mikor kezdte meg a büntetés kiállását? 190 _____ hó napján.
- f) Mely fogházból szállítatott be a javító-intézetbe?
15. Az állami kényszernevelésnek a szülő vagy gyám kötelező nyilatkozata alapján megszabott határideje?
16. Fizet-e ellátási díjat; s ha igen, mennyit és ki tartozik azt fizetni?

II. A növendék intézeti életére vonatkozó adatok.

17. Mennyi ideig volt kísérletileg elkülönítve?

18. Hányszor volt fegyelmileg büntetve?

És pedig:

Sorszám	Miféle vétségeért	A b ü n t e t é s m e g n e v e z é s e							
		Megintés	Rosszalás	Elkülönített helyen való elkeresés előtti járásból	A nyert kitüntetések elvezetése s a kedvezményezett megtörlesztése	Eltelelonás	A testületből kiküszöbölés	Magánelzárás	A fogházba való visszavezetés
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

19. Milyen kézi munkával foglalkozott?
20. Mennyit tett ki összes munkajutalomdija?
21. Az intézeti iskolának melyik osztályát végzte és milyen eredménnyel?
22. Az intézetben tanusított erkölcsi magaviselete és munkaszorgalma?
23. Mi volt a testsúlya a befogadáskor és a kihelyezéskor?

24. Mikor helyeztetett ki? 190 —— hó —— napján.
25. Mi okból helyeztetett ki (20 éves koránál fogva kísérletileg, megszökött vagy kifiltatott)?
26. A kísérleti kihelyezéshől vagy a szökésből visszakerült-e s ha igen, mikor?
27. Ha elhalt, mely betegség vagy más ok következtében halt el?

190 —— hó —— napján.

A beküldő aláírása :

E lap a belépéstől az intézet elhagyásáig minden egyes, az intézetbe felvett növendékről külön vezetendő s ha a javító-intézeti növendék más javító-intézetbe szállítatik át, e lap vele megy s a megfelelő rovatok az új tartózkodó helyen tovább vezetendők. A II. jegyű lap két részből áll. Az 1—16 szám alatti kérdésekre a növendéknek az intézetbe való befordulásakor kell a feleleteket megadni; a 17—27. szám alatti kérdésekre pedig a feleleteket esak akkor kell megadni, a mikor a javító-intézeti növendék az intézetet elhagyja. A lap adatainak tökéletes összhangban kell állani az intézeteti törzskönyvvel, miért is e lapon fenn jobbra a törzskönyvi szám jelzendő. A lapok pontos kitöltéseért az intézet főnöke felelős. Az egyéni lapok közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldendők be. A beküldési kötelezettség akkor áll be, midőn a növendék az intézetet végleg elhagyja; tehát p. o. ha a kísérleti kihelyezés végelessé vált, ha fogházba szállítatott, vagy a megszökött növendék a lap beküldésének a szökés után következő első határnapjáig vissza nem fogadtatott. A beküldés kísérő levél nélkül az e célra szolgáló külön boritékban történik a küldött lapok mennyiségének a borítékon való feltüntetésével. A beküldés félévenként egyszer és pedig olykép foganatosítandó, hogy az év első felében végleg elboészített növendékek lapjai összegyűjtve, legkésőbb az év július hó 4-ik napján; az év második felében végleg elboészített növendékek lapjai pedig a következő év január 4-ik napján utnak inditandók. Ha valamely félévben egy egyéni lap beküldése sem válik esedékkessé, esetleges surgetések elkerülése végett nemleges jelentés gyanánt egy üres boríték küldendő be a statisztikai hivatalhoz. A m. kir. központi statisztikai hivatal az intézetet a szükséges nyomtatványokkal és borítékokkal dijjmentesen látja el. Ujabb nyomtatványok küldése iránti megkeresés a borítékon e célra kijelölt helyen fejezendő ki.

A bünügyi statisztikának kiegészítő része még a közigazgatási hatóságok elbirálása alá tartozó *kihágási ügyek statisztikája*, a melyre vonatkozó adatszolgáltatás ugyancsak az 1900. évi január hó 1-től kezdődőleg a belügyminiszter urnak 1899. évi 129.681. sz. a. kelt rendeletével a közigazgatási, a kereskedelemügyi miniszter urnak pedig 1899. évi 88.944. sz. a. kelt rendeletével az iparhatóságok által kiállítandó kihágási ügylapok által történik.

Az erre használandó adatgyűjtő minta a következő :

Ügylap

közigazgatási hatóságok által elintézett kihágásokról.

A hatóság megjelölése : _____ Az ügylap folyó száma : _____ év.

1. A folyelentés napja és iktatókönyvi száma ? 190 — hó — napja — szám.
2. Az első helyen megnevezett terhelt neve ? _____ a terheltek száma ?
3. A folyeientős elintézésének módja ? (az eljárás megtagadása, más hatósághoz áltétel, más ügygyel egyesítés, idézés).
4. Az ítélet kelte és száma ? 190 — hó — napja — szám. tartalma ?
5. Használtatott-e jogorvoslat s mely fél által ?
6. Mely hatóság hozta a jogerős határozatot és mely kelet és szám alatt ? 190 — hó — napja — szám.
7. A jogerős határozat alapján elmarasztaltak

a) sor- száma	b) néme		c) cselekm. a törv. cs szakasz, vagy a minisz., esetleg helyható- sai rendeletre útközö cselekm. szabatos megjelölésével	d) büntetése	
	férfi	nő		elzárás	pénzbünt. koronákban
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

A jogerős ítélet alapján töltendő ki !

Az ügylapot kiállító aláírása :

_____ 190 — hó — napján,

Ez az ügylap a kihágásra vonatkozó főjelentésnek ikta-tása alkalmával az iratokhoz csatolandó s a főjelentés napja és iktatókönyvi száma reávezetendő, vagyis az 1. sz. kérdés kitöltendő. Viszont az ügylapok külön folyó számot kapnak, melyek azoknak felső jobb felén és *az iktatókönyvben feltüntetett helyen kiírandók.*

Az ügylap többi rovatainak kitöltésére nézve a következő utasítások irányadók: a) A 2. ponthoz. Itt esakis a főjelentés tartalma irányadó, ugy, hogy az eljárás során netán beállott szaporodás a terheltek számában tekintetbe nem jö. b) A 4. ponthoz. Az elsőfokú ítélet tartalma csak röviden jelzendő, pl. ekkép: 2 terhelt elmarasztaltatott, 1 terhelt fölmentetett. A mennyiben az elsőfokú ítélet jogerőssé válik, annak tüzetes részletezése, hogy kik és mely eselekmények miatt marasztaltattak el, a 7. pontnál adandó. c) A 7. ponthoz. Az itt tett kérdések minden esetben a *jogerős marasztaló ítélekre vonatkoznak, bármely bíróságtól eredett is az. Ha tehát a terheltek jogvárosban felmentettek, a kérdés válasza nélkül marad.* d) Igen nagy gondot kell fordítani a kihágás pontos megjelölésére, vagyis a c) alrovat helyes kitöltésére. A *mennyiben a cselekményt törvény minősítő kihágássá, elég a törvény és szakosz megjelölése. Ha azonban miniszteri rendeletben vagy helyhatósági szabályrendeletben történt a kihágás minősítése, a cselekmény szóval szabatosan megjelölni, annak kitételével, hogy a jogszabály miniszteri rendelet, illetőleg helyhatósági szabályrendelet.* A d) alrovatban az esetleges pénzbüntetés annak összegével együtt akkor is feltüntetendő, ha egyuttal elzárás is mondattott ki. Egyéb bünletések mellőzendők.

Az ügylap helyes kitöltéseért és beküldéseért az eljáró tisztviselő felelős.

Az ügylapok közvetlenül a m. kir. központi statisztikai hiatalhoz küldendők be és pedig akkor, a mikor az eljárás, melyre vonatkoznak, a maga teljességében érdemleges jogerős elintézést nyer vagy pedig megszüntetik. Mindaddig telcél, míg az eljárás során az összes terheltekre vonatkozó jogerős megszüntető végzés nem hozatik, illetőleg jogerős ítélet nem jö létre, az ügylap az ügyiratokkal megörzendő és nyilvántartandó.

A beküldési kötelezettség beálltával az illető lapok e célra félrerendők s minden a hó 1-től utolsó napjáig terjedő sorrendben havonkint összcállítva legkésőbb a következő hó 4-ik napján kiserőlevél nélkül utnak inditandók. Az ítélet végrehajtása statisztikai adatgyűjtés tárgyát nem képezvén, az a lapok beküldését nem hátráltathatja.

Jegyzet. Bünügyi statisztikánknak 1899. évi — még a régi eljárás szerint gyűjtött adatai a következők:

A magyaranyaországban járásbiróságainknak 247.316 feljelentései volt dolguk, a törvényszékeknek 88.144-ek. A járásbiróságok a feljelentések 92%-ában, a törvényszékek 21%-ában elrendelték a tárgyalást, a többi esetekben az ügyet másval egyesítették, más hatósághoz tettek át, vagy mint eljárásra alkalmatlant visszautasították. A járásbiróságoknál a tárgyalásra került ügyekben a vádlottak 27%-a felmentetélt, 32%-a elítéltetét, az ügyek 41%-ában pedig a vág visszavonatott. A törvényszékekben a vág visszavonása csak 5%-ot képviselt, a fülbentés 26, az elítélés 69 százalékot. A járásbiróságoknál 3858, a törvényszékekben 12.337 vizsgálati fogoly volt az év folyamán.

Büntet vagy vétség miatt 120.664 egyént ítélték el; legtöbbször fordult elő a rágalmazás és bocsületsértsés (31 10%), azután a lopás (21 6%), a súlyos testi sértés (16%) s a könnyű testi sértés (11 8%). A járásbiróságok 91.549 egyént ítélték el; mint a leggyakoribb büntetést szabták ki az 1–14 napig tartó fogházbüntetést (43 20%) és pénzbüntetést (42 9%). A törvényszékek 29.115 egyént ítélték el; 6 hotól egy évig terjedő börtönnel 64 3 hónösl sújtottak Fegyházbüntetéssel 2001-ét. Volt kilenc halálos ítélet is, de ez felső fokon nem nyert megérőssést.

Az elítélt bűnösöknek körülbelül háromnegyed része férfi volt és csak egy negyed része nő: a házasok száma nagyobb az elítéltök sorában, mint a nőtlenek és hajadonoké. Az elítéltök életkor szerinti lagozódása azt a tanulságot eredményzi, hogy a hűre való hajlandóság a 30-ik életévig minden erősödik s csak azután csökken, kezdethen igen kis arányokban. Az egyes hitfelekezetek közül a római katolikusok és a reformátusok részesedének kisebb arányban az elítéltök között, mint a mily arányokat az 1899. évi népszámlálás megállapított a hitfelekezeteknek az ország néppességéhez való viszonyításában, magasabb azonban a görögkeletiek aránya: nemzetiségi szerint a magyarok, tótok és oláhok vannak inkább képviselve, a németek pedig legkevésbé. Az irni-olvasható tudós aránya az elítéltök között 52 44% volt.

Büntetlen előletű volt az 1899. éven elítélt férfiaknak 7847%, a nőknek 79 01%-a; a többi vagy ugyanazon, vagy valamely más bűncselekmény miatt egyszer vagy mászor már korábban is el volt ítéltve.

A kihágási statisztika a kihágások számának gyors növekedéséről tesz tanúságot: 1899-ben 422.667 kihágási ügy feküdt az elbirálásukra hivatott hatóságok előtt, tizenhárom és félezerrel több, mint az előző évben. A kihágási ügyek leginkább a közigazgatási hatóságok ítélezése alá tartoznak: a fönftenített összes kihágásokból 366.517 a közigazgatási hatóságok előtt tartozott. Az 1899. év folyamán 3.9.353 kihágási fülbentés intéztetett el s a kihágásban elmarasztalt egyének száma 382.890 volt. Az erőrendű törvény ellen követtek el legtöbb kihágást: e címen 92.878 egyént kellett elítélni, az összes elítéltnek közül egy negyed részét. A hatóságok ellen és a kízcsend ellen elkövetett kihágás miatt 20.598 egyént marasztaltak el, az összes elítélt 5 4%-át: közbiztonság elleni kihágást 36.647 egyén ellenében állapítottak meg (az elítéltök 5 6%-a): közrend és közszemérem elleni kihágás miatt 4 516 egyént kellett elítélni, az összes elítélt 12 1%-át: a közigösszeg és testi épseg ellen elkövetett kihágásban 34.578-an voltak elmarasztalan-dók, az összes elítélt 9%a. Nagyobb számmal követtek el még kihágásokat a mezőrendű törvény ellen (8816), a védő törvény ellen (7369), vadászati törvény ellen (5078), a cselédi-törvény ellen (9826) az egyenes és közvetett adók, jövedékek és illetékek iránt fennálló törvények és szabályok ellen (3663), szerencséjáték által (2578) stb. Legtöbb kihágás, nevezetesen 254 121 a legenyebb büntetést kapta, 20 koronán alól pénzbüntetést: 55.182 elítélt 1–15 napig elzárásban marasztaltott el s 46.649 kihágási ügyben 20 koronától 100 koronáig terjedő pénzbüntetést szabtak ki.

Horvát-Szlavonországokban a törvényszékek bűntett miatt 2924, vétség miatt 232, kihágás miatt 53 egyént ítétek el; a járásbíróságok kihágás miatt 40 570 egyént. Horvátországban a férfi bűnösök aránya még nagyobb, mint az anyaországban, ugyiszintén a házasoké a nőtlenekkel vagy hajadonokkal szemben. A Horvát-Szlavonországokban honos két hitfelekezet közül a görögkeleti sokkal erősebb bűnre való hajlandóságot mutat, mint a római katholikus.

XXX.

A csendörség s a rendörség tevékenységére vonatkozó statisztika.

A csendörség és a rendőri hatóságok tevékenységére vonatkozó statisztikát 1899. óta, mai alakjában pedig 1900. óta műveli statisztikai hivatalunk. Tárgyát az adatgyűjtés első évében a közbiztonsági állapotokról való jelentés, a buntettek, vétségek és kihágások ügyében való nyomonkövetés, a csendőrségnek és rendőrségnak önálló és felszólított szolgálatban kifejtett tevékenységről való adatszolgáltatás képezte; az adatokat a csendőrkerületek, továbbá a városi rendőrkapitányságok szolgáltatták havonkint.

1900-ban azonban az új bünnvádi eljárás életbeléptetésével a mig egyrészről az adatszolgáltatók köre annyiban bővült, hogy a járási hatóságok (a föszolgabirák) is nyomon követhetőként váltak, másrészről a kihágási statisztikának egyidejű megindítása folytán fölöslegessé vált a kihágásokról a rendőr tevékenységi statisztika körében a korábbi részleteséggel szolgáltatni az adatokat: az adatgyűjtés módosult tehát mind a két okból, s azonfelül a közbiztonsági állapotokról szóló jelentés, mint statisztikai anyagot alig tartalmazó, elhagyatott.

Ma tehát az adatszolgáltatásra kötelezve van minden városi rendőrkapitányi, minden járási föszolgabirói hivatal, továbbá az összes csendőrkerületek. Az adatszolgáltatás most is havonkint történik, a kimutatásokat minden hónél a következő hónap 10—15-ike közt kell betérjeszteni a központi statisztikai hivatalhoz.

A rendőrhatóságok tevékenységről kiállítandó kimutatás a következő szövegű:

I. A teljesített nyomozások és azok

A cselekmények részletezése		Az előfordult előfordulási osztályok száma, melyekre nézve a 130.000/91. B. M. r. 99. §-a ír teljesítőként a nyomozás, illetve surjós nyomozáscsökkenés teljesítő volt		Az előző hónapban maradt meg nem indított nyomozások száma		Összes esetek száma		Az előfordult nyomozás nélkül foljelentetett	
	1	2	3	4	5	6	7	8	
<i>A) Büntetések és vétségek:</i>									
1. Felségsértés									
2. A király, a királyi haz tagjainak bántalmazása, a király megsértése									
3. Hűtlenség									
4. Lázadás									
5. Hatóság elleni erőszak									
6. Izgatás									
7. Magánosok elleni erőszak									
8. Pénzhamisítás									
9. Szemérem elleni cselekmények									
10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények	10-12. Ellető esetbeni cselekmények
13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények	13-17. Vagyon elleni cselekmények
18. Egyéb buntetések és vétségek									
<i>B) Kihágások:</i>									
1. Kir. járáshíróság	illetékes-ségi körébe tartozók						X		
2. Közigazg. hatóság							X	X	
Összesen									

II. A nyomozások a lefolyt hóban mily alapon teljesítettek?

- Es pedig: a) A kir. ügyészszégi elrendelésére esetben
 b) A kir. járáshíróság megkeresésére " "
 c) A magánvádló indítványára " "
 d) Feljelentésre hivatalból " "

Összesen

esetben

"

"

esetben

eredménye cselekmények szerint.

III. Hány esetben adott a rendőri hatóság (járási szolgabírói hivatal) a nyomozás teljesítésére felhívást?

- a) A csendőrségnak _____ esetben
b) A községi elöljáróságnak _____ "
Összesen _____ esetben

A csendörkerületi parancsnokságok kiutatására lényegben azonos a rendőrhatóságokéval; tartalmaz azonban külön rovatokat a csendőrségnek az önálló és felszólított szolgálatban kifejtett tevékenységről is, a következő alakban:

Milyen volt a csendőrség tevékenysége az önálló és felszólított szolgálatban?

Önálló szolgálat	Hány esetben	Felszólított szolgálat	Hány esetben
1. Éjjeli őrök ellenőrzése		1. Segélyszolgálat	
2. Vasuti ügyelet		2. Fogolykiséret	
3. Hajóállomási ügyelet		3. Fogolyörizet	
4. Folyamátkelési ügyelet		4. Postafedezet	
5. Vásárlügyelet		5. Személyfedezel	
6. Bucsufügyelet		6. Egyéb felszólított szolgálat (mely szerint)	
7. Fürdőügyelet			
8. Vesztegintézetügyelet			
9. Egyéb ügyelet (mely szerint)			
Összesen		Összesen	

A csendőr és rendőrtevékenységre vonatkozó statisztikai kiutatás a 130 000 B. M. rendelet 165. §-ával elrendelt bűnfügyi iktatókönyv alapján havonként, 2-2 példányban szerkesztendő. Az egyik példány a hatóság saját házára szolgál, a másik pedig a már fönemlített határidőben a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz küldendő.

A kiutatásban I. pont alatti 2-5 fejezetet azon bűnesetek számát tünteti fel, a melyekre nézve a csendőr- vagy rendőrhatóság intézkedése kivántatik s a 2+3+4 rovatok összegének egycsúnie kell az 5. rovatban kitett összeggel, vagyis a bűnesetek összes számával. A 6-12-ig terjedő rovatokban azt kell kiutatni, hogy az összes előforduló esetek a csendőr- vagy rendőrhatóság részéről milyen elintézésben részesültek. Gondot kell azonban fordítani arra, hogy a 11-ik rovat a 3-ikkal, a 12-ik pedig a 4-ik rovattal egyezzen, valamint arra is, hogy a 8-ik rovat, a mint az különben a kiutatás szerkezetéből is kitűnik, csak a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt kihágási esetekre nézve töltendő ki, s hogy e rovat alatt minden kihágási ügyek fel legyenek tüntetve, a melyeket a rendőrhatóság önmaga észlelt, hivatalból önmaga indított meg, vagy hivatalból más illetékes közigazgatási ható-

sághoz áttett s végül, a melyek magánpanaszra indítattak meg.

A 13—16. rovatok alatt azon terheltek számát kell feltüntetni, kik a letartóztatás mellőzésével szabadlábon, a kir. ügyészszéghöz, a vizsgálóbíróhoz, a kir. járásbirósághoz kihágási ügyekben az illetékes közigazgatási hatósághoz feljelentettek, akár valamely társhatóság, akár alantas rendőrközegek által.

A 17—19. rovatok az előzetesen letartóztatott terheltek feltüntetésére szolgálnak, míg a 20-ik rovat alatt az előzetesen letartóztatott, de a nyomozás folyama alatt szabadlábra helyezett terheltek számát kell kimutatni.

Az I—B) 1. és 2-ik alpontjainál a kimutatásban keresztvonalallal megjelölt rovatok a kihágási ügyekre nézve kitültetlenül hagyandók. Oly tisztán a közigazgatási hatóság illetékeségi körébe tartozó kihágási ügyekre nézve, a melyek nem nyomozás, hanem tárgyalás és I-söfoku elbirálás által nyernek a közigazgatási hatóság részéről elintézést, ez elintézés részletes feltüntetése a rendőrhatósági tevékenységről szóló kimutatásban nem kívántatik és azért e célra szolgáló külön rovatokat a kimutatás nem is tartalmaz.

A II. pont alatt azt kell feltüntetni, hogy a lefolyt évben tényleg teljesített, vagyis befejezett nyomozások közül hány esetben járt el a rendőrhatóság a) a kir. ügyész elrendelésére, b) a kir. járásbiróság megkeresésére, c) magánvádló indítványára, d) feljelentésre hivatalból.

A II. a), b), c) és d) pontjainál csak a tényleg teljesített vagyis már befejezett nyomozási esetekre nézve tüntetendő fel az eljárási alap, vagyis azon bűn és véltségi ügyekben teljesített és befejezett nyomozási esetekre nézve, melyek az I—II) 9-ik és 10-ik rovataiban is feltüntetve vannak, a kihágási esetek közül tehát szintén csak azokra nézve, a melyekben nyomozás vált szükségessé és az tényleg befejezett.

A csendőrségnak s a rendőrségnak levékenységére vonatkozó adatokat a statisztikai hivatal „Havi Közleményeiben” szokta közzétenni, az évi eredményeket azonban még nem közölte.

Függelék.

Az adatszolgáltató köregeknek és adatszolgáltatási határ-időknek összefoglalása.

Az alábbiakban összefoglaljuk mindeneket, a teendőket, a melyek egy-egy adatszolgáltató hatóságra vagy hivatalra várnak a magyar hivatalos statisztika szolgálatában. Az összefoglalás használhatósága érdekében csak annyit kell megjegyeznünk, hogy minden adatszolgáltatási teendő mellett utalás van ennek a könyvnek azon fejezetére, a melyben az illető adatszolgáltatásra vonatkozólag a részletek találhatók.

Ahol az adatokat nem közvetlenül a statisztikai hivatalhoz kell beszolgáltatni, ott ez a körülmeny külön meg van említve; ahol az adatok beszolgáltatásra kitüzetett határidő nincs kitüntetve, ott a statisztikai hivatalnak az adatyüjtést elrendelő felhívása esetről-csetre szabja meg a határidőt, rendszerint két hetet.

A magyar hivatalos statisztika adatszolgáltatói a következők:

Alispánok:

A törvényhatóság területén előfordult anyakönyvi szervezeti változásoknak esetről-esetre való bejelentése. (VI. fejezet.)

Közegészségügyi statisztikai kimutatások átvétele és beterjesztése február 28-ig. (VII. fejezet.)

A törvényhatóság területén lévő ásványviz-források jegyzékének beterjesztése január 25-ig. (VIII. fejezet.)

Kézi zálogkölcsön-üzletek névjegyzékének beterjesztése januárban. (XIII. fejezet.)

Izraelita hírközségekben beállott változások beterjesztése jan. 15-ig. (XXVI. fejezet.)

Anyakönyvi felügyelők:

Anyakönyvi vizsgálat alkalmával a statisztikai adatszolgáltatás ellenőrzése. (VI. fejezet.)

Anyakönyvvezetők:

Házassági, születési és halálozási anyakönyvi bejegyzésekkel kiállított statisztikai lapok beterjesztése minden hónap 7-én.

Ha a halál okát nem orvos állapította meg, de az elhunyt orvosi kezelésben részesült, orvosi értesítő kiállítása és a kezelő orvoshoz való küldése esetről-esetre azonnal. (VI. fejezet.)

Postaindítási napoknak minden év elején, s az előforduló változásoknak esetről-esetre való bejelentése. (VI. fejezet.)

Állatorvosok:

Országos állatvásárokrol a kimutatás beterjesztése 3 nap alatt. (XVII. fejezet.)

Ásványviz-források:

Évi kimutatás beterjesztése a kézbesítéstől számított két hét alatt. (VIII. fejezet.)

Bankok :

Íyi kimutatásnak, zárszámadásnak és vagyon-mérlegnek beterjesztése március 31-ig.

(XXI. fejezet.)

Betegsegélyzö pénztárak :

Íyi forgalmi kimutatásnak, zárszámadásnak és vagyon-mérlegnek március 31-ig való beküldése.

(XV. fejezet.)

Hivatali munkában megsérült tagokról a segélyezés kezdetén és befejeztével esetről-esetre jelentés tétele.

(XVI. fejezet.)

Biztosító társaságok :

Hivatali munka közben balesetet szenvedett biztosítottakról esetről-esetre jelentés tétele.

(XVI. fejezet.)

Íyi kimutatásnak és zárszámadásnak március 31-ig való beküldése.

(XXII. fejezet.)

Kilisztelt tűzkárokról szóló statisztikai lapok beterjesztése minden hó végén.

Az előző évről függőben maradt károk jegyzékének beterjesztése március 31-én.

(XXIV. fejezet.)

Csendörkerületek :

Tevékenységi kimutatás beterjesztése minden hó 10-én.

(XXX. fejezet.)

Csendőrörsök :

Külföldi és horvát-szlavon munkások bejelentése esetről-esetre.

(IX. fejezet.)

Tüzesetekről portómentes levelezőlapok beterjesztése esetről-esetre.

(XXIV. fejezet.)

Egyházi fohatóságok :

Egyházkormányzati kérdőívnek (esetleg az egyházmegye vagy kerület lelkészétől begyűjtött hitéleti kérdőiveknek) beterjesztése.

(XXVI. fejezet.)

Gyárosok (20 alkalmazottnál többet foglalkoztató, vagy motorikus erőt használó ipartelepek):

Gyári és munkahér-statisztikai kérdőiv beterjesztése.

(XIV. fejezet.)

Előre láthatólag három napnál hosszabb munkaképtelenséget okozó balesetek bejelentése a kerületi iparfelügyelőhöz 48 óra alatt.

(XVI. fejezet.)

Gyógyfürdők és gyógyintézetek :

Íyi forgalmi kimutatás beterjesztése a kézbesítéstől számított két hét alatt.

(VIII. fejezet.)

Hajóállomások :

Külföldre szóló és külföldről érkező küldeményekről bevont áru-nyilatkozatok beterjesztése minden hó elején.

(XIX. fejezet.)

Határállomások :

Ki- és belépők nyilvántartási lapjainak beterjesztése minden év január 31-ig.

Havi határforgalmi kimutatás beterjesztése minden hó 7-ig.

(X. fejezet.)

Hitelszövetkezetek :

Íyi kimutatásnak, zárszámadásnak és vagyonmérlegnek beterjesztése március 31-ig.

(XXI. fejezet.)

Földhitelezetek :

Íyi kimutatásnak, zárszámadásnak és vagyon-mérlegnek beterjesztése március 31-ig.

(XXI. fejezet.)

Föszolgabirák :

A közigézsésgügyi 1. és 6. sz. statisztikai kiállítások kiállítása.
(VII. fejezet.)

Elémi károk által megsemmisített vétésterületről szóló kiállításnak beterjesztése október 31-ig.

Szóláterületi és szüreti kiállításnak beterjesztése november 15-ig.
(XI. fejezet.)

Tűzkár-jelentések és tűzkár-számlálólapok beterjesztése minden hó 8-ig.

Tűzvész elleni intézkedésekéről stb. szóló kérdőívek beterjesztése január 31-ig.
(XXIV. fejezet.)

Fejlekzeten kívül állókról szerkesztett kiállítás beterjesztése minden év február havában
(XXVII. fejezet.)

Kihágási ügylapok beterjesztése minden hó 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Rendőrtevékenységi kiállítás beterjesztése minden hó 10-én.
(XXX. fejezet.)

Iparfelügyelők :

A gyárosuktól begyűlt balesetjelentéseknek a statisztikai hivatalhoz való beküldése minden hó 7-én.
(XVI. fejezet.)

Ipartestületek :

Évi kiállítás beterjesztése március hó 15-ig.
(XIII. fejezet.)

Javító intézetek :

Elbocsátott növendékek egyéni lapjaiknak beterjesztése január 4-én és július 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Járásbíróságok :

Jogerősen befejezett vétségi és kihágási ügylek ügylapjainak beterjesztése minden hó 4-én.

Járásbírósági fogházakban letartóztatottak egyéni lapjaiknak beterjesztése minden hó 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Járássorvosok :

A közigézsésgügyi 1. és 6. sz. statisztikai kiállítások kiállítása.
(VII. fejezet.)

Királyi ügyészek :

Jogerős ítélettel befejezett bűnűgyekről a törvényszéki ügy- és egyéni lapok beterjesztése minden hó 4-én.

A törvényszéki fogházakban letartóztatottak egyéni lapjaiknak beterjesztése minden hó 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Kézi zálogkölcsonüzletek :

Évi forgalmi kiállításnak beterjesztése a felszólítástól számított 2 hét alatt.
(XXIII. fejezet.)

Kórházigazgatóságok :

A közigézsésgügyi 7. sz. (kórházi) és 8. sz. (járványkórházi) statisztikai kiállítások kiállítása.
(VII. fejezet.)

Mezőgazdasági munkában megsérült egyénekről a kezelés kezdetén és befejezével esetről-esetre jelentes tétele.
(XVI. fejezet.)

Közésgyűjtők (Közésgyűjtők) :

A közigézsésgügyi 8. sz. (járványkórházi) statisztikai kiállítások kiállítása.
(VII. fejezet.)

Ki-, vissza-, illetőleg bevándorlók bejelentése minden év jan. 31-ig.
(IX. fejezet.)

Elémi károk által megsemmisített vétésterületről szóló kimutatásnak beterjesztése a főszolgabíróhoz október 15-ig.

Szólóterületi és szüreti kimutatásnak beterjesztése a főszolgabíróhoz nov. 10-ig (XI. fejezet.)

Országos állatvásárokról a kimutatás beterjesztése 3 nap alatt. (XVII. fejezet.)

Piaczi árstatsztikai kimutatás beterjesztése minden hó 5-éig. (XVIII. fejezet.)

Tüzkárjelentés és tüzkár-számlálólapok beterjesztése minden tüzeset után a főszolgabíróhoz.

Tüvvész elleni intézkedésekről stb. szóló kérdőív beterjesztése január 20-ig a főszolgabíróhoz. (XXIV. fejezet.)

Lelkészek :

Hittételei kérdőiveknek beterjesztése évenkint a statisztikai hivatalhoz (esetleg az egyházi főhatóságokhoz.) (XXVI. fejezet.)

Országos letartóztatási intézetek :

Letartóztatottak egyéni lapjainak beterjesztése minden hó 4-én. (XXIX. fejezet.)

Orvosok :

Az anyakönyvvizsgátorról kapott orvosi értesítőbe a halálok bejegyzése, s az értesítőnek esetről-esetre a statisztikai hivatalhoz való beküldése. (VI. fejezet.)

Mezőgazdasági munkában megsérült egyénekről a kezelés kezdetén és befejeztével esetről-esetre jelentés tétele. (XVI. fejezet.)

Polgármesterek (rendezett tanácsú városokban):

Ki-, vissza-, illetőleg bevándorlók bejelentése minden év jan. 31-ig (IX. fejezet.)

Elémi károk által megsemmisített vétésterületről szóló kimutatásnak beterjesztése október 31-ig. Szólóterületi és szüreti kimutatásnak beterjesztése november 15-ig. (XI. fejezet.)

Tüzkárjelentések és tüzkár-számlálólapok beterjesztése minden hó 8-ig.

Tüvvész elleni intézkedésekről stb. szóló kérdőív beterjesztése január 31-ig. (XXIV. fejezet.)

Felekezeten kívül állókról szerkesztett kimutatás beterjesztése minden év február havában. (XXVII. fejezet.)

Kihágási ügylapok beterjesztése minden hó 4-én. (XXIX. fejezet.)

Polgármesterek (törvényhatósági városokban):

A város területén előfordult anyakönyvi szervezeti változásoknak esetről-esetre való bejelentése. (VI. fejezet.)

Közegészségügyi statisztikai kimutatások átvétele és beterjesztése január 31-ig. (VII. fejezet.)

A törvényhatóság területén lévő ásványvíz-források jegyzékének beterjesztése január 25-ig. (VIII. fejezet.)

Ki-, vissza-, illetőleg bevándorlók bejelentése minden év jan. 31-ig. (IX. fejezet.)

Elémi károk által megsemmisített vétésterületről szóló kimutatásnak beterjesztése október 31-ig.

Szólóterületi és szüreti kimutatásnak beterjesztése nov. 15-ig. (XI. fejezet.)

Kézi zálogkölesönüzletek névjegyzékének beterjesztése januárban.
(XXIII. fejezet.)

Tüzkár-jelentések és tüzkár-számlálólapok beterjesztése minden hó 8-ig.

Tüvvész elleni intézkedésekéről stb. szóló kérdőív beterjesztése január 31-ig.
(XXIV. fejezet.)

Izraelita hitközségekben beállott változások beterjesztése jan. 15-ig.
(XXVI. fejezet.)

Felekezeten kívül állókról szerkesztett kimutatás beterjesztése minden év február havában.
(XXVII. fejezet.)

Postahivatalok :

Külföldre szóló s külföldről érkező küldeményekről levont áru-
nyilatkozatok beterjesztése minden hó elején.
(XIX. fejezet.)

Rendőrkapitányok :

Tevékenységi kimutatás beterjeszlése minden hó 10-én.
(XXX. fejezet.)

Rendőrkapitányok (törvényhatósági városokban) :

Kihágási ügylapok beterjesztése minden hó 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Takarékpénztárak :

Evi kimutatásnak, zárszámadásnak és vagyon-mérlegnek beterjesz-
tése március 31-ig.
(XXI. fejezet.)

Tisztii főorvosok :

A közigésszolgályi statisztikai 1., 6., 7., 8. sz. kimutatások felül-
vizsgálata, a 2—5. sz. kimutatások kiállítása.
(VII. fejezet.)

Törvényszékek :

Házassági perekéről szóló ügyforgalmi kimutatásnak és statisztikai
lapoknak beterjesztése minden év február 28-ig.
(XXVIII. fejezet.)

Iogerősen befeljezett jövedéki kihágási ügylek ügylapjainak beter-
jesztése minden hó 4-én.
(XXIX. fejezet.)

Törvényszéki fogházak :

A letartóztatottak egyéni lapjainak beszolgáltatása havonként a
királyi ügyészszéghöz.
(XXIX. fejezet.)

Vasuti állomások :

Külföldre szóló, s a külföldről érkező küldeményekről levont áru-
nyilatkozatok beterjesztése minden hó elején, nagyobb állomások részé-
ről a hó 20-án is.
(XIX. fejezet.)

Vasuti pályaorvosok :

Vasuti fizemben megsérült egyénekről a kezelés kezdetén és be-
fejezével esetről-esetre jelentés tétele.
(XVI. fejezet.)

Vasutállalatok :

Vasuti statisztika adatai minden évben február 28-áig, május 31-ig
és június 30-ig.
(XX. fejezet.)

Vállalkozók: (Több község határára kiterjedő munkálatoknál.)

Külföldi és horvát-szlovák munkások bejelentése minden hó 18-én.
(IX. fejezet.)

Vámhivatalok :

Külföldre szóló, s külföldről érkező küldeményekről levont áru-
nyilatkozatok beterjesztése minden hó elején.
(XIX. fejezet.)

Vásárbiztosok :

Országos állatvásárokrol a kimutatás beterjesztése 3 nap alatt.
(XVII. fejezet.)

Piazei árstatisztiárai kimutatás beterjesztése minden hó 5-éig.
(XVIII. fejezet.)